אלע ווערק פון שלום־עליכם

•

ארעמע און פרייליכע

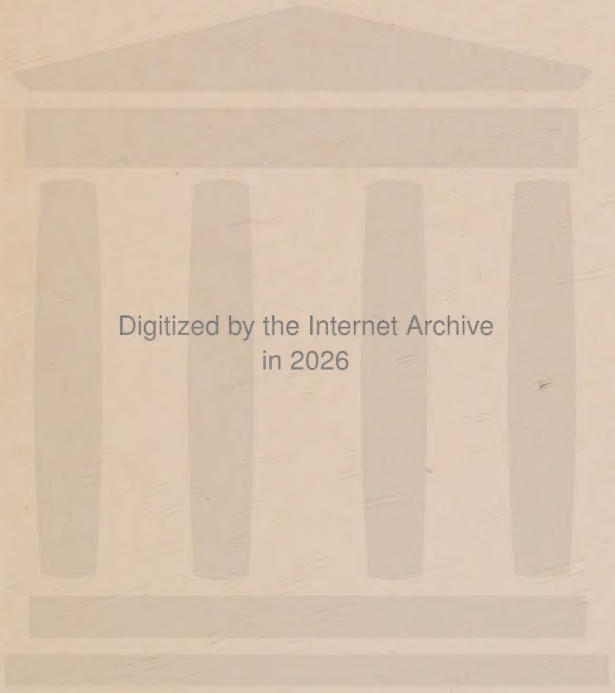
Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/allworksofpeaceb0000vari_c0b3

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אַרעמע אין פרייליכע

ערשטעם בוך

שלום-עליכם פאַלקס-פאַנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1919

אַרעמע אָן פֿרייליכע. ערשטער בַּנד.

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz, (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאגע ..... יאנואר 1920.
צווייטע אויפלאגע ..... אוגוסט, 1920.

אינהאלט

דער פער'כשופ'טער שניידער 7
פינף און זיעבעציג טויזענד 69
דער דיוטש 131
די פרייוליכע קאמפאניע 149
עולם הבא 211

דער פער'כשופ'טער שנייידעה

(ארויסגענומען פון איין שלעזן פנקס און בעפוצט).

געשריבען אין יאָהר 1900.

דער פער׳כשופ׳טער שניידער

קאפיטעל א.

איש היה בזלאדיובקי — א מענש איז געווען אין זלאדיעווקע, א שטעדטל, וואס ליגט אין דער סביבה פון מאזעפעווקע, נישט ווייט פון חאפלאפאוויטש און קאזאדאיעווקע, צווישען יאמפעלי און צווישען סטרישטש. פונקט אויף דעם וועג, וואס מע פאהרט פון פישי־יאבעדע דורך פעטשי־חוואסט קיין טעטרעווע און פון דאָרטען קיין יעהופעץ; ושמו שמעון אליהו — און זיין נאמען איז געווען שמעון־אלי, און נערופען האט מען איהם „שמעון־אלי שמע־קולנו", מחמת ביי׳ם דאוונען אין שוהל האט ער געהאט א טבע שרייען, ארבייטען, זינגען און ציקלען זיך אויף קולי־קולות. והיה האיש חיט — און געווען איז דער מענש א שניידער, נישט חלילה פון די נעהויבענע שניידערס, וואס נייהען נאכ׳ן „טאבעלטיר", וואס מע רופט דאס „זשורנאל", נאר א שניידער א לאטניק, א גרויסער מומחה, הייסט דאס, אויף לעגען א לאטע, פערצירעווען א לאך, מע זאל נישט דערקענען, אדער איבערניצעווען וואס פאר א מלבוש איהר ווילט אויף דער לינקער זייט, ממש מאכען פון אלט נייי. נעמען, למשל, איין אלטען חאלאט און איבערמאכען איהם אויף א קאפאטע, פון א קאפאטע — א פאר תחתונים, פון די תחתונים אויסשטיקעווען א לייבעל, און פונ׳ם לייבעל נאכדעם עפעס אנדערש — מיינט נישט, אז דאס איז אזא גרינגע ארבייט! און אויף דעם איז „שמעון־אלי שמע־קולנו" נעווען איין בריה אין דער וועלט, און

„שמעון־אלי שמע־קולנו", חאָטש ער איז געווען כל ימיו א ביטערער ארעמאן, מע קאָן זאָגען — כמעט איין אביון, נאָר אראָפּ־פֿאלען ביי זיך דערמיט האָט ער פיינט געהאט. „אדרבה, — האָט ער געזאָגט — וואָס מעהר קבצן מעהר לעבעדיג, וואָס מעהר הונגעריג מעהר געזונגען, ווי די גמרא זאָגט: י א ה ענ יות א לישראל כטשערעוויטשקע קראסני לדיווקע חיורא"...

הקיצור הדבר: שמעון־אלי איז געווען דאָס, וואָס מע רופט אָן איין „ארעמס און א פרייליכס". געווען איז ער א נידעריגער, א פערזעהענישׂ, ארומגעשטעקט מיט נאדלען און מיט שטיקלעך וואטע אין די געקרייזעלטע שווארצע האָר; געהאט האָט ער א קליין צאפּען בערדעל, אביסעל א צונעפּלעטשטע נאָז, די אונטער־שטע ליפּ אביסעל צעשפּאלטען, און אויגען גרויסע, שווארצע און שטענדיג שמייכלענדיגע, און געגאנגען איז ער תמיד מיט א טענ־צעל און מיט א ליעדעל אונטער דער נאָז: „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!"...

ויהי לו בנים ובנות — און ער איז געווען א מטופל מיט קינדער פון אלערליי וואוקס, צום מיינסטען טעכטער, צווישען זיי עטליכע דערוואכסענע; ושם אשתו — און זיין ווייב האָט געהייסען ציפּה־בייליה־רייזה, און זי איז געווען זיין „כנגדו", דאָס הייסט, פונקט דער היפּך פון איהם: א הויכע, א רויטע, א געזונדע, א אידינע א קאָזאק. פון דעם ערשטען טאָג אָן, וואָס נאָך דער חופּה, האָט זי איהם געזומען אין די הענד אריין און נישט ארויסגעלאָזט איהם, און איז געגאנגען אין ספּאדעק, דאָס הייסט: זי איז געווען דער מאָן, נישט ער! ער האָט פאר איהר געהאט גרויס דרך־ארץ. זי פלעגט אויף איהם עפענען א מויל, פלעגט ער פערציטערט ווערען; און אמאל, אונטער פיער אויגען, אז ס'איז אויסגעקומען, פלעגט זי איהם אפּשטעקען א פאטש אויף... דעם פאטש פלעגט שמעון־אלי בעהאלטען אין קעשענע און זאָגען בשעת מעשה א ווערטעל מיט א פסוק.

מחמת זלאדייעווסקע איז זעהר איין ארעם שטעדטעל, וואם דארטען מאכען נייע מלבושים איז עפּעס נישט אזא געווינטליכע זאך, האט מען דעריבער געהאלטען פון שמעון־אלי'ן אין זלאדייעווסקע איין עולם ומלואו. איין חסרון נאר, וואם ער האט נישט געקאנט אויסקומען מיט די נגידים, ליעב געהאט ארייגקומען אין קהל'שע זאכען, זיך אננעמען אן דער קריוודע פון די ארעמע לייט, רעדען גאנץ אפענטליך אויף די בעלי־טובות, וואם זענען זיך עוסק אין צרכי־צבור, און דעם בעל־טאקסע מאכען מיט דער בלאטע בפרהסיה, זאגען אויף איהם, אז ער איז א געלדצאפער, א בלוטזויגער, א מענשענפרעסער, און אויף די שוחטים מיט די רבנים, וואם האבען געשלאגען בלאט מיט'ן בעל־טאקסע — אז ס'איז איין כנופיא, א כתה פון גנבים, רמאים, קויפערס, רוצחים, גזלנים, א רוח אין זייער טאטע'ס טאטען ארייגנעפלויגען געווארען ביז דעם זיידען הרח, מיט'ן פעטער ישמעאל אונטערגעשלאגען!...

צווישען בעלי־מלאכות, חברה „פועל־צדק", האט זיך „שמעון־אלי שמע־קולנו" גערעכענט פאר א „יודע־נגן"; אויף זייער שפראך האט דאס געהייסען: א מענש, וואס פערשטעהט אין די קליינע אותיות'לעך, מחמת שמעון־אלי פלעגט שיטען מיט פסוקים, מיט גאנצע שטיקער גמרא און מיט מדרשים, וואס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען: „עמך"... „קטנתי"... „אגיל ואשמח"... „היום הרת עולם"... „ויתרוצצו ויתפוצצו"... „וואט טיבע יוצר המאורות"... „ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען"... וכדומה אזעלכע לשון־קודש'דינג ווערטער, וואס זענען ביי איהם תמיד נעווען גריים. און דערצו האט ער נאך געהאט נישקשה פון א קול'כעל, אפילו אביסעל צו א הילכיגם און א נגרעלדיגם. נאר ער איז געווען קלאר אין אלע נוסחאות מיט אלע ניגונים מיט אלע תפילות אויף אויסוועניג, און האט ליעב געהאט דעם עמוד מיט סכנת־נפשות, און איז געווען גבאי אין שניידערשען שוהלכען, נעחאפט פעטש ווי האלץ, צום מיינסטען שמחת־תורה צו „אתה־הראית", ווי געווינטליך.

די אויגען! מיט פסוקים גאָר האָדעוועט ער מיך, דער שענער ברויטגעבער מיינער, דער שלים־מזל! הערסט דו? איך וועל דיר די גאנצע תורה דיינע אוועקגעבען פאר איין באָרשטש א מיל־כיגען!...

וכדומה נאָך אזעלכע מינים „אנצוהערענישען" האָט איהם נעגעבען ציפה־בוילה־רייזה עטליכע מאל אין טאָג, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז שמעון־אלי האָט איהר צוגעזאָגט און געגעבען האָנד תקיעת־כף, אז זי מעג שלאָפען רוהיג, עס וועט שוין זיין, מיט נאָט'ס הילף, א ציעג. דער עיקר — בטחון. „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!...

פון דעמאָלט אָן האָט שמעון־אלי אָנגעהויבען קלויבען א גראָשען און א גראָשען. ער האָט זיך אָפגעזאָגט פון א סך נויטיגע זאכען, פער'משכונ'ט די שבת'דיגע קאָפאָטע אויף אויסצאָהלען וואָכגעלד און צונויפגעשלאָגען זיך עטליכע קערבלעך, און ס'איז געבליבען, אז ער נעמט די ממתקים און געהט זיך דורך קיין קאָזאָ־האָיעווקע קויפען א ציעג. וואָס עפּיס קיין קאָזאָדאָיעווקע? איז דערינען געווען צוויי טעמים: ראשית, איז קאָזאָדאָיעווקע איין ערטעל פון ציעגען, וואָס דער נאָמען אליין בעווייזט שוין דערויף: קאָזאָדאָיעווקע איבערגעזעצט אויף אידיש קומט אויס „ציענמעל־קענדיגע". והשנית, האָט ציפה־בוילה־רייזה געהערט דערצאָהלען פון איהרער א שכנה, וואָס זי רעדט נישט מיט איהר שוין פון עטליכע יאָהר, אז יענע האָט געהערט פון איהר שוועסטער, וואָס איז נישט לאנג געווען ביי איהר צו גאסט פון קאָזאָדאָיעווקע, אז דאָרט איז פאָרהאַן א איד א מלמד, רופט מען איהם „חיים־חנה דער קלוגער" בלשון סני־נהור, דערפאר, וואָס ער איז א גרויסער שוטה; האָט דער חיים־חנה דער קלוגער א ווייב, רופט מען זי „טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע", דערפאר וואָס זי האָט אין זיך נייען מאָס רער; האָט די טעמע־גיטעל די שטיל־שווייגענדיגע צוויי ציענגען, און ביידע מעלקען זיך. פרענט זיך א קשיה: פאר וואָס קומט איהר צוויי ציענגען, און נאָך מעלקענ־

— היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט! אין דער היילי־נער תורה שטעהט געשריבען: „והוא — און ער, דער מאָן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן נעווען־טיגען, בך — אין דיר", איז פארפאַלען! עס מעגען קומען כל מלכי מזרח ומערב, וועט זיך זיי נישט העלפען!...

ויהי היום — טרעפט זיך א מעשה. ציפּה־בוילה־רייזה קומט צו געהן איינמאָל זומער מיט'ן קאָשעק פונ'ם מאַרק, טהוט א שמיץ דאָס בינטעל קנאָבעל מיט'ן ביסעל פּעטרישקע מיט די קאַרטאָפּלים, וואָס זי האָט איינגעקויפט, און רופט זיך אָן מיט כעס:

— לאָז דאָס געהן אין דער ערד אַריין! שוין נמאס ומאוס געווארען אלע טאָג, אלע טאָג זיך ברעכען דעם מוח, צו־טראכטען, וואָס קאָכט מען וואַרעמעס. מע באַדאַרף האָבען א קאָפּ פון א מיניסטער! וויעדער א מאָל טייגלעך מיט פּאסאָלים און אָבער א מאָל טייגלעך מיט פּאסאָלים, גאָט זאָל נישט שטראָפען פאַר די רעד! אָט, למשל, נחמה־ברכה, אזא קבצנ'טע, אזא עני'טע, אביונ'טע, אָזא דלפונ'טע, באַדאַרף זי האָבען א ציעג! פאַר וואָס? וואָרום זי האָט א מאן לייזער־שלמה, טאקי א שניידער, נאָר פּאַרט א מענטש! א קליניגקייט א ציעג? פּאַרהאַן א ציעג אין שטוב, איז פּאַרהאַן א גלעזעל מילך פאַר די קינדער; מע קאָן אָפּקאָכען א מאָל א קאשע מיט מילך, אָפּשטופּען א וואַרעמעס, יוצא זיין מיט א וועטשערע, א מאָל א קריגעל פיד־סמעטענע, א שטיקעל קעז און פּוטער — א חיות!

— ביזט נעבאָך אודאי זהר נערעכט! — מאכט שמעון־אלי נעלאָסען. — פאַרהאַן א מדרש: כל ישראל יש להם חלק — איטליכער איד באַדאַרף האָבען א ציעג. ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען...

— וואָס טוינ מיר דיין פּסוק? — צעשרייט זיך ציפּה־בוילה־רייזה. — איך זאָג א ציעג, זאָגט ער נאָר א פּסוק! מיר דאכט, אז איך וועל דיר געבען א פּסוק, וועט דיר וועדען פּסוק'דיג אין

זאָל ער נישט וועלען? פאר וואָס קומט איהם צוויי ציענען, און נאָך מעלקענדיגע דערצו? פארהאן, ברוך השם, אידען אויף דער וועלט, וואָס פארמאָגען נישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?...

און אזוי ווייטער, אלץ די אייגענע טענות.

קאפיטעל ב.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געווארען, האָט זיך אונזער שניידער געפערערט, אויפגעשטאנען און אָפגעראָוועט, נענומען מיט זיך דאָס שטעקעל מיט'ן גארטעל און איז אוועק אין וועג אריין בשלום צו־פוס.

נעווען איז דאָס זונטאָג, אין א שענעם, ליכטיגען, לויטערען, וואַרעמען זומערטאָג. שוין לאָנג נעדענקט נישט שמעון־אלי אזא איין אויסגעצייכענטען, אויסגעשפיעלטען טאָג. שוין לאָנג איז שמעון־אלי נישט געווען אין פעלד, אויף דער פרייער לופט. שוין לאָנג האָבען זיינע אויגען נישט געזעהען פאר זיך אזא איין אויס־געצוואָגענעם גרינעם וואלד, אזא שענע גרינע קאָלדרע, וואו דאָס פעלד איז בעשאָטען מיט אלערליי קאָלירענדינע שפריינקעלעך. שוין לאָנג האָבען זיינע אויהערען נישט געהערט א פישטשען פון פויגעלעך, א פלאָטערען פון קליינע פערכלעך. שוין לאָנג האָט זיין נאָז נישט געשמעקט אזא געשמאקען ריח פון גרין נראָז, פון רויהער ערה. שמעון־אלי שמע־קולנו האָט פערבראכט כל ימיו אין איין אנדער וועלט; זיינע אויגען האָבען געזעהען פאר זיך תמיד אנדערע בילדער: א פינסטערע גרוב, ביי דער טיר איין אויוועז, קאָטשערעס מיט לאָפעטעס, און א פאָמעניצע א פולע ווי איין אויג; ביי'ם אויוועז, ביי דער פאָמעניצע — א בעט פון דריי ברעטלעך; אויפ'ן בעט — קינדערלעך א סך, קיין עין־הרע, איינם קלענער פונ'ם אנדערען, האלב־נאקעטע, נאנץ־באָרפיסע,

דינע דערצו? א גרויסער אומגליק וואלט געווען, כלעבען, זי זאל נישט האבען אייגע אפילו! פארהאן, ברוך השם, אידען, וואס פערמאגען נישט קיין האלבע ציגע אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?

— ביזט זעהר גערעכט! — זאגט שמעון־אלי צו זיין ווייב. — הערסט דו, דאס איז שוין איין אלטע טענה, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע...

— שוין! ער איז שוין וויעדער דא מיט זיין פסוק! — שלאגט איהם איבער זיין ווייב. — מע רעדט פון א ציגע, קומט ער מיט א פסוק! דו גלעה זיך דורך בעסער אהינצו, צום קאזאק־דאיעווקער מלמד, און זאג איהם אזוי און אזוי: מיר האבען נעהערט, אז ס'איז ביי אייך פארהאן צוויי ציענען און ביידע מעלקען זיך. וואס באדארפט איהר צווייי מעלקענדיגע ציגענען? אויף כפרות? ווילט איהר דאך מסתמא איינע פון זיי פארקויפען — פארקויפט זי מיר! וואס וועט אייך אהרען?... אזוי טאקי זאלסט דו מיט זיי רעדען, דו פארשטעהסט?

— איך פארשטעה, וואס דען, איך פארשטעה נישט? — זאגט שמעון־אלי. — פאר מיין גלעט באדארף איך זיך נאך בעטען? פאר גלעט קריגט מען אלץ אין דער וועלט — כסף וזהב מטהר חזירים. שלעכט איז נאר, זעהסט דו, אז ס'איז חלילה נישטא די מטבע, דעמאלט איז עני חשוב כמת, מאכט רש"י: ניטא פאפע — גלה ליולי; אדער ווי מע זאגט: אהן פינגער קאן מען קיין פייג ניט שטעלען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע...

— וויעדער א מאל א פסוק, און אבער א מאל א פסוק! עס פסוק'ט מיר שוין אין קאפ! איינגעזונקען זאלסט דו ווערען! — זאגט צו איהם ציפה־ביילה־רייזה און בעגראבט איהם נייען אייגען אין דער ערד, און טייטשט מיט איהם איין א מאל הונדערט, אז ער זאל זיך פריהער פרובען ביי חיים־חנה דעם מלמד, טאמער וועט דאס גלהן. אי וואס, טאמער וויל יענער נישט? פאר וואס

די אידעלעך, מיר זאלען זיצען דאָרטען אין זאָדייעווקע אין דער ענגשאפט, קאָפּ־אויף־קאָפּ, אין א דערשטיקעניש; ותתן לנו — און דו האָסט אונז געטהאָן געבען... אוי, צרות האָסט דו אונז געגעבען מיט וועהטיגען, מיט דלות, קדחת מיט רביעית האָסט דו אונז געגעבען, ברחמיך הרבים־בים־בים־בים!...

אזוי זינגט זיך שמעון־אלי שטילערהייד אונטער דער נאָז, און עס גלוסט זיך איהם א וואָרף טהון זיך דא, ווי ער שטעהט און נעהט אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, חאָטש א ביסעלע נעניסען פון גאָט'ס וועלטעל, — דערמאָנט ער זיך, אז ער האָט אַיין ארבייט, און זאָגט צו זיך אליין: — „עד כאן אומרים בשבת הגדול — גענוג, שמעון־אלי, צו זינגען. הלך לעולמו — שפּאן, ברודער, שפּאן! אפּרוהען וועסט דו זיך שוין, אם ירצה השם, אין דער דעמבענער קרעטשמע. דאָרט האָסט דו א שטיקעל שאר־בשרי, דאָדי רענדאר. דאָרט קריגט מען צו יעדער צייט א ביסעל משקה, ווי אין פסוק שטעהט: ותלמוד תורה כנגד כולם — א ביסעל מהכתיתי איז בילכער פון אלץ"... אוי שמעון־אלי שמע־קולנו שפּאנט ווייטער.

אפּיטעל ג.

באמצע הדרך — פונקט אין דער מיט וועג, צווישען די צוויי שטעדט זלאדייעווקע און קאָזאדאיעווקע, שטעהט א פעלד־קרעטשמע, וואָס מע רופט זי „די דעמבענע". די דאָזיגע קרעטשמע האָט אין זיך א כת, עפּים נאָר א מאָנגיט, וואָס זי זיהט צו זיך אלע בעלי־עגלות מיט אלע פּארשוינען, סאי די וואָס פּאָהרען פון זלאדייעווקע קיין קאָזאדאיעווקע, סאי די וואָס פּאָהרען פון קאָזאדאיעווקע קיין זלאדייעווקע — מע מוז זיך אפּשטעלען אין דער „דעמבענער" חאָטש אויף עטליכע מינוט! קיינער ווייסט נית דעם סוד דערפון נאָך עד היום. א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפאר,

נישט קיין געצוואָגענע, שטענדיג הונגעריגע... זיינע אויהערען האָבען נעהערט פאר זיך שטענדיג אנדערע קולות: „מאמע, ברויט! מאמע, בולקע! מאמע, עסען!"... און איבער אלע קולות — א קול פון ציפה־ביילה־רייזה: „עסען? נישט עסען זאָלען אייך ווערעם, ליעבער גאָט, אינאיינעם מיט'ן טאטען אייערען דעם שלימ־מזל! פארשאפט זאָלט איהר נישט ווערען, רבונו של עולם, מיט איהם אינאיינעם!"... וכדומה אזעלכע זיסע קולות. זיין נאָז איז געווען גענוג צו אנדערע ריחות: א ריח פון נאסע ווענד, וואָס ווינטער נעצעון זיי און זומער שימלען זיי; א ריח פון זויערטייג מיט קלייען, פון ציבעלעס און פון קרויט, פון רויהע לעהם, פון געשאָבענע פישלעך און פון קישקעלעך; א ריח פון אלטע בגדים, וואָס לאָזען זיך הערען אונטער'ן הייסען פרעסעל מיט א נעריכטער פארע און מיט א מאָדנעם טשאָד...

ארויסגעריסען זיך אויף א ווייל פון יענער ארעמער ווים־טער פינסטערער וועלט אויף דער דאָזיגער נייער, פרייער, ליכ־טיגער, שמעקענדיגער שיין, האָט זיך אונזער שמעון־אלי נעפיהלט ווי א מענש, וואָס איז אין א הייסען זומערטאָג ארייגעשפרונגען א נאסעטער אין ים ארין; דאָס וואָסער טראָגט איהם, די חווא־ליעס שלאָגען איהם, ער טוקט זיך, ער טוקט זיך, ער ציהט אין זיך די לופט מיט דער פולער ברוסט — ס'איז מחיה נפשות, ממש א גן־עדן!...

— למשל, וואָס וואָלט גאָט געאָהרט — קלערט זיך שמעון־אלי — וואָס וואָלט גאָט געאָהרט, ווען איטליכער בעל־מלאָכה, אשטיינער, זאָל זיך קאָנען אלע טאָג, לאָז זיין חאטש איין מאָל אין דער וואָך, ארויסגעהן אהערצו־צו, אויפ'ן פרייען פעלד, א ביסעל נענישען פון גאָט'ס וועלטעל? אי א וועלטעל, א וועל־טעל!... — און שמעון־אלי הויבט־אָן אונטערזינגען און פערטיי־טשען אויף זיין שטייגער: — אתה יצרת — דו האָסט, גאָט, באשאפען, עולמך — דיין וועלטעל, מקדם — אויף יענער זייט שטאָדט; בחרת בנו — האָסט אונז אויסדערוועהלט,

— עט, מה אנו מה חיינו? — וואס זאלען מיר מאכען? — האט איהם דער שנייידער געענטפערט מיט א פסוק, ווי זיין שטייגער איז. — מי ברעש ומי במגפה — אמאל אזוי, אמאל אזוי, אבי מען איז געזונט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואס מאכט איהר עפּעס, מיין טייערער קרוב? וואס הערט זיך עפּעס ביי אייך אין דארף? זכרנו את הדגה — איך געדענק נאך אייערע וואס־רעניקעס פון פאראיאהרען מיט'ן ביסעל משקה, דאס איז דאך ביי אייך דער עיקר. אריינקוקען אין א ספר האט איהר דאך פיינט. למה רגשו גויים — וואס טויג אייך א אידיש וואורט! ע, רב דאדי, רב דאדי! וועז דער טאטע אייערער, דער פעטער גדליה־וואלף עליו השלום, זאל איצטער אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין דארויקען, ווי ער זיצט דאס א ביסעל אין דארף צווישען אלע גויים, להבדיל, וואלט ער נאך א מאל איבעראניים געשטארבען. אי, האט איהר געהאט א טאטען, רב דאדי! נעווען א כשר'ער איד, לאז ער מיר מוחל זיין: ער פלענט טרינקען פון א פינסטערער כלי... הקיצור, אין לך אדם שאין לו פעקעל — פון וואס מע זאל נישט רעדען — אויפ'ן טוידט מוז מען ארויף... גיט שוין אהער א ביסעל בראנפען, ווי דער תנא רב פימפאם זאגט: קאפאטע במשכנתא שוויינקייך בגרונם — פארזעץ די קאפאטע און נעם א ביסעל בראנפען"...

— שוין? דו האסט שוין אנגעהויבען מיט דיין לאקשען־קויללעטש? — מאכט דאדי און טראנט איהם אונטער א ביסעל בראנפען. — דו זאג בעסער, שמעון־אלי, וואוהין פאהרט דאס א איד?

— א איד פאהרט נישט, — זאגט שמעון־אלי און מאכט א כוסה — א איד נעהט צו פוס. ווי מיר זאגען אין הלל: רבים ולא יהלכו — האסט פיס, ביזט דו נישט קראנק צו שפאנען"...

וויל דער בעל־הבית פון דער קרעטשמע, דאָרי דער רענדאַר, איז זעהר א ליעבליכער פּאַרשוין און א גרויסער מכנים־אורח, דאָס הייסט, פּאַר געלט האָט איהר געקאָנט קריגען דאָרטען תמיד א רעכט גלעזעל משקה מיט די שענסטע פּאַרבייסענס; אָבּן א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפּאַר, וויל דאָרי איז געווען פון יענער חברה, וואָס מע רופט זיי „טרעפּערס", אָדער „נביאים", וואָס אליין האָנדלען זיי נישט מיט קיין גנבות, נאָר זיי קעהרען זיך אָן מיט אלע בעריהמטע גנבים א נאָהענטער רב שמעלקע... און מחמת קיינער וויסט דאָס נישט פּאַר קלאָר, לכן בעדאַרף מען מאַכען דערפון א שווייג...

דאָרי איז געווען א איד א מוכסן, א גראָבער, א האַריגער, מיט א גרויסען בויך און מיט א בולבעוואַטער נאָז, און א קול האָט ער געהאַט פון א שור־הבר. איהם איז אָפּגעגאַנגען, ווי מע זאָגט, קאָפּוועהטיג; פּרנסה האָט ער געהאַט מיט'ן פּולען מויל, בהמות עטליכע, אויף דער עלטער געבליבען איין אלמן און נעווען א לעדיגער מענש. א גראָבער נפש: א סליחה און א הגדה און א בענטשעלע איז ביי איהם געווען אלע איינס. און דערפּאַר פלעגט זיך מיט איהם שמעון־אלי דער שניידער שעמען: ס'איז איהם נישט אָנגעשטאַנען די מעשה, וואָס ער, שמעון־אלי, א יודע־ננז און גבאי אין שוהלכען, זאָל האָבען א מוכסן, איין עם־הארץ פּאַר א קרוב... און דאָרי פון זיין זייט פלעגט זיך שעמען, וואָס ער האָט א „שניידער א פּאַלגע" פּאַר א קרוב... זיי האָבען זיך געשעמט איינער מיט'ן אנדערען. פון דעסטוועגען, אז דאָרי האָט דערזעהן שמעון־אלי'ן, האָט ער איהם אָפּגענעבען א נאַנץ בריוטען ברוך־הבא, מחמת דאָרי דער רענדאַר האָט פּשוט מורא געהאַט, נישט אזוי פּאַר'ן קרוב אליין, ווי פּאַר'ן קרוב'ס פּיסק.

— א, א נאַסט, א נאַסט! וואָס מאַכט עפּים א איד שמעון־אלי? וואָס מאַכט עפּים דיין ציפּה־בוילה־רייזה? וואָס מאַכען עפּים דיינע קינדער?

בעזייזט זיך מיר היינט צו פּיעל ארויס מיט דיין תורה! וועסט זיין ביי מיר האָבען א ציעג, וועסט זיך קראצען!"... און שמעון־אלי האָט זיך נעהייסען אָנגיסען נאָך א מאָל פון יענעם ביטערען מראָפּען, וואָס איז א רפואה צו אַלע צרות.

פון אמת קאָן מען נישט אוועקגעהן: שמעון־אלי האָט ליעב נעהאט א ביסעל בראָנפּען, נאָר קיין שכור איז ער נישט געווען — חס וחלילה! וועו האָט ער דען געהאט אויף א טרונק בראָנפּען?... איין חסרון האָט ער נאָר געהאט, וואָס קוים האָט ער געזומען א ביסעל בראָנפּען, אזוי האָט ער באלד געמוזט נעמען נאָך איין ביסעל, און פון אזעלכע צוויי ביסלעך פלעגט ער שוין ווערען מבוסמ'דיג־פרייליך, די בעקלעך רויטליך, די אויגעלעך מיט א גלאַנץ, און די צונג — די צונג האָט זיך ביי איהם אויפגעבונדען און געקלונגען אָהן איין אויפהער.

— אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט „צעך", — מאכט שמעון־אלי — „צעך", שער און אייזען. אונזער פאָלק עמך האָט אין זיך א מעלה, וואָס איטליכער האָט ליעב כבוד, און כבוד איז דאָך, זאָגט איהר, לעבער... א ליאדע שוסטערעל וואָלט א בעלן געווען זיין גבאי־ראשון חאטש איבער א פאָמעניצע... זאָג איך צו זיי: ברידערלעך, קטנתי מכל החסדים — איך דאַרף עס אויף כפּרות, קלויבט איך אוים א שוסטער פאר א גבאי: לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין איך מוחל דעם כבוד, איך ווייל נישט קיין פּעטש!... זאָגען זיי: בלאָטע! אז צעך טהוט אָפּ, איז פּאַרפאַלען!... זאָג איך: עס קומט אוים ווי אין פּסוק שטעהט: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאָפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... נאָר שא, איך האָב מיך א ביסעל פּאַררעדט, און האָב נאָר פּארגעסען, אז איך האָב אויף זיך א ציעג. עוד היום גדול — דער טאָג שטעהט נישט! א נוטען טאָג, רב דאדי, חזק, חזק ונתחזק — זייט מיר געזונד און שטאַרק און מאכט ווארעניקעם!

— אויב אזוי, — מאכט דאדי — זאג זשע מיר, סערצע, וואוהין שפאנט א איד?

— א איד שפאנט — זאגט שמעון־אלי און מאכט נאך א כוסה — קיין קאזאקאיעווקע שפאנט ער, האנדלען ציעגען, ככתוב, ווי אין פסוק שמעהט געשריבען: עזים תעשה לך — ציעגען זאלסט דו קויפען...

— ציעגען? — פרעגט איהם דאדי פער'חידוש'ט. — ווי קומט א איד א שניידער האנדלען מיט ציעגען?

— עס רעדט זיך אזוי „ציעגען"! — מאכט שמעון־אלי. — מיינען מיין איך א ציעג, טאמער וועט מיר נאט צושיקען, הייסט דאס, א ציעג א רעכטע. נישט טייער. דאס הייסט, איך וואלט קיין ציעג נישט געקויפט; נאר מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, איהר קענט דאך זי, אז זי שפארט זיך איין! זי האט זיך פאר'עקשנ'ט אין מאל פאר אלע מאל: ה כ צ ע ק ת ה — זי ווייל א ציעג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, דאס איז דאך א בפירוש'ער „מדרש־פליאה", הא? איהר געדענקט דעם „מדרש־פליאה"?

— אין די זאכען — זאגט דאדי — ווייסט דו שוין בעסער פון מיר; דו ווייסט דאך, אז איך בין מיט... מיט... מדרש א קנאפער מחותן!... איך פארשטעה נישט, מיין טייערער קרוב, נאר איין זאך: ווי קומסט דו זיין א מבין אויף ציעגען?

— וואט טיבע יוצר המאורות! — זאגט שמעון־אלי שוין מיט פערדראס. — ווי קומט א רעגדאר זיין א מבין אויף א סדיל־קיווער סליחה? פון דעסטוועגען קומט פסח צום סדר, קלאפט איהר מיט נאט'ס הילף דעם ריינעם „ברכי־נפשי" און זאגט „זה כפרתי זה חליפתי", ווי עס געהער צו זיין... וואס? אפשר נישט אזוי?...

דאדי דער רעגדאר האט פערשטאנען דעם שטאך; ער האט פערביסען א ליפ און האט זיך געטראכט: „ווארט, ווארט, דו שניידערוק, דו פאלגע! ביזט מיר עפים היינט צו גייציג, און דו

— נעחיי באודע פיוועז! א שא טאבי זא קורקע?*

אט נאך צוויי שפּאן איז דער שולהויף, וואו אלטע ווייבער זיצען איבער מולטערלעך און פּערקויפּען בארלעך, סעמעטשקעס און בעבלעך, וואו מלמדים קנעלען, קינדער שרייען און ציענען, ציענען אהן א שיעור, שפּרינגען, שלעפּען שטרוי פון די דעבער, אדער זיי זיצען איוף דער ערד מיט די אויסגענלעטע בערדלעך, ווארעמען זיך אקענען דער זון און מעלה־גרה׳ן. און אט איז שוין די באד מיט די שווארצע פערריבערטע וועגן. אט איז דער טייך, וואס אויבען איז ער בערעקט מיט גרינס, ווי מיט א סכך, פול מיט פיאווקעס און מיט זשאבעס, וואס קוואקען. דער טייך שיינט אקענען דער זון, בלישטשעט ווי מיט דימענטען און שטינקט מיט סכנת־נפשות... און דארט, אויף יענער זייט טייך, איז נישטא גארנישט, א חוץ ערד און הימעל — אוים קאזאדאיעווקע!

אז דער שניידער איז אריינגעקומען צו רב חיים־חנה דעם קלוגען, האט ער איהם געטראפען ביי דער ארבייט, וואו ער איז געזעסען מיט׳ן גרויסען טלית־קטן און מיט דער שפּיצעביגער יאר־מעלקע איבער דער גמרא און געלעהרענט מיט די תלמידים מיט א ניגון אויף קולי־קולות די גמרא בבא־קמא: ההוא ברחא — די דאזיגע ציעג, וואס זי האט דערזעהען א מין עסענווארג פון אויבען אויפ׳ן פע־סעל, האט זיך די ציעג צוגעחאפט צום עסענווארג"...

— צפרא טבא למאריה דחיטה דקופא דמחטא! — רופט זיך אן שמעון־אלי שמע־קולנו אויף תרגום־לשון און זעצט דאס באלד איבער אויף פראסט אידיש: א גוטער מארגען זאל זיך אריינחאפען, רבי, צו אייך און צו אייערע

---

* — תער נאר, וואס ווילסט דו פאר דער חוהן?
— וואסער הוהן? ס׳איז ניט קיין הוהן, ס׳איז א האהן!
— לאז זיין אהאהן! וואס ווילסט דו פאר דער הוהן?

— פֿארגעס זשע ניט, — מאכט צו איהם דער רעגדאר — אם ירצה השם, צוריקוועגס, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, למען השם, זיך אָפּשטעלען ביי מיר.

— אם ירצה השם, אם ירצה השם, בלי נדר ומסקנא! — זאָגט שמעון־אלי. — אודאי, ווי דען איז אַנדערש? מען איז דאָך נישט מעהר ווי א „בשר־ודאָם". ווי זאָגט איהר: „אָדם א מענטש, צפור א פויגעל, קאָטשקע רוק זיך"... איהר גרייט נאָר צו, רב דאָדי, א רעכט ביסעל משקה מיט פֿארבייסען, דאָס הייסט מאָהריטש, ווי אונז שטעהט אָן — אונזער פּאָלק שער און אייזען עמך!

קאָפּיטעל ד.

ויצא שמעון־אלי הו מדעמבינג — און „שמעון־אלי שמע־קולנו" איז אַרויסגעגאַנגען פון דער דעמבענער קרעטשמע בגילופין, גאַנץ פרייליך, ויבוא — און ער איז נע־קומען בשלום, געזונדערהייט, קיין קאָזאַדאָיעווקע. און אז ער איז געקומען קיין קאָזאַדאָיעווקע, האָט ער זיך אָנגעהויבען צו פרעגען, וואו זיצט דאָ ערגיץ רב חיים־חנה דער קלוגער, וואָס האָט א ווייב טעמע־ניטעל די שטיל־שווייגענדיגע מיט צוויי מעלקענדינע ציענען? נאָר לאַנג נאָכפֿרעגען זיך האָט ער נישט בעדארפט, וואָרום דאָס שטעדטעל קאָזאַדאָיעווקע איז נישט אזא כרך פון די כרכי הים, וואָס מע זאָל דאָרטען קאָנען, חלילה, פערבל־אָנזעט ווערען. דאָס גאָנצע שטעדטעל ליגט פאָר די אויגען, ווי אויף א טעלער: אָט זענען די יאָטקעס מיט די קצבים, מיט די העקערס און מיט די יאָטקע־הינד; אָט איז דער מארק, וואו וויבער דרעהען זיך ארום אין זאָקען פון איין גוי'ע צו דער אַנדערער, טאָפּען אלע איין האָהן:

— טשועש, טשועש! א שאָ טאָבי זא קורקע?

— יאָקא קורקא? צע פיוועז, א נע קורקא!

זיך צונעהאפט צום עסענווארג, און מע האט נעזונגען אויף א קול:
„חייבא רבא — האט רבא געפסקענט, אז זי דארף באצאהלען פארן עסענווארג און פארן פעסל דעם גאנצען היזק"...

שמעון־אלי שמע־קולנו האט ארויסגעזעהען, אז מיט'ן מלמד האט ער נישט וואס צו רעדען, האט ער זיך נענומען צו דער מלמד'קע, און בשעת דער מלמד האט דא נעלעהרענט מיט זיינע תלמידים מכח דער ציג פון דער גמרא, האט שמעון־אלי דער שניידער נעהאלטען א שמועס מיט טעמע־ניטעל די מלמד'קע מכח איהר ציג.

— איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד א בעל־מלאכה. — האט צו איהר נעזאגט שמעון־אלי דער שניידער. — אפשר האט איהר געהארכט פון מיר — איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלא־דייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען. חאטש איך דארף דאס אויף כפרות! לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך, די פעטש, איך וויל נישט קיין כבוד!... נעקומען בין איך, הייסט דאס, צו אייך טאקי מכח איינער פון אייערע ציענען, דאס הייסט, איך וואלט קיין ציג נישט געקויפט, נאר אזוי ווי מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט: הכצעקתה — איין מאל פאר אלע מאל א ציג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס'איז א בפירוש'ע גמרא...

טעמע־ניטעל, א קליין וויבעלע מיט א נעזעל ווי א פאסאלי, וואס זי טהוט דאס אלע מאל א וויש מיט צוויי פינגער, האט איהם אויסגעהערט א ביסעל, און באלד איבערגעשלאגען אין מיטען:

— זענט איהר נעקומען, הייסט דאס, צו מיר אפהאנדלען ביי מיר איינע פון מיינע ציענען? וועל איך אייך זאגען אזוי, מיין ליעבער איד: ערשטענס, האלט איך נישט ביי פארקויפען קיין ציג, ווארום, לאמיר זיך נישט נארען, צו וואס זאל איך דאס טהון? צוליעב נעלט? וואס איז נעלט? נעלט איז קיילעביג!

תלמידים! איהר האָלט מיט זיי, הער איך, סאָמע ביי אזא ענין, וואָס איך אליין טאקי האָב מיך מטריח נעווען אהער צו אייער זונתי מרת טעמע־גיטעל, מכח א ציעג הייסט דאָס; דהיינו, איך וואָלט קיין ציעג נישט נעקויפט, נאָר מיין ווייב זאָל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאָרט, איין מאָל פּאָר אלע מאָל: הכצקעתה — זי וויל א ציעג! און א ווייב, זאָגט איהר דאָך, באדארף מען פּאָלגען, ס'איז דאָך א בפירוש'ע גמרא: אסקאורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דקארנאסע... וואָס קוקט איהר מיך אָן? אל תסתכל בנלעזל אלא בפלעשעל — קוקט נישט דערויף, וואָס איך בין א איד א בעל־מלאָכה; יניע כפיך אשריך! מסתמא האָט איהר נעהאָרכט פון מיר, איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און נבאי אין שוהלכען, חאָטש איך דאַרף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאָג איך צו זיי, דעם כבוד און איך וויל נישט קיין פּעטש! זאָגען זיי: בלאָטע! אז צעך טהוט אָפּ, איז פּארפּאלען; שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאפּען און נבאי זאָלסט דו זיין!... איך האָב מיך א ביסעל פּאַררעדט און שיער נישט פּארגעסען אייך אָפּגענבען שלום. שלום עליכם אייך, רבי! שלום עליכם אייך, קינדער, צאן־קדשים, שקצים ורמשים, קונדייסים, עכברושים! סע זאָל זיך אייך אזוי וועלען טאנצען, ווי איהר ווילט לערנען — איצ, איך האָב נעטראָפען?...

דערהערט אזעלכע דבורים, האָבען חברה תלמידים אָנגעהויבען קנייפּען איינס דאָס אנדערע אונטער'ן טיש און שיסען מיט די נעזער. זיי זענען דוקא נעווען העכסט ציפריעדען מיט'ן גאסט; זיי וואָלטען זיך מחיה נעווען, אז גאָט זאָל זיי צושיקען אָפּט אזעלכע נעסטן. נאָר חיים־חנה דער קלוגער איז נישט נעווען צופריעדען; ער האָט פיינט נעהאָט, מע זאָל איהם איבערשלאָגען אין מיטען. האָט ער אריינגערופען זיין ווייב טעמע־גיטעל און האָט זיך אומ־געקערט צוריק מיט זיינע תלמידים צו דער ציעג, וואָס זי האָט

— הערסט דו! — שלאָגט איהר איבער דער שניידער אין מיטען. — אָט דערפאר ווילּ איך דאָך זי קויפען, וואָס זי איז א ציעג, נישט קיין פּיפּערנאָטער! דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג גאָר נישט געקויפט, איך באַדאַרף זי אויף נייען און נייענציג כּפּרות, נאָר אַזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילּה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאַרט אין מאָל פּאר אַלע מאָל: הכצעק...

— הערסט דו! אָט דאָס זאָג איך דאָך! — פּאַלט איהם אריין טעמע־גיטעלּ אין די רער אריין און הויבט אָן וויעדער א מאָל אויסרעכענען די מעלות פון איהר ציעג. לאָזט זי נישט דער שנייַדער און שלאָגט איהר איבער אין מיטען, און אַזוי שלאָגען זיי איבער איינם דאָס אַנדערע אַזוי לאַנג, ביז זייערע טענות גיסען זיך צונויף אינאיינעם, און עם קומט־אויס א מישמאש, א קאַשע מיט באַרשטש און מיט לאָקשען: „א ציעג? א מאַמע, נישט קיין ציעג... איך וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט... א „פּילע" פון קלייען... זי האָט זיך אייַנגעשפּאַרט אין מאָל פּאר אַלע מאָל: הכצעקתה... געלט איז קיילעכיג... אָהן עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך... ציפּה־ביילּה־רייזה הייסט דאָס... זי עסט דען עפּים... איין מאָל פּאר אַלע מאָל: הכצעקתה... דאָס איבערינע — שטרוי פון׳ם דאַך פון בית־המדרש... א ווייב באַדאַרף מען פּאַלגען... א ציעג? א מאַמע, נישט קיין ציעג!"...

— טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג אייך צו ציעגען, טאָ־מער? — שלאָגט זיי איבער חיים־חנה דער קלוגער אין מיטען און דרעהט זיך אוים מיט'ן פּנים צום ווייב. — האָסט דו געהערט א ביסעל? מע האַלט אין מיטען איין ענין האַלט מען, מכח „נזיקין", און זיי: ציעג־ציעג! ציעג־ציעג! ממה־נפשך, אַדער פּאַרקויף זיי די ציעג, אַדער פּאַרקויף זיי נישט די ציעג. ציעג־ציעג! ציעג־ציעג! סע ציעגט מיר שוין אין קאָפּ ציעגט מיר!

— גערעכט! — רופט זיך אָן שמעון־אלי. — וואו תורה, דאָרט איז חכמה! ממה־נפשך, וואָס באַדאַרף מען דאָ לאַנג רעדען? לי הכסף ולי הזהב — מיין געלט, אייער סחורה. זאָגט

נעלט נעהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג! ס'איז דען א ציעג? א מאמע, זאָג איך אייך, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך! איהר מילך־נעבען! היינט איהר עסען, וואָס זי עסט! זי עסט דען עפּיס? איין מאָל א טאָג א „פּילע" פון קלייען, און דאָס איבעריגע שטרוי פונ'ם דאָך פון בית־המדרש... נאָר נאָר נישט, אויב מע זאָל מיר באַ־צאָהלען א רעכטען מקח, בין איך מיך מיישב: נעלט איז, ווי זאָגט איהר, א יצר־הרע, פּאַר נעלט קאָן איך קויפען איין אַנדער ציעג, חאָטש אזא ציעג ווי מיין ציעג איז שווער צו קריגען. ס'איז דען א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג... נאָר שא! וואָס טויג ווערטער? אָט פיהר איך אייך אריין די ציעג, וועט איהר זעהן!...

און טעמע־ניטעל לויפט־אַוועק, פיהרט־אריין די ציעג און ווייזט א פול קריגעל מיט מילך, וואָס זי האָט ערשט היינט אָנ־געמאָלקען.

דערזעהען מילך, האָט זיך דער שניידער אזש אָנגעהויבען בעלעקען, און רופט זיך אָן:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבע אידינע, מה יקר? דאָס הייסט, כמה מעלות טובות — וויפיעל קאָנט איהר זיך הייסען אָנמעסטען פּאַר אייער ציעג, אשטייגער? מחמת ווי באַלד נישט אין גלייבען געלט, וועל איך נישט קויפען. ווייסט איהר, פּאַר וואָס? ווייל, ערשטענס, באַדאַרף איך זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פּאר אלע מאָל: הכצעק...

— וואָס איז שיך וויפיעל? — האָקט איהם איבער טעמע־ניטעל אין מיטען דעם „הכצעקתה" און טהוט א וויש דאָס נעזעל. — זאָגט איהר אייער מקח, לאָמיר האָרכען! דאָס קאָן איך אייך זאָגען: הערט איהר? אז וויפיעל איהר וועט באַצאָהלען, האָ־דעלט איהר א מציאה! ווייסט איהר, פּאַר וואָס? ווארום אז איהר קויפט אַוועק ביי מיר די ציעג, האָט איהר א ציעג...

נישט ערגער — בעסער האָט קיין שיעור נישט, און זי זאָל זיך ביי אייך האַלטען און האַלטען, מעלקען און מעלקען, נישט אויפ־הערען זיך מעלקען!...

— אָמן, גם אתם! — מאכט דער שנייידער און וויל זיך לאָזען געהן צו דער טהיר, וויל די ציגע נישט געהן, דרעהט מיט די הערנער, שפּארט זיך איין מיט די הינטערשטע פיסלעך און מאכט אויף א הילכיג קול׳כעל און ציקעלט זיך, וויי א יונג חזן־דעל, וואָס געהט דעם ערשטען מאָל צום עמוד: מ ה ה ה ה ה פּשעי! ו מ ה ה ה ה ה חטאתי!... וויי אייגער רעדט: וואוהין שלעפּט איהר מיך?...

דעמאָלט איז שוין אויפגעשטאנען רב חיים־חנה דער קלוגער מיט זיין כבוד, און מיט׳ן קאנטשיק אונטערגעהאָלפען ארויספיה־רען די ציגע פון שטוב. און די חברה תלמידים האָבען זי אונטער־געטריבען:

— היי, קאָזע! קאָזע! פּאשאָל, קאָזע!...

און דער שנייידער איז אוועק אין זיין וועג אריין.

קאפיטעל ה.

ו ת מ א ן — און זי האָט נישט געוואָלט, די ציגע הייסט דאָס, נעהן מיט׳ן שנייידער קיין זלאָדייעווקע, בשום אופן ואופן! זי האָט זיך גערישען צוריק אהיים מיט אלע כחות! עס האָט איהר אבער גאָר נישט געהאָלפען. שמעון־אלי האָט זי געשלעפּט פּאר׳ן נאָרטען און האָט איהר נעגעבען צו פערשטעהן, אז ס׳איז ארויס־געוואָרפען איהר דרעהען זיך און איהר בריקען זיך און איהר מעקען, וואָס זי מעקעט. ער האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— עם שטעהט ביי אונז: ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י — איבער נויט שלעפּסט דו אויף זיך דעם גלות, מענסט יא וועלען נישט וועלען — מע פרעגט ביי דיר קיין עצות נישט. אין בין

שלשה דברים, א ווארט און צוויי און א מאריטש, ווי אין מחזור שטעהט געשריבען: מחספם מפצפצים — איז דער פשט...

— וואם טויג מיר אייער פשט? איהר זאגט מיר בעסער, וואם גיט איהר מיר פאר דער ציעג? — מאכט טעמע־ניטעל שטיל־ערהייד, בויגט זיך איין, ווי א קעצעלע, און טהוט א וויש די ליפען הין און צוריק.

— א משל כחרם הנשבר! — זאגט שמעון־אלי אויך שטיל־ערהייט. — וואם הייסט, איך זאל זאגען? וואם בין איך פאר א זאגער וואם? איך זעה, אז ס'איז אל תקשו לבבכם — ארויסגעווארפען מיין טרחה; איך וועל ביי אייך, אפנים, היינט קיין ציעג נישט קויפען! האט קיין פאראיבעל נישט, וואם איך האב אייך דעקוטשעט!...

און שמעון־אלי דרעהט זיך אוים מיט'ן פנים צו דער טהיר און האלט כלומר'שט ביי אוועקגעהן.

— זעהט נאר זעהט! — מאכט טעמע־ניטעל און טהוט איהם א נעם ביי'ם ארבעל. — וואם האט איהר אזוי קיין צייט נישט, דער טייך ברענט? ממה־נפשך, עפים האט איהר דאך אנגעהויבען רעדען מכח א ציעג...

בקיצור, די מלמד'קע האט געזאגט איהר מקח, דער שניידער האט געזאגט זיין מקח; זי האט ארויפגעווארפען, ער האט ארויפגעווארפען, א רעגדעל ארויף, א רעגדעל ארויף — מע האט זיך אויסגעגליכט. שמעון־אלי האט אויסגעצהלט די ממתקים, גענומען די ציעג אויף'ן גארטעל, טעמע־ניטעל האט בעשפיגען דאם געלד, וואם זי האט געלייזט פאר דער ציעג, צוגעווינשעוועט דעם שניידער, ס'זאל זיין מיט מזל־ברכה, בשעת מעשה עפים נעשעפטשעט שטיל־ערהייד און געקוקט אלע מאל אויף'ן געלד און אויף דער ציעג און האט ארויסבענגליט דעם שניידער מיט א סך ברכות:

— געהט געזונט, און זייט געזונט, און פארנוצט געזונט, און לאז נאט נעבען, זי זאל זיין אזוי ווי זי איז נעווען ביז אהער,

און שמעון־אלי האָט אָפּגעאַפּט די שמונה־עשרה גאָר בקיצור, זיך אָפּגעקלאַפּט תחנון, און איז אריין צו דאָדי רעגדאָר מיט א שמחה:

— א גוטען אָוונד אייך, מיין ליעבער קרוב רב דאָדי, איך קאָן אייך אָנזאָגען א בשורה, מזל טוב, עם לבן גרתי — איך האָב שוין אייגנעאַנדעלט א ציעג, אָבער א ציעג פון ציעגענלאָנד, א ציעג אשר לא ציעגונו אבותינו! איהר מעגט זי אָנקוקען און זאָגען אייער מבינות — איהר זענט דאָך עפּים יא א יודע־ספר! אָנו, טרעפּט, כמה לקו במצרים — וויפּיעל האָב איך באַ־דאַרפּט משלם זיין?

דאָדי האָט זיך געגומען מיט דער האַנד ביי׳ם קאָזעראָק, זיך פּערשטעלט פון דער זון, וואָס האָט געהאַלטען ביי אונטערגעהן מיט א גאָלדענעם פּאָס אין עק הימעל, און האָט בעטראַכט די ציעג, ווי א גרויסער מבין, און האָט זי אָפּגעשאַצט פונקט צוויי מאָל אַווי פּיעל, וויפּיעל דער שניידער האָט בעצאָהלט. דערפּון איז שמעון־אלי געוואָרען אַזוי אויפּגעלעגט, אז ער האָט דערלאַנגט דעם רעגדאָר א זעץ אין פּלייצע:

— רב דאָדי סערדצע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין, צדקת כדברך — איהר האָט היינטיגם מאָל דוקא נישט געטראָפּען. אַזוי פּיעל גליקליכע יאָהר אונז ביידען!

דאָדי דער רעגדאָר האָט אויפּגעשטעלט א פּאָר ליפּען און געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אָהן ווערטער: מפּו־פּו־פּו! ווי איינער רעדט: „א מציאה! א מציאה פון א גנב!"

און שמעון־אלי האָט איינגעבויגען דאָס קעפּעל אויף א זייט, זיך א חאַפּ געטהאָן מיט׳ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער ביי׳ם זשילעט, גלייך ווי ער וואָלט בעדארפט ארויסחאַפּען פון דאָרט א נאָדעל און אַרייגזעצען אין איהר אין דער גיך א פּאָרעם.

— נו, רב דאָדי? וואָס וועט איהר עפּים זאָגען, עמך? פּארשטעהען מיר אייך עסק? הא? איהר זאָלט נאָך זעהן, קיין

אויך אמאל, נישט היינט געדאכט, געווען א פריי פויגעלע, א בחור כהלכה — א פיינער, א יונג מיט א קאמזויל און מיט סקריפ־קעס, טשאקענדיג און קנאקענדיג; וואס איז מיר אפגענאנגען? קאפוועהטיג? האט גאט געזאגט: לך לך מארצך — קריך, שמעון־אלי, אין זאק אריין! האב חתונה פאר ציפה־ביילה־רייזה'ן! האב קינדער! ווער פארשווארצט אויף דיינע יאהר און טעג! כי לכך נוצרת — דערויף ביזט דו א שניידער!...

אזוי האט שמעון־אלי גע'טענה'ט צו דער ציגג און איז נע־גאנגען געשווינד, כמעט געלאפען. א וואריעם ווינטעל האט איהם צעבלאזען די פאלעס פון דער געלאטעטער קאפאטע און האט פער'ננבה'ט זיך איהם אונטער די פאות און א גלעט געטהאן איהם ביי'ם בערדעל, צוגעטראגען איהם צו דער נאז א געשמאקען ריח פון מיענטע, פון ראמאשקעס און פון אנדערע פעלדבלומען און קרייטער, וואס האבען א ריח פון בשמים, און וואס זיין נאז איז צו זיי כלל נישט געווהנט געווארען; און פאר נרוים התפעלות האט ער אנגעהויבען צו דאוונען מנחה, זאגען „פטום־הקטורת", אויסרעכענען אלע גוטע זאכען: „הצרי והצפורן, החלבנה והלבונה", און אלע איבעריגע געווירצען, גאנץ פיין, מיט זעהר א שענעם ניגון, און ער האט פערקאטשעט זיך „אפשטעפען" א מנחה, אויפ'ן חזנ'ישען שטייגער, נאר אויף איין אנדער אופן! פלוצים... פון וואנען נעמט זיך דער שטן מקטרג, דער יצר־הרע, און רוימט איהם איין א סוד אין אויהער אריין:

— הער נאר אויס, שמעון־אלי, דו יאלד איינער! וואס האסט דו זיך דא אזוי צעזונגען אויפ'ן ניכטערען הארצען? שוין באלד נאכט, און דו האסט נאך אין דיין מויל נישט געהאט, א חוץ צוויי גלעזלעך בראנפען! היינט האסט דו דאך עפים נענעבען דיין קרוב דאם הייליגע וואכט, אז צוריקוועגס, אם ירצה השם, מיט דער ציגג, וועסט דו זיך אפשטעלען ביי איהם עפים צו־בייסען! געזאגט א וואכט — איז פערפאלען. א מויל איז נישט קיין חאלווע!

נאָמען זאָל נישט הייסען שמעון־אלי, אויב מע קאָן זיי נישט אוועקגעבען אַלע „אויף סימביר"...

— הערט איהר, רב דאָדי? — אזוי האָט ער אויסגעלאָזט זיין דרשה מיט א תורה, ווי זיין שטייגער איז: — בור כרה ויפרפרהו — עס וועט א רוח אין זייער פאָטער און מוטער אריין, די בעלי־טובות אונזערע מיין איך!... זיי ווייסען נאָר צאָפּען בלוט, שינדען דעם ארעמאַן, אראָפּנעמען די הויט! פאר דרויי קאָרבען צאָהל איך, הערט איהר, א פערטעלע א וואָך! נאָר גאָר נישט, איך בין נישט קיין „קופּץ בהאָץ", ווי זאָגט איהר, לאָזען זיי איבערגעהן אויף אנדערע הענד! יבוא יונה — עס וועט קומען אויף זיי א צייט! נישקשה, זיי האָבען נאָך ביי גאָט קיין קווימעל נישט ארויסגענומען! מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־בילה־רויזה הייסט דאָס, זאָגט מיר אפילו, אז איך בין א שלימ־מזל'ניק, א לעמעשקע א צעקוועטשטע, וואָרום איך זאָל וועלען, האָב איך אויף זיי א בייטש... נאָר וועך הערט א ווייב? עפּים האָב איך דאָך אויך א שטיקעל דעה! ביי אונז אין דער הויליגער תורה שטעהט בפירוש: והוא ימשול בך — איהר ווייסט דעם פּשט פון די דאָזיגע וועלטער? ס'איז דאָך צוקער־זיס! הערט זיך איין אַקאָרשט אין איטליכס וואָרט: והוא — און ער, דער מאן הייסט דאָס, ימשול — זאָל טהון טהאָן געוועלטיגען!... נאָר וואָס דען? החילות לנפול נפול תפול — איהר האָט אָנגעהויבען גיסען, גיסט שוין אַן נאָך אביסעל בראָנפען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: אסקארדע, דבאר־באנטע...

וואָס וויטער־וויטער האָט ביי שמעון־אלי'ן די צונג אָנגע־הויבען זיך פּלאָנטען, די אויגען קלעפּען זיך, אזוי לאָנג און אזוי ברייט, ביז ער האָט זיך צוגעשפּאָרט צו דער וואָנד אויף א וויילע חאָפּען א דרימעל, און דאָס קעפּעל האָט זיך איהם אָנגעבויגען א ביסעל אויף א זייט, די הענד האָט ער צונויפּגעלעגט אויפ'ן הארצען, צוגעהאלטען דאָס צאָפּען־בערדעל מיט דריי פינגער,

עין־הרע, ווי זי מעלקט זיך, וואלט איהר א מיתה משונה אייננע־נומען דאָ אויפ'ן אָרט!

— א מיתה משונה נעם שוין בעסער איין אליין! — רופט זיך אָן צו איהם דאָדי.

— אָמן, גם אתם! — זאָגט שמעון־אלי. — אויב איך בין יאָ ביי אייך אזא־נ־אָננעלעגטער נאסט, נעמט זשע, זייט מוחל, רב דאָדי, די ציעג. און באשטאָט זי ערגיץ אין שטאהל, מע זאָל זי חלילה נישט אוועק'לקח'ענען, און איך וועל דערווייל א דאוונען טהון מעריב, מנחה האָב איך נעחאפט אין וועג, און נאָכדעם וועל־לען מיר מאכען „שהכל נהיה בדברו", אין טאקי עפּיס צו־בייסען אויך, ככתוב, ווי אין דער מגילה שטעהט: א י ן ק ו צ י ם ב פ ר ו צ י ם — פאר'ן עסען געהט קיין טאנץ נישט. שטעהט אזוי געשריבען אין דער מגילה, צי ניין?

— וואָס איז שויך? — מאכט דאָדי. — מסתמא אז דו זאָגסט, סע שטעהט — שטעהט דאָס; דערוויך ביזט דו דאָך עפּיס א איד פון תורה.

אפּגעאוועגט מעריב און אויסגעשפּיגען צו „עלינו", רופט זיך אָן דער שניידער צום רעגדאר:

— אז דער צער פון טראָגען איז יאָ אזוי גרוים, איז ה ל ע י ט נ י־נ א מ ן ה א ד ו ם ה א ד ו ם ה ז ה — ניסט אָן, זייט מוחל, פון יענעם גרינעם פלעשעל, און לאָמיר נעמען צו קאפּעלעך שפּירעט, און לאָמיר זיין געזונט. געזונט דאָס איז ראשית חכמה, ווי מיר זאָגען אלע טאָג אין דאוונען: ה ש כ י ב נ ו ל ש ל ו ם...

גענומען א ביסעל בראָנפען און פערביסען, האָט זיך אונזער שניידער צערעדט פאר פייער און פאר וואסער, מכח זלאָדייעווקע, מכח קהל, שוהלזאכען, צעך, שניידעריי, שער און אייזען אונזער פאלק עמך, בשעת מעשה געמאכט א תל פון זלאָדייעווקער נבאים מיט־די נגידים, מיט זייערע „פאראדקעס", געשווארען, אז זיין

לעבען נישט געזעהן אזוי פיעל קריגלעך מיט מילך! אזוי פיעל ווארעטשקעס מיט קעז! און פוטער, פוטער גאנצע מאקרעטעס! היינט מאסלינקע, פידסמעטענע, זויערמילך מיט גאנצע שטיקער „קריהע", און פוטערגעבעקס עפּיס אהן א שיעור, פלעצלעך אזעלכע מילכיגע, געבאקען אויף פוטער און פון אויבען בעשאטען מיט זאמד־צוקער און מיט צימערינג. און דער ריח, דער ריח! עפּיס א מאדנער ריח, א בעקאנטער ריח, פע!... ער פיהלט, ווי עפּיס קריכט איהם אויפ'ן האלז צווישען קאלנער, און אונטער'ן אויהער, און אויפ'ן פּנים, און עפּיס קיצעלט איהם און שטינקט איהם גלייך אין נאז אריין... ער טאפּט מיט די פינגער און טאפּט אן א וואנץ... ער עפענט אויף איין אויג, דאס אנדערע אויג, ער חאפּט א קוק אין פענסטער — אוי־וועה, א צרה, א שלאק, עס שאריעט אויף טאג!...

— וואט טיבע יוצר המאורות! גוט געחאפּט א דרימעל! — מאכט שמעון־אלי צו זיך אליין און טהוט א רייב מיט די פלייצעס. ער וועקט־אויף דעם רעגדאר, פליהט־ארויס אין הויף אריין, עפענט די שטאהל, נעמט די ציעג אויפ'ן גארטעל און לאזט זיך נעהן אהיים נעשווינד, פייל אויס'ן בויגען, ווי א מענש וואס האט מורא, ער זאל חלילה נישט פערשפּעטיגען מי יודע וואס!....

קאפּיטעל ו.

והאשה — און דאס ווייב ציפּה־בוילה־רייזה, אז זי האט געזעהן, אז דער מאן זוימט זיך אזוי לאנג, האט זי נאר נישט נעקאנט פערשטעהן, וואס דאס איז. זי האט אננעהויבען איבער־צוטראכטען, אפשר האט זיך חלילה נעטראפען איין אומגליק, גזלנים זענען אנגעפאלען אויף איהר מאן אין וועג, צוגענומען ביי איהם די עטליכע קערבלעך, איהם נעקוילעט און פערווארפען ערגיץ אין א גרוב, און זי איז געבליבען, חס ושלום, איין אייבינע ענונה

און האָט אויסגעזעהן ווי א מענש, וואָס איז פערטיעפט אין זעהר־ זעהר טיעפע מחשבות. ער זאָל בשעת מעשה נישט געווען צו־ פייפען מיט דער נאָז, אונטערחאַרחלען מיט'ן האַלז און בלאָזען דורך די ציין: טצ־טצ־טץ! — וואָלט קיינער אין דער וועלט נישט געזאָגט אויף איהם, אז ער שלאָפט. און חאָטש ער האָט נעדרימעלט, פון דעסטוועגען האָט דער מח ביי איהם געארבייט נאָנץ געשמאָק, און עס האָט זיך איהם נע'חלומ'ט, אז ער איז אין דערהיים ביי זיין וואַרשטיק. אויפ'ן טיש לינט אויסגעשפרייט פאַר זיינע אויגען א מין מלבוש, וואָס ס'איז שווער צו טרעפען, וואָס דאָס איז. זאָל איך זאָגען, ס'איז א פאַר תחתונים — וואו איז דער קראָק? קיין סימן פון קראָק! זאָל איך זאָגען, ס'איז א לייבעל אזעלכעס — פון וואָנען האָבען זיך גענומען אזעלכע לאַנגע ארבעל? אלא וואָס רעד? מוז איך לערנען דעם פשט, אז ס'איז לא הא ולא הא, נישט קיין לייבעל און נישט קיין הויזען — וואָס זשע רעד איז דאָס? עפּים מוז דאָך עס זיין!... שמעון־אלי קעהרט דאָס איבער אויף דער לינקער זייט — ס'איז גאָר א קא־ פאָטע, און נאָך וואָסער א קאפאָטע! א שפּאָגעל־נייע, א גלאָטע, איין אטלעסענע, ער האָט נאָך אויף זיין לעבען אזא קאפאָטע אונטער דער נאָדעל נישט געהאלטען! נאָר ס'איז נישט זיין עסק; ער נעמט־ארויס דאָס מעסערעל פון זשילעט־קעשענע און זוכט א נאָט און וויל אָנהויבען טרענען די קאפאָטע. א גליק, וואָס סע בעווייזט זיך ציפּה־ביילה־רייזה און הויבט איהם אָן שעלטען, בע־ נראָבען אין דער ערד ארין.

— דעם בויך, די קישקעס זאָל מען דיר שוין טרענען, דו שלים־מזל איינער, דו גרינע אוגערקע, דו שענע פאסאָלי מיינע! דאָס איז דאָך דיין קאפאָטע די שבת'דינע, וואָס איך האָב דיר נעמאכט פון מיין נעלט, וואָס איך האָב אָנגעקליבען פון דער ציעג!...

און שמעון־אלי דערמאָנט זיך, אז ער האָט א ציעג מיט נאָט'ס הילף, און עס קומט איהם צו א שטיק געזונד! ער האָט אויף זיין

דאָס. א מציאה פון א גנב, כלעבען, קוים־קוים, אויסגערונגען פאר זיעבענטהאלבען קארבען! וויפיעל, מיינסט דו, האָב איך זיך נע־דונגען, איידער איך האָב זי אויסגעדונגען? אז סך־הכל האָט זי נאָר נישט געוואָלט פארקויפען קיין ציעג, קוים איינגערעדט! א גאנצע נאכט נעהאקט האָלץ...

און ציפה־ביילה־רייזה האָט זיך נעטראכט בשעת מעשה: „נחמה־ברכה — א מכה איהר א גרויסע! זי מיינט, אז נאָר זי איז א בעל־הבית׳טע, נאָר זי האָט א ציעג, און ווייטער קיינער נישט! איך האָב מורא, אז עס וועט איהר ארויס די אויגען, אז זי וועט דערזעהען, אז ציפה־ביילה־רייזה שמעון־אלי׳ס ווייב האָט אויך א ציעג... און בלומע־זלאטע? און חיה־מייטע? כלומרשט נאָר גוטע שוועסטער! עס זאל זיי אנגעהן חאטש האלב, וואָס זיי ווינשען מיר, רבונו של עולם!“... אזוי האָט זי זיך נעטראכט און האָט איינגעהייצט אין אויוועז, נעמומען דערווייל צוגרייטען רע־טשעניי לאָקשען אויף אנביסען, און שמעון־אלי האָט אנגעטהאן שלית ותפילין און האָט זיך אוועקגעשטעלט דאוונען, און געשמאק, מיט הארץ — ער האָט שוין לאנג נישט נעדאוועט אזוי ווי אצינר! ער האָט געזונגען די הלויהם, געמאכט חזנ׳ישע שטיק, צוגעקנאקט מיט׳ן פינגער און האָט אויפגעוועקט מיט׳ן זינגען אלע קינדער. די קינדער זענען געווארהר געוואָרען פון דער מאמען, אז דער טאטע האָט נעבראכט א ציעג, און מע קאָכט לאָקשען מיט מילך, איז נעוואָרען ששון ושמחה, און מען איז אראָפגעשפרונגען פון די בעטלעך אין איינע העמדלעך און מע האָט זיך נענומען פאר די הענטלעך, און מע האָט געהאפט א טענצעל, בשעת מעשה צונע־זונגען א ליעדעל, וואָס איז ביי זיי נאָר־וואָס בעשאפען געוואָרען:

א ציעג, א ציעג, א ציענעלע!
דער טאטע האָט נעבראכט א ציענעלע!
דאָס ציענעלע וועט נעבען מי־לעך!
די מאמע וועט קאָכען לאָק־שען!...

מיט, קיין עין־הרע, אזוי פיעל קינדער, חאטש נעם ווארף זיך אריין, שונאי־ציון, מיט זיי אין טייך אריין !... אזעלכע, און כדומה אזעל־כע, מחשבות האָט נעבאך ציפה־ביילה־רייזה יענע נאכט איבער־געטראכט, און האָט אפילו נישט צוגעמאכט מיט קיין אויג ; און אז עס האָט אויסגעקרעהט דער ערשטער האָהן אויף טאָג, האָט זי געחאפט אויף זיך דאָס קליידעל און איז ארויס אין דרויסען און האָט זיך געזעצט אויף דער שוועל ארויסקוקען אויף איהר מאן, טאָמער וועט נאָט רחמנות האָבען, ער וועט קומען... „א שלים־מזל געהט אוועק !" — האָט זי זיך געקלערט און זי האָט זיך צו־געגרייט איהם אפשפיעלען א פריהמאָרגען, ווי ער איז ווערטה נעווען. נאָר אז זי האָט דערזעהען ביי איהם הינטען צוגעבונדען ביי׳ם גארטעל א ציעג, איז איהר באלד אפגענאנגען דאָס הארץ, און זי האָט זיך אנגערופען צו איהם מיט גוטען :

— וואָס אזוי לאנג, דו קאנאריקעל מיינס, מאנדעלבייגעלע ? איך האָב דאך געמיינט, ביזט שוין חלילה אין דער ערד אריין, שענער תכשיט מיינער, אדער אזוי עפים איין אומגליק געטראפען, חס ושלום.

און שמעון־אלי האָט זיך צענארטעלט, אוועקגעשטעלט די ציעג אין הויז, און האָט אנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון א זאק ; ער האָט איהר פערערדט די צייהן.

— הערסט דו, מיין ווייב, האָב איך דיר געקויפט א ציעג — פון ציעגענלאנד ; דאָס איז א ציעג אשר לא ציענוני אבותינו ! ווי לאנג שמייסט מען זיי, די היגע בעל־הבית׳טעס, ווי לאנג זיי האָבען נאך אזא ציעג נישט געזעהען אין חלום אפילו ! אז עסען עסט זי מכות, סך־הכל איין מאל אין טאָג א „פילע" פון קלייען, און דאָס איבריגע — א ביסעל שטרוי פונ׳ם דאך פון בית־המדרש ; און מילך גיט זי, קיין עין־הרע, ווי א קוה, מעלקט זיך צוויי מאל אין טאָג — איך האָב אליין געזעהען א פול מעלק־שעפעל, איך זאל אזוי זעהען ביי דיר אלדאָס גוטס ! ס׳איז דען א ציעג ? ס׳איז א מאמע, נישט קיין ציעג ! אזוי זאגט זי, טעמע־גיטעל הייסט

דײן קאָפּ און אויף דײנע הענט און פּיס, רבונו של עולם, זיסער פּאָטער, האַרצינגער־נעטרייער!...

דאָס איבערינע האָט שוין שמעון־אלי נישט געהערט. ער האָט אָננגערוקט דאָס היטעל און איז אַרויס פון הויז אָנקוקען דאָס אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען.

אַרויסנעאָנגען אין דרויסען צו דער ציעג און דערזעהען דעם שענעם תכשיט, ווי ער שטעהט צוגעבונדען צום פּלעקעל פון דער טהיר און מעלה־גרה׳ט זיך קאָלטבלוטיג, איז ער געבליבען שטעהן אין דער הינהערפּלעט, נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען? וואוהין געהט מען? געשטאָנען, געטראַכט, געטראַכט, און א זאָג געטהאָן צו זיך אַליין: „תמות נפשי עם פּלשתים — עס וועט א רוח אין זייער טאָטען׳ס טאָטען אַריין, דעם מלמד מיט דער מלמד׳קע! זיי האָבען געפּונען, מיט וועמען צו טרייבען קאָטאָוועס! איך וועל זיי געבען א קאָטאָווע, וועט זיי זיין וויסט אין פּינסטער! דאָכט זיך, גאָר א נעבאָכל אָט דער מלמד, מישט זיך כלומרשט נישט אין געשעפט, און צום סוף אזא מעשה! נישט אומזיסט האָבען די תלמידים נעחיחיקעט בשעת דער רבי האָט מיך אַרויסנע׳משלח׳ט מיט דער ציעג און די רבי׳צין האָט מיר צוגע־ווינשעוועט, זי זאָל זיך ביי מיר מעלקען און מעלקען... איך וועל זיי געבען א מעלקען! איך וועל ביי זיי אַרויסמעלקען דאָס דם־התמצית פון די קאָזאַדאָיעווקער כלי־קודש, טונעיאַדצעם, קאָטאָ־וועסטרייבער!...

אזוי האָט זיך געטראַכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט זיך געלאָזט געהן צוריק קיין קאָזאַדאָיעווקע מיט דער דעה, ער זאָל זיי אָפּשפּיעלען א וויוואָט, ווי זיי זענען ווערטה!

געגאַנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע און דערזעהען דעם רעגדאָר אויף דער טהיר מיט׳ן לולקעציבעקעל אין די צייהן, האָט זיך אונזער שנייַדער צעלאָכט נאָך פון דערווייטען.

— וואָס איז פּאָר א שמחה אויף דיר, — פּרעגט איהם דאָדי — וואָס דו לאָכסט אזוי?

געקוקט אויף די קינדער, ווי זיי זינגען און טאנצען, איז שמעון־אלי געוואָרען בריייטער ווי לענגער. ער האָט זיך געטראכט: „קינדער נעבאך, זשעדנע א ביסעל מילך... נישקשה, איהר וועט שוין היינט, אם ירצה השם, זיין זאט... אלע טאָג א גלעזעל מילך, אָון קאשע מיט מילך, און צו דער טיי מילך — א ציעג איז טאקי א געזונד אין די ביינער!... וואָס איז מיר אַצינדערט פישעל בעל־טאקסע? איך הער איהם, ווי דעם קאטער! ער ווייל נישט געבען קיין פלייש, נאָר ביינער? לאָז ער זיך וואַרגען מיט די ביינער! וואָס דאַרף איך זיין פלייש, אז איך האָב, קיין עין־הרע, מילך?... אי, שבת? — אויף שבת קויפט מען פיש. וואו שטעהט דאָס, אז א איד מוז עסען פלייש? איך האָב אין ערגיץ נישט געזעהען אזא דין!... אלע אידען זאלען מיך וועלען פאלגען, וואלטען זיי אלע געקויפט ציעגען; דעמאלט וואלט אונזער בעל־טאקסע שען אויסגעזעהען מיט'ן בייכעל! עס וואלט שוין דעמאלט א ריח אין זיין טאטענ'ס טאטען אריין!"...

אזוי האָט זיך געטראכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט צונויפגעלעגט די תפילין, און האָט זיך געוואשען, געמאכט המוציא און צוגעגרייט זיך צו דער מילכיגער סעודה. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין ציפה־בוילה־רייזה מיט א לעדיג טעפעל, הייט ווי פייער, אין כעס מיט סכנת־נפשות, און א רעגען פון קללות און חרמות האָט זיך אָנגעהויבען שיטען אויף שמעון־אלי'ס קאָפ! נישט קיין קללות זענען דאָס געווען — שטיינער זענען געפאלען פונ'ם הימעל, פעך און שוועבעל האָט זיך געגאסען פון ציפה־בוילה־רייזה'ס מויל:

— דעם טאטען דיינעם דעם שכור זאל עס ארויסוואַרפען, דיך אריינוואַרפען! א שטיין, א ביין זאל פון דיר ווערען! כף־הקלע זאלסט דו נעהן! געשאָסען זאלסט דו ווערען פון א ביקס! העננען און טרינקען, ברענען און בראטען, שניידען אין בראָקען! געה זעה, דו גזלן, דו רוצח, דו משומד אייגער, וואָס פאר א ציעג דו האָסט מיר געבראכט! א וויסטער, א פינסטערער הלום אויף

דאדי פיפקעט מיט׳ן לולקעלע, קנייטשט מיט די פליייצעם און צעפיהרט מיט די הענד, ווי איינער רעדט: „וואם בין איך שולדיג? איך בין דאך אודאי גאט די נשמה שולדיג!"...

און שמעון־אלי חאפט די ציינג און לאזט זיך נעהן קיין קאזאקדאיעווקע, וחמתו בערה בו — און עס ברענט אין איהם א פייער.

קאפיטעל ז.

והמלמד — און דער מלמד האט זיך נעטהאן זיין מלאכה, דאם הייסט, ער איז נעזעסען און נעקנעלט מיט זיינע תלמידים, געלעהרענט אלץ יענעם ענין פון „נזיקין", און זייער נעשריי האט זיך נעלאזט הערען איבער׳ן גאנצען שוהלהויף: כשכשה בזנבה — זי האט א זעץ געטהאן מיט׳ן ווייבעל, די בהמה, ושברה את הכד — און זי האט צעברעכען דאם קרינגעל".

— על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון — א גוטער מארגען זאל אייך זיין, רבי, מיט אייערע תלמידים! — זאגט שמעון־אלי. — איהר מעגט מפסיק זיין אויף א מינוט, נישקשה, די בהמה וועט נישט אנטלויפען און דאם צעברעכענע קרינגעל וועט שוין במילא גאנץ נישט ווערען. וואם טוג מיר גרויס — איהר האט מיר אפגענטהאן א רעכט שפיצעל, טאקי אויף קאטאווועם, נאר וואם דען? אהבתי כי ישמע לי — איך האב פיינט אועלכע קאטאווועסלעך! איהר האט דאך געהערט מסתמא די מעשה פון יענע צוויי אידען, וואם זענען נעווען ערב שבת אין מרחץ אויף דער אויבערשטער באנק? רופט זיך אן איינער צום אנדערען: „נא דיר מיין בעזעמעל און שמייס מיך אפ". איז זיך מיישב יענער און טיילט איהם איין, ווי עס געהער צו זיין, צעקארדאשעט דאם לייב ביז׳ן בלוט ארויס. זאגט צו איהם דער נעשמיסענער: „די מעשה דערפון איז אזוי. אויב דו האסט זיך נעווארלט מיט

— טהוט א קוק, זייט מוחל, אפשר וועט איהר אויך לאַכען? — זאָגט צו איהם דער שניידער און הויבט אָן לאַכען נאָך שטאַרקער, גלייך ווי צעהן שדים וואָלטען איהם געקיצעלט. — נו, ווי געפעלט אייך, אשטייגער, רב דאָדי, אזא שלאָק? כל האדם כוזב — וואו ערגיץ א צרה דארף עס טרעפען מיך! איהר פאַרשטעהט א מעשה? איך האָב דאָס געהאַט א פסק פון מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס; זי האָט מיר געגעבען ברכב ובסוסים — אויף שיסעל און אויף טעלער, און דוקא אויפ'ן ניכטערען הארצען, עס זאָל נאָר פאַלען אויפ'ן מלמד מיט דער מלמדקע! מאַהלט אייך, איך וועל זיי נישט שוויינען, עס וועט זיין עין תחת עין — א פאַטש פאַר א פאַטש! איך האָב פיינט, אז מע טרייבט מיט מיר אועלכע קאַטאַווסלעך. אָנו, גיט נאָר לעת־עתה, רב דאָדי, פאַר הארצ־וועהטיג א גלעזעל שפּירעט, דורכשוויינקען דעם האלז, איך זאָל חאַטש כח האָבען צו רעדען און די נשמה זאָל נישט קליאַקנען... לחיים, רב דאָדי, לאָמיר זיין אידען, דאָס איז דער עיקר, ככתוב, ווי עס שטעהט געשריבען: היום הרת עולם — נאָר נישט נעזאָרגט! זייט זיכער, איך וועל זיי שוין אָפּשפּיעלען א פּריה־מאַרגען. איך וועל זיי באַווייזען, ווי אזוי מע טרייבט קאַטאַווע מיט צעך, שער און אייזען אונזער פאַלק עמך!

— וואַר האָט דיר געזאָגט, אז ס'איז א קאַטאַווע? — מאַכט דער רעגדאַר גאַנץ תמ'עוואַטע און פיפקעט מיט'ן לולקעלע. — אפשר איז ביי אייך דארט ארוים א טעות אין די רעד?

שמעון־אלי איז אוש אונטערגעשפרונגען פאַר כעס.

— משל כחרם הנשבר! וואָס רעדט איהר? איהר ווייסט, וואָס איהר רעדט? איך קום צו זיי לכתחילה קויפען א ציעג, און רעד מיט זיי ברחל בתך הנאקעטע: א ציעג! זאָגט איהר נאָר דאָס!...

זיי רעדען ביידע אזוי לאנג, ביז טעמע־ניטעל ווערד אין כעס, חאפט דעם שניידער פאר'ן האנד און שלעפט איהם.

— קומט, קומט צום רב! לאזען חאטש אידען זעהן, ווי א זלאדייעווקער שנייידער־טשעפעט זיך! טראכט אויס א בלבול!

— קומט! — זאגט שמעון־אלי. — אדרבה, לאזען מענטשען זעהען, ווי עהרליכע אידען, כלי־קודש כלומרשט, דערטאפען א פרעמדען מענטשען און מאכען פון איהם א האנטשירקע, ווי מיר זאגען אין לאנג־והוא־רחום: ללעג ולקלעמעניש... קומט טאקי איהר אויך, רבי־לעבען! — מאכט ער צום מלמד. און רב חיים־חנה טהוט אן דעם פליסעענעם קאשקעט אויף דער יאר־מעלקע און עם בלייבט, אז זיי געהען צום רב אלע פיער, דאס היסט: דער שניידער, די מלמד'קע, דער מלמד און די ציגע.

אז די קאמפאניע איז געקומען צום רב, האבען זיי געטראפען דעם רב אין א ציצען חאלאטע ל ווישען די הענד און זאגען „אשר יצר" פאוואלינקע, מיט כונה, נישט געחאפט, געקוועטשט איט־ליכם ווארט בעזונדער: נקבים, נק־בים! חלולים, חלו־לים!... און אז ער האט זיך אפגעפארטיגט מיט אלסדינג ארום און ארום, האט ער צונויפגענומען דאס האלאטע ל און האט זיך בעזעצט אויף זיין שטוהל, וואס איז געווען אהן א געזעסע ל, נאר פיסלעך מיט פערענטשעם אלטע, גלאנצענדיגע און שאקלענדיגע, ווי אלטע צייהן ביי איין אלטען מענשען, וואס וואלטען שוין לאנג בעראפט ארויספאלען, נאר זיי האלטען זיך אויף נסים.

אויסגעהערט ביידע צדדים, וואס האבען נישט געלאזט רעדען איינער דעם אנדערען, האט דער רב געשיקט רופען דעם דיין מיט'ן שוחט, מיט די איבעריגע פארנעמסטע לייט פון שטאדט, די „שבעה טובי העיר", און האט זיך אנגערופען צום שניידער בזה הלשון:

— דערצעהל, זיי מוחל, נאך א מאל די מעשה פון אנהויב ביז'ן סוף, און נאכדעם וועט זי דערצעהלען.

מיר אפֿרעכענען דאָ, אויף דער אויבערשטער באַנק, בשעת איך לײג א נאַקעטער און דו האָסט א בעזעמעל אין האַנד, — מהכתיתי, ביזט דו נערעכט; נאָר טאָמער מיינסט דו דאָס אויף קאַטאָווע, זאָג איך דיר, אז איך האָלט נישט פון אזעלכע קאַטאָווע־סלעך!"...

— אקענען וואָס איז דער משל? — פרענט איהם דער מלמד, טהוט־אויס די בריל־ען און קראַצט זיך מיט זיי אין אויהער.

— דער משל — מאַכט שמעון־אלי — איז טאַקי אקענען אייך אליין מיט דער שענער ציג, וואָס איהר האָט מיר אַרײַנ־געשיקט בשגגה, דאָס הייסט אויף א געלעכטער. פון אזא געלעכ־טער, הערט איהר, קאָן אייך אַרויסוואַכסען א געלעכטער אויפ'ן פופיק! מיינט נישט, אז איהר האָט צו טהון מיט גלאַט עפּים א פאַלגע; איך בין שמעון־אלי חייט מק"ק זלאַדיייעווקע, חברה־מאַן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען, שער און אייזען אונזער פאַלק עמך!

בײ די לעצטע וועלטער איז שמעון־אלי אזש אונטערגע־שפּרונגען, און דער מלמד האָט אָנגעטהאָן צוריק די בריל־ען און האָט בעטראַכט דעם שניידער, ווי א מענשען, וואָס רעדט פון היץ, און דער גאַנצער חדר האָט זיך געשטיקט פון געלעכטער.

למה הרעות לעם הזה — וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי א בייזער מאַרשעלעק? — רופט זיך אָן דער שניידער שוין מיט כעס. — איך קום צו אייך צו געהן און קויף בײ אייך א ציג, געהט איהר און רוקט מיר אַריין דער רוח ווייסט וואָס!

— סע געפעלט אייך נישט די ציג? — פרענט איהם דער מלמד בתמימות.

— די ציג, זאָגט איהר? ס'איז אזוי א ציג, ווי איהר זענט גובערנאַטאָר!

דער גאַנצער חדר שיסט־אויס א געלעכטער, און עס קומט אָן טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע, און דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה: שמעון־אלי רעדט און טעמע־גיטעל רעדט איהם איבער; דער רבי זיצט און קוקט, די תלמידים לאַכען;

זעסען, סדר נזיקין האָב איך נעלעהרענט, בבא־קמא — יאָ, בבא־קמא... קומט־אריין אָט דער איד פון זלאָדייעווקע אָט דער, און זאָגט, אז ער איז א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע זאָגט ער, און ניט אָפּ שלום ניט ער מיר אָפּ, און דערצעהלט מיר א גאנצע מעשה דערצעהלט ער מיר, אז ער איז אליין א זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע, הייסט דאָס, איז ער, און האָט א ווייב האָט ער, הייסט זי ציפּה־בוילה־רייזה הייסט זי — יאָ, ציפּה־בוילה־רייזה הייסט זי... אזוי, דאכט זיך?

דער מלמד בויגט זיך אָן צום שניידער, און דער שניידער, וואָס האלט זיך די גאנצע צייט ביי׳ם בערדעל, שטעהט מיט צוגעמאכטע אויגען, דאָס קעפּעל אביסעל אויף א זייט, און שאָקעלט זיך און זאָגט אויף זיין לשון:

— אמת ויציב ונכון! זי הייסט אלע דריי נעמען: ציפּע און בוילה און רייזה. אזוי האָט מען איהר א נאָמען נעגעבען, און אזוי רופט מען זי פון זינט איך קען זיך מיט איהר שוין פּאוואלינקע א יאָהר דרייסיג. נאָר לאָמיר האָרכען, וואָס וועט איהר ווייטער זאָגען, ידידי? איהר פּאַררעדט נאָר נישט די צייהן! איהר רעדט בעסער עסק, על הראשונים ועל האחרונים — וואָס איך האָב געערעדט און וואָס איהר האָט געערעדט, ווי שלמה המלך זאָגט: „אין חדש תחת השמש" — קיין חכמות געהט נישט אָן...

— איך וויים נאָר נישט איך! — מאכט דער מלמד דערשראָקען און בעווייזט אויף דער מלמד׳קע. — זי האָט מיט איהם געערעדט זי, זי האָט מיט איהם געהאנדעלט זי. איך וויים נאָר נישט איך!

— אציגנד — זאָגט דער רב — לאָמיר האָרכען, וואָס וועט זי עפּעס זאָגען?

און דער רב בעווייזט מיט׳ן פינגער אויף דער מלמד׳קע, און טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע ווישט זיך אָפּ די ליפּען, שפּארט זיך אונטער מיט איין האנד, און מיט דער אנדערער האנד הויבט

און שמעון־אלי דער שניידער האָט זיך נישט געפוילט איבער־חזר'ען נאָך א מאָל און נאָך א מאָל די איינענע מעשה פונ'ם אָנהויב אָן, אז ער הייסט שמעון־אלי חייט מק"ק זלאָדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלקען, חאָטש ער טענה'עט מיט זיי: קטנתי מכל הצרות — איך דאַרף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל די פעטש און וויל נישט קיין כבוד! זאָגען זיי: שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאָלסט דו חאָפען און גבאי זאָלסט דו זיין... הקיצור, ער האָט זיך אוועקגעלאָזט אהער קיין קאָזאָדאָיעווקע נאָך א ציעג; דאָס הייסט, ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט — ער בעדארף זי אויף נייען און נייענציג כפרות; נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב זאָל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זי איהם נישט געלאָזט אטהעמען: הכצעקתה — זי וויל א ציעג... און א ווייב, זאָגט איהר, בעדארף מען פאָלגען, איז ער געקומען צו רב חיים־חנה דעם גמרא־מלמד און דינגט ביי איהם א ציעג און רעדט אוים „ברחל בתך הנאקעטע": א ציעג. צום סוף לאָזט זיך אוים, אז מע האָט ביי איהם צוגענומען די עטליכע קערבלעך און מע האָט איהם אריינגערוקט דער רוח ווייסט וואָס, אויף קאָטאָווע־עם הייסט דאָס, און ער, שמעון־אלי, האָט פיינט אועלכע קאָטאָווע־לעך!... איהר האָט דאָך געהערט מסתמא די מעשה מיט יענע צוויי אידען, וואָס זיינען פרייטאָג אין באָד...?

און שמעון־אלי דער שניידער חזר'ט־איבער דעם משל פון דער באָד נאָך א מאָל, און דער רב מיט די דיינים מיט די שבעה טובי העיר לאָבען.

— האָבען מיר אַ יסגעהערט איין צד. — רופט זיך אָן דער רב. — אצינר לאָמיר האָרכען דעם אנדערען צד.

שטעהט־אויף רב חיים־חנה דער קלוגער, רוקט־אָן דאָס היטעל אויף דער יארמעלקע און הויבט־אָן בזה הלשון:

— שמוע־נא, רבותי! די מעשה איז אזוי נעווען די מעשה: איך בין נעוועסען און נעלעהרענט מיט די תלמידים בין איך נע־

נישט קיין ציעג! קומט ער צו נעהן, דער שניידער, מיט א בלבול, ס'איז נישט קיין ציעג, זאגט ער! שא, ווייסט איהר וואס? אט שטעהט זי. גיט, זייט מוחל, אהער א מעלקשעפּעל, וועל איך זי אויסמעלקען פּאר אייך אין די אויגען!

און זי האט אנטליהען ביי דער רבי'צין דאס מעלקשעפּעל און האט אויסגעמאלקען די ציעג פּאר אלעמען אין די אויגען, צוגעטראגען דאס שעפּעל מיט מילך איטליכען בעזונדער, פּריהער, נעווייגטליך, דעם רב, נאכדעם די דיינים, און נאכדעם די שבעה טובי העיר, און דעם איבעריגען עולם, און ס'איז געווארען ביי'ם רב אין שטוב א ליארעם, א געפּילדער — הימעל עפּען זיך! דער האט נעזאגט: מע בעדארף קנס'ענען דעם זלאדייעווקער שניידער, ער זאל שטעלען משקה! דער האט נעזאגט: קנס'ענען אליין איז נאך ווינציג — מע בעדארף ביי איהם צונעמען די ציעג! און דער האט נעזאגט: ניין, די ציעג איז א ציעג, לאז ער זיך עלטערען מיט איהר אין עושר און אין כבוד; מע בעדארף איהם מכבד זיין מיט נוטע עטליכע פּאנטאפּעל און ארויסווארפען מיט דער ציעג אינאיינעם צו אלדי שווארצע יאהר!

דערזעהען אזא מעשה, האט זיך שמעון־אלי פּאוואלינקע ארויסגערוקט פּונ'ם רב'ס שטוב און האט געמאכט פּליטה.

פּאפּיטעל ח.

וישא החייט את רגליו — און דער שניידער האט נענומען די פּיס אויף די פּלייצעס און איז אוועק מיט דער ציעג אהיים ניך און נעשווינד, ווי א מענש, וואס לויפט פון א שרפה. ער האט זיך ארומגעלוקט, צי מע יאגט איהם חלילה נישט נאך, און האט געדאנקט גאט, וואס ער איז ארויס „חנם איז כסף — טרוקען אהן פּעטש"...

ר אָן צו טענה'ן גיך, אָהן איין אָפשטעל, אין דאָס פּנים בשעת מעשה פלאָמט איהר ווי א פייער.

— הערט זשע אויס, אידישע קינדער, די מעשה דערפון איז אזוי: אָט דער איד, דער זלאָדייעווקער שניידער הייסט דאָס, זאָל מיר מוחל זיין, איז... איז אָדער א משוגענער, אָדער א שכור, אָדער איך ווייס אַליין נישט וואָס! איהר האָט געהערט א מעשה? א איד קומט צו מיר צו געהן אוש פון זלאָדייעווקע אָט דער דאָ־זיגער, און טשעפּעט זיך צו ווי א קלעק, איין מאָל פּאר אלע מאָל, איך זאָל איהם פּאַרקויפען א ציעג, איך האָב געהאט צוויי, און דערצעהלט מיר דערביי א פּזמון, אז ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט, ער באדארף זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי, האָט זי זיך איינגעשפּארט איין מאָל פּאר אלע מאָל — א ציעג! און א ווייב, וואָנט ער, באדארף מען פּאַלגען, איהר פּארשטעהט א משל? טענה איך: וואָס נעהט דאָס מיך אָן? איהר ווילט ביי מיר אוועקקויפען א ציעג, פּארקויף איך אייך, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נאָר נישט פּארקויפט פּאר קיין נעלט, וואָרום וואָס איז נעלט? נעלט איז קיילעכיג, נעלט נעהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג — ס'איז דען א ציעג? ס'איז א מאמע, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך, איהר מילך נעבען, היינט איהר עסען משטיינס נעזאָנט, זי עסט דען עפּים? איין מאָל אין טאָג א „פּילע" פון קלייען, דאָס איבעריגע א ביסעל שטרוי פונ'ם דאָך פון בית־המדרש. נאָר צוריק שמועסענדיג, האָב איך מיך מיישב נעווען אזוי: איך האָב דאָך, קיין עין־הרע, צוויי ציעגען, און נעלט איז א יצר־הרע... בקיצור, דא האָט זיך שוין אריינגעמישט מיין מאן, זאָל לעבען, און מיר זענען דורכגע־קומען מיט'ן שניידער פּאר'ן מקח — מיינט איהר, וויפיעל? נישט מעהר זאָלען מיינע שונאים פּארמאָגען, רבונו של עולם! און איך האָב איהם אָפּגענעבען די ציעג, אויף אלע מיינע ליעבע נעזאָנט געווארען אזא ציעג. ס'איז דען א ציעג? א מאמע,

— זאגט נאָר, מיין ליעבער קרוב, איהר זענט דאָך עפּעס א איד, וואָס קאָטאָרי איהר זענט נישט קיין נאר, כלעבען, און איהר קעהרט זיך אָן מיט אַלערליי מענטשען; זאגט מיר נאָר, איהר גלויבט אין כשוף? פּאַרבלענדעניש?

— דהיינו? — פרעגט איהם דאָדי תמ׳עוואטע.

— דהיינו — זאגט שמעון־אלי — א דבוק, א לץ, א נישט־גוטער, א גלגול?...

— אקעגען וואָס זאגסט דו דאָם? — מאכט דאָדי מיט א תמ׳עוואטען פּנים און פּיפקעט מיט׳ן לולקעלע.

— איך שמועס עס גלאַט אזוי אקעגען דרינען. — זאגט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און הערט נישט אויף צו רעדען פון גלגולים, פון מכשפים, פון מכשפות, שדים און רוחות, לציס, שרע־טעלעך, וואָווקעלאקעס. דאָדי הערט־צו כלומרשט מיט קאָפּ, פּיפּ־קעט מיט׳ן לולקעלע; נאָכדעם שפּייט ער אויס אוז רופט זיך אָן צום שנייידער:

— דו ווייסט, שמעון־אלי, וואָס איך וועל דיר ערצעהלען? איך וועל היינטיגע נאכט, דאכט מיר, מורא האבען שלאָפען. איך וועל דיר זאגען דעם אמת, פאר מתים האב איך תמיד מורא געהאט, נאָר פון היינט אָן הויב איך שוין אָן גלויבען אין גלגולים און אין לציס אויך...

— א ברירה האָט איהר? — מאכט צו איהם דער שנייי־דער. — פרובט נישט גלויבען! אנו, לאָז זיך נאָר אריינחאפען צו אייך עפּעס א רעכטער לץ און אָנהויבען פראָווען זיינע רעכטע שטיק: איבערקעהרען אייך די רייזשע באָרשטש, אויסגיסען דאָם וואָסער, אויסטרינקען אלע קריגלעך, איבערברעכען אייך אלע טעפּ־לעך, פאַרקניפּען די ציצית פון׳ם טלית־קטן, אריינוואַרפען אייך א קאַץ אין בעט אריין, און די קאַץ זאל ליגען ביי אייך אויפ׳ן האַרצען, ווי צעהן פוד משא, און איהר זאלט זיך נישט קאָנען ריהרען, און אז איהר וועט אויפשטעהן, זאל אייך די קאַץ קוקען גלייך אין די אויגען אריין, ווי א זינדינער מענטש...

דורכגענאנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע, האָט זיך שמעון־אלי נעקלערט: „מכות וועסט דו ביי מיר וויסען דעם אמת!" און ער האָט פערלייקענט פאר דאדי'ן די גאנצע מעשה.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרענט איהם דאדי כלומרשט נייגיעריג.

— וואָס זאָל זיך הערן? — זאָגט שמעון־אלי. — פאר מיר האָט מען דרך־ארץ! מיט מיר טרייבט מען נישט קיין קאַטאַוועס, כי אדם אני ולא פארך — איך בין דאָך עפּיס נישט קיין יונגעלע! איך האָב דאָס א ביסעל נעעפענט אויף זיי א פּה־קדוש, זיך פּאַרהערט א ביסעל מיט'ן מלמד אין תורה, לאזט זיך אויס, אז איך וויים בעסער פון איהם, וואָס אין די קלייניע אותיות טהוט זיך... בקיצור הדבר, זיי האָבען מיך איבערגעבעטען און נענעבען מיר די ציגע, וואָס איך האָב נעקויפט. אָט איז זי. נאָט אייך זי אויף א מינוט, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: הנפש קח לך והרכוש תן לי — נעמט אייך דעם נפש און מיר גיט א ביסעל בראָנפען.

„גענוג ער איז א גדלן, איז ער נאָך א ליגנער אויך!" — טראַכט זיך דאדי דער רענדאר. — „מע בעדאַרף מיט איהם מאכען נאָך א מאָל דאָס אייגענע שפּיעל און הערען, וואָס וועט ער זאָגען ווייטער?"

און צום שניידער האָט ער נעזאָגט:

— איך האָב פון דיינעטוועגען, שמעון־אלי, א גלעזעל אלטען „ווישניק", אויב דו האָסט חשק.

— פונ'ם יין המשומר? — מאַכט שמעון־אלי און בעלעקט זיך אוש. — מהכתיתי, ווייזט אהער, וועלען מיר אייך זאָגען א מבינות; איך וויים, אז ביי אייך דארף זיין א גוט גלעזעל ווישניק, נאָר לאו כל אדם כוזב — נישט איטליכער איז דערויף א מבין.

אויסגעטרונקען דאָס ערשטע גלעזעל, האָט זיך ביי אונזער שניידער אויפגעבונדען די צונג און ער רופט זיך אן צום רענדאר:

האָט נעבראכט; האָט זי געחאפּט דאָס טעפּעל און איז אוועק אין הויז אויסמעלקען די ציגע. און עס האָט נישט לאַנג געדויערט און ציפּה־בוילה־רייזה איז אריינגעלאָפּען אין שטוב אריין שוין אָהן ווערטער; זי האָט אָנגענומען שמעון־אלי׳ן מחילה פון הינ־טען ביי׳ם קאָלנער און האָט איהם מיט דריי גוטע סטוסאָקעס ארויסגעוואָרפען מיט דער שענער ציגע אינאיינעם „צו אלדי שוואר־צע וויסטע פינסטערע יאָהר!“...

געבליבען אין דרויסען מיט דער שענער ציגע, האָבען זיך ארום דעם שניידער צונויפּגעקליבען א גאַנץ רעדעל אידען, ווייבער און קינדער, און האָבען אויסגעהערט די חדושים, וואָס שמעון־אלי האָט זיי דערצעהלט, אז די דאָזיגע ציגע, וואָס ער האָלט אויפ׳ן גאַרטעל, איז נאָר דאָרט, אין קאָזאַדאָיעווקע, א ציגע, וואָס מעלקט זיך און גיט מילך, נאָר קוים קומט ער מיט איהר אהער, אזוי ווערד זי אויס ציגע... שמעון־אלי האָט געשוואָרען מיט כל השבועות, מע מעג גלויבען א משומד, אז ער אליין האָט נעזעהען מיט זיינע אויגען, ווי מע האָט זי אויסגעמאָלקען ביי׳ם רב אין שטוב און אָנגעמאָלקען א פול מעלקשעפּעל מיט מילך... א סך מענשען האָבען זיך אָפּגעשטעלט, בעטראכט די ציגע גאַנץ ערנסט, איבערגעפרעגט די מעשה נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און שטאַרק גע׳חדוש׳ט זיך... אנדערע האָבען נעלאָכט, געמאכט חוזק און געזאָגט ווערט־לעך, און אנדערע האָבען געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, אויסגעשפּיגען און א זאָג געטהאָן:

— א שענע ציגע! ס׳איז אזוי א ציגע, ווי איך בין א רביצין.

— וואָס דען איז דאָס?

— א גלגול! איהר זעהט ניט, אז ס׳איז א גלגול?...

— דאָס וואָרט „גלגול“ ווערד אונטערגעהאָפּט פונ׳ם גאַנצען עולם; עס ווערען דערצעהלט אלערליי מעשיות פון גלגולים, וואָס האָבען זיך געטראָפּען דא אין זלאדייעווקע, אין קאָזאַדאָיעווקע, אין יאמפּעלי, אין פישי־יאבערע, אין חאָלאָפּאָוויטש, אין פּעטשי־חוואָסט — אויף דער גאַנצער וועלט! ווער וויסט נישט די מעשה

— נענוג! נענוג! — מאכט דער רעגדאר, שפּייט־אוים און פערוואַרפט מיט די הענד. — נענוג דיר שוין צו דער־צעהלען אפּגענאכט אזעלכע מעשיות!

— זייט מיר נעווונט, רב דאדי, האָט קיין פּראַיבעל נישט, וואָס איך האָב אייך א ביסעל דעקוטשעט; איהר וויסט אליין, אז איך בין נישט שולדיג, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: לא היו דברים — ניע מיעלא באבא חלאפּאטע... א גוטע נאכט!

קאפּיטעל ט.

כשבא החיט — אז דער שניידער איז נעקומען אהיים, איז ער אריין אין שטוב אריין מיט א ירגזון, נאָנץ בריימליך, און האָט נעוואָלט נעבען א פּעטשאַטעק זיין ווייב, ווי זי איז ווערטה; נאָר ער האָט זיך איינגעהאלטען מיט אלע כחות. ער האָט זיך נעטראכט: „עט, א אידינע בלייבט א אידינע! לאָז מיינם איבער־נעהן!“ און פון דרך־שלום וועגען האָט ער דערצעהלט פּאר זיין ווייב א שענעם לינגען.

— הערסט דו, ציפּה־בוילה־רייזה מיין ברודער? פּאַר מיר האָט מען, אפּנים, פּאַרט דרך־ארץ. מילא, וואָס דער מלמד מיט דער מלמד'קע האָבען פון מיר נעהאַט — בין איך דיר מוחל; איך האָב זיי נענעבען, וויפּיעל עס איז אין זיי אריין! און חוץ לזה האָב איך זיי אוועקגעשלעפּט צום רב, האָט דער רב אפּגע־פּסק'ענט, אז זיי באַראַפען צאָהלען קנס, וואָרום אז אזא איד, ווי שמעון־אלי, קומט צו זיי האַנדלען א ציעג, באַדאַרף זיין ביי זיי דער גרעסטער כבוד, וואָרום אט דער שמעון־אלי, זאָגט דער רב, איז א איד קאטאַרי וועלכער...

ציפּה־בוילה־רייזה האָט אבער מעהר נישט נעוואָלט אויס־הערען די שבחים, וואָס מע לענט אויף איהר מאן. זי האָט שוין נעוואָלט אָנקוקען וואָס גיכער די אמת'ע ציעג, וואָס איהר מאן

פֿאר זיי, אײַנגעלעגט די וועלט: סטייטש, וואו איז דאָס נעהערט געווארען אזא רציחה, מע זאָל דערטאָפּען אײַן אַרעמען אידען אַ שנייִדער, אויסנארען ביי איהם די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פֿערקויפֿען כלומרשט אַ ציעג און אַריינשטופֿען איהם דער רוח וווייסט וואָס שוין דאָס אַנדערע מאָל? אזא מעשה האָט זיך דאָך נישט פֿערלאָפֿען אפילו אין סדום!...

און דער רב מיט די דיינים מיט די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען אויסגעהערט די טענות, האָבען זיך צונויפֿגעקליבען אוף דער נאכט אלע ביי'ם רב אויף אײַן אסיפה, און ס'איז געבליבען, מע זאָל טאקי דאָ אויפֿן אָרט אָנשרייבען אַ רעכטען בריעף צו די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר". און די זלאָדייעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר" האָבען זיך אוועקגעזעצט און האָבען אָנגעשריבען אַ בריעף צו די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די „שבעה טובי העיר" אויף לשון־הקודש אין זעהר אַ שענער מליצה. אָט איז דער בריעף אות באות:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים, נאונים מפורסמים, זייַען פון דער וועלט, וואָס דאָס נאָנצע הויז פון ישראל איז אָנגעלעהנט אויף זיי. פֿריער זאָל זיין צו אייך און פֿריעד זאָל זיין צו אלע אידען פון דער הייליגער קהלה אין קאָזאָדאָיעווקע און אלדאָס גוטס זאָל טהון רוהען אויף זייערע קעפּ, אָמן.

„היות כפי אונזערע אויהערען האָבען געטהאָן הערען, אז ס'איז געטהאָן געוואָרען זעהר אַ גרויסע עולה צו איינעם פון אונזערע שטאָדט־לייט, רב שמעון־אלי ב"ר בענדיט־לייב חייט, וואָס מע רופט איהם שמעון־אלי שמע־קולנו, היינו: צווי פון אייערע לייט, המלמד רב חיים־חנה מיט זיין פלונית מרת טעמע־ניטעל שתחיה, האָבען אויסגענארט מיט קלונשאפט ביי אונזער שנייִדער געלט, סך זיבעטהאלבען רובעל זילבער, וואָס זיי האָבען אַריינגעטהאָן צו זיך אין די כלים און האָבען אָפּגעווישט די ליפּען און

מיט לייזער־וואלפ׳ס פערדעל, וואס מע האט דאס נעמוזט ארויס־פיהרען הינטער דער שטאדט, הרג׳ענען און מקבר זיין אין תכריכים?... צי, אשטייגער, ווער האט נישט געהערט די מעשה מיט׳ן פערטעל עוף, וואס בשעת מע האט דאס דערלאנגט שבת צום טיש, האט דאס אנגעהויבען צו ריהרען מיט׳ן פליגעלע?... וכדומה אזעלכע אמת׳ע מעשיות.

אז שמעון־אלי׳ס האט זיך געלאזט גהען ווייטער, האבען איהם א גאנצע קאמאנדע פון חדר־יונגלעך בעגלייט מיט כבוד. זיי האבען איהם נאכגעשריגען:

— הורא, שמע־קולנו! הורא, מעלקענדיגער שניידער!

דער גאנצער עולם האט זיך געהאלטען ביי די זייטען פון געלעכטער.

דא האט שוין שמעון־אלי׳ן אנגענומען פאר׳ן הארצען; נענוג ער האט אזא איין אומגליק, מאכט מען נאך פון איהם חוזק! איז ער אוועק מיט דער ציגע איבער דער שטאדט, האט געמאכט א גוואלד צווישען חברה „פ ו ע ל־צ ד ק": סטייטש, וואס שווייגט מען? ער האט זיי דערצהלט די גאנצע מעשה, וואס מע האט איהם אפגענטאן אין קאזאדאיעווקע, זיי בעוויזען די ציענ... האט מען באלד געשיקט נאך בראנפען, און ס׳איז נעבליבען, מע זאל גהען צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי העיר", מע זאל שרייען פאר זיי, איינלענען די וועלט: סטייטש, וואו איז דאס גהערט געווארען אזא רציחה, מע זאל דערטאפען איין ארעמען אידען א שניידער, ביי איהם אויסנארען די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט א ציגע און ארויס־שטופען איהם דער רוח ווייסט וואס? און נאך מאכען פון איהם חוזק שוין דאס אנדערע מאל? אזא מעשה האט זיך דאך נישט פערלאפען אפילו אין סדום!

און חברה „פ ו ע ל־צ ד ק" זענען נעקומען צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי־העיר", האבען נעשריגען

קאפיטעל י.

בלילה ההוא — אין יענער נאכט האָט געשיינט די לבנה און האָט אַראָפגעקוקט אַראָפּ אויף זלאָדייעווקע מיט איהרע פינסטערע האַלב־איינגעפאַלענע הייזלעך, וואָס שטעהען צונויפגעקווטשט, אָהן הויפען, אָהן בוימלעך, אָהן פּאַרקאַנס. ווי א בית־עלמין זעהט אויס ביי נאכט די שטאָדט, איין אַלטער בית־עלמין מיט אַלטע מצבות, וואָס א סך פון זיי שטעהען אָנגעבויגען כורעים, און א סך וואָלטען שוין לאַנג אייגעפאַלען, וועו זיי זאָלען נישט זיין אונטערגעשפּאַרט מיט קלעצער. און חאָטש די לופט איז דאָרט נישט אזוי פויגעלדיג, און די ריחות פונ'ם מארק און פונ'ם שוהלהויף זענען עפּים נישט אזוי נעשמאַק, און דער שטויב איז נעדיכט און שטעהט הויך ווי א מויער, — פון דעסטוועגען זענען אלע מענשען ארויס, ווי טאַראַקאַנעס פון די לעכער, אידען און ווייבער, אַלטע לייט און קלייגע קינדער, „חאַפּען א לופּטל" נאָך דעם הייסען ברענענדיגען טאָג. דער עולם האָט זיך אויסגעזעצט אויף די שוועלען א ביסעל שמועסען, פלאַפּלען דברים בטלים, אָדער נלאַט אזוי קוקען ארויף אין הימעל אריין, בעטראַכטען די צורה פון דער לבנה, מיט די מילי־מילאַסען שטערען, וואָס אז מע זאָל זיין מיט אכצעהן קעפּ, איז אוממעגליך זיי איבערצוצעהלען!

אין יענער נאכט האָט זיך שמעון־אלי דער שניידער ארומנעדרעהט איינער אַליין אין אַלע הינטערגעסלעך מיט'ן תכשיט, וואָס ער האָט איינגעהאַנדעלט אין קאָזאַדאַיעווקע, זיך געהיט פאר די ווייס־חברה'ניקעס, מע זאָל איהם נישט דערזעהען. ער האָט נערעכענט, אז עס וועט ווערען טאָג, זאָל ער זיך וויעדער לאָזען אין וועג אריין, און דערווייל האָט ער זיך אריינגעהאַפּט צו האָרעל דער אקציזניטשקע אין שענקעל, נעמען פאר האַרצוועהטיג א ביסעל ברענפען און אויסרעדען זיך א ביסעל דאָם האַרץ, זיך האַלטען מיט איהר איין עצה מכח דעם אומגליק, וואָס ער האָט אויף זיך גענומען.

זאָגען: מיר האָבען נישט געטהאָן קיין אומרעכט — און אזוי טהוט זיך ניט ביי אידען! מיר אַלע, וואָס שטעהען אונטען גע׳חתמ׳עט, זאָגען עדות, אז דער דאָזיגער שניידער איז אַיין אַרע־מער בעל־מלאכה און א מטופל מיט קינדער, וואָס איז זיך מפרנס עהרליך מיט אייגענער הארעוואַניע, און דוד המלך האָט דאָך שוין לאַנג געזאָגט אין תהלים: יגיע כפיך כי תאכל — די מידעקייט פון דיינע הענד, אז דו וועסט טהון עסען, וועט דיר זיין אז וואויל און גוט, זאָגען אונזערע חכמים: דער פשט איז: וואויל אויף דער וועלט און גוט אויף יענער וועלט. בכן, טהוען מיר אייך בעטען, איהר זאָלט באַלד חוקר ודורש זיין דערויף, וואָס ס׳איז געטהאָן געוואָרען, און אייער משפט זאָל אַרויס ווי די זון, און איהר זאָלט מקיים פסק זיין איינס פון די צוויי: אַדער מע זאָל אומקעהרען דעם שניידער זיין געלד בשלימות, אַדער מע זאָל איהם אַרויסגעבען זיין ציעג, וואָס ער האָט געקויפט, מחמת די ציעג, וואָס ער האָט געבראכט צו פיהרען, איז נישט קיין ציעג!... דאָס קאָן אייך די גאנצע שטאָדט געהן שוועהרען א שבועה דאורייתא... און לאָז זיין שלום צווישען אידען, ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: נישטאָ נאָך אזא געבענשט כלי פאר אידען ווי שלום. שלום זאָל זיין צו אייך, שלום צום ווייטערסטען און צום נאָהענ־סטען, שלום צו אַלע אידען, אָמן!

„פון אונז אייערע קנעכט, וואָס אייער מינדסט פינגערל איז גרעבער פון אונזערע לענדען.

„נאום הרב בהרב ז״ל... ונאום הרב בהרב ז״ל... ונאום ברוך קאָפאָטע, זרח פופיק, פישעל וויקידיל, חיים קוויטש, ניסל קאָטשען, מאָטעל שאָלעכ, יהושע־העשעל קישקיש.“

און עס לאָזט זיך אוים מיט די ווערטער:

„איך האָב דיך ליעב, דושינקע,
גאָר אָהן איין עק,
איך קאָן אוש ניט לעבען אָהן דיר!"

אָט דאָס איז געווען האָדעל די אַקציזניטשקע, און פּאַר איהר האָט דאָס אונזער שניידער אויסגענאָסען זיין ביטער האָרץ: דער־צעהלט אלסדינג, וואָס ביי איהם אויף דער נשמה טהוט זיך, און נעבעטען, זי זאָל איהם געבען איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס טהוט מען? איהר זענט דאָך עפּים יאָ, ווי דוד המלך זאָגט אין שיר־השירים: שחורה אני ונאוה — ווער ס׳איז שען, איהר זענט ביידע זאכען... גיט מיר איין עצה: וואָס טהוט מען?

— וואָס זאָל מען טהון? — זאָגט צו איהם האָדעל און שפּייט־אויס. — איהר זעהט דען נישט, אז ס׳איז א גלגול? וואָס וועט איהר זיך האלטען מיט דער באָמבע? נעמט און וואַרפט איהם אַרויס צו אלדי שווארצע יאָהר! איהר קאָנט נאָך האָבען, חס ושלום, דעם אייגענעם פסק, וואָס מיין מוהמע פּערעל האָט געהאט, לאָז זי זיין וויט אָפּגעשיידט פון מיר, זי איז שוין אויף דער אמת׳ער וועלט.

— דהיינו? — פּרעגט שמעון־אלי דערשראָקען.

— דהיינו, — זאָגט האָדעל מיט א זיפּץ — מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז געווען איין עהרליכע אידענע, א כשר׳ע. אונזער משפּחה זענען אלע עהרליכע... חאָטש דאָ, אין דעם וויסטען זלאָדייעווקע, פּארברענט זאָל דאָס ווערען, האָט מען ליעב באַרעדען איטליכען באזונדער, געוויינטליך, הינטער רי אויגען, וואָהרום אין די אויגען זענען זיי גרויסע חליפּת׳ניקעם, קוצעני־מוצעני... בקיצור, מיין מוהמע פּערעל, עליה השלום, איז איינמאָל געגאַנגען אין מארק, זעהט זי: עס ליגט א קנייל־עבין בייוועל אויף דער עהר. איז זי זיך מיישב: א קנייל־עבין בייוועל קומט צו־נוטץ; בויגט

האָרעל די אַקציזניטשקע איז געווען א ווייבעל אין אלמנה, א „מאַנסביל־שער קאָפּ", אויסגעבונדען מיט נאַנץ „נאַטשאַלסטווע" און א גוטע שוועסטער מיט אַלע בעלי־מלאכות אין שטאָדט. פון וואַנען נעמט זיך דער נאָמען „אַקציזניטשקע"? איבער א מעשה, וואָס זי איז מיידעלווייז געווען זעהר א שענע, א יפת־תואר; האָט איין אַקציזניק, זעהר א רייכער, זי דערזעהען איינמאָל דורכ־פאָהרענדיג פֿאַרבי זלאָדייעווקע, בשעת זי האָט נעטראָגען נענז צום שוחט; האָט זי דער אַקציזניק אָפּגעשטעלט און א פֿרעג געטהאָן:

— מיידעל, וועמע'ס ביזט דו?

האָט זי זיך פערשעמט, צעלאַכט און איז אַנטלאָפען נע־ווארען; האָט מען איהר פון דעמאָלט אָן א נאָמען געגעבען „די אַקציזניטשקע"... אַנדערע זאָגען, אז דער אַקציזניק איז געווען ביי איהר נאָכדעם אין דער היים, גערעדט מיט איהר טאַטען, נחמיה ווינאָקור, געוואָלט פֿאַר איהר חתונה האָבען, זי נעמען ווי זי שטעהט און געהט און נאָך צוצאָהלען איהר טאַטען אין בייטעל אַריין. איז שוין כמעט געווען „תנאים", האָט דאָס שטערטעל זי געזומען אין די מיילער אַריין, איז צעקראָכען געוואָרען דער שידוך, און זי האָט נאָר חתונה געהאַט נאָכדעם א שטילע חתונה פֿאַר עפּים א שלים־מזל, א חולה־נופל'דיגען; האָט זי שטאַרק געווויינט, נישט געוואָלט געהן צו דער חופּה, האָט זיך דעמאָלט די נאַנצע שטאָדט געוויינט. מע האָט געזאָגט, אז זי איז נאָר געווען פערקאָכט אינ'ם אַקציזניק, און מע האָט געמאַכט א ליעדעל אויף איהר, וואָס ווייבלעך און מיידלעך זינגען דאָס נאָך עד היום אין זלאָדייעווקע: דאָס ליעדעל הויבט זיך אָן מיט די ווערטער:

„די לבנה האָט געשיינט,
האַלב נאַכט איז געווען —
און האָדעלע זיצט ביי דער טיר..."

געוואנד אין דרויסען, זיך איבערגעדעקט מיט די נעלע לייכטער איבער׳ן קאָפּ, נעחראָפּעט גאנץ געשמאק און געזעהען זיסע חלומות: חלומות פון פּדיון אויפ׳ן יריד, פון לייזונג א סך, פון א פער־דיעגסטעל א גראָבס; חלומות פון א פּריץ זעהר א וואיילען, פון א געשעפּטעל א גוטס; חלומות פון א שטיקעל ברויט, פון פּרנסה בכבוד און פון כבוד אליין — פערשיעדענע חלומות!... מע זעהט נישט אויף דער גאס קיין לעבעדיגען נפש; מע הערט נישט קיין פּיפּס אין ערגיץ, — אפילו די יאטקע־הינד, וואָס האָבען זיך געוגנ אָנגעבילט און אָנגעמאָרדעוועט דורכ׳ן טאָג, האָבען זיך איינגע־נאָרעט צוויישען די קלעצלעך, בעהאלטען די מאָרדעס צווישען די לאָפּעס — און שא! זעלטען־זעלטען חאפּט זיך אַרויס ביי זיי א האלבער „האו", בשעת עס חלומ׳ט זיך זיי עפּיס א ביינדעל, וואָס אנדערע הינד שארפען זיך דערויף די צייהן, אָדער בשעת עס דאכט זיך זיי, אז א פליעג האָט זיך פערקליבען אין אויהער אריין אוף רייסט זיי איין א סוד... זעלטען־זעלטען פליהט־דורך א נאָרישער זשוק מיט צעלאָזטע פליגעל, דרעהט זיך און שוועבט אין דער לופטען אויף איין אָרט, זשומעט ווי א סטרונע פון א באס און מאכט: זששששש!!, טהוט א פאל אָן דער ערד און וועדר אנשוויגען... אפילו דער שטאָדט־שומר, וואָס אלע נאכט געהט ער ארום, היט די קלייטען און קלאָפּט מיט צוויי שטעקלעך: קלא! קלא!... קלא! קלא!... האָט היינטיגס מאל, ווי אויף־צו־להכעיס, אויסגעטרונקען, האָט זיך צוגעשפּאָרט צו א וואנד און איז גע־שמאק אנשלאָפּען געוואָרען... אין דער דאָזיגער שטילער נאכט דרעהט זיך אום שמעון־אלי דער שניידער איינער אליין איבער דער גאנצער שטאָדט, און ער ווייסט נישט, צי זאל ער נעהן, צי זאל ער שטעהן, צי זאל ער זיצען... און ער געהט־ארום און רעדט צו זיך אליין שטילערהייד:

— ואתא שונרא ואכלה לגדיא — נע מאלא באבא חלאָ־פּאָטע — קופילע סאָבי קאָנא!... לאָז קומען א פאָהיבעל אויף דער דאָזיגער ציג! א ציג?... ח־ח־ח־חר גדיא! חר גדיא!

זי זיך אָן און הויבט דאָס אויף. זי נעמט דאָס קנייִלעכין בייוועל און לאָזט זיך גערן, טהוט דאָס איהר א שפרונג אין פּנים אריין און א פּאָל אויף דער ערד. בויגט זי זיך אָן מסתמא נאָך א מאָל און הויבט דאָס אויף, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פּנים אריין און א פּאָל אויף דער ערד. בויגט זי זיך וויעדער א מאָל אָן, נעמט דאָס וויעדער א מאָל, טהוט דאָס איהר וויעדער א שפרונג אין פּנים און א פּאָל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב און טהוט א שפּיי אויפ'ן קנייִלעכין בייוועל (חאָפּט דאָס דער וואטענמאכער!), און וויל שוין נעהן אהיים. זי טהוט א קוק — דאָס קנייִלעכין בייוועל קאטשעט זיך איהר נאָך; זי פּרובט זיך לויפען — דאָס קנייִלעכין בייוועל קאטשעט זיך. בקיצור, זי איז נעקומען אהיים א טוידטע נעבאָך, געפאַלען חלשות, און האָט נאָכדעם אָפּגעקרענקט אפשר א יאָהר כסדר. וואָס, מיינט איהר, איז דאָס געווען, אשטייגער? אנו, טרעפט?...

— עט! כולם אהובים, כולם ברורים — אַלע וווייבער זענען אויף איין שניט! — זאָגט שמעון־אלי. — ס'איז באַבסקי מעשיות, פּוסטע מיהלען, באָצרעם, פּידרוך מיט לאָקריצע! מע זאָל זיך וועלען צו־הערען, וואָס וווייבער פּלעטשען, וואָלט מען באַדאַרפט מורא האָבען פּאר'ן אייגענעם שאָטען, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: נשים דעתן קלות — וווייבער זענען גענג... נאָר גאָר נישט, היום הרת עולם — נישט נעזאָרגט! האָט אייך א גוטע נאכט.

און שמעון־אלי דער שניידער לאָזט זיך גערן וווייטער.

די נאָכט האָט זיך אויסגעשטערענט. די לבנה האָט געשפּאַ־ציערט צוווישען שטיקער וואָלקען, וואָס זעהען־אויס, ווי הויבע טונקעלע בערג, בעלעגט׳מיט זילבער. מיט א האַלבען פּנים האָט די לבנה אראָפּגעקוקט אויף דער שטאָדט זלאָדייעווקע, וואָס האָט געהאַלטען אין רעכטען שלאָף. א טייל בעלי־בתים, וואָס האָבען מורא פּאר וואָנצען, האָבען זיך אַריבערגעפּעקעלט מיט'ן בעט־

באָמבע. ווער? וואָס? דער שענער בחור שטעהט, ער ווי׳ל נישט אָפּטרעטען פּונ׳ם שנייִדער אויף א מינוט אפילו! שמעון־אלי פּרובט זיך לאָזען געהן א פּאָר טריט — ער געהט איהם נאָך; ער נעמט זיך רעכטס — געהט ער רעכטס; ער נעמט זיך לינקס — ער געהט לינקס...

— שמע ישראל! — שרייט־אויס שמעון־אלי נישט מיט זיין קול און לאָזט זיך לויפען אין דער וועלט אַריין. און אַזוי ווי ער לויפט, דאכט זיך איהם, אז עמיצער יאָגט איהם און מעקעט איהם נאָך אויף א דין ציעגען קול׳כעל און רעדט צו איהם, ווי א מענש, און זינגט, ווי א חזן:

— מ־־־לך ממית ומחיה!... וג־א־א־א־א־א־מן אתה להחיות מתים!...

קאָפּיטעל יא.

בבוקר — אין דער פריה, אז אידען זענען אויפגעשטאַנען נעהן דאַוונען, ווייבער — אין מארק אַריין, און מיידלעך — צו דער משערעדע, האָט מען געפונען שמעון־אלי דעם שנייִדער זיצען אויף דער ערד, און נעבען איהם די שענע ציען זיצט, די פיסלעך אונטער זיך, מעלה־גרה׳ט און שאָקעלט מיט׳ן בערדעל. מע געהט־צו צום שנייִדער, מע רעדט צו איהם — ער ענטפערט נישט א וואָרט; ער זיצט און קוקט, ווי א לעהמענער גולם... איז באלד־נעווארען א רעדעל, איין אָננעלאָף פון דער גאַרער שטאָדט, א נערעדעריי, א ליאַרעם, א געפילדער ביז׳ן הימעל: שמעון־אלי... ציען... שמע־קולנו... גלגול... לץ... וואָווקעלאָקע... נישט־נוטער... פּארשטעלט... געפיהרט... נעפאָהרען רייטענדיג א גאַנצע נאכט... געמוטשעט... פּארמוטשעט"... בשעת מעשה זענען געפלויגען גענוג לינעגס: איטליכער האָט דערצעהלט, אז ער האָט אַליין געזעהען איהם פּאָהרען רייטענדיג...

ער צעלאכט זיך און שרעקט זיך איבער פאר זיין אייגענעם געלעכטער. בשעת מעשה געהט ער דורך פארבי דער „קאלטער שוהל", וואס האט א שם מיט איהרע מתים, וואס דאוונען דארטען אלע שבת־צו־נאכטס, אנגעטהאן אין ווייסע קיטלען און אין טליתים, און עס דאכט זיך איהם, ווי ער הערט עפים א מין נע־זאנג: או־או־או! ווי א ווינד, וואס בלאזט אין קוימען אריין ווינטער ביינאכט... ער טרעט־אפ פון דער „קאלטער שוהל", לאזט זיך נעהן אין דער נוי'עשער גאס, דערהערט ער א קול „פססס!" דאס פייפט א פוהאטש, וואס האט זיך פערקליבען גאנץ אויבען, אויפ'ן שפיץ קלויסטער... עס פאלט אויף איהם אן א שרעקליכע מרה־שחורה, א פחד, מיט סכנת־נפשות! נאר ער שטארקט זיך, ער מאכט זיך א הארץ און ווילל זאגען עפים א פסוק, אזעלכען, וואס מע זאגט ביינאכט, אז מע זאל קיין מורא נישט האבען; האט ער אבער פערגעסען דעם פסוק, ארויסגעפלויגען פונ'ם קאפ! און מעשה־שטן, קומען איהם אקעגען דוקא אלערליי מורא'דיגע בילדער פון בעקאנטע, וואס זענען שוין לאנג אויף דער אמת'ער שועלט... און ער דערמאנט זיך אן א סך שרעקליכע מעשיות, וואס ער האט זיך אנגעהערט אויף זיין לעבען: מעשיות מיט שדים, מיט רוחות און מיט לצים אינ'ם געשטאלט פון קעלבלעך... מעשיות מיט שרעטעלעך, וואס לויפען ווי אויף רעדלעך, מיט וואווקע־לאקעס, וואס געהען אויף די הענד, מיט מינים בעשעפענישען, וואס קוקען אויף איין אויג... מעשיות מיט לעבעדיגע מתים, וואס געהען־אום אין עולם התוהו, אנגעטהאן אין תכריכים... שמעון־אלי פועל'ט ביי זיך, אז די דאזיגע ציעג, וואס ער פיהרט זיך מיט איהר ארום, איז נישט קיין ציעג, נאר א גלגול, אדער א לץ, וואס אט באלד שטעלט ער איהם ארויס א צונג אויף צעהן ארשין, אדער ער טהוט א פאטש מיט די פליגעל און טהוט א געשריי איבער דער נאנצער שטאדט: „קו־קא־רי־קו!"... שמעון־אלי פיהלט, אז עס הויבט זיך איהם דער מח; שטעלט ער זיך אפ אויף א ווייל, בינדט־אפ דעם נארטעל; ער ווייל פטור ווערען פון דער־

א סך שמאטעס איינגעדעקט, די אויגען ארויף, די ליפּען פער־
שמאכט, רעדט פון היץ, עס קלעפּט זיך נישט א וואָרט צו א
וואָרט, — האָט זי אָננגעהויבען צו ברעכען די הענד, שלאָגען זיך
קאָפּ אָן וואַנד, ווײנען, יאָמערען און קלאָגען מיט דעם נוסח, וואָס
מע בעווײנט א טוידטען:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, א דונער איז מיר א
גרוי־סער! אויף וועמען לאָזט דו מיך אי־בער מיט מיינע קליינע
קינ־דער?!...

און די קינדער, נאקעטע און בארוועסע נעבאָך, האָבען זיך
צונויפגעקליבען ארום דער ארעמער מאמע און האָבען איהר נע־
האָלפּען ווײנען. די עלטערע האָבען געווײנט שטיל־ערהייד, בע־
האָלטען די פּנימ׳ער, געשלונגען די טרערען; און די קלענערע,
וואָס האָבען נישט פערשטאַנען, וואָס דאָ טהוט זיך, האָבען גלאָט
געווײנט אויף א קול, וואָס וווייטער אלץ העכער און העכער; און
אפילו גאָר דאָס קליניטשקע, א יונגעלע פון א יאָהר דריי, מיט
איין אויסגעמוטשעט גע׳ל פּנימ׳ל, האָט זיך צונערוקט צו דער
מוטער מיט זיינע אויסגעבויגענע קרומע פיסלעך און מיט׳ן גראָבען
בייכעלע, ביידע הענטלעך ארײַנגערוקט אין קעפּל און האָט נע־
נומען גאָר א הויכען טאָן: „מאמע, ווי׳ל עעסען!!!“ דאָס אלס־
דינג אינאיינעם איז נעווען אזא מין געזאַנג, וואָס א פרעמדער
מענש האָט נישט געקאָנט בשום אופן שטעהן דערביי; ווער ס׳איז
ארײַנגעקומען צום שניידער אין שטיבל אריין, איז ער באלד
ארויסגעלאָפען פון דאָרטען א צעטראָגענער, מיט א צעבלוטיגט
האָרץ און מיט א צעבראָכען געמיט, און אז מע האָט איהם א
פרעג געטהאָן: וואָס טהוט עפּים שטעון־אלי? — האָט ער א
מאָך געטהאָן מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „אז אָך און ווה
איז איהם!“... עטליכע וווייבער, נאָהענטע שכנות, זענען געשטא־
נען די נאָנצע ציים מיט פערווײנטע פּנימ׳ער, מיט רויטע נעזער,
געקוקט ציפּה־בייל־דרייזה׳ן גלייך אין די אויגען אריין, געמאכט
בשעת מעשה משונה מאָדנע פיסקעס, צונעשאָקעלט מיט די קעפּ,

— ווער איז נעפֿאַהרען אויף וועמען? — פרעגט א איד און שטעקט־אריין דעם קאָפּ אין רעדעל אריין. — שמעון־אלי אויף דער ציעג, צי די ציעג אויף שמעון־אלי'ן?

דער גאַנצער עולם שיסט־אויס א געלעכטער.

— אז אָך און וועה איז צו אייך מיט אייער געלעכטער! — רופט זיך אָן א איד א בעל־מלאכה. — אידען מיט בערד! באַ־ווייבטע! טאַטעס פון קינדער! שעמען מעגט איהר זיך אין אייער ווייטען האלז אריין! וואָס האָט איהר זיך צונויפגענקלויבען אהער צו לאַכען? איהר זעהט נישט, אז דער שניידער איז אויס מענטש, נעבאָך טוידט־קראַנק? בעסער פיהרט איהם אָפּ אהיים און שיקט רופען דעם רופא, נישט שטעהן אָט־אַ־דאָ און שטשירען די צייהן, א רוח אין אייער טאַטענ'ס טאַטען אריין!!!

די דאָזיגע ווערטער האָט דער בעל־מלאכה אויסגעשאָסען, ווי פון א האַרמאַט, און דער עולם האָט אויפגענהערט צו לאַכען. דער האָט זיך א ווארף געטהאָן נאָך וואַסער, דער איז אוועקגענלאָפען צו יודעל דעם רופא. מע האָט געמומען שמעון־אלי דעם שניידער, מחילה, אונטער די הענד און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט אהיים און אריינגענלעגט אין בעט אריין. באַלד איז געקומען צו לויפען יודעל דער רופא מיט זיין גאַנץ קלאַפּערנעצייג און האָט איהם געגעבען „גרויס ראַטוניק": ער האָט איהם געשטעלט באַנקעס און פיאווקעס און געשלאָגען צו דער אָדער, געצאַפּט בלוט אָהן א שיעור.

— וואָס מעהר בלוט מע וועט איהם אָפּצאַפּען, — אזוי האָט יודעל אליין געזאָגט — וועט אלץ זיין בעסער, מחמת אלע שלאַפ־קייטען, ניט דאָ געדאַכט, נעמען זיך פון אינווענציע, פון די „גע־בליטען". — אזוי האָט יודעל דער רופא געגעבען צו פערשטעהן די „חכמת הרפואה", און האָט צוגעזאָגט, אז אויף דער נאַכט, אם ירצה השם, וועט ער אריינקומען נאָך א מאָל. און אז ציפּה־בוילה־רייזה האָט א קוק געטהאָן אויף איהר מאַן, ווי ער ליגט נעבאָך, דער שלים־מזל, אויף דעם צעבראַכענעם טופּטשאַן, מיט

בען ?!... איטלִיכער באָדט זיך אין אונזער בלוט, און ס'איז נישטאָ קיינער, וואָר ס'זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע! געלט אין דער קאָראָבקע וואָר צאָהלט? — מיר! א צרה, א שלאָק, א שוחט, א באָד, לְהבדיל, — ביי וועמען רייסט מען די הויט? — ביי אונז! וואָס שווייגט איהר, אידען? לְאָמיר נעהן צו די רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר זיי טרויבערען די קישקעס! וואָס איז דאָס פּאָר א הפקרות, מע זאָל לְאָזען קוילען א נאָנצע משפּחה?! הבה נתחכמה !!!...

און חברה „פּועל־צדק" זענען אַוועק צום רב און האָבען דאָרט געמאַכט א נוואָלד. האָט זיי דער רב איבערגעלייענט דעם ענט־פּער, וואָס ער האָט נאָר־וואָס בעקומען דורך א בעל־ענלה פון די קאָזאַדאיעווקער רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר.

אָט וואָס ס'איז געשטאַנען אין בריעף:

„לְכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים מפורסמים, בערג זאָלען אקעגען טראָגען פּריעד צו די גילדענע הענגלייכטער בק"ק זלאָ־דייעווקע, אָמן.

„תיכף ווי מיר האָבען מקבל געווען אייערע רעד, וואָס זענען געווען ווי האָניג צו אונזערע מיילער, האָבען מיר זיך צונויפגעזאָ־מעלט אלע און חוקר ודורש געווען די זאַך אקוראָט, און האָבען נעפונען, אז אומזיסט האָט מען געטהאָן חושד זיין איינעם פון אונזערע לייט; נישט מעהר, אז דער שניידער אייערער איז א שאלקהאפטינגער מענש, ער האָט אויסגעטראָכט א בלבול און אַנ־געפיהרט א רכילות צוויישען צוויי קהילות. ער איז וועדטה, מע זאָל איהם קנס'ענען! מיר, וואָס שטעהען נע'חתמ'עט אונטען, קאָנען אייך עדות זאָגען און געהן שוועהרען, אז מיר האָבען נע־זעהען מיט אונזערע אויגען, ווי די ציעג מעלקט זיך, הלואי זאָלען זיך אלע אידישע ציענען אזוי מעלקען! הערט איהם נישט, דעם שניידער, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען פּומונות! איהר זאָלט זיך נישט קעהרען צו די וועדטער פון די פּערדאָרבענע לייט, לְאָזען פּערשטאָפּט וועדען די מיילער, וואָס רעדען שקרים! שלום זאָל

ווי איינער רעדט: „אז אך און וועה איז צו דיר, ציפה־בוילה־רייזה!"

א חידוש נפלא! פופציג יאהר האט שמעון־אלי שמע־קולנו אפגעלעבט אין זלאדייעווקע אין ארעמקייט, אין דחקות, נעלעגען, ווי א ווארעם, אין דער פינסטער, קיינער האט פון איהם נישט נערעדט, קיינער האט נישט נעוואוסט, ווען פאר א מענש דאם איז. אצינד, אז ער איז פערשלאפט נעווארען, האט ער זיך מיט א מאל ארויסבעוויזען מיט אלע זיינע מעלות טובות; מען איז מיט א מאל נעווארהר נעווארען, אז שמעון־אלי איז נעווען א זעל־טענע, א גוטע, א כשר'ע נשמה, א גרויסער בעל־צדקה, דאם הייסט: ער פלעגט רייסען ביי נגידים און טיילען די ארעמע לייט, זיך קריענען פאר זיי מיט דער גאנצער שטארט און זיך שלאגען ביז'ן בלוט ארויס, זיך טיילען מיט יענעם מיט'ן לעצטען ביסען, און נאך און נאך א סך מעלות און שבחים האט מען נאכדערצעהלט נאך דעם ארעמען שניידער, ווי מע דערצעהלט נאך, אשטייגער, נאך א טוידטען בשעת דער לויה, און מען איז איהם געגאנגען מבקר־חולה זיין כמעט פון דער גאנצער שטארט, און מע האט איהם נעראטעוועט מיט כל המעגליכקייטען, ער זאל, חלילה, נישט שטארבען פאר דער צייט...

קאפיטעל יב.

והפועלים — און די בעלי־מלאכות פון דער שטארט זלאדייעווקע האבען זיך צונויפגעקלויבען אויף איין אסיפה ביי האדעל די אקציזניטשקע, געשטעלט בראנפען, נעשריגען, געפיל־דערט, נעארבייט מעשים, געזידעלט די נגידים, געווויינטליך, הונ־טער די אויגען, זיי געמאכט מיט דער בלאטע.

— זלאדייעווקע — א שענע שטארט, ברענען זאל זי! וואס שווייגען זיי, די נגידים אונזערע, א וויסטען סוף זאלען זיי הא־

תמות נפשי עם פלשתים — דער טוירט זאל זיי זיין און איין עק זאל דאס האבען!

— שאט, רבותים! — רופט זיך אן אייגער פון דער חברה פועל־צדק. — איהר זענט שוין גרייט אויפ'ן פידפאלעק, פארטיג ארום און ארום, וא"ה השה — וואו איז די ציגע?

— יא, זעהט־נאר, וואו איז ערגיץ אהינגעקומען דער גלגול?

— אנטרונען געווארען!

— נישט קיין נארישער גלגול! כלעבען, וואוהין האט ער נעקאנט אנטלויפען?

— מסתמא אהיים, צום מלמד, וואס פארשטעהסט דו דא נישט?

— משוגע וועט ער ווערען! דו רעדסט, ווי א בהמה!

— ביזט אליין א פערד; וואו דען האט ער נעקאנט אנטלויפען?

— בקיצור, וואס טויגען די טענות? שריי היינט, שריי מאר־גען, והילד איננו — נישטא קיין ציגע...

. . . . . .

קאפיטעל יג.

כעת — אציגנד לאזען מיר איבער דעם פער'כישופ'טען שנייידער זיך ראנגלען מיט'ן מלאך־המות און חברה בעלי־מלאכות זיך גרייטען צו מלחמה, און מיר נעהען־אריבער צום גלגול, דאס הייסט, צו דער ציגע.

דער גלגול, אז ער האט דערזעהען די בהלה, וואס איז נע־ווארען אין שטעדטעל, האט ער זיך מיישב געווען: וואס טויג איהם דער מסחר? וואס נוצט איהם זיין צוגעבונדען צום שניי־דער, ארומשלעפען זיך מיט דעם שלים־מזל'ניק הין און צוריק און פגר'ען פון הונגער? אמעהר, וועט ער בעסער לויפען אין דער וועלט אריין, וואו די פיס וועלען טראגען! אבי ניט זיין נע־ונד! און אונזער חברה־מאן האט נעמאכט פליטה גאר אויף

זיין צו אייך און שלום זאל זיין צו אלע אידען פון איצט און ביז אייביג און אייביג.

„די רעד פון אייערע יונגערע ברידער, וואס וואלגערען זיך אינ'ם שטויב פון אייערע פיס:

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הענין גאָרנישט, יקותיאל שמאראָוויטש אַלע, שעפסעל קארטאָפעל, פישעל קאטשאלקי, בערעל בראָנפען, ליב וואָרעטשאק, אלי פעטעלעלע".

או דער רב האָט איבערגעלייענט פאר די בעלי־מלאכות דעם דאָזיגען בריעף, זענען זיי געווארען נאך מעהר אָנגעצונדען. „אהא! קאָזאדאיעווקער שקצים! מע מאכט נאך פון אונז חוזק?! באדארף מען זיי בעווייזען דרך־ארץ. שער אוך אייזען אונזער פאלק — עמך!"... און מע האָט באלד געמאכט א נייע אסיפה, געשיקט נאך בראָנפען, און ס'איז געבליבען, מע זאל נעמען די שענע ציעג און מען זאל געהן גלייך קיין קאָזאדאיעווקע איבערקעהרען דעם מלמד מיט דעם חדר מיט דער גאנצער שטאדט!

אומר ועושה — נעזאָגט און געטהאָן. חברה האָבען זיך צונויפגעקלויבען א שטיק זעכציג בעלי־מלאכות: שניידערס, שוסטערס, סטאָליערס און קאָווּעלים, קצבים, העקערס, אנשי־חיל, נעזונדע יונגען, איינס אין איינס, אָנגעוואָפענטע מיט כלי־זיין — ווער מיט א הילצערנעם ארשין, און ווער מיט איין אייזערן פרעסעל, ווער מיט א קאָפּיט פון א שטיוועל, ווער מיט א האָק און ווער מיט א האמער, און ווער מיט גלאָט אזוי פון בעל־הבתישקייט: א קאטשאלקע, א ריבאייזען, אדער א קאָלאדאטש־מעסער, — און ס'איז געבליבען, מע זאל נעהן גלייך אין קאָזאדאיעווקע אויף מלחמה, להרוג, לאבד ולהשמיד — הרג'ענען, פערליערען און פערטיליגען! איין מאָל פאר אלע מאָל — האָבען חברה געזאָגט: —

כינח און זיעבעציג טויזעגד

א פעקעל.

נעשריבען אין יאהר 1902.

איין אנדער אופן, געלאָפען משוגע'נערווייז, נאָר ניט נעפיהלט די ערד אונטער זיך, נישט געקוקט אויף דרך־ארץ, געשפרונגען איבער אידען און ווייבער, אָנגעמאכט איין אומגליק, א חורבן אין מארק — סכנת־נפשות! איבערגעקאָהרט טישלעך מיט ברויט־לעך און פּלעצלעך, מולטערס מיט ווינשעל און מיט ווימפּערלעך, געשפרונגען איבער טעפּ און גלאָזוואַרג, געשליידערט, געשמיצט און געבראָכען — טראָך־טאָרראָך! צווישען די ווייבער איז נעוואָרען א בהלה, א קוויטשעריי: „ווער איז?... א שלים־מזל!... א ציגע!... א באשעפענישׂ!... א גלגול!... א קלאָג צו מיר!... אוי, איין אומגליק!... וואו איז ער?... אָן איז ער!... חאָפּט איהם!... לאָז מען איהם חאָפּען! חאָפּען!"... און א גאנצע האַליאַסטרע אידען מיט פערקאָטשעטע פּאָלעס און ווייבער מיט אונטערגע־שטעקטע קלייד‌לעך, מחילה, האָבען זיך געלאָזט לויפען איינער איבער'ן אנדערען. נאָר אומזיסט: אונזער חברה־מאן האָט דער־פיהלט וואָס הייסט פריהיט, האָט ער זיך געלאָזט לויפען וואו די אויגען טראָגען.

און דער שניידער נעבאָך?... און דער היוצא־לנו־מזה?... און דער מאי־קא־משמע־לן פון דער מעשה? — וועט פרענען דער לעזער. צווינגט מיך נישט, קינדער! דער סוף איז געווען נישט קיין גוטער סוף. אָנגעהויבען האָט זיך די מעשה זעהר פרייליך, און אויסגעלאָזט האָט זי זיך, ווי דאָס רוב פרייליכע נעשיכטעס, אוי־וועה, זעהר טרויעריג... און מחמת איהר קענט דעם מחבר פון דער נעשיכטע, אז ער איז בטבע ניט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט פיינד קלאָגעדיגע און האָט ליעב בעסער לאָכענדיגע מעשיות, און מחמת איהר קענט איהם און ווייסט, אז ער האָט פיינד „מאָ־ראָל" און זאָגען מוסר איז ניט זיין דרך, — לכן נעזעגענט זיך מיט אייך דער פערפאָסער מתוך שחוק, לאָכענדיג, און ווינשט אייך, אז אידען, און גלאָט מענשען אויף דער וועלט, זאָלען מעהר לאָכען איידער ווייגען. לאָכען איז געזונד. דאָקטוירים הייסען לאָכען...

פינף און זיבעציג טויזענד

איהר זאגט „פעקלעך?"... אלץ הייסט ביי אייך „פעקלעך"!... מיר דאכט, אז זינט גאָט האָט באשאפען די וועלט, און זינט אידען זענען א פאלק, האָט מען נאָך פון אזא „פעקעל" נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אפילו! אויב איהר האָט צייט, רוקט זיך צו, זייט מוחל, און הערט מיך אוים מיט קאָפּ, וועל איך אייך דערצעהלען פון אלף ביז תיו. מיט אלע ברעקלעך און מיט אלע פישטשעוקעס, א מעשה מיט פינף און זיבעציג טויזענד. איך פיהל, אז ס'איז מיר ענג אָט־א־דאָ־אָ, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר א פייער, איך מוז, איך מוז דאָס ארויסגעבען פון זיך!... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר איין זאָך וועל איך פון אייך בעטען: אז איך וועל זיך אפשטעלען, אדער פארקריכען קיין בויבעריק, זאלט איהר מיר דערמאנען וואו איך האלט, וואָרום פון דער חתונה אָן, פון די פינף און זיבעציג טויזענד הייסט דאָס, האָט מיר אָנגעהויבען, ניט פאר אייך נעדאכט, זשומען אינ־וועניג אין קאָפּ, און סע מאכט זיך מיר היינט אפט, אז איך פאר־געס וואו איך האלט... איהר פארשטעהט, צי ניין?... זאגט נאָר, האָט איהר נישט ביי זיך קיין פינף און זיבעציג טויזענד... טפו! מיין איך א צינאר טיטון?

קורץ און גוט, וואו האלט איך? ביי די פינף און זיבעציג טויזענד הייסט דאָס... היינטיגען ערשטען מאי האָב איך, ווי איהר זעהט מיך, געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד. דאכט זיך, אין פלוג, וואָס איז דאָ פארהאן צו הארבען? קארג מענטשען פאר האן, וואָס געווינען נעלט? למאי אָט האָט איינער א ניקאלאיע־

אָבער טאָקי נאָלע נאָרנישט! וואָס איז שייך צו זאָגען נאָרנישט? נעלט איז אודאי א גוטע זאַך, נאָר געהן זיך שלאָגען איבער דעם, מפקיר זיין דאָס לעבען — דאָס נישט. שלעכט איז נאָר, אז ס'איז נישטאָ דאָס, וואָס מע באדארף, אז מע קאָן זיך ניט שטעלען ווי סע געהער צו זיין, אז מע קאָן נישט נעבען די נרבה מיט דעם נדר, וואָס איך וואָלט וועלען נעבען. איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, אז איך זעה בשעת מע געהט־צו צו יענעם בעל־הבית און מע מאָנט ביי איהם א דרייערעל אויף דער שטאָדט, און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאָס חיות. איהר פּארשטעהט, צי ניין? איך וועל גיכער חאָפּען א פּסק פון'ס ווייב, פּאר וואָס ס'איז נישטאָ אויף שבת, איידער אָפּזאָגען איין אַרעמאַן, בשעת עס באָמבעלט זיך נאָך א פערציגער אין בייטעלע. איהר פּאר־שטעהט, צי ניין?... אָט אזא מין משוגע'נער בין איך! האָט איהר ניט ביי זיך א פערציגער... טפו! מיין איך א שוועבעלע אויף צו פּאררויכערען?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? האָב איך אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען, הייסט דאָס, אָהן א פער־ציגער. אז איך האָב אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אָהן א פערציגער, רוף איך מיך אָן אייגמאָל אין א שענעם פריהמאָרגען צו מיין ווייב: „הערסט דו, צפורה, וואָס איך וועל דיר זאָגען? מיר זענען ריין". מאכט זי צו מיר: „וואָס הייסט, מיר זענען ריין?" זאָג איך: „מיר האָבען שוין נישט א פערציגער!" איז דאָך עס א אידינע, הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו לייארעמען: „וועה איז מיר, וויסט איז מיר, פינסטער איז מיר, א שלאָק איז מיר, יעקב־יוסיל, וואָס רעדסט דו, וואו איז דיין נעלט?"... „שא, שא, זאָג איך, וואָס פילדערסט דו אזוי? וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז ס'איז מיין נעלט? ה' נתן וה' לקח, אָדער, ווי זאָגט איהר: נע בילא או מיקיטא הרשי אי נע בורע! וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען, אז יעקב־יוסיל באראָ־זיצען אין פיער דירות און האָלטען צוויי דיענסטען און אַרויסגעהן

וועך, זאגט מען, אויסנענומען די רי"ש אלפים? צי אט האט איין אדעסער יונגערמאנטשיק, א בוכהאלטער פון א קאנטאר, געוואונען פערציג טויזענד קארבען — און שא, שטיל, פיין, שען, מהכתיתי... אמת, אויף די נרויסע געווינסען קוקט ארויס די נאנצע וועלט, הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאן מענטשען זענען אונז מקנא. איהר פארשטעהט, צי ניין? נאר די מעשה איז, וואס א געווינס צו א נעווינס איז ניט נלייך. די מעשה מיט דעם נעווינס איז א מעשה נפלא, א נעקוייטלטע מעשה, א מעשה אויף א מעשה, און א מעשה בתוך מעשה, און א מעשה איבער א מעשה. מע באַ־דארף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצונארטלען, מע זאל זי אויס־האַרכען ביז'ן סוף און פארשטעהן, וואס דאָ טהוט זיך.

קודם כל באדארף איך מיך פאר אייך פארשטעלען, וועך איך בין. איך וועל מיך פאר אייך ניט נעהן באריהמען, אז איך בין דער נרויסער למדן, מיט'ן נרויסען עושר, מיט'ן נרויסען פילאַזאָף. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד פון א נאנץ יאהר — א איד א בעל־הבית הייסט דאס, מיט איין איינענער שטוב, מיט א שטיקעל נאמען און מיט א שטיק וועדרע ביי זיך אין שטעדטעל. איהר פארשטעהט, צי ניין?... אמת, אמאל האב איך נעהאט נעלט, טאקי נאר א סך נעלט, — וואס איז שייך צו זאנען א סך? ברא־סקי האט אודאי א סך מעהר; נאר נארנישט, עטליכע טויזענד קערבלעך האב איך נעהאט, האט זיך, ווי זאנט איהר, נאט ארום־נעקוקט אויף מיר, עס האט זיך מיר פארנלוסט, פארשטעהט איהר מיך, מיט א מאל רייך ווערען, האב איך א האנדעל נעטהאן אין די הונגעריגע גובערניעס מיט ברויט, און בין נעבליבען, ווי מע זאנט, אהן א פיערער. א שטיקעל נליק חאטש, וואס נישט דערונ־טער. מיינט איהר דאך מן הכתם, אז ווי באלד איך האב אננע־וואהרען דאס נעלט, בין איך נעווארען חלילה ביי זיך נעפאלען? קענט איהר מיך נישט! איך בין, פארשטעהט איהר, אזא נפש, וואס נעלט שפיעלט ביי מיר אזא ראלע, ווי וואס זאל איך אייך זאנען? ווי אט דאס אש פונ'ם פאפיראס. לחלוטין נארנישט,

באַרנעניש, לויפענדיש, עולם־התוהו! איז דאָך אַבער פּאַרהאַן א גאַט אויף דער וועלט, זאָגט ער: „וואָס טויג דיר, יעקב־יוסיל, לעבען באַרוהט, אָהן צרות? א בילעט האָסט דו? נא דיר פּינחס און זיבעציג טויזענד און ווער פּאַרשווארצט!"... איהר פּאַר־שטעהט, צי ניין?... האָט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט... טפו! מיין איך א פּאַפּיראָס טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך? ביי'ם בילעט הייסט דאָס. א בילעט? אָט־אַזוי־אַ האָט זיך מסתמא א איר א בילעט און נעמט־אויס די פּינחס אוז זיבעציג טויזענד? וואַרט־צו א קאָפּעטשקע! ערשטענס, אויף וואָס האָלט א איד א בילעט? ער זאָל איהם קאָנען פּאַרזעצען און נעמען געלט. נעה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אַריין דעם בילעט אין א באַנק און נעם געלט! איז דער תירוץ: ראשית, איז נישטאָ ביי אונז אין שטעדטל קיין בענק, והשנית, וואָס איז מיר די באַנק? א באַנק קאָן דען ניט אָנזעצען, אז זי וויל?... די וועלט איז ניט הפקר, מע חאָפט נישט פון די הענט, און ווער דאַרף עס מיין בילעט? איהר פּאַר־שטעהט, צי ניין? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, און האָב מיר מיישב געווען: איך האָב א שכן, וואָס זיצט ביי מיר אין דער דירה טאַקי, א יונגערמאַן א בעל־הלואה, זעהר א פיינער יונגערמאַן, א יונגערמאַן, וואָס קען שוין לערנען, א לייטישער יונגערמאַן — פּאַר וואָס זאָל איך ניט אָפּלענען דעם בילעט ביי איהם? לאָז ער מיר נאָר געבען אויף איהם צוויי הונדערטער, וועל איך אודאי נעמען, — פּאַר וואָס זאָל איך ניט נעמען? בין איך אַריינגענגען צו מיין שכן, בירנבוים הייסט ער, און רוף מיך אָן צו איהם: „פּאני בירנבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף מיין בילעט?" מאַכט ער: „איך וועל אייך געבען צוויי הונדערט קערבלעך אויף אייער בילעט". זאָג איך: „וויפיעל וועט איהר מיר רעכענען פּראָצענט?" זאָגט ער: „וויפיעל זאָל איך אייך רעכענען פּראָצענט?" זאָג איך:

מיט דער שענער שבת'דיגער כאפאטע? למאי, זאג איך, אט וענען פארהאן אידען, וואס נעהען־אוים פון הונגער, — נו, אם כן, שטארבען זיי דען? אז מע זאל וועלען, זאג איך, נעהן מיט דעם גאנג, למאי דאס, למאי יענס, וואלט די וועלט קיין קיום ניט נעהאט"... און נאך כדומה אזעלכע וועדטער מיט משלים האב איך איהר נעבראכט, און זי, מיין וויב היימט דאס, האט פאר־שטאנען, אז איך בין נערעכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... דאס באדארפט איהר וויסען, אז איך האב מיין אייגענס א וויב, וואס איך באדארף מיך מיט איהר כלל ניט שעמען — זי פארשטעהט איין עסק; לאנג טענה'ן באדארף מען נישט. זי האט באלד אויפגעהערט צו פילדערען און צו ליארעמען און האט נאך, אדרבה, נענומען מיר אויסרעדען דאס הארץ, אז מסתמא איז דאס א באשערטע זאך, אז גאט איז א פאטער, ער וועט מסתמא אויספיהרען... און טאקי נישט־לאנג נעטראכט, נענומען און פארדונגען די דירה א שכן, אליין זיך באועצט אין איין שטיבעל מיט א קוך, די דיענס־טען, מחילה, אפגעשאפט, דאס וויב, זאל מאריך ימים זיין, האט פארקאטשעט די ארבעל און זיך אליין אוועקגעשטעלט ביי'ם אויו־וען, און איך האב מיך אליין אויפגערופען חמישי: „יעמור רב יעקב־יוסיל קבצן!" זיך פארשריבען, ווי זאגט איהר, פאר איין ארעמאן. וואס איז שייך זאגען איין ארעמאן? פארהאן, מאהלט אייך, גרעסערע ארעמע־לייט פון מיר; פארט, ווי זאגט איהר, א שטיקעל נחלה, א שטוב, וואס מע קאן ציהען פון איהר די פרנסה. דער חסרון איז נאר, וואס ס'איז פיער וואכען אין חודש. אין א חודש זאל מעהר ניט זיין ווי צוויי וואכען, וואלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אקוראט; און אזוי בלייבען איבער צוויי וואכען אויפ'ן אנדערען חודש, איז נישט גוט, וואס זאלט איהר קלערען! נאר גארנישט, ווי זאגט איהר: מיט צרות ווערד מען נעוואוינט. ס'איז גאר נישטא קיין בעסערס און קיין רוהי־נערס, זאג איך אייך, ווי איין ארעמאן: מען איז פטור, פאר־שטעהט איהר מיך, פון קאפדרעהענים, פון צאהלענים, לייהענים,

נעטראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט געטראכט... און די צייט דערווייל איז נישט גוט, קיין געשעפטען איז ניטאָ, וואָכען זענען אין חודש אלץ איבעריגע, מע מוטשעט זיך, וואָס זאָל מען טהון? אבי, ווי זאָגט איהר, יאָהרען, קיין צרות איז מען ניט זשעדנע... ביז היינטיגען פּאר־פּסח...

היינטיגען פּאר־פּסח האָט מיר גאָט צוגעשיקט א געשעפּטעל: איך האָב נעהאָנדעלט עטליכע וואָגאָן הירזש, ס'איז געווארען חשוב הירזש, האָב איך פּאַרקויפט די הירזש און האָב דוקא פּאַרדיענט אויף די הירזש, דאָנקען גאָט, שענע עטליכע קערבלעך, און האָב נעהאָט א פּסח, מעגט איהר מיר גלויבען, אז ברָאדסקי — ברָאדסקי איז גארנישט אקענען מיר! א קליניגקייט, א מענטש איז ניט שולדיג קיינעם א פּרוטה ניט, און פּאַרמָאָגט נאָך זיין אייגענם א פּאָר הונדערט קערבלעך אויך, היינט וועט איז צו מיר גלייך, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, טראָג־אריין בירנבוים'ען די צווייי הונדערטער און קויף־אויס דעם בילעט! ניין, בין איך מיך מיישב: וואָס האָב איך ניט קיין צייט? בירנ־בוים וועט ניט אנטלויפען מיט'ן בילעט; איך וועל נאָך צייט האָבען אויסקויפען דעם בילעט נאָך פּסח, אָדער אניט — וועל איך איינצאָהלען פּראָצענט וויפיעל סע קומט און ארויסנעמען א קוויטעל אויפ'ן בילעט. אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה נע־טראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט געטראכט. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? און בין אוועקגענאנגען און האָב פּאר'ן נעלט נעהאָנדעלט זעק, און האָב אָפּגעלעגט די זעק אין איין אמבאר; האָט נאָט געטהאָן א נס, מע האָט אָפּגעשלאָגען דעם שלאָם פּונ'ם אמבאר — ס'איז נעווען היינטיגען נאָך־פּסח איז דאָס נעווען, פּונקט דעם דרייסיגסטען אפּריל, די נאכט וואָס אקענען ערשטען מאי, וועז כע שפּיעלט דער בילעט — און מע האָט אוועקגע'גנב'עט די זעק, און איך בין ווייטער נעבליבען אהן א פּערציגער.

„איך ווייס, וויפיעל איהר זאָלט מיר רעכענען פּראָצענט? רעכענט מיר באנקאָווע פּראָצענט". מאכט ער: „איך וועל אייך רעכענען באנקאָווע פּראָצענט"... בקצור, מיר האָבען זיך אויסגענלייכט מיט'ן פּראָצענט און איך האָב איהם אַוועקגענעבען דעם בילעט אויף פינף חדשים און האָב נענומען די צוויי הונדערט קערבלעך. איהר פּארשטעהט, צי ניין? נעה זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און נעם־ארויס ביי איהם א צעטעל, אז דו האָסט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע מיט אזא און אזא נומער! ניין. נעהט ער, בירנבוים הייסט דאָס, און נעמט, אַרבה, ביי מ י ר אַרויס א צעטעל, אז איך האָב ביי איהם אַנטליהען אויף פינף חדשים צוויי הונדערט קאַרבען אויף אָט אזא און אזא בילעט, מיט אזא און אזא נומער, מיט אזא און אזא סעריע; און באם איך צאָהל איהם ניט אָפּ צום זמן די צוויי הונדערט קערבלעך, איז אזא און אזא בילעט מיט אזא און אזא נומער און מיט אזא און אזא סעריע זיין בילעט, און איך האָב צו איהם קיין טענות ניט... איהר פּארשטעהט, צי ניין? וואָס האָב איך מיר בשעת מעשה געקלערט? איך האָב מיר געקלערט: וואָס האָב איך דא מורא? ממה־נפשך, עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויס־קויפען דעם בילעט, איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך איהם באצאָהלען די עסקא, וואָס איהם קומט, וועט ער מיר וואַר־טען — פאר וואָס זאָל ער מיר ניט וואַרטען? וואָס אהרט דאָס איהם, אבי עסקא! איהר פּארשטעהט, צי ניין?

כך הוה. ס'איז געקומען צום זמן, האָב איך דאָך מסתמא דעם בילעט נישט אויסגעקויפט; ס'איז אַוועקגענאַנגען די פינף חדשים מיט נאָך פינף חדשים, און אָט אזוי פאַוואַלינקע האָט זיך אַוועקגעצויגען צוויי יאָהר מיט פינף חדשים; פּראָצענט, נע־ווינטליך, צאָהל איך איהם, דאָס הייסט, אמאָל געצאָהלט און אמאָל ניט געצאָהלט, — וואָס האָב איך מורא? ער וועט פאר־קויפען מיין בילעט? ער וועט ניט פּארקויפען מיין בילעט! למאי זאָל ער פּארקויפען מיין בילעט? אזוי האָב איך מיר בשעת מעשה

דער ערד, דאָס האַרץ איז ניכטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז ווייסט און פינסטער, — שטעה איך מיר אזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אַפּטייק הייסט עס, און עס פּליהט מיר דורך א מחשבה אין קאָפּ, — ס'איז נעווען אין דער פּריה, ארום זייגער צוועלף איז דאָס געווען: „סטייטש, ס'איז דאָך עפּיס היינט א יום־הדין, ערשטער מאי, דער בילעט שפּיעלט, א קשיא אויף גאָט? מיר האָבען א גרויסען גאָט און א שטאַרקען! ער קאָן דאָך, אויב ער וויל נאָר, באַגליקען מיך מיט מיין גאַנצער משפּחה!"... און דאָ דערמאָן איך מיר אָן די נע'־גנב'עטע זעק, פּאַרגעס איך, אז ס'איז ערשטער מאי און אז איך האָב א בילעט, וואָס שפּיעלט, און לאָז מיך וויעדער א מאָל זוכען די זעק, עפּיס האָט זיך געפּונען א שטיקעל סליד פון די זעק, — און אזוי דעם גאַנצען טאָג מיט דער גאַנצער נאַכט, ביז אויף מאָרגען, דעם צווייטען מאי. אַליין בין איך פּאַרטאַרעראָמט, א נאַנץ מעת־לעת אין מויל נישט געהאַט, שוין זייגער איינס, דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? איך קום אהיים, פּאַלט נאָך אָן אויף מיר דאָס ווייב:

— טאָמער וואָלסט דו נענאַנגען זיך וואַשען און עפּיס נעמען אין מויל אריין? טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אָט־אַ־דאָ־אָ! חאַפּט דער רוח די זעק! מע באַדאַרף זיך טאַקי נעמען דאָס לעבען פון די זעק? אזוי ווי מיט די זעק, אזוי אָהן די זעק! נא דיר איין עסק מיט זעק! זעק־זעק! זעק־זעק!

— ווייסט דו וואָס, מיין ווייב? — זאָג איך צו איהר. — טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? סע זעקט מיר שוין אזוי אויף נוט אין קאָפּ, קומסט דו צו געהן און זאָלצסט מיר אויף די וואונדען: זעק־זעק! זעק־זעק!... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? אפשר געפּינט זיך ביי אייך נאָך א זאק... טפו! מיין איך נאָך א פּאַפּיראָס?

— צפורה, זאָג איך צו מיין ווייב, ווייסט דו וואָס איך וועל מיר דערצעהלען א נייעס? מיר זענען שוין ווידער ריין.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, מיר זענען ריין?

— מיר האָבען שוין ניט, זאָג איך, איין זאָק אפילו.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, וואו זענען אהינגעקומען די זעק?

— מע האָט זיי, זאָג איך, היינטיגע נאַכט אַרויסגעטראָגען פונ׳ם אמבאר.

הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו ליאַרעמען און צו פילדערען, ווי דער שטייגער איז פון א אידינע. רופ איך זיך אָן צו איהר:

— שא־שא, צפורה, שריי ניט אזוי, ביזט ניט איינע ביי גאָט! עלעהיי, זאָג איך, לאָז זיך דיר דאָכטען, אז ס׳איז פאַרברענט געוואָרען די שטוב, און מיר זענען אַרויס נאקעט־הויל, ווי די מאַמע האָט אונז געהאָט, — וואָלט דיר דעמאָלט געווען בעסער?

— ס׳א גוטער משל! — זאָגט זי. — דעריבער באַראַף מען אַוועק׳גנב׳ענען די זעק?

— וואָס געהער זיך אָן, זאָג איך, דאָס מיט דעם? אָט וועסט דו געדענקען מיין וואָרט, זאָג איך, עס וועלען זיך געפינען די זעק...

— פון וואַנען, זאָגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר נעמען? די גנבים וועלען דיר אונטערוואַרפען די גנבה׳שע זעק, דערפאַר וואָס דו הייסט יעקב־יוסיל?... זיי האָבען, אפנים, מעהר נישט וואָס צו טהון?...

— ע, ביזט א נאַר! — זאָג איך. — וואָס גאָט קאָן טהון, קאָן א מענטש נאָר נישט צוטראַכטען אפילו...

כך הוה. די זעק זענען דאָך מסתמא געווען פאַרפאַלען, ווי אין וואַסער אַריין. וואר מיר זעק? וואָס מיר זעק? איך בין נאָר אַרומגעפלויגען, ווי א משוגע׳נער, געהאָט צו טהון מיט פאַליציע, געזוכט אין אַלע ווינקעלעך, געגישטערט אין אַלע מייזעל־לעכער. נאָר וואר? וואָס? נעה זוך דעם פאַראיהריגען שניי, דעם נעכטיגען טאָג! איהר פאַרשטעהט, צי ניין? דער קאָפּ איז אין

פינפטויזענדער, אכטטויזענדער, צעהנטויזענדער — אודאי ניט! אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און אז איך בין געקומען צו די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האָט מיר עפּים מיט א מאל זיך א ווארף געטהאן אין די אויגען און א זעץ געטהאן אין קאָפּ: סעריע 2289, נומער 12! איך וואלט געמענט שווערען, אז ס'איז מיין נומער! נאָר וויים איך! ווי קומט צו מיר, שלים־מזל, אזא גרויס געווינס? איך קוק זיך נוט איין אין די ציפערם — רבונו־של־עולם! ס'איז פּאָרט מיין נומער! איך ווייל אויפשטעהן — קאָן איך ניט; איך בין ווי צונעוואכסען געווארען צו דער סאָפע. איך וויל א געשריי טהון: „צפורה!" — קאָן איך ניט; די צונג איז מיר עפּים מיט א מאל ווי צונעוואכסען געווארען צום גומען. איך האָב זיך אנגענומען מיט אלע כחות, בין אויפגעשטאנען, צונעגאנגען צום טיש־קעסטעל, א קוק געטהאן ביי זיך אין בוך. יא, ווי איך בין א איד: סעריע 2289, נומער 12!...

— צפורה, — זאג איך צו מיין ווייב און די הענט ציטערען מיר און די צייהן אין מויל קלאָפּען. — דו וויסט? עס האָבען זיך נעפּונען די גנבה'שע זעק...

קוקט זי מיך אָן ווי א משוגענעם.

— וואָם רעדסט דו? דו וויסט וואָם דו רעדסט?

— איך זאג דיר, — מאך איך צו איהר — נאָט האָט אונז אומגעקערט אונזערע זעק בכפל כפלים און מיט פּראָצענטן... אונזער בילעט האָט אויסגענומען און מיר האָבען נעווינען, זאג איך, א פולע היטעל מיט געלט!

— דו זאגסט דאָם ערנסט, יעקב־יוסיל, צי דו לאכסט פון מיר?

— וואָם הייסט, — זאג איך, — איך לאך? איך זאג דאָם נאָנץ ערנסט, אונז קומט מזל־טוב, מיר האָבען נעווינען געלט!

— וויפיעל זשע האָבען מיר נעווינען? — מאכט זי צו מיר און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי אייגער רעדט:

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי די זעק היסט דאס. מילא, פארפאלען די זעק. וואס זאל מען טהון? די נשמה אויס־שפייען קאן מען ניט. איך וואש מיך און זעץ מיך צום טיש — וועד? וואס? עס קריכט ניט אין מויל אריין.

— וואס איז מיט דיר, יעקב־יוסיל? — פרעגט מיך מיין ווייב זאל לעבען. — וועד איז דיר איבערגענגען דעם וועג הייט־טיגען טאג?

— איך וויים אליין ניט, וואס מיר איז! — זאג איך און וואדף־אווענק אין מיטען עסען און לעג מיך צו אביסעל אויף דער סאפע. אזוי ווי איך ליג מיר, אזוי טראגט מען מיר אריין דאס בלאט פון דער פאסט. נעם זשע, דו שוטה, יעקב־יוסיל, און טהו א קוק אין בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, אפשר האט דיין בילעט עפעס געווינען? — וועד? וואס? פרעגט מיך בחרם, צי ס'איז היינט דער צווייטער מאי, צי ס'איז היינט דער צוויי־און־צוואנציגסטער יוני, צי נאר ראש־חודש קרעמענץ! איהר פאר־שטעהט, צי ניין? און איך נעם דאס בלאט און הויב־אן צו לייענען, נעווינטליך, פון מהטובו. בקיצור, איך ליג מיר אזוי און לייען אלערליי נייעסטען: געשאסטן — נעהאנגען, געשטא־כען — נעקוילעט, די ענגלענדער מיט די בורען — עס קריכט מיר מסתמא אין איין אויהער אריין, פו'ם אנדערען ארויס. וואס מיר ענגלענדער, וועד מיר בורען, אז ביי מיר האט מען אוועקגע'גנב'עט די זעק? א כפרה אלע ענגלענדער מיט אלע בורען פאר מיינע זעק! אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נישט געטראכט גארנישט, און מיש מיר דאס בלאט פון איין זייט אויף דער אנדערער, פון דער אנדערער אויף דער דריטער — איך טהו א קוק: טיראוש!... פליהט מיר דורך פלוצים א מחשבה: אפשר האט מיין בילעט אויסגענומען חאטש ת"ק קערבלעך? אציגנד וואלט דאס מיר צו מיינע זעק דוקא נעווען צונעפאסט, ווי נעוואונשען! און איך נעם און קוק־איבער פון אונטען ארויף אלע ת"ק'ער — נישטא; טויזענדער — נישטא;

געקוקט אויף אונז אויך א מאל און האסט אונז באגליקט! א דאנק דיר, גאטעניו, א דאנק דיר!... האסט דו נאר גוט אכטונג געגעבען, יעקב־יוסיל, האסט חלילה קיין טעות ניט? געלויבט ביזט דו, גאט, דערבארעמדיגער פאטער, הארציגער־געטרייער! די גאנצע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פריינד וועלען זיך פרעהען, שונאים וועלען צעפיקעט ווערען! א קלייניגקייט — אזוי פיעל נעלט, קיין עין־הרע! וויפיעל זאגסט דו, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד?

— פינף־און־זיעבעציג טויזענד! — זאג איך. — גענב מיר צפורה, די קאפאטע, לאם איך געהן.

— וואהין וועסט דו געהן?

— וואם היסט וואהין זאל איך געהן? צו בירנבוים'ען באדארף איך אריינגעהן, דער בילעט ליגט דאך ביי איהם פאר־זעצט... און קיין צעטעל האב איך פון איהם ניט...

אז איך האב איהר אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, איז זי געוואָרען אלערלייי קאלירען, מיין ווייב היסט דאם, און נעמט מיך אן פאר ביידע הענט און רופט זיך אן צו מיר:

— יעקב־יוסיל, ווי גאט איז דיר ליעב, געה נישט גלייך. באטראכט זיך פריהער, וואם דו טהוסט און וואוהין דו געהסט און ווי אזוי דו זאלסט מיט איהם רעדען. פארגעס ניט, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי א אידינע! — זאג איך. — און אז פינף־און־זיעבעציג טויזענד איז וואם? וואם בין איך עפיס, א יונגעלע?

— פאלג מיך, — זאגט זי — יעקב־יוסיל, באטראכט זיך פריהער, האלט זיך איין עצה מיט א גוטען פריינד, געה נישט גלייך אהין, איך וועל דיך ניט לאזען!

קורץ און גוט, איהר ווייסט דאך, אז א ווייב שפארט זיך איין, פיהרט זי אוים איהרם. מיר האבען אריינגערופען א גוטען פריינד, דערצעהלט איהם די גאנצע געשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאכט ער, אז זי איז געראטען, מיין ווייב היסט דאם, ווארום פינף־

„אנו, לאו דאם נאר זיין א ליגען, וועסט דו זיך פון מיר נישט נארען!"

— אשטייגער, כדומה למשל, וויפיעל האסט דו א השגה זאלען מיר נעווינען?

— איך ווייס? — זאגט זי. — עטליכע הונדערט קערבלעך מסתמא?

— פאר וואס ניט — זאג איך — עטליכע טויזענד?

— וויפיעל היסט עטליכע טויזענד — זאגט זי — פינף? צי זעכס? צי אפשר טאקי אלע זיעבען?...

— אויף מעהר — זאג איך — האסט דו, אפנים, קיין השגה ניט?

— צעהנטויזענד? — זאגט זי.

— האב שכל, — זאג איך — נעם א ביסעל העכער!

— פופצעהן טויזענד?

— נאך העכער!

— צוואנציג? פינף־און־צוואנציג?

— נאך העכער!

— יעקב־יוסיל, — זאגט זי — זאג, מוטשע ניט!

— צפורה! — זאג איך און נעם זי אן ביי דער האנד און קוועטש זי. — מיר האבען געוואונען איין עושר מיט נעלט! א גאנצען גביר האבען מיר געוואונען! אזוי פיעל נעלט, וואס עס האט זיך דיר קיינמאל ניט פארנעשטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאג זשע, זאג, וויפיעל האבען מיר געוואונען, יעקב־יוסיל, ציה נישט ביי דער נשמה!

— מיר האבען געוואונען — זאג איך — א פויטעקע, א סך נעלט, איין אוצר, א סומע פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד קאר־בען! דו הערסט, צפורה? פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

— נעלויבט ביזט דו, גאט! — זאגט זי און חאפט זיך אויף און הויבט־אן ארומלויפען איבער'ן שטוב און ברעכען די הענד. — געבענטשט זאל זיין דער נאמען דיינער, וואס דו האסט זיך ארום־

קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד! און וואס סע זאל זיך מיט דיר נישט טרעפען, זאלסט דו נעדענקען, אז דאס לעבען איז טהייערער פון פינף־און־זיעבעציג מאל פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

אזוי מאכט צו מיר מיין ווייב זאל נעזונט זיין און נעמט מיך אן פאר ביידע הענט און זאגט מיר, איך זאל איהר נעבען דאס ווארט, דאס הייליגע ווארט, אז איך זאל זיין רוהיג... רוהיג? איהר פארשטעהט, געה זיי רוהיג, אז דאס הארץ קאכט אין מיר, און די נעדאנקען שלאגען, און איך קאן מיר נישט מוחל זיין: „סטייטש, סטייטש, יעקב־יוסיל שוטה, נעמסט און גיסט אוועק א בילעט פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד א בירנבוים'ען, א ווילד־פרעמדען, און נעמסט נישט ארויס ביי יענעם קיין צעטעל, קיין אייג־נעטונקטע פען! איהר פארשטעהט, צי ניין?... נעפינט זיך נישט ביי אייך קיין אייגנעטונקטע פען... טפו! מיין איך קיין פאפירנאס טיטון?

קורץ און גוט? וואו זשע האלט איך? ביי בירנבוים'ען היימט דאס. שען וואלט געווען, טראכט איך מיר, ווען מיין בירנ־בוים זאל האבען נעהאט לאנג דורכגעקוקט דאס בלאט און ווייסט שוין פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד נלייך מיט מיר, און אפשר נאך פריהער פון מיר, און איך קום צו איהם און זאג איהם: „נאט העלף אייך, פאני בירנבוים"... „גוט יאהר. וואס וועט איהר עפים זאגען?"... „וואו איז מיין בילעט, פאני?"... „וואסער בילעט?"... „דער בילעט, סעריע 2289, נומער 12, וואס איך האב ביי אייך פארזעצט"... קוקט ער מיך אן ווי א תם... אט אזעלכע מחשבות פליהען מיר דורך אין קאפ, און אין הארצען וועהרד מיר ענג, אין האלז שטיקט מיך. נישטא קיין „דעחאניע", קיין פיצעל אטהעם! צום סוף, וואס לאזט זיך אויס? איך קום צו בירנבוים'ען: וואו איז בירנבוים? — ער שלאפט... ער שלאפט? איז דאך א סימן, אז ער ווייסט נאך ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום. געלויבט ביזט דו נאט!... איך קום אריין צו איהם אין שטוב אריין, טרעף איך דאס ווייב זיינס, פייגעלע רופט

און־זיעבעציג טויזענד איז ניט קיין שפּיעלעבל; דערווייל לינט דער בילעט ביי יענעם, און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטאָ, גאָלט איז אַ יצר־הרע, אַ קשיא אויף אַ מעשה — טאָמער קומט איהם אָן אַ שלעכטע מחשבה, ס'איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? וואָס זאָל איך אייך זאָגען — זיי האָבען מיך אַרויסגעוואָרפען אין אַזא מרה־שחורה, אז איך האָב שוין אַליין אויך אָנגעהויבען מורא האָבען און איבערקלערען מי יודע וואָס... ווי אַזוי זשע טהוט מען דאָ? איז געבליבען, איך זאָל נעמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבלעך (נעלט איז געוואָרען מיט דער רגע, וואָרום אז מע געווינט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, ווערד מען שוין אַ בטוח) און זאָל מיטנעמען מיט זיך אַ מענטשען, דער מענטש זאָל דערווייל שטעהן הינטער דער טהיר, און איך זאָל מאכען מיט מיין בירנבוים'ען אַ שמועס, באַצאָהלען איהם זיין חוב מיט פּראָצענט און אויסקויפען דעם בילעט. איז דאָך ממה־נפשך: ווען ער אָפּגעבען דעם בילעט, איז דאָך אודאי נוט; אלא ניט, וועל איך חאָטש האָבען איין עדות... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „דאָם איז אָבער אַלסדינג גוט, — טראַכט איך מיר — אויב ער ווייסט נאָך ניט, אז דער בילעט האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. וואָס טהוט מען אָבער, אז ער האָט אויך אַ בלאָט, און האָט אויך געזעהען, אז דער נומער האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. און וואָס טהו איך, אז ער זאָגט, אַשטייגער, ווי יענע אידינע מיט'ן טעפּעל: „ערשטענס, האָב איך אייך שוין לאַנג אָפּגענעבען אייער בילעט; צווייטענס, איז אייער נומער גאָר ניט דער נומער; און דריטענס, האָב איך ביי אייך קיינמאָל קיין בילעט ניט געזומען!?"... איהר פּאַרשטעהט, צי נייז? סיידען אפשר גאָט האָט אַ נס געטהאָן, ער ווייסט נאָך ניט פון קיין געווינם?

— געדענק זשע, יעקב־יוסיל, ס'איז נישט קיין קלייניג־קייט — דו גענהסט איצטער אויף פינף־און־זיעבעציג טויזענד! מע זאָל ביי דיר נישט דערקענען אויפ'ן פּנים קיין סימן, קיין זכר פון

ווי איך וויים וואָס זי רעדט! אז דער קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטען, אין יענעם אלקיר, וואו בירנבוים לינט און שלאָפט און חרפּעט אזוי געשמאַק, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?

— פּאַר וואָס טרינקט איהר ניט? — מאַכט זי צו מיר, פּייגעלע הייסט דאָס.

— וואָס רעז טהו איך? — זאָג איך און דרעה און דרעה מיט'ן לעפּעלע אין גלאָז.

— איהר דרעהט מיט'ן לעפּעלע — זאָגט זי — שוין א שעה כסדר, און טרינקען טרינקט איהר נישט.

— א דאַנק, — זאָג איך — איך טרינק נישט קיין קאַלטע, מיין איך קיין הייסע טיי; איך האָב ליעב, זאָג איך, אז די טיי שטעהט זיך אָפּ און ווערד גוט היים, מיין איך גוט קאַלט, דאָס הייסט, זי ווערד גוט אָפּגעהיצט, מיין איך אָפּגעקיהלט...

— עפּיס זענט איהר מיר זעהר צעטראָגען, רב יעקב־יוסיל! — מאַכט זי צו מיר. — איהר זענט אזוי צעטראָגען, אז איהר וויסט גאָר נישט וואָס איהר רעדט. שוין זשע באַדאַרף מען זיין אזוי צעטראָגען, אז מע גנב'עט אוועק די זעק? גאָט וועט העלפען, די זעק וועלען זיך נאָך געפינען. איך האָב געהערט, מע זאָגט, ס'איז פּאַרהאַן א סליד... שא, מיין מאַן ריהרט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף. אָט געהט ער!

ארויסגעקומען איז מיין חברה־מאַן א פּאַרשלאָפּענער מיט א זיידען יאַרמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, זיך געריבעי' די אויגען און געקוקט אויף מיר פון צפון־זייט.

— וואָס מאַכט א איד, רב יעקב־יוסיל?

די ערשטע מחשבה מיינע איז געווען: „ער וויסט? צי ער וויסט ניט? דאַכט זיך, אז ער וויסט ניט? און אפשר יא?"

— וואָס זאָל מען מאַכען? — זאָג איך. — איהר האָט דאָך געהערט מיין אומגליק מיט די זעק?

— די מעשה האָט שוין א באַרד; דערצעהלט אונז עפּיס נייעס... געפינט זיך ניט ביי דיר, פּייגעלע, אביסיל איינגעמאַכטס,

מען זי, אין קעך. ס'איז א רויך און א היטץ און א טוואן ביז'ן האלז.

— ברוך הבא, א גאסט, רב יעקב־יוסיל! — מאכט צו מיר פייגעלע און בעט מיך אריין אין שטוב אריין, און באזעצט מיך נאנץ אויבענאן, און פרעגט, וואס איז די מעשה, וואס מע זעהט מיך ניט?

— איך ווייס פאר וואס מע זעהט מיך ניט? איך ווייס אליין ניט! — זאג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אריין און טראכט מיר: „זי ווייסט שוין, צי זי ווייסט נאך ניט? דאכט זיך, אז זי ווייסט נאך ניט?... און אפשר ווייסט זי שוין?"...

— וואס זשע מאכט איהר עפים, רב יעקב־יוסיל?

— וואס זאל איך מאכן? — זאג איך. — מסתמא האט איהר געהערט פון מיין „פעקעל"?

— פון וואסער „פעקעל"?

— סטייטש, איהר האט גאר ניט געהערט — זאג איך — די מעשה מיט די זעק, וואס מע האט ביי מיר אוועקגע'גנב'עט?

— אט דאס איז דאס „פעקעל"? — מאכט זי. — דאס איז דאך שוין איין אלטע מעשה! איך האב געמיינט עפים א נייעס. „עפים א נייעס?... צי מיינט זי ניט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד?" — אזוי טראכט איך מיר און קוק איהר גלייך אין די אויגען אריין און קאן ביי איהר אין די אויגען נישט איבערלייענען נאָרניט, גאָלע נאָרניט, קיין פיצעל ניט אפילו!

— אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי, רב יעקב־יוסיל, וועל איך הייסען צעבלאזען דעם סאוואוואר ביז מיין מאן וועט אויפשטעהן.

— א גלעזעל טיי? מהכתיתי, פאר וואס ניט? — מאך איך צו איהר און דאס הארץ געהט מיר אונטער, קיין „דעחאניע" איז נישטא, קיין פיצעל אטהעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב היים, דער שוויים רינט, און זי, פייגעלע הייסט דאס, רעדט צו מיר — לאם איך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט אייך אינאיינעם,

— פּאַרשרייב, מאַכט עך, פּיינעלע, פּאר'ן בילעט סעריע 2289, נומער 12.

„ער הויבט נישט אָן צו וויסען!" — קלאַר איך מיר און פּאַרבינד מיט איהם א שמועס מכח'ן בילעט, אז עס לוינט נאָר ניט צו האָבען א בילעט און צאָהלען פּאַר איהם פּראָצענט; און וואָס וועט זיין מיט'ן בילעט אויף וויטער?...

— אַקענען וואָס, הייסט דאָס, זאָגט איהר דאָס? — מאַכט ער צו מיר און טהוט א קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פון צפון־זייט.

פּונ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין הארצען; ס'איז מיר נישט געפּעלען דער קוק, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר איך האָב מיך באַלד פּאַרחאַפּט און האָב א זאָג געטהאָן:

— פּאַרשטעהט איהר, פּאני בירנבוים, איך זאָג דאָס אַקענען דעם, וואָס סע פּאַלט הוצאות אויפ'ן בילעט. איהר וואָלט, כלע־בען, נעמענט נעמען ביי מיר אויף וויטער מיט א פּראָצענט וויג־ציגער; פּאַרט, ווי זאָגט איהר, אַלטע באַקאַנטע און נאָהענטע שכנים.

— ניין, — זאָגט ער, — אַלסדינג יאָ, נאָר דאָס ניט. וויל־ט איהר אַזוי, איז רעכט, אַניט — באַצאָהלט מיר מיין געלט און פּאַרזעצט אייך איהם ערגיץ אַנדערש.

— טאַקי היינט? — זאָג איך און דאָס הארץ קלאַפּט מיר, ווי א האַמער: טיק־טיק־טאַק! טיק־טיק־טאַק!

— אפילו באַלד! — מאַכט ער.

— נאָט זשע אייך אייער געלט! — זאָג איך און נעם און לעג איהם אַנידער זיינע צוויי הונדערטער, און דאָס הארץ — אַט־אַט שפּרינגט דאָס ארוים!

— נעם נעלט! — מאַכט ער צו פּייגעלען און אַליין בויגט ער זיך אַן צו דער גלאַז טיי און פּאַרבייסט מיט א לעפּעלע אייג־נעמאַכטס. נאָכ'ן לעפּעלע נעמט ער נאָך א לעפּעלע, און נאָך יענעם לעפּעלע — נאָך א לעפּעלע און נאָך א לעפּעלע. איך וואָלט

ס'איז מיר פאסקודנע אין מויל פונ'ם שלאף. — מאכט בירנבוים און פארקרימט זיך.

„נו, ווי באלד עס ווילט זיך איהם איינגעמאכטס, איז א סימן, אז ער ווייסט נאך נאר נישט ניט"... — אזוי קלער איך מיר און איך פארבינד מיט איהם א שמועס דער רוח ווייסט פון וואס, עס קלעבט זיך ניט א ווארט צו א ווארט. אינוועניג אין בויך נענזעלט מיך, אין האלז שטיקט מיך, איך פיהל, אז עס עקט זיך מיר דאס חיות, אט פאל איך אום, אט הויב איך אן צו שרייען אויף א קול: „גוואלד, אידישע קינדער, פינף און זיעבעציג טויזענד!" איהר פארשטעהט, צי ניין?... ביז נאט האט רחמנות געהאט, איך בין ארויף אויף א שמועס מכח פראצענט.

— איך קאן אייך, פאני בירנבוים, נעבען אביסעל פראצענט, זאג איך, דאס הייסט, איך קאן אייך באצאהלען דאס פראצענט, וואס אייך קומט אויפ'ן בילעט.

— אך, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאכט ער און פארזוכט א לעפעלע איינגעמאכטס.

— וויפיעל זשע וועט אייך קומען, זאג איך, פראצענט הייסט דאס?

— איהר ווילט ווייסען, מאכט ער, א חשבון, צי איהר ווילט טאקי צאהלען גאלט?

— ניין, — זאג איך, — איך מיין טאקי, הייסט דאס, צאהלען גאלט ממש.

— פייגעלע! אנו, געב נאר אהער דאס בוך...

דערהערט די דאזיגע ווערטער, בין איך פון טוידט לעבעדיג געוואָרען: „ער ווייסט נעבאך ניט פון וואס צו זאגען!"...

באצאהלט דאס פראצענט, רוף איך זיך אן צו איהם:

— פארשרייבט זשע טאקי, זייט מוחל, פאני בירנבוים, ביי אייך אין בוך הייסט דאס, אז איהר האט מקבל געווען ביי מיר פראצענט פאר מיין בילעט סעריע 2289, נומער 12.

— ער ליגט ביי מיר — זאגט ער — אויף מיין רעכענונג אין באנק.

דערהערט די דאזיגע דבורים, איז מיר געווארען אביסעלע גרינגער אויף דער נשמה, און איך האב מיך פארטראכט.

— וואס האט איהר זיך — מאכט ער צו מיר — אזוי פארטראכט?

— גאר נישט, זאג איך, איך שטעה און טראכט, ווי אזוי קומט די קאץ איבער'ן וואסער?

— גאנץ פשוט — מאכט ער: — איך פאהר מארגען אין שטאדט אריין, ברענג איך אייך דעם בילעט.

— אויך נע'פועל'ט! — זאג איך און הויב מיך אויף און געזעגען זיך אפ, און לאז מיך געהן כלומרשט צו דער טהיר אוז קעהר מיך אום באלד צוריק.

— געפעלט אייך בעסער, פאני בירנבוים, וואס פאר א שטיק סוחר איך בין? דאס געלט האב איך אפגענעבען, פראצענט אפגעצאהלט, דער בילעט ליגט ביי אייך, — גיט זשע מיר חאטש א קוויטעל אויפ'ן בילעט!

— אויך וואס נוצט אייך א קוויטעל? — מאכט ער. — איך בין ביי אייך נישט קיין בטוח אויף צווי הונדערט קערבלעך אהן א קוויטעל?

— און אפשר זענט איהר אויך גערעכט? — זאג איך און לאז מיך געהן צו דער טהיר און קעהר מיך אום וויעדער א מאל צוריק.

— ניין, — זאג איך צו איהם — עס פאסט עפים נישט, ס'איז ניט מעשה סוחר; אז מע האט ביי יענעם א בילעט, באר־דארף מען האבען א קוויטעל... פאלגט מיך, פאני בירנבוים, גיט מיר א קוויטעל. פאר וואס זאלט איהר מיך ניט געבען קיין קוויטעל?

שוין וועלען דערלעבען זעהען אַ בילעט, און צום סוף עסט ער נאָר איינגעמאכטס! מיך קאָסט יערע מינוט, יעדע רגע בלוט און געוונט! מע קאָן אָבער קיין חזיר ניט זיין: יענער האָט ליעב איינגעמאכטס — לאָז איהם וואָהל באקומען. טרייבען יענעם האַלז־און־נאקען פאסט אויף נישט, מוז מען זיצען אין געהאקטע וואונדען און וואַרטען ביז ער וועט מאכען אַיין עק מיט'ן אייך־נעמאכטס. איהר פארשטעהט, צי ניין?... נעפינט זיך ניט ביי אייך אביסעל איינגעמאכטס... טפו! מיין איך אַ פאפירנס טיטון?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? מיין חברה־מאן עסט איינגעמאכטס. אָפגענעסען דעם איינגעמאכטס און אָפגעווישט די ליפען, רופט ער זיך אָן צו מיר:

— רב יעקב־יוסיל, געלט האָב איך ביי אייך אָפגענומען, פראָצענט האָט איהר מיר באצאהלט, אצינד באדארף איך אייך, היימסט דאָס, געבען אייער בילעט?

— א פנים האָט דאָס! — מאך איך כלומרשט קאלטבלוטיג און פאל שיער חלשות פאר פרייד.

— דער חסרון אָבער — מאכט ער — איך קאָן אייך היינט דעם בילעט נישט געבען.

ווי ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, האָב איך דערפיהלט, אז עס האָט זיך מיר עפּים א ריס געטהאָן אינוועניג אין הארצען; איך בין מיט א מאל אראָפגעפאלען פונ'ם זיבעטען הימעל גלייך אויף דער ערד. ווי אזוי איך האָב מיך געהאלטען אויף די פיס — פארשטעה איך ניט.

— וואָס איז די מעשה, פאני בירנבוים, פאר וואָס קאָנט איהר מיר ניט געבען מיין בילעט?

— דערפאר, — זאגט ער — וואָס איך האָב איהם נישט ביי זיך.

— וואָס היימסט — זאָג איך — איהר חאָט איהם נישט ביי זיך?

פּרייליך, רוּפ איך איהם אָפּ אויפֿ א זייט אוּן נעם איהם אָן ביי די הענט אוּן זאָג צו איהם:

— לִיעבער פּרײַנד! האָט רחמנות אויפֿ מיר אוּן אויפֿ זיך, זאָגט וואָס וויל איהר. מיר וועלען דורכקומען. מוטשעט מיך ניט, איך שטעה קוים אויפֿ די פּיס. זאָגט וויפּיעל וויל איהר, אוּן גיט מיר אַרויס א קוויטעל אויפֿ ן ביליעט. ס׳איז נאָריש, איך וועל אָהן א קוויטעל פּון דאָנען ניט אַוועקגעהן, וואָרום ס׳איז פּינחּ־אוּן־זיעבעציג טויזענד קאָרבען!

— וואָס זאָל איך אײַך זאָגען? — מאַכט ער אוּן די אויגען ברענען ביי איהם ווי פּייער. — מיר וועלען זיך פּאַרלאָזען אויפֿ מענטשען: וואָס מענטשען וועלען זאָגען, אַזוי וועט זיין.

— וואָס טויג אונז — זאָג איך — מענטשען? לאָמיר בעסער אַליין זיין מענטשען. פּאַלגט מיך, בירנבוים, ווי גאָט איז אײַך לִיעב, זאָגט וואָס וויל איהר. לאָמיר נישט דערלאָזען צו קיין לִייטיש געלעכטער אוּן צו סקאַנדאַלען!

— נאָר מענטשען! — זאָגט ער. — וואָס מענטשען וועלען זאָגען, אַזוי וועל איך טהון...

איך האָב אַרויסגעזוהען, אז איך וועל מיט איהם נאָר ניט מאַכען, האָב איך אויפגעעפענט די טהיר אוּן רוּפ מיך אָן צו מיין פּאַרשוין, דעם עדות הייסט דאָס: „זיידעל! אַצינד קאָנסט דו געהן!“ מיין זיידעל האָט געחאַפּט די פּים אויפֿ די פּליציעם אוּן איז אַוועק אוּן האָט אויסגעפּוויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט, אז יעקב־יוסיל׳ס ביליעט האָט אויסגענומען פּינחּ־אוּן־זיעבעציג טויזענד, אוּן אז דער ביליעט לִיגט ביי בירנבוים׳ען אוּן בירנבוים גיט דעם ביליעט נישט אַרוים!... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... מעהר האָט מען נישט באַדאַרפט האָבען: עס איז ניט אַוועקגענאַנגען קיין האַלבע שעה, איז די שטוב ביי בירנבוימ׳ען געווָארען פּול, די גאַס פּאַר־פּליצט, עס איז געווָארען א רעש, א טומעל, א הו־הא: „ביליעט“... „יעקב־יוסיל“... „בירנבוים“... „פּינחּ־אוּן־זיעבעציג טויזענד“... חברה האָבען זיך אָנגענומען מיין קריוודע, עס האָבען זיך געפּונען

פלוצים הויבט זיך אויף מיין בירלבוים, נעהט־אוועק צו זיך אין אלקיר אריין הינטער'ן פארהאנג און טהוט א רוף פייגעלען צו זיך.

— פאני! — רוף איך זיך אן צו איהם. — איך וויים אויף וואס איהר רופט צו זיך פייגעלען. איהר ווילט איהר הייסען, זי זאל שיקען די דינענסט קויפען דאס בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, ווילט איהר א קוק טהון, צי האט דער בילעט נישט געוואונען קיין גרעלט? למאי זאלט איהר זיך אומזיסט מטריח זיין? איך וועל אייך בעסער אליין אנזאגען די בשורה, אז מיין בילעט האט, האנקען גאט, געוואונען שען גרעלט!

מיין פארשוין איז געוואקרען אלערליי קאלירען.

— טאקי באמת? — זאגט ער. — לאז אייך גאט העלפען! וויפיעל זשע האט ער געוואונען?

— ער האט געוואונען — זאג איך — היבשליך, אויף אלע אידישע קינדער געזאגט געוואקרען, און דערפאר טאקי וויל איך ביי אייך א קוויטעל, איהר פארשטעהט, צי ניין?

— איך זאג דאך אייך — מאכט ער: — לאז אייך גאט העלפען אפילו די רי"ש אלפים — איך פארגין אייך, גלויבט מיר, מיט'ן גאנצען הארצען! פארט וויפיעל האט דער בילעט געוואונען? וואס האט איהר מורא אויסצוזאגען?

— פאני בירנבוים! — זאג איך. — וואס טויגען אונז לאנגע מחזקות מיט איבעריגע רער? דער בילעט האט געוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען, און ער ליגט ביי אייך, פראצענט האב איך אייך באצאהלט, דאס גרעלט האב איך אייך אפגענעבען, — גיט מיר אף מיין בילעט! איהר זאגט, איהר האט ניט דעם בילעט, ער ליגט אין באנק? גיט מיר ארויס א קוויטעל, און איין עק לאז דאס האבען!

וואס טוינ אייך — ביי מיין פארשוין האבען זיך מיט א מאל איבערנעקהרט די אויגען און דאס פנים איז איהם געוואקרען אנגעצונדען. איך האב ארויסגעזעהען, אז ס'איז מיט איהם נישט

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר דרינען איז א נאַנצע מעשה, וואָס איך מוז אייך דערצעהלען אָקוראַט, איהר זאָלט פּאַרשטעהן.

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך? ביי מיין ברודער הענריך, הייסט דאָס. מילא, האָב איך מיין אייגענעם א ברודער הענריך ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז דאָך ניט שייך צו רעדען אויף אַיין אייגענעם ברודער, ווי זאָגט איהר: „שנייַ די נאָז און שמיר דאָס פּנים". נאָר גאָרנישט, חאַטש פּאַקרישקע... מיר האַלטען עפּעס ניט איינס פון דאָס אַנדערע, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... וואָס איך האָב, מאַהלט אייך, געטהאָן פון זיינעטוועגען — זאָל דאָס מיר אַקעגען קומען. איך מעג מיך באַריהמען, אז איך האָב איהם געשטעלט אויף די פּיס. פּריהער גאָט, נאָכדעם איך האָב איהם געמאַכט פּאַר א לייט. איך באַדאַרף מיך פּאַר אייך ניט אויסשטעלען, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... איז, דאָכט זיך מיר, אז ער שיקט מיר אריין א בילעט און בעט מיך, איך זאָל דעם בילעט פּאַרקויפען, אַדער פּאַרזעצען, און קריגען אויף איהם צוויי הונדערטער און אַרוים־שיקען איהם דאָס געלט, — מעג איך דאָס טהון, צי ניין?... אי, פּרעגט איהם בחרם: וואָס בילעט? וואר בילעט? געה האָב אין זינען דעם בילעט, סטראַכיר איהם, פּראָצענט צאָהל, — וואָס געהט דאָס איהם אָן, אשטייגער? און אז גאָט האָט געהאַלפּען, דער בילעט האָט געוואונען, — וואר האָט זיך געשלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט בירנבוים'ן? וואר האָט שיער דעם שלאָג באַקומען, איידער ער איז אַרויף מיט איהם אויף א שטיקעל דרך? און לסוף, אז ס'איז נעקומען צו עפּעס, טענה'ט ער, דער ברודער מיינער: „וואר האָט דיך געבעטען, דו זאָלסט חלש'ן פּאַר מיין בילעט?"... איהר הערט דבורים? נעפּעלט אייך, אשטיינער, אזא מין טענה פון א גראָבען יונג?... האָט דאָך דאָס מיך, געווייניטליך, גוט פּאַרדראָסען און פּאַרבראָטען ביי'ם הארצען: „ע, אז דו ביזט יאָ אזא גראָבער נפש, וואו שטעהט דאָס געשריבען, אז דער בילעט איז דיינער?" „וועמענס דען, זאָגט ער, בילעט איז דאָס?" „וועמענס ער איז —

אזעלכע, ווּאָס האָבען געקלאָפּט אין טיש, אנדערע האָבען צוגעזאָגט געבען פּעטש, ברעכען ביינער, צעטראָגען די שטוב אויף פּיץ־פּיצלאָך, גאָר נישט אויף קאָטאָוועס. ביז ס'איז געבליבען, אז מע פּארלאָזט זיך אינגאנצען אויפ'ן גביר. ווי אזוי דער גביר וועט פּסק'ענען, אזוי וועט זיין. און מיר האָבען זיך געלאָזט, גאנץ קהל הייסט דאָס, צום גביר.

אונזער גביר, דאַרפט איהר וויסען, איז א מענטש א שטילער, א לייטישער און איין ארענטליכער מאן ביז גאָר. בסך־הכל האָט ער גאָר פיינט אזעלכע מעשיות מיט בוררות'ען! נאָר אז גאנץ קהל איז אריינגעפאלען צו איהם מיט א גוואלד: „ראטעוועט!" אניט, צעטראָגט מען איהם די שטוב! — האָט ער קיין אנדער ברירה ניט געהאט און האָט געמוזט איבערנעמען אויף זיך די חתונה. און מיר האָבען זיך צעשריבען, אז מיר פארלאָזען זיך אינגאנצען אויף איהם, און טאקי אויף זיין נאָמען האָט נעבאָך בירנבוים איבערגעשריבען דעם בילעט, און ס'איז געבליבען, אז, אם ירצה השם, מארגען אָדער איבערמארגען פאָהרען מיר אלע אין שטאָדט אריין ארויסנעמען דעם בילעט פון באנק, און וויפיעל דער גביר וועט הייסען באצאָהלען בירנבוים'ען, אזוי פיעל וועל איך באצאָהלען. איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט דאָך מסתמא, אז דערמיט האָט דאָס איין עק? טע־טע־טע! אָט דא הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. איך האָב, פארשטעהט איהר מיך, א שותף צו מיין בילעט. וואו האָט איהר געזעהען, א איד זאָל האָבען אליין א גאנצען בילעט? — וואר איז מיין שותף? מיין שותף איז טאקי מיינער איין אייגענער ברודער, העניך הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין א קליין שטעדטעל, ניט ווייט פון אונז, און דורך איהם, הייסט דאָס, האָב איך טאקי דעם דאָזיגען בילעט פארזעצט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים; דאָס הייסט, פארקעהרט מיין איך, דורך מיר, הייסט דאָס, האָט ער, דער ברודער מיינער, פארזעצט דעם דאָזיגען בילעט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים...

זאָגט ער, אָן אַהער דער גביר?" — א גאַנצע חתונה! איהר פּאַר־שטעהט, צי ניין?... אי, וואָס געהער זיך אָן אַהער דער סליעדאַ־וואטע? צו וואָס דאַרף ער וויסען די דאָזיגע אַלע מעשיות? — הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך טאַקי די רעכטע מעשה מיט'ן בייג־דעל! דאָס איז א מין ביינדעל, הערט איהר, וואָס ניט אַהער, ניט אַהין, מיט אַזא ביינדעל קאָן מען זיך דערוועַרגען!... איהר ווילט וויסען, פון וואַנען האָט זיך געגומען דאָס דאָזיגע ביינדעל? דאָס דאָזיגע ביינדעל האָט זיך געגומען פון עפּים א מאַנאָך, א גלח. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... עפּים א מאַנאָך, א גלח פּאַרהאַן דאָרטען, וואו מיין ברודער הענוך זיצט. האַנדעלט מיט איהם דער ברודער מיינער אויפ'ן וואַרט שוין פון כמה וכמה יאָהרען, לייהט ביי איהם געלט און פּאַרקויפט איהם סחורה, און זיי לעבען צוויישען זיך, ווי די בעסטע גוטע פרייַנד. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, — אזוי דערצעהלט דער גלח, און גיעה גלויב איהם אויף זייַנע הייליגע נאמנות, — דער אָחי מיינער קומט צו איהם צו געהן און זאָגט צו איהם: „פּאָטערעל, איך באַדאַרף האָבען א גמילות־חסד א פּאָר הונדערטער. ס'איז ביי מיר יריד!"... מאַכט צו איהם דער כומר:

— וואו זאָל איך דיר נעמען, אז איך האָב קיין געלט ניט?

— ס'איז קיין שום תירוץ ניט! — זאָגט צו איהם דער אָחי מיינער. — איך באַדאַרף האָבען צוויי הונדערט קאַרבען וויי אין לעבען אַריין!

— א מאַדנער איד דו ביזט! — זאָגט צו איהם דער כומר. — איך זאָג דאָך דיר, אז קיין געלט האָב איך ניט. א בילעט, אויב דו ווילסט, א ווייגרעשנע, קאָן איך דיר לייהען, און דו גיעה קריג דיר אויף איהם געלט...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? אָט דאָס איז טאַקי דער דאָזיגער בילעט, וואָס האָט געוואונען, הייסט דאָס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. אזוי זאָגט דער גלח, הייסט דאָס, און גיעה גלויב איהם אויף זייַנע הייליגע נאמנות. אצינד, אז דער בילעט

איז ער, זאָג איך; לעת־עתה באַדאַרף מען פאָהרען דעם בילעט ארויסראַטעווען פון פרעמדע ידים, ווארום ס'איז ניט קיין שפּיעל־כעל, זאָג איך, ס'איז פינף־און־זיבעציג טויזענד קאַרבען!"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נו, וואָס קומט מיר דערפאַר? באַדאַרף מען מיר מאכען סקאַנדאַלען? קלאַפען אין טיש אַריין? ברעכען בענקלעך?... הערט איהר, אז די וועלט זאָגט, אז פון א חזיר'שען עק קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאכען, איז טאַקי, אפּנים, איין אמת... איך האָב מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מיט מיין ברודער האריקען זיך אומזיסט? הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאָן מענטשען זענען אונז מקנא אויפ'ן גע־ווינס — צום סוף קריענען מיר זיך, אייגענע ברידער: מיין בילעט, דיין בילעט — פע, חלשות! מע באַדאַרף זעהען קודם כל באַוואַהרענען דעם בילעט; דאָס איז, דאַכט מיר, אביסעל בילכער. הא? וואָס זאָגט איהר? ניט אזוי?... נו, נעה טענה מיט א פראַסטען מענטשען! איך מיין טאַקי מיין ברודער העניך מיין איך, נאָט זאָל מיך ניט שטראָפען פאר די רעד... וואָרום וועז ער זאָגט מיר פריהער, וואָס איהם קוועטשט, וועז ער דערצעהלט מיר פריהער, אז דאָס איז נישט גלאַט אזוי א בילעט, ווי אַלע בילעטען, אז דאָס איז א מעשה מיט א בינדעל, — וואָלט איך דאָך געוואוסט וואָס איך האָב צו טהון!... ערשט וועז האָט זיך מיין ברודער העניך אויסנעקווועטשט מיט'ן ביינדעל? — העט־העט שפּעטער, אז דער בילעט איז שוין לאַנג אַריבער אויפ'ן גבירס נאַמען, און דער סליעדאַוואַטעל האָט אויפ'ן דאָזיגען בילעט, הייסט דאָס, אנידערגעלענט, מחילה, איין ארעסט טאַקי אין באַנק, און אונז האָט מען נענומען איטליכען באַזונדער צום סמיק, דאָס הייסט, דער סליעדאַוואַטעל האָט אונז געשיקט בעטען צו זיך, מיר זאָלען זיך מטריח זיין איהם דער־צעהלען אקוראַט די מעשה מיט'ן בילעט: „פון וואַנען האָט זיך, זאָגט ער, נענומען צו מיר דער דאָזיגער בילעט? און וואָס פאר א מחותן, זאָגט ער, איז דאָ בירנבוים? און וואָס נעהער זיך,

אפ דעם בילעט... איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואס טוינ אייך, דער גלח האט זיך דוקא נישט געפוילט און האט געטהאן אלסדינג, וואס מע דארף, נאך מעהר ווי מע באדארף, און מע האט אויפ'ן בילעט, מחילה, אנידערגעלענט איין ארעסט, און סע פארבינדט זיך פאוואלינקע א גאנצער עסק, טאקי גאר נישט אויף קאטאווע... אט האסט דו דיר אזא מין שלאק, טאמער איז קארג! נא דיר גאר א ביינדעל, א גלח!... מיין אחי האט שוין אפילו מיט איהם נאכדעם געענדיגט פאר צעהנטויזנד, נאכדעם — פאר פופצעהנטויזענד קארבען, האט דער גלח חרטה געקריגען. מע האט איהם אזוי צעדרעהט, פארשטעהט איהר, אז ער ווייסט שוין אליין ניט וואס ער זאל וועלען... אט דאס האט איהר אייך די מעשה מיט'ן ביינדעל, איהר פארשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, ווי זשע האלט איך? ביי'ם ביינדעל, הייסט דאס. גאט האט אונז באשערט א רעכט ביינדעל, וואס זאלט איהר קלערען, נישט איינצושלינגען און נישט אויסצושפייען! נישט אהער און נישט אהין! איז דאך אבער פארהאן א גאט אויף דער וועלט, א גרויסער גאט, ווי זאגט איהר, וואס מיט איין האנט שטראפט ער. מיט דער אנדערער הילט ער, — האבען זיך געפונען מענטשען, גוטע ברידער, מחותנים, גוטע פריינד, און גלאט מענטשען, מע האט זיך אריינגעלענט אין דער מיט, געדרעהט, געפרובט אויף אלע זייטען, הין און צוריק, פון מיין ברודער צום גלח, פונ'ם גלח צו מיין ברודער, פון מיר צו בירנבוים'ען, פון בירנבוים'ען צו מיר, און פון אונז ביידען צו מיין ברודער, און פון אונז אלע דריי וויעדער צום גלח — א דרעהענגיש, א לויפענגיש, א נעפאהרעריי, א נערעדעריי, א געשפארעריי, — בקיצור, מע האט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגענלייכט. וואס אויסגענלייכט? ווי אזוי אויסגענלייכט? — פרעגט נישט, אבי אויסגענלייכט! ווי זאגט איהר: פון קריוודע קאכט מען וועטשערע, אדער, ווי מיין אחי האט געזאגט, אז מע האט איהם צונויפגעפיהרט מיט'ן גלח:

האָט נעוואונען, — קומט דאָך מסתמא דער גלח צו לויפען צו מיין ברודער און זאָגט איהם אזוי און אזוי: דער בילעט האָט, דאנקען גאָט, געוואונען היבשליך געלט... מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „יאָ, מע זאָגט, אז ער האָט געוואונען געלט“... מאכט צו איהם דער כומר: „נו, וואָס זשע וועט זיין?“ מאכט צו איהם דער אָחי מיינער: „וואָס זאָל זיין?“... בקיצור, אהין־אהער, מילא ווערטלעך אַן א זייט — ער זאָגט איהם דאָס, ער ענטפערט איהם יענם; ער פרעגט איהם פֿרוך, ענטפערט ער איהם בוידעם; קיין שוואַרץ אויף ווייס, אויף פֿאַפֿיער, איהר פֿאר־שטעהט צי ניין, האָבען זיי ביידע ניט. מילא, מיין אָחי האָט חאָטש אַ בילעט, און דער כומר וואָס האָט? ענמת־נפש האָט ער!... וואָס טויג אייך, ס'איז געבליבען — ער בעט ביי איהם, דער גלח הייסט דאָס, חאָטש עטליכע טויזענד קערבלעך. נעם זשע, דו גראָבער מענטש, דו הענוך איינער, פֿארשטופֿ איהם דאָס מויל מיט עטליכע טויזענד קערבלעך, און לאָז זיך יענער נישט טשעפען! טענה'ט אָבער דער אָחי מיינער: „פֿאר וואָס קומט איהם? דער בילעט איז דאָך מיינער; איך זאָל אזוי האָבען, זאָגט ער, אלדאָס גוטס, ווי איך האָב איהם אוועקגעקויפט ביי איהם שוין א מעשה פון דריי יאָהר!“... וואָלט אפשר אפֿגעלאָפֿען גלאָט; איז דאָך אָבער אונזערע אידעלעך זאָלען זיין נעזונט! און דאָס שטעדטעל אליין איז א גוט שטעדטעל — אפשר האָט איהר נע־הערט פון דעם? „פֿישי־יאָבערע“ הייסט דאָס, דאָס שטעדטעל, כשמה כן היא. א שטאָדט פון יאָבעדניקעס, מוסרים, פֿארברענט זאָל זי ווערען אין א זומער־טאָג! וואָס טויג אייך, מען איז אוועק צום גלח און מע האָט איהם אויפגעקלערט, אז ער קאָן דאָ מאכען נימל, און מע האָט איהם ארויפגעפיהרט, ער זאָל ניט מאכען קיין לאַנגע שהיות, פֿאהרען אין דער גרויסער שטאָדט אריין גליך צום פֿראָקוראָר און איינגעבען אזוי און אזוי, אז אידען, הייסט דאָס, האָבען ביי איהם אויסגענארט א בילעט, און דער בילעט האָט נעוואונען פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און מע גיט איהם נישט

איז בלאָטע, אבי גאָט העלפט, ווי מיין ווייב זאָגט, מען איז נע־ זונט און מע האָט אלסדינג, וואָס מע באדארף... נאָר גארנישט, פארדראָסיג איז דאָס, פארט, ווי זאָגט איהר, פ י נ ף ־ א ו ן ־ ז י ע ב ע צ י ג ט ו י ז ע נ ד ! איהר פארשטעהט, צי ניין ?...

אצינד נעמט בירנבוים'ן. בירנבוים איז דאָך טאקי גאָט די נשמה שולדיג; ער האָט דאָך טאקי נעבאך ארויסגעלאָזט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד ממש פון די הענט! גלאָט ער איז איין עהרליכער, א לעצט־ארענטליכער יונגערמאן, און ווייל ניט נהנה זיין פון א פרעמדען בילעט; ער ווייל נאָר, מע זאָל א פרעג טהון מענטשען, ו ו א ס מ ע נ ט ש ע ן ו ו ע ל ע ן ז א ג ע ן, איהר פארשטעהט, צי ניין? ווייטער וואָלט דאָך געווען, ווי זאָגט איהר, א כשר'ער טאָפ מיט א כשר לעפעל, וואָרום ער האָט דאָך טאקי פון מיר א צעטעל, אז באם איך קויף נישט אויס ביי איהם דעם בילעט צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין? נעמט דער דאזיגער בילעט און געווינט פונקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נו, פרעג איך אייך, קאָן נישט די גאָל צעזעצט ווערען?... האָט איהר שוין, הייסט דאָס, צוויי אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט, וואָס האָבען כמעט פון קעשענע פארלאָרען צו פינף־און־זיעבעציג טויזענד קארבען — וואָס? ניט אזוי?...

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער העניך נעבאך. ער נעהט גלאָט ארום ווי א נגזל, א געקוילעטער האָהן, און ס'איז טאקי א ביטערער רחמנות אויף איהם, וואָס ער נעמט אזוי ווינציג געלט, וואָרום ער איז דאָך טאקי געוואָהנט געווארען אלע יאָהר, און אפשר צוויי מאָל אין יאָהר, אז בילעטען שפיעלען, נעמען־אויס פינף־און־זיעבעציג טויזענד, נישט ווינציגער! געהט ער ארום און שרייט: „וואָס האָבען זיי צו מיר? וואָס ראָבעווען זיי מיך? אלעמען נעב געלט! דעם גלח נעב, דעם ברודער נעב, בירנבוים'ן נעב — זיי ווילען מיך מאכען פאר א קבצן!" איהר פארשטעהט, צי ניין?...

— וואשע פרעפאדאביע, — זאג ער — יאָ נע פסק, טאָ פסאקעץ, נעחאי בודע יחלוקו...

— נעחאי בודע יחלוקו! — זאגט איהם דער גלח. — אלע טי, העניך, מאשענים!...

— לחיים, פאטערעל, זא וואשע זדאראוויע! — זאגט צו איהם מיין אָחי און טראָגט איהם אונטער א גלעזעל, און מיר אלע נעמען צו גלעזלעך, און מע טרינקט־אוים און מע צעקושט זיך — פיין, שען, צופריעדען... שייך זאגען צופריעדען? וויי קאָן מען זיין צופריעדען, אז איטליכער פון אונז האָט געהאט כמעט ביי זיך אין האנט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד און האָט זיי ארוים־געלאזט אויפ'ן וויגט — פפו! איהר ווילט וויסען, ווי אזוי? נאט אייך א פראסטען חשבון: מילא, פון מיר שמיעסט מען ניט: האָב איך ני ט פינף־און־זיעבעציג טויזענד, א שענע־רייניע כפרה! נאָר איך פרעג אייך: וואָס וואלט געטהאָן, אשטייגער, מיין ברוּדער הענריך, וועו איך זאל איהם ניט געווען געבען קיין דעפעש, אז אונזער בילעט האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? איין אנדערער אויף מיין אָרט, אז ער דערזעהט אזא געווינס, וויסט איהר וואָס ער טהוט? ער ווישט אָפ די ליפען און מאכט א שווייג. וואָס מיר ברודער? וואר מיר העניך? — וואָרום לאָז זיך איהם דאכטען, אז איך האָב גאָר פארקויפט דעם בילעט! אָדער עלעהיי איך האָב איהם פארזעצט ביי בירנבוים'ען און האָב איהם ניט אויסגעקויפט צו דער צייט, — און א צעטעל פון מיר האָט דאָך בירנבוים, אז איך האָב איינגעלעגט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע, און באם איך קויף ניט אוים צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר וואָס דען?... אז ס'איז מיר נאָר נישט געקומען אויף דער מחשבה, איך זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס! וואָרום, ווי איהר זעהט מיך אָטאָ, בין איך אזא איד, וואָס קאטאָרי געלט שפיעלט ביי מיר נאָר א קליינע רעליע! וואָס איז דען, אייגענטליך, געלט? געלט

א חתימה פון סליעדאוואטעל, באראף מען דאָך קודם כל באַ־
פרייען, הייסט דאָס, דעם בילעט. וויל דער גלח נישט באפרייען
דעם בילעט ביז מע וועט איהם נישט באוואהרענען מיט זיין חלק.
איהר פּארשטעהט, צי ניין?... ווי אזוי זשע באוואהרענט מען
איהם מיט זיין חלק? באראף מען דאָס בילעט, הייסט דאָס,
אראפּנעמען פּונ׳ם גביר׳ס חשבון און איבערלעגען איהם אויף מיין
ברודער העניך׳ס און אויפ׳ן גלח׳ס נאָמען. וויל דער גביר נישט
הערען, נישט זעהען. באשר ער טענה׳ט, דער גביר הייסט דאָס,
און איז דוקא נערעכט:

— וואָס בין איך פּאר א מחותן צו א פּרעמדען בילעט? ווי
קאָן איך הייסען איבערגעבען א פּרעמדען בילעט פון פּינקּ־און־
זיעבעציג טויזענד, וואָס סע ליגט אויף איהם איין ארעסט, אז איך
וויים ניט וועמענ׳ס בילעט דאָס איז? פּריהער איז ער געווען
בירנבוים׳ס מיט יעקב־יוסיל׳ס, היינט הער איך, אז ער איז נאָר א
העניך׳ס מיט א גלח׳ס, שפּעטער וועלען זיך אלע מאל ארויסבא־
ווייזען נייע בעלי־בתים, נייע העניכס מיט נייע גלחים — וואָס
וועל איך טהון, אז זיי וועלען נאָכדעם מאָנען ביי מיר איטליכער
באזונדער צו פּינקּ־און־זיעבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען,
קינדערלעך, אזוי פיעל געלט אויף צו באצאהלען? איך בין דאָך
ניט ברראדסקי!

איהר פּארשטעהט, צי ניין? האָט זיך אנגעהויבען איין עסק
מיט אדוואָקאטען. און אדוואָקאטען זענען דאָך פונקט ווי די דאָק־
טוירים: וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אנדערער קאפּויר. נעלט
נעמען זיי אלע און נעבען עצות, איטליכער איין אנדער עצה. איין
אדוואָקאט זאָגט, אז דער גביר מעג זעהר שען איבערגעבען דעם
בילעט וועמען ער וויל... און דער אנדערער זאָגט: ער טאָר ניט
בשום אופן איבערגעבען דעם בילעט... קומט דער דריטער און
זאָגט, אז ער מוז איבערגעבען, אניט — קאָן ער האָבען אויף
זיך א „פּעקעל", למאי ער ניט ניט איבער... קומט נאָך איין אד־
וואָקאט און זאָגט: לאָז זיך דער גביר גלאט אזוי אפּזאָגען

דער פערטער, דער גלח הייסט דאָס, איז דאָך אודאי איין אומגליקליכער גלח! ער שוועהרט, און מע מוז איהם גלויבען אויף זייגע הילינע נאמנות, אז ער פארשטעהט ניט, פאר וואָס אידען טיילען זיך מיט זיין געלט? „מילא העניך, זאָגט ער, מע זיך טאקי זיין א מאשענק, און סע קומט איהם אודאי נעהן אין חדר ארויין, — איז ער אבער פאָרט א היימישער מענטש און א גוטער ברודער... אבער דאָס נאָנצע איבעריגע „קהל", זאָגט ער, — וואָס פאר מחותנים איז „קהל" צו מיין בילעט?!"... איהר פארשטעהט, צי ניין? נעה רער מיט א גלח און נעב איהם צו פארשטעהן, וואָס הייסט אָרענטליך: אז דער איז א ברודער, וואָס האָט נעהאט ביד צונעמען אינגאנצען אווי, אז קיין האהן זאָל אפילו נישט קרעהען, און דער איז א לעצט־אָרענטליכער יונגערמאן, וואָס האָט פון מיר א צעטעל, אז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פארשטעהט, צי ניין? ער מיינט דען עפים, בירנבוים הייסט דאָס? ער מאָנט דען נעלט? ער האָט דען עפים טענות? חס וחלילה! ער וויל נאָר, מע זאָל א פרעג טהון מענטשען, וואָס מענטשען וועלען זאָגען! א מענטש, וואָס האָט זיך איינגעליעבט אין מענטשען, א מענטשליכער מענטש — איהר פארשטעהט, צי ניין?...

הכלל, פיער מענטשען האָבען נעוואונען, הייסט דאָס, צו פינף־און־זיבעציג טויזענד אויף א חלק, און פיער מענטשען האָבען פאָרלאָרען צו פינף־און־זיבעציג טויזענד — פיער אומגליקליכע נעקוילעטע מענטשען!... נאָר נאָרנישט, אויסנעגליכט זיך — איז פארפאלען. מסתמא איז דאָך עס א באשערטע זאך... וואָס זשע בלייבט־איבער צו טהון אצינד? אצינד באדארף מען, הייסט דאָס, נעמען און זיך צעטיילען מיט'ן בילעט, דאָס הייסט, מע באדארף נעהן אלע פיער אין באנק אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אפּ־נעמען דאָס נעווינס, אפּנעבען איטליכען זיינס און זאָגען מזל־טוב און טרינקען מאהריטש. איך? האָט זשע צייט אביסעל, פאווא־לינקא, נישט נעחאפט. ערשטענס. ליגט דאָך אויפ'ן בילעט עפים

און געבען עצות — דער אזוי, דער אַנדערער אָט אזוי, און דער דריטער ניט אזוי און ניט אזוי, נאָר פונקט קאפויר, ווי געווייזעלעך... וואָס דער סוף דערפון וועט זיין — ווייסט נאָר איין נאָט אין הימל, וואָרום קיין מענטשלעכער פאָרשטאַנד קאָן דאָס נאָרנישט משיג זיין, וואָס דערפון קאָן ארויס; וואָרום טאָמער דערגעהט דאָס חלילה צו א משפט, ווייסט מען ניט, מיט וואָס עס קאָן זיך ענדיגען... איהר פאָרשטעהט, צי ניין? דערווייל וועט ליגט נייען אייך אין דער אדמה? יעקב־יוסיל! אז די שטאָדט, — וואָס זאָג איך די שטאָדט? — די גאַנצע וועלט האָט מיט מיר צו טהון! איטלעכער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָן געהען די פינחס־און־זיעבעציג טויזענד!"... פון געשעפט איז מען אָפגעריסען; אין קעשענע איז ניטא א דרייערל, נאָך ערגער ווי פריהער; מיין ווייב שעמט זיך ארויסצוקומען אין מארק ארויין — מע רופט זי „די נייע נגידית"... מיך האָט מען דעם ערשטען שבת אין שוהל מכבד געווען מיט „ששי" נאָר אויף איין אַנדער אופן. מע האָט שוין אפילו געמאכט א חשבון פון די פינחס־און־זיעבעציג טויזענד, וויפיעל איך באדארף געבען אויף דער שטאָדט, וויפיעל איך זאָל צעטיילען ארעמע קרובים, און וואָס איך וועל טהון מיט'ן איבעריגען. דער האָט געזאָגט, אז איך וועל מסתמא ווערען א בעלהלואה; און דער האָט געדרוננען, אז גיכער וועל איך האַנדלען מיט ברויט, אזוי ווי איך האָב אמאָל געהאַנדעלט; און דער האָט אויסגעוויזען, אז דאָס בעסטע איז פאר מיר א קאַנטאָר: מיט א קאַנטאָר, זאָגען זיי, מאַך איך די בעסטע געשעפטען ביי אונז אין שטאָדט, וואָרום וואָסער קאַנטאָר ביי אונז פארמאַגט דען מיט א מאָל א קאָפּיטאַל פון פינחס־און־זיעבעציג טויזענד? מע מיינט מעות מזומנים מיינט מען, טאקי וואָס מזומנים הייסט! איהר פאָרשטעהט, צי ניין?... וואָרום ביי אונז אין שטעדטעל זענען די אידען גרויסע אפיקורסים; קיינער גלויבט נאָר נישט, אז ס'איז ערגיץ פאַרהאַן במזומנים מעהר ווי א פינפאונצוואַנציגער איין אייגענער... אונזער שטעדטעל, דאַרפט איהר וויסען, איז

פונ׳ם בילעט, וועט דאָס זיין ווי נעוואונשען... קומט נאָך איינער און זאָגט: הם מלהזכיר! באם ער זאָגט זיך אָפּ פונ׳ם בילעט, דער גביר הייסט דאָס, בלייבט דער בילעט העננען אין דער לופ־טען, קאָן ער נאָכדעם האָבען אויף זיך א רעכט „פּעקעל"!... קומט נאָך איין אַדוואָקאַט און זאָגט: אדרבה, טאָמער זאָגט ער זיך ניט אָפּ, האָט ער ערשט אויף זיך א „פּעקעל"!... קומט א נייער אַדוואָקאַט און זאָגט א נייעם דין: דער גביר, זאָגט ער, מעג זיך יא אָפּזאָגען, ניט אָפּזאָגען — ער וועט סאי־ווי־סאי האָבען אויף זיך א פּעקעל... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר מיר דאַכט, אז ער האָט שוין אויף זיך א גוט „פּעקעל", וואַרום, א חוץ וואָס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספּאַרעק, פּאַהרט ער נעבאָך אלע וואָך אין דער גרויסער שטאָדט אריין, אונזער גביר הייסט דאָס, פון איין אַדוואָקאַט צום אַנדערען, צאָהלט געלט און בעט, מע זאל אויף איהם רחמנות האָבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאל פּטור ווערען פון דער דאָזיגער באַמבע? ס׳איז א גאָט׳ס רחמנות, זאָג איך אייך, און א חרפה, א בזיון פּאַר לייטען. מע נעמט א מענטשען, איין עהרליכען, א שטילען מענטשען, וואָס טשעפּעט ניט קיין פּליעג אויף דער וואַנט, און מע הענגט איהם אן אזא באַמבע, א לונג־און־לעבער אויף דער נאָז — און האלט זיך געזונטערהייד!... טאָמער ווייסט איהר, פּאַר וואָס? פּאַר וועז? פּאַר וואָס קומט איהם אזא באַמבע? דערפּאַר וואָס מענטשען האָבען זיך אריינגעלענט, געוואלט א אידען א טובה טהון, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... האָט איהר ניט ביי זיך נאָך א באַמבע... טפו! מיין איך נאָך א פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי דער באַמבע הייסט דאָס, וואָס מע האָט אָנגעהאַנגען אונזער גביר... ווילט איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָס הערט זיך מיט דער באַמבע? נאָר ניט, די באַמבע איז א באַמבע! לעת־עתה הענגט זי נאָך אין דער לופטען... דער גביר העצקעט זיך אלע וואָך הין און צוריק אין דער גרויסער שטאָדט אריין צו די אַדוואָקאַטען, די אַדוואָקאַטען נעמען געלט

אויך ניט! אַלזא, בין איך, הייסט דאָס, א איד פון רי"ש אלפים, דאָס הייסט, דער גרעסטער גביר אין שטאָדט! אי, ס'איז פארהאן נאָך גרעסערע נבירים פון מיר? איז דער תירוץ: פון וואַנען ווייסט מען? וואָר איז געווען ביי זיי אין קעשענע און וואָר האָט נעצעהלט זייער גלט? אפשר זענען זיי נאָך דעראונטער? איהר פּארשטעהט, צי ניין?... א סך מענטשען האָט דאָס טאקי אָננגעריהרט ביז דער ביין. זיי האָבען נעבאך נישט געקאָנט דאָס איבערטראָגען: ווי נעמט דאָס מיט א מאָל א געמיינער איד, פלוצים אין מיטען דרינען, און וואָרד, אָהן קאָפּוועהטיג, א גביר פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד?... פארהאן ביי אונז איינער, איין אלטער בחור, א רייבער און א קאַרגער, האָבען חברה אומיסטען אונטערנעשיקט א שליח, איינעם א „מענדעל־באָרד", ער זאָל איהם אָנזאָגען די גוטע בשורה, אז יעקב־יוסיל האָט געוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד; איז איהם נעווארען, ניט פאר אייך געדאכט, אזוי שלעכט, אז מע האָט געמיינט, ס'איז אין עק פונ'ם יונגענמאן! א ביטערער רחמנות — ער איז נעבאך עטליכע טאָג כסדר ארומגעגאנגען אָהן א קאָפּ! און אצינד, אז ער האָט דערהערט די נעשיכטע מיט מיין ברודער העניך און די מעשה מיט'ן ביינדעל, איז איהם צוגעקומען א שטיק נעזונט: „לאָז שוין בעסער זיין, זאָגט ער, דעם גלח; פאר וואָס קומט א אידען אזוי פיעל גלט?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... נאָר איהר מיינט, אז אייגענע פארגינען שוין? אזוי לאַנג שמייסט מען זיי! זיי זאָלען קאָנען דערטרינקען אין א לעפעל וואסער!... מאָהלט אייך, ווען עס פאלט אריין צו מיר טאקי די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, וואָלטען נעווען אנדערע וועלטער; דעמאָלט וואָלטען מסתמא אלע הנאה געהאט: אי אייגענע, אי פרעמדע. נאָר אז עס האָט זיך שוין געמאכט אזוי, איז שוין וויעדער אנדערע וועלטער... נישקשה, די משפחה מעג זיך נייהען א בייטעל — ביי מיין ברודער העניך וועט מען צעפיהרען די הענט. ער איז א רעכטער נדבן, מיין העניך זאָל געזונט זיין; ער, אז ער וועט אָנהויבען געבען „נתינות",

אויך א רעכט שטערטעל, דער רוח האָט דאָס ניט געזומען! דאָס איז א שטערטעל, פֿארשטעהט איהר מיך, פון די שטערטלעך, וואָס מע פֿרענט אויף זיי!... פֿארהאַן לעדיגגעהערס געזונ, וואָס האָבען ניט וואָס צו טהון, געהט מען ארום פון שמונין צו בונין און מע רעדט־אַפּ פון דער גאַנצער וועלט. קיין אייגענע נעשעפטען איז נישטאָ, האָט מען אין זינען יענעמ׳ס. מע קלויבט זיך צונויף אין מארק ביי דער אַפּטייק, אויף דער „בערזע״ הייסט דאָס, און מע האַלט אין איין שאַצען יענעמ׳ס עסקים: מע האָט מורא, טאָ־מער פֿארדיענט יענער; און אז יענער דערלענט, איז מען זיך מחיה, עס קומט צו א שטיק געזונט... היינט פֿארשטעהט איהר, וואָס פֿאר א חמארע עס האָט זיך אָנגערוקט אויף דער שטאָדט, אז מע האָט דערהערט פון די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? פון יענעם טאָג אָן מאכט זיך זיי שוין נישט צו דאָס מויל פון אין־דער־פֿריה ביז ביינאכט. מע ווערטעלט זיך און מע שטעכט זיך. איינער דעם אַנדערען עסט־אויס די גאַל, קריכט־אַריין מיט די פים אין הארצען.

— פֿאר וואָס האָט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? זיי וואַלטען דאָך אייך איצטער שטאַרק צוניטץ געקומען!...

— למאי איהר ניט? איהר בארארפט זיי א סך נויטיגער פון מיר!...

בכדי עס זאָל דעם איבעריגען עולם פֿארדריסען, האָט איינער א בעל־חשבון אויסגערעכענט, אז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאָדט. „עס איז א פּראָסטער חשבון — זאָגט ער: — פינף־און־זיעבעציג טויזענד האָב איך געוואונען, א קערבעל זעכס־זיעבען טויזענד באטרעפט די דירה מיינע — האָט איהר א קיימאַ־לן פון פינף־און־אַכציג, קרוב צו מאה אלף קאַרבען. נו, און אז א איד, וואָס פֿארמאָגט הונדערט טויזענד קאַרבען, מעג מען, דאָכט זיך, אויף איהם זאָגען, אז ער פֿארמאָגט צוויי, וואָרום אז מע שאַטצט א אידען אין רי״ש אלפים, פֿארמאָגט ער דאָך קיין הונדערט טויזענד

פון א ווייטער מדינה, וואָס מיין זיידענ׳ס באבע איז דאָרט קיינמאָל נישט געווען. עס עפענט זיך די טהיר, עס קומט אַריין פֿלוצים א איד, לענט אָפּ דאָס פּעקעל.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום! פון וואַנען איז א איד?

— פון אויסרייסען. דאָס זענט איהר רב יעקב־יוסיל?

— דאָס בין איך יעקב־יוסיל. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?

— זענט איהר דאָס טאַקי אַליין, הייסט עס, אָט דער רב יעקב־יוסיל, וואָס האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד? דאָס בין איך אומיסטען, זאָגט ער, נעקומען צו פּאָהרען אהער; דאָס הייסט, איך פּאָהר במילא פּאַרבי, האָב איך דערהערט די מעשה מיט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האָב איך מיך מיישב געווען: טא, לאָם איך אַראָפּפּאָהרען אהער אויף א טאָג; איך וויל אָנקוקען מיט מיינע אויגען דעם ראָזינען גליקליכען, וואָס האָט געווואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. ס׳איז ניט קיין קלייניגקייט — ס׳איז פינף־און־זיעבעציג טויזענד!...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נעה, דערצעהל איטלעכען באַזונדער א מעשה מיט א בירנבוים, וואָס וויל מענטשען, און מיט א ברודער, וואָס הייסט העניך, און מיט א ביינדעל, און מיט א גביר, און מיט א באָמבע, און מיט אדוואָקאַטען, און מיט רוחות, און מיט שדים!... איך זאָל האָבען, הערט איהר, די גליקליכע יאָהר, וואָס ס׳איז פּריהער, פּאַר די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, געווען בעסער ווי אצינד, נאָך די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און רוהיגער אודאי! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת: איך בין שוין איצטער ניט זיכער מיט׳ן לעבען אויך. אָט בין איך געווען ניט לאַנג אין דער גרויסער שטאָדט ביי די אדוואָקאַטען דאָרטען, האָט מיך איינער א חברה־מאן פּארגאָרט צו זיך אהיים אויף פּאַדאָל, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פּאַראָל, ביינאכט איז דאָס געווען, טרעף איך דאָרטען נאָך איינעם א חברה־

וועט זיין וואָס צו זעהען. ס'איז א סברה, אז ער האָט שוין אסיג־נירט פון פינף־און־זעכציג ביז צוויי־און־זיעבעציג רובל אויף חתונה מאכען איין אַרעמע שוועסטער; און דעם אלטען מאָטען האָט ער מנדר נעווען א גאנצען הונדערטער א הארטען: לאָז ער וויסען, הייסט דאָס, דער אלטער מאָטע, אז זיין זוהן האָט אויסגענומען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... דאָס זענען די הויפּטישע קרובים. און די וואָס פון דערווייטען האָבען זיך נלאָט א לאָז נעטהאָן צו מיר פון דער נאָרער וועלט, דער מיט אזא „פּעקעל", און דער מיט אזא „פּעקעל"... א סך האָבען אויף דעם חשבון אָנגעהויבען טהון שדוכים, חתונה מאכען קינדער. אייניגע האָבען זיך נע'נט צוליעב דעם, וואָס זיי וועלען נאָכדעם קאָנען גרויכען צו עפּים נרעסערס... מילא, איז דאָס חאָטש קרובים; ווי זאָנט איהר: פון אייגענע מוז מען ליידען. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? אָבער פון פרעמדע, פון ווילד־פרעמדע וואָס בין איך נאָה מחויב צו טראָגען? פּאַר וואָס קומט דאָס מיר? פּאַר וועמע'ס זינד?... וואו איך האָב ערגיץ א שונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אזא נעווינם פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד! איהר מענט מיר גלויבען בנאמנות, אז דאָס אָפּגעבען מזל־טוב, וואָס איטליכער גיט מיר אָפּ, מיט דעם אונטערשמייכלען זיך, מיט די חניפה'לעך פון איטליכען באזונדער — בין איך שוין ניט אימשטאַנד אריבער־צוטראָגען! מענטשען, וואָס איך קען זיי נישט און וויים זיי נישט, קומען צו מיר צו נעהן זיך מיט מיר איין עצה האלטען.

— מיר האָבען נעהערט, זאָנען זיי, פון אייך, רב יעקב־יוסיל, מיר האָבען שוין לאַנג פון אייך נעהערט, אז איהר זענט א קלוגער מענטש. מיינט נישט, זאָנען זיי, אז מיר מיינען עפּים דערמיט א מיין, וואָס נאָט האָט אייך באַנליקט די פינף־און־זיעבעציג טויזענד — חלילה וחס! נלאָט אזוי, זאָנען זיי, מיר זענען נעקומען צו אייך אביסעל אויסרעדען זיך דאָס הארץ...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אייניר איז נעקומען צו מיר עפּים פון א מאָדנער שטאָדט, איך האָב שוין פּאַרנעסען ווי זי הייסט,

זײַן יושר און אויף זײַן גוטען ווילען און אויף זײַן השגה. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, שרייט, אז ער וויל נאָר־נישט — ער וויל נאָר מענטשען, האָרכען וואָס מענטשען וועלען זאָגען. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? האָבען זיך אַריינגעמישט אין דעם דאָזיגען עסק מעקלערס, און דוקא דריי מיט א מאָל; צוגעהאָרעוועט, אויסגענגלייכט — איין עק, א סוף. און ס'איז געבליבען, אויב איהר געדענקט, — וואָס זשע, הייסט דאָס, איז געבליבען? ס'איז געבליבען, אז מיר זאָלען זיך צונויפקלויבען אַלע פיער, הייסט עס, אוועקפאָהרען אין דער גרויסער שמאָדט אַריין, אַרויפנעמען דעם בילעט, אָפּנעמען דאָס ביסל מינץ, צעטיילען זיך מיט די חלקים, נאָ ד י ר, געב מ י ר — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפּאָטע! יאָ, וועלן זשע איז דאָס נערעדט געוואָרען? נאָפּשיקלאָך, אז ס'איז פּאַרהאַן א בילעט. אָבער אז ס'איז קיין בילעט נישטאָ? שייך זאָגען, ס'איז קיין בילעט נישטאָ? א בילעט איז פּאַרהאַן א בילעט, נאָר, אויב איהר נעדענקט, וואָו לינט ער, דער בילעט? פּאַרצוויאָקעוועט אין א באַנק ערגיץ, אויף א פּרעמדען נאָמען, און פון אויבען, אויפ'ן בילעט הייסט עס, אויב איהר נעדענקט, לינט, איך בעט איבער אייער כבוד, איין אַרעסט פון'ם סליעדאָוואטעל — נעה נעם־ארוים אזא בילעט! וואָס זשע טהוט מען? באַדאַרף מען קודם כל, אויב איהר נעדענקט, זעהען, מע זאָל צעריבען דעם עסק — לאָז דערווייַלע, הייסט עס, וועלען אויס עסק, וועט מען שוין נאָכדעם זעהען וואָס מע האָט צו טהון. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? וועל זשע באַדאַרף צעריבען דעם עסק, סע זאָל וועלען אויס עסק? פּאַרשטעהט זיך, אז דער גלח. זאָגט אָבער דער גלח, אויב איהר נעדענקט: לאָז מען איהם פּריהער באַוואָהרענען, דאָס הייסט, איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, וועט ער זעהען, מע זאָל צעריבען דעם עסק. איז ער, דאָכט זיך, אויך נערעכט? וועל זשע באַדאַרף דאָס איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאָמען, אז ער זאָל צעריבען דעם עסק? פּאַר־שטעהט זיך, אז דער גביר אונזערער. קומען מיר מסתמא צו

מאן, א אידען מיט דוקא א שענער באָרד, זיצען איבער א ספר; ניט ער מיר אָפּ שלום, שטעהט־אויף פֿאַרוויכערען א פּאַפּיראָס, פֿאַרלעשט די לאָמפּ, און מיר בלייבען אין דער פינסטער... איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין? עס וואָלט כדאי נעווען, כלעבען, ס'זאָל ניט זיין אזוי שפּעט און איהר זאָלט זיך אזוי ניט חאָפּען אין וועג אַריין, אייך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אויך, און אויף יענער מעשה זיצט נאָך א מעשה, אַדער ווי זאָגט איהר: אויף א כלאָטער א פּרישטש און אויף א מכה א בלאָטער. איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט עס? ביי'ם סוף פון דער מעשה. א סוף, מיינט איהר? האָט צייט א ביסעל, נישט נעחאָפּט, ס'איז ערשט אַיין אָנהויב. וואָס זאָג איך אַיין אָנהויב? עס הויבט נאָך נאָר נישט אָן צו זיין קיין אָנהויב אפילו! און ווער איז שולדיג? איך אליין טאקי! שייך זאָגען איך בין שולדיג? וואָס בין איך שולדיג? איך וויים? איך בין דאָך נישט מעהר ווי א מענטש, ווי זאָגט איהר, א בשר־ודם, נאָר אז ס'איז באַשערט אַיין אומגליק, העלפט זיך עפּים? וואָס בין איך שולדיג, למשל, אז איך... נאָר שא! מע טאָר נישט חאָפּען די פיש פּאַר די לאָק־שען, מיין איך פֿאַרקעהרט — די לאָקשען פאַר די פיש. לאָם איך אייך בעסער דערצעהלען פּאַוואָלינקע, נישט נעחאָפּט, די נאָנצע מעשה פונ'ם אָנהויב, דאָס הייסט, ניט פונ'ם אָנהויב, נאָר פונ'ם לעצטען אָנהויב, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס איהר מיינט, אז ס'איז שוין דער סוף... על כל פּנים, אז נאָט האָט גע־האָלפּען, מיר האָבען זיך דעמאָלט, אויב איהר נעדענקט, מיט צרות, מיט אַנגסטען איינגעטיילט מיט'ן בילעט, הייסט דאָס, איטליכען באַזונדער זיין חלק, — נעווינטליך, נישט אזוי ניך טהוט זיך עס ווי סע רעדט זיך; מע האָט זיך נענוג אָנגערעדט, אָנגעהאריקעט מיט איטליכען באַזונדער. אז דער גלח טענה'ט: פּאַר וואָס קומט אונז נעלט, מיר און בירנבוים'ען, אונז ביידען הייסט עס? און מיין ברודער העניך איז א בעלן, איך זאָל מיך פֿאַרלאָזען אויף

זאגט „ויאמר" — קומט דער תרגום און זאגט „ואמר"; און אז דער חומש זאגט „לאמר", איז, דאכט מיר, וואם קאן דאם דיר שאדען, רב תרגום, אז ס'וועט שטעהן לאמר? ניין, לויגט איהם נישט! נאר ל־כ־י־מ־ר! — און געה טהו איהם עפים! איהר פארשטעהט, צי ניין? אז איין אדוואקאט זאגט, אז מיר אלע פיער זאלען איינגעבען א פאפיער אויף דער באנק און אויפ'ן גביר, למאי זיי נעבען אונז ניט ארוים דעם בילעט, — דאכט זיך, א גלייכער איינפאל, הא? קומט דער אנדערער אדוואקאט און זאגט: אז איינגעבען בארפען נאר צוויי, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און נאר אויפ'ן גביר אליין, למאי ער הייסט ניט די באנק, זי זאל איבערגעבען דעם בילעט. דאכט זיך, אויך נישט קרום, הא, וואם זאגט איהר? זאגט אבער דער דריטער אדוואקאט: וואם פאר א מחותן בין איך מיט דער באנק? די באנק קען מיך? זי האט נעהאט מיט מיר עסקים? איינגעבען לאז בירנבוים אליין, און נישט אויף דער באנק, נאר אויפ'ן גביר אליין, וואהים וואם איז שילדיג די באנק, אז ער אליין, בירנבוים הייסט עס, האט ערשט ניט לאנג נעהייסען די באנק, זי זאל אריבערטראגען דעם בילעט פון זיין חשבון על חשבון הגביר? דאכט זיך, נערעדט ווי א מענטש, הא? קומט נאך איין אדוואקאט און דרינגט, אז איינגעבען באדארף ניט איך און ניט בירנבוים — איינגעבען באדארף נאר דער גלח מיט מיין ברודער, העניך הייסט עס! דאכט זיך, כ'איז אויך מיט א נאנג, הא? קומט איין אנדער אדוואקאט און פאלט נאר אויף אזא מין המצאה: מע באדארף זיך, זאגט ער, נאר ניט לאדען, וואהרום לאמיר זעהן, פון וואנען, זאגט ער, האט זיך נענומען אין באנק א בילעט אויפ'ן גביר'ס נאמען? בירנבוים האט איהם אריינ־געטראגען. וואו האט בירנבוים נענומען א בילעט? ביי יעקב־יוסלען, ביי מיר הייסט עס. וואו האב איך איהם נענומען? ביי מיין ברודער, העניך הייסט דאם. ביי וועמען האט איהם נענומען מיין ברודער, העניך הייסט עס? אנטליהען, מיין איך נעקויפט ביי'ם גלח. ער זאגט נעקויפט, דער גלח זאגט נעליהען — וואם

אונזער גביר און בעטען איהם, ער זאל זיין אזוי גוט און איבער־נעבען דעם ביזעט, וועט מען צערייבען דעם עסק. טענה'ט דער גביר וויעדער די אייגענע טענה, אויב איהר געדענקט, און איז אויך נערעכט: „וואם האט איהר צו מיר? — זאגט ער. — וואם האט איהר מיר אנגעהאנגען א פרעמדען עסק?" טענה'ן מיר: „נערעכט זענט איהר טאקי; נאר וואם זאלען מיר טהון, אז אהן אייך קאן מען ניט צערייבען דעם עסק?" זאגט ער: „אם כן, וואם בין איך שולדיג? צערייבט אייך יא דעם עסק און צערייבט אייך ניט דעם עסק, — וואם איז מיין עסק?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... האט איהר ניט ביי זיך איין עסק... טפו! מיין איך א פאפיראם?

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט דאם? ביי צע־רייבען דעם עסק. עצות אהער, עצות אהין — ס'איז נעבליבען: לאדען זיך. און וויבאלד לאדען זיך, באדארף מען פרענען איין אדוואקאט. און וויבאלד פרענען ביי איין אדוואקאט, באדארף מען פאהרען אין שטאדט אריין. הויבט זיך אן: ביי וואסער אד־וואקאט זאל מען פרענען? זאגט דער, מע זאל פרענען ביי דעם אדוואקאט, און יענער זאגט, מע זאל פרענען ביי יענעם אדוואקאט. פרענט מען דאך מסתמא ביי ביידע אדוואקאטען, א ברירה האט מען? זאגט דאך מסתמא דער אדוואקאט פונקט דעם היפך, וואם יענער אדוואקאט; זאגט דער דריטער אד־וואקאט בוידעם; איז דאך ביטער — נעהט מען צו א פיערטען אדוואקאט... בקיצור, איך באדארף אייך דערצעהלען וואם אדוואי־קאטען זענען? אדוואקאטען און דאקטוירים — דאם איז איין מכה; אדוואקאטען און דאקטוירים זענען לכתחילה באשאפען געווארען, זיי זאלען זאגען איינם דאם אנדערע אויף צו־להכעיס. וואם יענער זאגט, באדארף דער זאגען פונקט קאפויר, ווי, להבדיל, דער תרגום. איך האב א גוטען ברודער, זאגט ער: וואם איז דען איינעגטליך, דער תרגום? דער תרגום, זאגט ער, איז א צו־להכעים־ניק; דער תרגום דארף זאגען לאקירדע. למשל, אז דער חומש

ווייזער". וואָס טויג אייך, מיר האָבען נישט דורכגעלאָזט קיין איין אַדוואָקאַט, מיר האָבען זיך מיט זיי, מיט די דאָזיגע אַדוואָקאַטען הייסט עס, אזוי פֿאַראַדוואָקאַטעט דעם קאָפּ, אז וואו מיר זענען געשטאַנען און וואו מיר זענען געגאַנגען האָט מען געהערט נאָר אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט. האָט איהר נישט ביי זיך איין אַדוואָקאַט... טפו! מיין איך א פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט עס? ביי די אַדוואָקאַטען. נאָט האָט געהאָלפּען, די אַדוואָקאַטען האָבען געפונען איין עצה — פּאָרט אַדוואָקאַטען! וואָס זשע איז די עצה? די עצה איז אזא מין עצה: אז איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, זאָלען קודם־כל, פּריהער פּאר אלע היומס, אייננעבען א פּאַפּיער, צעשרייבען זיך ביי"ם נאָטאַריום הייסט עס, אז מיר זענען ניט שייך צום בילעט כלל וכלל, קיין שום מחותנים נישט הייסט עס, און אז דעם דאָזיגען בילעט האָט מיר צוגעשיקט מיין ברודער העניך, וואָס ער האָט איהם געגומען, געקויפט הייסט עס, ביי"ם גלח, אויף צו פּארזעצען, און איך האָב איהם פּארזעצט ביי בירנבוים'ען און געגומען אויף איהם רי"ש קערבלאָך, — ווי די מעשה איז געווען, דאָס הייסט, דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת'ען אמת! דאָכט זיך, פּראָסט און פּשוט, אָהן שפּיצלאָך, אָהן חכמות און אָהן אויבער־הסברות — וואָס קאָן זיין בעסער, ווי דער אמת? איז אָבער קיינער דערויף פּריהער נישט געפאָלען, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... נאָר שאָט, איהר זענט נאָך ניט פּארטיג. וואָס הייסט, מיר וועלען נעמען, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און וועלען ארויסגעבען אויף זיך אזא בייטש? און וואָס וועט זיין מיט אונזערע חלקים? וואָס וועלען מיר טהון, אז מע וועט אונז נאָכדעם זאָגען „ישקני"?... זיך געהן פּארלאָזען אויף מיין ברודער'ס יושר און אויפ'ן גלח'ס נאמנות? אי, מיר האָבען זיך צעשריבען מיט זיי אויף פּאַפּיער און געטרונקען לחיים? בלאָטע! א בויגען פּאַפּיער קאָסט א גראָשען, און לחיים קאָן מען טרינקען אלע טאָג, אַבי ס'איז נאָר פּארהאָן, ווי זאָגט איהר, אביסעל בראָנפּען. וואָס

מאכט דאָס אויס, א פאַרפאַלענער עסק. על כן, זאָגט ער, לאָז דער גלח מאָנען דעם בילעט ביי מיין ברודער הענריך, מיין ברודער העניך ביי מיר, איך ביי בירנבוים'ן, און בירנבוים — ביי וועמען? בירנבוים ביי דער באנק. אי, די באנק טענה'ט דאָך: זי קען שוין נישט בירנבוים'ן, זי קען נאָר דעם גביר? טאָ לאָז בירנבוים מאָנען ביי'ם גביר, און דער גביר לאָז מאָנען ביי דער באנק. אי, דער גביר האָט מורא, טאָמער — וואָס? טאָמער לאָדט מען איהם? איז פארהאן, זאָגט ער, איין עצה: לאָז בירנבוים אריינענעבען א צעטעל, קוויטירען הייסט עס, דעם גביר, איך זאָל קוויטירען בירנבוים'ן, און מיין ברודער העניך זאָל קוויטירען מיך, און דער גלח זאָל קוויטירען מיין ברודער העניך. נו, ווי געפעלט אייך איין איינפאל? וואָס קאָן שוין זיין גלייכער דערפון? געפינט זיך נאָך איין אדוואָקאט א חכם און פרעגט א קלאָץ־קשיא: שאט, פון וואָנען וווייסען מיר, זאָגט ער, אז דער בילעט ענדיגט זיך שוין מיט'ן גלח? טאָמער לויגט ערגיץ באהאלטען אויפ'ן בוידעם נאָך א נפש, וואָס וועט אויפשטעהן מאָרגען, וועט ברענגען עדות מיט פאפיערען און וועט טענה'ן: „דער בילעט איז מיינער! קינדער, וואו איז מיין בילעט?!" וואָס זשע וועט זיין? וועט ער מאָנען שוין נישט קיין בילעט, נאָר פינף־און־זיעבעציג טויזענד! ביי וועמען? נישט ביי קיינעם, נאָר ביי'ם גביר! אי, דער גביר האָט א צעטעל פון בירנבוים'ן, בירנבוים פון מיר, איך פון מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך פונ'ם גלח? לאָז דער גביר נעהן, זאָגט ער, נאָכדעם לאָדען בירנבוים'ן, בירנבוים מיך, איך מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך דעם גלח — פונקט די אייגענע מעשה, וואָס מיט'ן חד־גדיא: ציעגעלע־קעצעלע, קעצעלע־הינטעלע, הינטעלע־שטעקעלע, שטעקעלע־פייערעל, פייערעל־וואסערעל, וואסערעל־אָקסעלע, אָקסעלע־שוחט'ל — איהר פארשטעהט, צי ניין?... איז שוין וויעדער שלעכט! וואָס זשע טהוט מען? באראף מען נעהן צו א נייעם אדוואָקאט, צו קאָפערניקאָווען אליין, און פון קאָפערניקאָווען צו נאָך א גרעסערען אדוואָקאט, צום „גאָלדענעם

זיך אזא מין געשריפטס, א ר ע צ י פ י ם, הייסט עס אויף אייביג, לכן ווייל ער, מע זאל זיך מיט אים פארלאזען אויף מענטשען, וואס מענטשען וועלען זאגען, אזוי וועט זיין. „ווייערער א מאל מענטשען? — זאג איך. — מע האט דאך א י י ן מאל געזאגט, — וואס טויגען אייך מענטשען?" „פארשטעהט איהר מיך, זאגט ער, בירנבוים הייסט עס, איך וויל, מע זאל א פרעג טהון מענטשען, אפשר וועלען מענטשען געפינען, אז סע קומט מיר נארנים, — למאי זשע זאל איך נעמען אומזיסט נעלט?"... איהר פארשטעהט, צי ניין?... איך שריי באוואהרענישן, און ער מענה'ט מענטשען. „באוואהרעניש וועט, זאגט ער, זיין נאכדעם; פריהער לאז מען פרעגען מענטשען". „איהר האט זיך שוין וויעדער א מאל, זאג איך, צעמענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאג איך, אין קאפ פון אייערע מענטשען! בעסער אין זינען האבען, זאג איך, א באוואהרענישן; א באוואהרענישן איז בילכער"...

קוריץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם באוואהרענישן. מע האט אונז, לאז זיך אייך דאכטען, באוואהרענט, פארבונדען איינס דאס אנדערע, ווי עס געהער צו זיין, זיך צעשריבען פון אלע זייטען הייסט עס, און דוקא ביי'ם נאטאריוס, און מע האט איינגענעבען די אלע פאפיערען אהין וואו מע דארף, און מע האט אנגעהויבען געהן צו ארוואקאטען, שרייבען פאפיערען, אזא פאפיער און אזא פאפיער, העצטען זיך אלע מאנטאג און דאנערשטאג אין דער גרויסער שטאדט אריין, לענען הוצאות, צאהלען בעטעל־נעלט, שלאפען מיט וואנצען, אבי סע הייסט „האטעל" (אכסניא לוינט זיי ניט!), עסען פארציעס, געפרענעלטע טאראקאנעס, אבי סע הייסט „בראטען" (ראסעלפלייש לוינט זיי נישט!), שוויצען ווי אין א שוויץ־באד, בראטען זיך אויף דער זון, פוצען די שטיינער, וועלען טויב און דול פונ'ם קלאפען און פונ'ם טראקענען, וואס הויבען אן פונ'ם הו־הא, טאמער וועייסט איהר וואס? א גדולה — פינף־און־זיעבעציג טויזענד! נעחיי־בי וואלט דאס שוין נעווען, איין עק לאז דאס האבען, ווי זאגט מיין וועיב זאל לעבען: „א

זשע האָבען מיר געוואָלט, איך און בירנבוים, מיר ביידע, וייסט עס? א באַוואָהרעניש — מע זאָל אונז באַוואָהרענען אונזערס, וואָס אונז קומט... איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אָט דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די רעכטע חתונה: „באַוואָהרענישען? פּאַר וואָס קומט זיי באַוואָהרענישען? געגוג זיי נעמען אומזיסט געלט, געב זיי נאָך באַוואָהרענישען!" האָט דאָך עס אונז אָנגענומען ביי'ם האַרצען: „סטייטש, פּאַר אונזער עהרליכקייט, איהר אַזעלכע און אַזעלכע! נענוג מע טהוט אייך אַזא טובה, — מע וואָלט דאָך געקאָנט צונעמען ביי אייך איננאַנצען די פּינף־און־זיעבעציג טויזענד, אז קיין האָהן זאָל אפילו ניט קרייהען, — האָט איהר נאָך טענות!?"... „קומט אייך, הייסט דאָס, א דאַנק, א קניפּ אין בעקעל?"... אזוי זאָגט דער ברודער מיינער, הענריך הייסט דאָס. האָט דאָך עס מיך פּאַרדראָסען! א וואָרט פּאַר א וואָרט, פּיטש־פּאַטש, ווי נעווייגטליך צווישען ברידער... הקיצור, נע'פּוען'ט — מע וועט אונז שוין געבען א באַוואָהרעניש. וואָס פּאַר א באַוואָהרעניש? קוויטלעך? — א קוויטעל איז א סוכה־שער. וועכסעלעך? איין עבירה וועכסעל־פּאַפּיער. וואָס דען? — מזומן געלט, ווי מיין באָבע עליה־השלום פלעגט זאָגען: „דאָס בעסטע מילכיגם איז א שטיקעל פּלייש". וואו זשע קריגט מען מזומן געלט, אז קיין מזומן געלט איז הייַנטיגע צייטען נישטא ביי קיינעם. שייך זאָגען ביי קיינעם? פּאַרהאַן געלט, און א סך, נאָר ביי די בראָדסקים. „הכלל, ס'איז פּוסטע דבורים! ביז מע וועט ניט לעגען קיין באַוואָהרענישׂ, וועל איך ניט חתמ'ענען!" „וואָס פּאַר א באַוואָהרעניש?" „וואָס פּאַר א באַוואָהרענישׂ איהר ווילט, אַבי א באַוואָהרעניש, די וועלט זאָל פון מיר נאָכדעם נישט לאָבען, זאָגען, אז יעקב־יוסיל איז געווען א בהמה". איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... דאָס איז אייך אין מאָל אַוועק. און מיין חברה־מאַן, בירנבוים הייסט עס, האָט זיך טאַקי געמוטען פּשוט וויעדער א מאָל צו דער אלטער טענה: מענטשען!... באשר, זאָגט ער, אזוי ווי ער גיט איצטער, זאָגט ער, ארוים פון

נאָר דורם זיין"... דאָם איז איין מאָל געווען. דאָם אַנדערע מאָל האָט זיך מיר נע'חלומ'ט, אז איך זיץ אויף א זאק, א גרויסען, איין אַנגעפֿאָזענעם זאק; דער זאק איז א גומינער זאק און א רויטער, און ביי דער זייט שטעהט אַנגעצייכענט אויף אים מיט גרויסע ציפערען: 75,000... ס'איז שבת בייטאָג, זומער־צייט, איהר פּאר־שטעהט, צי ניין, די גאנצע שטאָרט אידען און ווייבער געהען־ארום אויפ'ן שפּאציר, שטעלען זיך אָפּ אלע ווייל און קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פּלוצים — טרראך! — עס הערט זיך א קנאק; דאָם האָט געלאָפּענעט דער גומינער זאק, און איך פּאל, פּאל מיט א געשריי: „צפּורה, געלאָפּענעט!" „נאָט איז מיט דיר! ווער? ווער האָט געלאָפּענעט? לאָזען מיינע שונאים לאָפּענען!"... אזוי זאָגט צו מיר מיין ווייב און ווענט מיך אויף פּונ'ם שלאָף און איז מיר מסתמא פּותר־חלום צו גוטען, ווי געווינטליך א ווייב.

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך, הייסט עס? ביי'ם בילעט ארויסנעמען. אז ס'איז געקומען צום נעהן דעם בילעט ארויס־נעמען, האָט זיך אַנגעהויבען א נייער עסק: מי ומי ההולכים — ווער זענען, הייסט עס, די געהערם? איטליכער באזונדער איז ביי זיך אודאי זעהר א גרויסער בטוח, נאָר איננאנצען פּארגלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך ניט מחויב — ס'איז צו א גרויסער נסיון, ס'איז פינף־און־זיבעציג טויזענד קערב־לעך! איהר פּארשטעהט, צי ניין?... בכן איז געבליבען, איך גלויב דיר ניט, דו גלויבסט מיר ניט — לאָמיר בעסער געהן אלע זאלבענאנד. דהיינו, וואָם הייסט אלע זאלבענאנד? א פּאר־שוין צעהן. פון וואנען האָבען זיך גענומען צעהן פּארשוין? רע־כענט־אויס, ווען איהר זעהען: איך בין ניט איינס, בירנבוים איז ניט צוויי, דער גלח איז ניט דריי, מיין ברודער, העניך הייסט עס, איז ניט פיער, דריי אדוואקאטען (איינער פונ'ם גלח'ס צד, איינער פון מיין ברודער'ס צד, א טאראשטשער אדוואקאט, און איינער פון מיין צד מיט בירנבוים'ס צד, א טשערקאסקער אדוואקאט) — האָט איהר שוין אַ קיימא־לן פון קיין עין־הרע זיעבען פּארשוין;

קופערנער נראָשען אויף דער וואָהר איז טייערער פון א גאָלדען רענדל אין חלום. דיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד, זאָגט זי, האָבען מיר שוין געמאַכט פינף און זיעבעציג לעבער אין האַרצען. איך וואָלט דיר מוחל געווען דעם כבוד — צו וואָם האָב איך עס, זאָגט זי, באַדאַרפט?"... „ע, ביזט א אידינע, זאָג איך, און א אידינע בלייבט א אידינע"... אזוי זאָג איך צו איהר, און פיהלען פיהל איך, אז זי איז געוועכט, וואָרום וואָם האָב איך דערפון, אז אין מארק אריין נעמען קאָן מען דאָם נישט? זיך נאָר געקויפט אומזיסטע שונאים: דער איז מיר גלאַט מקנא, און דער פארגינט מיר ניט, האָט מורא, טאָמער נעם איך געלט, פאר וואָם קומט יעקב־יוסלען אזוי פיעל געלט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... וואָם זאָלט איהר קלערען, עס האָט זיך נענוג בלוט אָפגעצאַפט, ביז מע האָט דערלעבט הערען דאָם גוטע וואָרט, אז דער עסק איז שוין א צעריבענער עסק, אוים עסק! און עס איז נענוג די אויגען ארויסנעקראַכען, ביז מע האָט דערלעבט זעהען דעם בילעט אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער שעה! נאָר איהר מיינט, אז אָט אזוי גיך האָבען מיר דערזעהען דעם בילעט? פאַוואַלינקע, נאָר נישט געחאַפט. פריהער האָט מען באַדאַרפט, ס'זאָל איבערגעהן די צייט, דער חודש הייסט עס, וואָם טאָמער גיט עמיצער אַיין, אז ער איז ניט צופריעדען מיט'ן משפט. דעם דאָזיגען חודש וויים איך ניט, אויב איך בין געשלאָפען איין נאכט אפילו. עס האָבען זיך מיר געפלאַנטעט אלץ אזעלכע וויילדע־משונה חלומות. אז ניט איין מאָל פלעג איך מיך, איהר פארשטעהט, צי ניין, אויפחאַפען אין מיטען ביינאכט און שרייען נישט מיט מיין קול: „צפורה, איך פליה!"... „וואוהין פליהסט דו? — זאָגט זי צו מיר. — וואָם איז פאר א פליהען אויף דיר? שפיי אוים דריי מאָל און דערצעהל מיר, וואָם האָט זיך דיר גע'חלום'ט?" „עס האָט זיך מיר גע'חלום'ט, זאָג איך, א שענער חלום; עס האָט זיך מיר גע'חלום'ט, אז איך האָב פליגעל און איך פליה, און עס פליהען מיר נאָך ווילדע ברואים, מיני מאָדנע באשעפענישען, שלאַנגען און עקדישען, און ווילען מיך

צונויפקומען זיך זאָלען מיר חאָטש ניט אַלע מיט א מאָל, נאָר אייניצינוויייז; און אזוי ווי איטלעכער באזונדער האָט זיך נעפּעסדערט זיין דער ערשטער, לכן זענען מיר אַלע נעווען ביי דער באנק כאור הבוקר, זיך ארומגעדרעהט אין דרויסען א היבשע ווייַלע, ביז מע האָט אונז אויפגעעפענט די טהיר, און מיר זענען אריינגעגאַנגען אָפּנעמען דעם ביַלעט. נו, און דאָס פּערשפּאָר איך דאָך אייך דערצאָלען וואָס א באנק איז. א באנק האָט פיינט חאָפּען זיך — זי האָט זיך ציים. וואָס נעהט איהר אָן ביַלעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, נלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאך פּארדיענען, און נלאָט מענטשען? וויים איך — אפילו נישט אין דער לינקער פּאה! דער פּאַרוויכערט זיך א פּאַפּירָאָס, דער ערשט דברים בטלים, דער טרינקט א גלעזעל טיי, דער פּאַרשניצט א שטיפּטעל, דער לייענט א גאזעט — אריינגעשטעקט די נאָז טיף־טיף און הויבט נישט אויף דעם קאָפּ, חאָטש נעב איהם א קרענק! מיר דרעהען זיך ארום, מיר נעהניצען, הוסטען, מיר וואָלטען שוין נעהרען דערלעבען די מינוט, די רגע — איז ניטא דער בוכהאלטער. נעקומען דער בוכהאלטער — ניטא דער קאסיר. נעקומען דער קאסיר — ניטא דער דרעקטער. וואו איז דער דרעקטער? ער שלאָפט נאָך. דער בעל־הבית פון דער באנק, הייסט עס, לינט זיך און שלאָפט. וואָס נעהט איהם אָן, אשטייגער, בילעטען, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, נלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאך פּארדיענען, און נלאָט מענטשען? וויפיעל קאָן ער, אשטייגער, נעמען דא נעהאלט, אזא מין דרעקטער? אודאי זעכס טויזענד קארבען, און אפשר אכט, און פּאר וואָס ניט אַלע צעהן? קארג האַרעווועט ער נעבאך?... איך וואָלט זיך דא נעשטעלט פּאר האלב, כלעבען, פּאר א דריטעל, און וואָלט אפשר מעהר נעארבייט פון איהם, און נעטרייער אודאי!... אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט נעטראכט, איהר פּארשטעהט, צי ניין?... און בתוך כך קומט אָן דער דרעקטער. אָננעקומען דער דרעקטער,

היינט די דריי מעקלערס, וואָס האָבען זיך אַריינגעלאָזט אין נעשעפט
און אויסגענלייכט אונז, — אָט האָט איהר אייך פונקט צעהן פּאר־
שוין, א מנין הייסט עס... איז אפילו תחילת נעווען אביסעל פּריקרע;
מיין ברודער, העניך הייסט עס, האָט זיך געשמיצט און געווּאַרפען,
למאי עם געהען אזוי פיעל מענטשען, א גאנצע חאליאסטרע! נענוג,
זאָגט ער, וואָלט נעווען, דאָכט זיך, מיר זאָלען געהן אינצווייען,
ער מיט'ן גלח הייסט עס... ס'איז איהם ניט אָנגענעשטאָנען די
מעשה, אפּנים, וואָס קיינער וויל זיך ניט פּאַרלאָזען אויף זיין יושר
מיט'ן גלח'ס נאמנות. עס האָט זיך איהם אָבער געהאָלפען, מאָהלט
אייך, ווי דער פּאַראיאהריגער שניי, וואָרום איטליכער האָט געהאט
איין אנדער טענה, און איז נעווען נערעכט. למשל, איך האָב אוים־
נעוויזען, אז איך מוז נעהן, וואָרום איך בין א ברודער — נישט
מחמת כבוד, נאָר מחמת דעם, וואָס איין ברודער דעם אנדערען
מעג אָנפייפען; וויאָס וועל איך איהם נאָכדעם טהון? נעהן לאָדען
צום ונתנה־תוקף? ס'איז דאָך א ברודער!... און מיין בירנבוים
האָט נע'טענה'ט, אז וויבאַלד איין אייגענער ברודער וויל ניט
גלויבען, מעג ער, א ווילד־פרעמדער, פּאר זיין עהרליכקייט אודאי
ניט פּאַרלאָזען זיך אויף נסים! ער איז אזוי אויך, זאָגט ער, נענוג
יוצא... און מע קאָן ניט זאָגען, ער זאָל זיין אינגאַנצען אומגערעכט...
די דריי אדוואָקאטען שמועסט מען ניט, אז זיי מוזען זיין רער־
ביי, וואָרום מע וועט נאָך באַראַרפען, זאָגען זיי, שרייבען און
שרייבען און שרייבען... איז נעבליבען, הייסט עס, נאָר די מעק־
לערס; זאָגען די מעקלערס, אז נעהן, באַראַרפען זיי אויך נעהן,
און דוקא אלע דריי, וואָרום זיי זענען שוין, זאָגען זיי, געשלאָגענע
הינט, נענימטע מענטשען הייסט עס; זיי זענען דורכגענאַנגען, זאָ־
גען זיי, א גוטע שקאָלע; זיי האָבען דורכגעמאַכט דעם קורס פון
דער בערזע אין יעהופּעץ, ווייסען זיי שוין וואָס באַדייט מעק־
לער־נעלט, „קאַרטאַזש" הייסט עס; דאָס איז אזא געלט, ווי
רח"ש, וואָס מע מוז, זאָגען זיי, זיין ביי'ם ערשטען מעלער־ברענען,
איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אָפּגערעדט האָבען מיר נאָר, אז

הענר פּליהט — פּליהט מיט א משונה־זיסען קלאנג, מיט'ן קלאנג פון גאָלד. א „גאָלדענער קלאנג", איהר פּארשטעהט, צי ניין?...

קורץ און גוט, וואו זשע האָלט איך, הייסט עס? ביי'ם ביסעל גאָלד. איבערגעצויגענהלט דאָס גאָלד, הויבט ער אויף אויף אונז די ברילען, טהוט א נעם ביי אונז די פּאפּיערען און א מיש, ווי מע צעהלט געלט, הונדערטערס אשטייגער, מיט א מאָדנעם קנאק מיט די פינגער! עפענט־אויף דאָס טישקעסטל, נעמט־ארויס פון דאָר־טען א גאנץ גרויסען פּאקעט; עפענט־אויף א קאָנווערט, רייסט איהם אויף, נעמט־ארויס פון דאָרטען דעם בילעט, דעם אמת'ען בילעט הייסט עס, און טהוט א פּרעג: „ווער נעמט?"... האָבען זיך א לאָז געטהאָן מיט א מאָל צעהן פּאָר הענד. „ניין! — רופט זיך אָן דער קאסיר. — אזוי פיעל הענט קאָן איך דעם בילעט נישט געבען; קלויבט אייך אוים איינעם פון אייער קאמפּאניע"... האָבען מיר, איהר פּארשטעהט, צי ניין, אויסגעקלויבען איינעם פון אונזער קאמפּאניע, דעם עלטסטען פון די דריי ארוואָקאטען. דער עלטסטער פון די דריי ארוואָקאטען האָט גענומען דעם בילעט פּא־וואָלינקע אין ביידע הענט אריין, ווי מע נעמט א קינד בשעת אידישען, און האָט איהם צוגעטראָגען פּריהער צום גלח, נאָכדעם צו מיין ברודער, העניך הייסט עס, נאָכדעם צו מיר און צו בירנ־בוימ'ען, אונז ביידען הייסט עס, מיר זאָלען זעהען, צי איז דאָס דער זעלבער בילעט טאקי, צי ניין?... האָט דער גלח געואָגט, אז ער האָט איהם דערקענט נאָך פון דער ווייטען ביי'ם קאסיר אין די הענט; ער האָט אויף איהם, זאָגט ער, א גוטען סימן. וואָס פּאר א סימן? — ווי ער ניט זאָגען... און מיין ברודער, העניך הייסט עס, האָט געשווארען ביי אלדאָם גוטם, אז וועז מע וועקט איהם, למשל, זייגער צווי ביינאכט און מע טראָגט איהם צו דעם ראָזיגען בילעט, דערקענט ער איהם מיט'ן קוק! איהר פּארשטעהט, צי ניין?... און איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, האָבען דוקא דעם בילעט ניט דערקענט — למאי זאָל איך זאָגען אזא זאך, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפּלויגען? מיר האָבען נאָר גוט באטראכט

האבען מיר זיך מסתמא א לאז געטהאן צו איהם אלע מיט א מאל. האט ער זיך עפים ווי איבערגעשראקען און א מאך געטהאן מיט דער האנד. זענען צוגענאנגען צו איהם נאר די ארוואקאטען, אלע דריי הייסט עם, און דער גלח, אין האבען איהם דערלאנגט די פאפיערען, איהר פארשטעהט, צי ניין?... האט זיך דער דרעקטער פארשלאסען ביי זיך מיט די פאפיערען, און מיר האבען געוומען וואדטען און וואדטען, וואדטען און וואדטען; אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז מיר האבען זיך דערוואדט: דער דרעקטער איז ארויס־ געגאנגען מיט עפים א גראבען פריז און האט זיך אוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט'ן הינטען, רעדען, — רעדט ער נאך. וואס געהט איהם אן בילעטען, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס ווילען נעבאך פאר־ דיענען, און גלאט מענטשען?... פלוצים דרעהט ער זיך אוים צו אונז מיט'ן פנים: „וואשי בומאגי גאטאווי, סטופאיטיע אווו קאס־ סו — שוין פארטיג, היסט עם, אייערע פאפיערען, געהט צום קאסיר"... נישט געקאנט זאגען פריהער, איהר פארשטעהט, צי ניין?... געוומען די פאפיערען, האבען מיר זיך א לאז געטהאן צום קאסיר אין דערלאנגט איהם די פאפיערען, געמיינט, אט דא זענען מיר שוין פארטיג; צום סוף — ווער? וואס? עס הויבט זיך נאר ניט אן! דער קאסיר איז פארנומען, ער צעהלט געלט, פא־ פיערלעך, הונדערטערם און ת"קערס אזוי ווי מיסט, און גאלד, גאלד גאנצע קיפקעלעך, א פולער טיש! וויפיעל קאן דא זיין געלט? וועה איז מיר, ווען איך פארמאג א צעהנטהלק חאטש, לאך איך מיך אוים אויפ'ן גאנצען בילעט!... אט אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה נאר ניט געטראכט; און ער, דער קאסיר הויסט עם, האלט אין איין צעהלען דאס גאלד, ער זאל עס אפילו אונז שענקען א קוק! וואס געהט איהם אן, אשטייגער, בילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכם, בירנבוימס, מעקלערס, וואס ווילען נעבאך פארדיענען, און גלאט מענטשען?... דאס גאלד ביי איהם אין די

האָט איהם עפּיס א זאַג געטהאָן, וואָס — וויים איך ניט. יענער וואָס מיט דער ליסינע, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט גראַטעס, האָט אויפגעהויבען די אויגען, א וואַרף געטהאָן אויף אונז א שאַרפען קוק דורך די בריללען און געטהאָן זיך זיין ארבייט: ער האָט געהאַלטען אין די הענט א שארף מעסערעל, איהר פּארשטעהט, צי ניין, און האָט מיט'ן מעסערעל געקראצט אין א בוך, געקראצט און געקראצט, אָהן איין אויפהער. ער קראצט, און מיר שטעהען אין געהאקטע וואונדען און קוקען, ווי ער קראצט, און דער גאנצער איבעריגער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און באטראכט אונז פון קאָפּ ביז די פיס, און ער, דער טשינאָוניק מיט דער ליסינע, הערט נישט אויף צו קראצען, און ארום און ארום אויף אלע טישען זיצען נאָך טשינאָוניקעס און צעהלען געלט, — נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, געלט? אזוי ווי פאַלאָוע, ווי מיסט! גאָלד — נאנצע סטערטעס! דער קאָפּ דרעהט זיך אזש, דער „גאָלדענער קלאנג" הילכט אזש אין די אויהערען, און סע שעמעירט אין די אויגען! „וואר האָט דאָס אויסגעקלערט, טראכט איך מיר, אָט דאָס געלט, וואָס איבער דעם וועלט מענטשען אזוי פארשוואַרצט, שלאָגען זיך קאָפּ אין וואנט, און איינער דעם אנדערען וואָלט נאָר איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד — נישטאָ קיין ברודער, קיין שוועסטער, קיין פאָטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין גוטער פרייַנד, קיין טייערס אויף דער וועלט, נאָר געלט און געלט און געלט!"... אזוי טראכט איך מיר, און אפשר האָב איך בשעת מעשה נאָר ניט געטראכט, איהר פארשטעהט, צי ניין?... און ער, דער טשינאָוניק, הייסט עס, הערט נישט אויף צו קראצען, וואָרום וואָס געהט איהם אָן, אשטייגער, בילעט, יעקב־יוסיל, פינף־און־זיעבעציג טויזענד, גלחים, העניכס, בירנבוימס, מעקלערס, וואָס ווילען נעבאך פארריענען, און גלאט מענטשען?... נאָר אלסדינג אויף דער וועלט איז דאָך ביז א צייט; גאָט האָט רחמנות געהאט, דער טשינאָוניק האָט אויפגעהערט צו קראצען, צונויפגעלענט דאָס שארפע מעסערעל, באהאלטען דאָס אין זשילעט־קעשעני, ארויסגענומען א קלאָר־ווייסע

די סעריע מיט'ן נומער 12 הייסט עס — דאָס איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, הא? און מיר האָבען זיך געלאָזט פון דאָרט גלייך אין נאָסודאַרסטוועגע באנק אריין, אָפשקאָנטירען דעם בילעט, אָפּ־געמען די ממתקים הייסט עס, די פינף־און־זיעבעציג טויזענד. געגאנגען זענען מיר אלע אינאיינעם, און דוקא צו־פום, חאטש ס'איז אַרויף־בארג. דער עלטסטער פון די אַדוואָקאַטען האָט געהאלטען דעם בילעט אויבען־אויף, גאנץ שטארק, מיט ביידע הענט, ער זאָל איהם חלילה נישט פאַרלירען, אָדער מע זאָל אויף איהם, חס ושלום, ניט איבערטראכטען, אז ער וויל מאכען די קונץ, איבערבייטען — א קשיא אויף א מעשה, אזא שלים־מזל'דינגער בילעט, איהר פאַר־שטעהט, צי ניין?... און געגאנגען זענען מיר שוין נישט נאָר זאלבעצעהנט — מיר זענען שוין געווען מעהר פון צוויי מנינים. פון וואנען האָבען זיך גענומען, קיין עין־הרע, אזוי פיעל מענ־טשען? וועל איך אייך זאָגען: ערשטענס, גלאָט אזוי, גומע בא־קאַנטע פון מיין שטעדטעל זענען נראדע געווען דעם טאָג אין דער גרויסער שטאָדט, און דערזעהען, מיר געהען שוין מיט'ן בילעט אין נאָסודאַרסטוועגע באנק אריין אָפּגענעמען די פינף־און־זיעבעציג טוי־זענד, זענען זיי אונז געגאנגען אביסעל באגלייטען, און טאקי אין איינוועגס א קוק טהון, ווי אזוי מע נעמט דאָס גרויסע געווינס, וואָרום נישט אלע טאָג קאָן מען אזעלכס זעהען. הקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מיר האָבען געהאט א שענע לויה, און א שענעם ברוך־הבא אין נאָסודאַרסטוועגע באנק. דער יעפרייטער, וואָס שטעהט ביי דער טהיר, האָט זיך אפילו תחילת אביסעל דערשראָ־קען, אז ער האָט דערזעהען פאַר זיך, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען מיט א גלח אין מיטען; פון דעסטוועגען האָט ער אונז גאנץ פיין אויפגענומען און אריינגעבעטען אינציגווייז אין באנק אריין. צוגענאנגען מיט'ן בילעט אהין וואו מע דארף און געזאָגט וואָס מיר באדארפען, האָט מען אונז צוגעפיהרט צו איינעם א טשי־נאוניק מיט א ווייסער גלאנצענדינגער ליסינע, ווי א מילכיגער טעלער, און מע האָט איהם איבערגענעבען אונזער בילעט און מע

אין בילעט אריין — יאָ, ווי מיר זענען אידען! סעריע 2298 נומער 12! איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?...

וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער, מיין ליעבער פרייַנד? איך בין דאָס גאָר ניט אימשטאַנד אייך איבערצוגעבען א צעהנט־חלק אפילו, איהר זענט דאָס ניט אימשטאַנד צו באשרייבען, און קיינער איז ניט אימשטאַנד זיך פאָרשטעלען דאָס בילד, די קאָר־טינע, וואָס איז פאָרגעקומען דעמאָלט אין באַנק, בשעת מיר זענען געבליבען שטעהן אלע אָהן לשון, געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע. אויף די פּנימ'ער איז געווען אָנגעצייכענט — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז גאָר ניט געווען קיין פּנימ'ער פון מענטשען, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין, ס'איז געווען חיות און בהמות איז דאָס געווען, אינ'ם געשטאַלט פון מענטשען, בהמות בצורת אדם הייסט עס. איינער דעם אנדערען זאָל קאָנען דורס זיין, וואָלט ער איהם דורס נעווען מיט'ן קוק, מיט די אויגען! דאָכט זיך, וואָס? וואָס האָט מען אייך נעטהאָן אזעלכס? עס האָט זיך אייך גע'חלומ'ט א חלום פון פינף־און־זיעבעציג טויזענד? נו, אם כן, באַדאַרף מען זיך נעמען דאָס לעבען? שוין זשע האָט דאָס לעבען קיין שום ווערדע ניט, א חוץ געלט? משוגעים, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... אויף קיינעם האָט מיך ניט פאַרדראָסען, הערט איהר, ווי אויף מיין חברה־מאָן, אויף בירנבוים'ען הייסט עס. מילא, די איבעריגע חברה האָבען חאָטש פאַרענטפערט זיך, ארויפגעלעגט די באָר איינס אויף דאָס אנדערע: דער גלח האָט ארויפגעלעגט אינגאַנצען אויף מיין ברודער הענריך, און מיין ברודער העניך האָט געזאָגט: פרעגט איהם בחרם, עס האָט זיך איהם אפילו נישט נע'חלומ'ט קיין פינף־און־זיעבעציג טויזענד, און ער וואָלט נישט אָנגעהויבען צו וויסען, וועו איך, יעקב־יוסיל הייסט עס, זאָל איהם נישט געווען קלאָפען קיין דעפעש און אָפּגעבען מזל־טוב, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? „שען האָסט דו, זאָגט ער, געקוקט, ברודער מיינער, אין בלאָט!"... „פּאַר וואָס האָסט דו, זאָג איך, ניט געקוקט?" „דו ביזט געווען, זאָגט ער, דער גאַנצער ברעבער, ביי דיר איז געווען, זאָגט ער, דער

פעטשיילע, גוט אויסגעשנייצט די נאָז, ווי מע באַראַף; נאָכדעם האָט ער א נעם געטהאָן דעם בילעט, פשוט ווי מע נעמט א פּראָסטען בויגען פּאַפּיער פּאַר א גראָשען, געעפענט עפּיס א בוך, א ספּר־הזכרונות, און געקוקט — געקוקט, א קוק אין בוך און א קוק אויפֿן בילעט, א קוק אויפֿן בילעט און א קוק אין בוך. „ער האָט, אַפּנים, מורא, דער דאָזיגער חכם, אז דער בילעט איז א נע'מלאָכה'־טער בילעט"... — אזוי טראכט איך מיר. — „קראָץ־קראָץ! — טראַכט איך מיר. — שמעק־שמעק! ס'איז איין אמת'ער בילעט נעבאַך, ניט קיין פאַלשער!"... פלוצים זעה איך, ווי ער נעמט דעם בילעט, טהוט איהם א ווארף אונז כמעט נלייך אין פּנים אַריין מיט די דאָזיגע וועראטער (איך נערענק זיי אזוי ווי אצינד נערענק איך זיי):

— ווער האָט אייך געזאָגט, אז דער דאָזיגער בילעט האָט נעווינען די פּינף־און־זיבעציג טויזענד?...

איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? ווער האָט אונז געזאָגט??? ווי נעפּעלט אייך אזא משל?!

— וואָס הייסט, — זאָגען מיר, — ווער האָט אונז געזאָגט? דער בילעט אליין האָט אונז נעזאָגט, אז ער האָט נעווינען די פּינף־און־זיבעציג טויזענד; די סעריע 2289 נומער 12!

— יאָ, — מאכט ער צו אונז נאָנץ ערנסט — דאָס איז אמת, די סעריע נומער 2289 נומער 12 האָט טאקי נעווינען פּינף־און־זיבעציג טויזענד, און אייער בילעט איז 2298 נומער 12. א קליין טעות'על, מאלינקאיא אשיבאטשקא...

נעפּעלט אייך עפּיס אזא נייעס? מילא, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? תחילת, אז ער האָט אונז אויסגערעדט די דאָזיגע וועראטער, זענען מיר נעווען אלע ווי צעמישט. מיר האָבען נערעכענט: אַדער ער איז דול, אַדער מיר זענען משוגע, אַדער סע חלומ'ט אונז א חלום. און מיר האָבען נענומען קוקען איינם אויף דאָס אנדערע. נאָכדעם האָבען מיר זיך ערשט דערמאָנט א קוק טהון

דעם צווייטען מאי, אויב איהר נערענקט, בשעת איך בין געשטאנען פאר איהם און געבעטען זיך, ווי ביי א גזלן, ער זאל מיר ארויס־געבען דעם בילעט.

— פּאני בירנבוים! — רוף איך מיך אן צו איהם. — אציגר האט איהר צייט זיך פארלאזען אויף מענטשען; אט שטעהען מענטשען אין באנק, קיין עין־הרע, א סך! וואס שווייגט איהר? איהר ווילט שוין נישט קיין מענטשען? אוים מענטשען?...

דער נאנצער עולם איז געשטאנען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און געקוועלט. פון וואס מע האט געקוועלט — קאן איך אייך ניט זאגען: צי דאס קוועלען איז געווען פון דעם, וואס איך רוף מיין חברה־מאן, בירנבוים'ען הייסט עם, אויף מענטשען? צי ס'איז גלאט געווען אנגעלענט ביי'ם עולם, וואס פון די פינחס־און־זיעבעציג טויזענד האט זיך אויסגעלאזט א טייך? קאן איך אייך זאגען, איהר פארשטעהט, צי ניין, און שוועהרען ביי וואס איהר ווילט, אז עס הויבט מיך נישט אן צו אהרען דאס געלט — לאז דאס ברענען אויפ'ן פייער! אהרען אהרט מיך נאר, פאר וואס אז בשעת מ ע האט נאר נעמיינט, אז יעקב־יוסיל האט פינחס־און־זיעבעציג טויזענד, איז יעקב־יוסיל נע־וועז „רב יעקב־יוסיל"; און איצט, אז מען איז געוואהר נע־ווארען, אז יעקב־יוסיל האט, איך בעט איבער אייער כבוד, א פייג, ניט קיין פינחס־און־זיעבעציג טויזענד, — איז איין עק, אויס רב יעקב־יוסיל!... וואס, פארבעם, אין אייער פאטער און מוטער ארויין! וואס האב איך דא חוטא־בענל געווען? יא פינחס־און־זיעבעציג טויזענד, ניט פינחס־און־זיעבעציג טויזענד — וואס איז דא די נפקא־מינה?... הערט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, פאני שלום־עליכם? איהר מענט זיך טאקי איבערנעמען מיט אייערע אידעלעך און מיט דער נאנצער וועלט! ס'איז, הערט איהר, פע, א פאסקודנע וועלט, און א פאלשע וועלט, און א פארפיהרטע וועלט, און א נארישע וועלט! נאר זייט זיך מודה, עס קלינגט אייך נאך נישט אין די אויהערען און עס דרעהט זיך נאך ניט אויף

בילעט, דו ביזט, זאָגט ער, דער רעכטער בעל־הבית!"... איהר הערט אַ מעשה? פריהער, אז ס'איז געווען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד, האָט מען מיך געוואָלט אָפּלייקענען נאָר אינגאַנצען, און איצט, אז עס האָט זיך אויסגעלאָזט אַ טייך, בין איך שוין דער רעכטער בעל־הבית. איהר פּאַרשטעהט, צי ניין? נאָר גאָר נישט. איך, יעקב־יוסיל, דאָס כּפרה־היהנדעל, נעם אויף זיך די גאַנצע באָד; לאָז זיין אַ ייִד בין דער גאַנצער חייב! אי, וואו זענען געווען אַ ייִערע אויגען, בהמות? איהר האָט דאָך אויך געזעהען גלייך מיט מיר אַ מאָל נייענצעהן די אלע פּאפּיערען, מיט די קוויטאַנציעס, מיט די סטראַכאָווקעס, וואו סע שטעהט בפירוש סעריע 2298, נומער 12, און געוואונען האָט גאָר די סעריע 2289 נומער 12, — פּאַר וואָס איז אייך ניט איינגעפאַלען אַ קוק צו טהון, אז די 9 שטעהט פריהער פּאַר דער 8? און אז דער בילעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענט, זענט איהר, דאָכט זיך, ניט קליין געווען אַ קוק צו טהון נאָך אַ מאָל אין דער טאַבעלע, וואָס פּאַר אַ סעריע האָט נעוואונען די פינף־און־זיעבעציג טויזענד: צי די סעריע 2298, צי די סעריע 2289? אין באַנק אַריין, זעהט איהר, האָט איהר זיך ניט געפּוילט נעהן אַ גאַנצע חאַליאַסטרע — וואָס איז? איהר האָט געמיינט, אָט נעמט איהר געלט? איהר פּאַרשטעהט, צי ניין?... נאָר אויף קיינעם האָט מיך אזוי ניט געברענט, זאָג איך אייך, ווי אויף דעם חברה־מאַן, בירנבוים הייסט עס. איהר האָט איהם באַדאַרפט אַנקוקען, ווי ער איז זיך געשטאַנען ביי דער זייט, ווי אַ ווילד־פרעמדער, גלייך ווי מיט איהם נעהער זיך דאָס ניט אַן נאָר ניט. אָט ערשט, דאָכט זיך, האָט ער געאַרבייט מעשים: מענטשען! מענטשען! ער ווייל זיך פּאַרלאָזען אויף מענטשען! און איצט שטעהט ער, ווי אַ כשר לעמעלע, נעבאַך נאָט די נשמה שולדיג!... האָט דאָס מיך שוין אָננענומען, איהר פּאַרשטעהט, צי ניין, ביי'ם הארצען, און איך האָב זיך מיישב נעווען: לאָם איך מיר חאָטש קיהלען דאָס הארץ פּאַר מיין בלוט, וואָס ער האָט מיר אָפּגענאַפּט דעמאָלט,

דער דויטש

געשריבען אין יאהר 1902.

פון אַרט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם אייך דאָס היטעל פון מיינע פינף־און־זיעבעציג טויזענד? האָט נאָר קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך האָב אייך אפשר אָנגערולט א קאַפּ, און זייט מיר נעזונט, איהר פארשטעהט, צי ניין, און לאָז נאָט נעבען בעסערע נעשעפטען.

דער דייטש

בין איך אליין, ווי איך האָב אייך געזאָגט, א דראָזשנער, פון דראָזשנע הייסט דאָס, א קליין שטעדטעל אין פּאָדאָליער גובערניע, גאָר א קליין שטעדטעל; היינט איז שוין דראָזשנע כלומרשט א שטאָדט מיט א באָהן, מיט א סטאַנציע, מיט א וואָקזאל... אז דראָזש־נע איז געווארען א סטאַנציע, האָט אונז די גאַנצע וועלט מקנא נע־ווען: א קלייניגקייט א באָהן! מע האָט נעמיינט, דאָס וועט ווערן א מחיה, א מקום פרנסה, מע וועט זשעברען פולע זשמעניעס מיט גאָלד, מע וועט גליקליך ווערן! אידען זענען זיך צונויפגעפאָהרען פון די דערפער ארום אין שטאָדט אריין; בעלי־בתים האָבען גע־נומען איבערבויען די הייזער, שטעלען נייע קליידער; די טאָכטער פון פליש האָט מען געהעכערט; מע האָט שוין אָנגעהויבען קלע־רען מכח א נייעם שוחט, מכח נאָך א בית־המדרש און מכח אָפּ־נעמען פעלד אויף צו פארברייטערען דאָס אלטע בית־עולם — בקיצור, ס'איז געווארען „ליהודים". א ווערטל? א באָהן, א סטאַנציע, א וואָקזאל! בעלי־עגלות האָבען זיך אפילו תחילת אביסל נעבונטעווען, געווען שטארק ניט צופריעדען פונ'ם עסק, נאָר ווער פרעגט זיי? מע האָט אויסגעלעגט רעלסען, אראָפּגע־בראכט וואַגאָנעס, אנידערגעשטעלט א וואָקזאל, אויפגעהאנגען א גלעקל, צוגעשלאָגען א ברעטל: „ס ט א נ צ י א ד ר א ז ש־נ א" — און רעדט צו דער וואַנט!

אז ס'האָט אָנגעהויבען געהן די באָהן, רופט זיך אָן צו מיר מיינע: „וואָס רעבענסט דו צו טהון, יונה'לע?" (יונה רופט מען מיך). „וואָס זאָל איך, זאָג איך, טהון? דאָס וואָס אלע

קאפּעליש און מאכט צו מיר אויף דייטש, ציהט אויס מיט א נינון:
— גום מא־יען, מיין הערר!

— א גום יאהר זאל איך זיין! — זאג איך צו איהם אויף אויף דייטש און א ביסעל אויף אידיש, און דאם איבערינע מיט די הענט. און איך פרעג איהם, פון וואנען ער פאהרט? מאכט ער צו מיר: צי וויים איך ניט עפּים א רעכטע קוואַרטיר, א „שטאנציאן", פון זיינעטוועגען?

— אודאי! — זאג איך. — פאר וואם זאל איך ניט וויסען? — און אין האַרצען טראכט איך מיר: „או־וואַ! איין עבירה, וואם ס'איז ביי מיר ניט קיין אכסניה. ס'זאל אבער זיין ביי מיר איין אכסניה, וואלט איך דאך איהם פארפיהרט צו זיך, ס'איז א וואהלער דייטש, מע וואלט געקאנט ארום איהם עפּים פארדיענען"... און באלד פליהט מיר דורך צוריק א מחשבה: „טפש! עם שטעהט דען אנגעצייכענט ביי דיר אויפ'ן שטערן, אז ס'איז ביי דיר ניט קיין אכסניה? עלעהיי, לאז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז ביי דיר יא איין אכסניה!" און איך רוף מיך אן צו איהם אביסעל אויף אידיש, אביסעל אויף דייטש און דאם איבערינע דערמאך איך מיט די הענט:

— אויב זיי וואולען, מיין הארר, לאזען זיי היסען נעמען א בעל־עגלה, וועל איך זיי טהון דערפיהרען אויף דער בעסטער אכסניה, שטאנציאן היסט דאם, פערווייסארט!

דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, ווערד דער דייטש מלא גדולה און מאכט צו מיר, באווייזט מיט דער האנד אויפ'ן מויל:
— האבען זיי וואם צו עסען? שפייזען?

— די בעסטע שפייזען! — זאג איך צו איהם. — זיי וועלען, אם ירצה השם, האבען האנאוע (הנאה), הערר דייטש, ווארום מיין פלונית, מיין פרוי היסט עם, איז א זעלטענע באלאבאסטע (בעל־הבית'טע); איהר באקען און איהר קאכען האט א שם, איהרע פיש מעג עסען דער מלכות, דער קעניג אחשורש היסט דאם...

אידען טהוען; אלע דראשנער אידען דרעהען זיך ביי דער באהן, ווען איך מיך אויך דרעהען ביי דער באהן!"... און האָב געגומען דאָס שטעקעל און בין ארויס אויפ'ן וואָקזאל און בין געוואָרען מיט גאָט זיינער הילף א „פראוויטעל". וואָס הייסט א פראוויטעל? א פראוויטעל הייסט: יענער האנדעלט א וואנאָן תבואה און באָדארף דעם וואנאָן תבואה אָנגרוזען און אוועקשיקען, איז דערויף געשטעלט געוואָרען א „פראוויטעל". נאָר אזוי ווי כמעט אלע דראשנער אידען זענען געוואָרען פראוויטעלעס, איז נישט גוט, מוטשעט מען זיך, דרעהט מען זיך; אמאל קויפט מען ביי'ם גוי א זעקעל תבואה און מע פארקויפט דאָס מיד ליד; איז אָדער מע פארדיענט, אָדער מע דערלעבט; און אמאל טהוט מען א חאפ פון דער זייט א מעקלערי, אבי סע לאָזט זיך, א דאָס, א יענץ — שלעכט, ניטאָ וואָס צו טהון! אי, ס'איז פריהער אויך נישט'נעווען וואָס צו טהון? איז חאטש ניט געווען קיין באהן, איז דער פארדראָס, ווי זאָגט איהר, ניט געווען אזוי גרויס; צו וואָס האָט אונז געטויגט די סטאנציע מיט'ן וואָקזאל, מיט'ן גלעקעל, מיט'ן גאנצען טאראראָם?

טרעפט זיך א מעשה — איך שטעה מיר אזוי איינמאל אויפ'ן וואָקזאל אביסעל פארזאָרגט און באגלייט ארויס דעם „פאטשטאָווע פאָיעזד". ס'איז שוין נאָכ'ן דריטען קלונג, דער לאקאמאָטיוו האָט שוין גוט אָנגעפייפט און פונ'ם קוימען זעצט א רויך, — איך טהו א קוק, אויף דער פלאַצפאָרמע שטעהט א פריצ'ל, א הויכם און א דאָרם, מיט קעסטעלריגע הויזען, מיט א הויכען קאָפעליש און מיט א סך טשעמאָדאנעס; ער שטעהט אויסגעצויגען דעם האלז און קוקט זיך ארום, ווי א זינדיגער מענטש, אויף אלע זייטען. „אָט דאָס פריצ'ל קעהר עפים באָדארפען האָבען", — טראכט איך מיר און פיהל, עס האָט מיך ווי עמיצער א טאָרע געטהאָן פון הינטען: „יהודי, געה־צו צו איהם און טהו אזהם א פרעג, אפשר דארף ער עפים?" און אזוי ווי איך האָב מיר נאָר גערייהרט פון אָרט, אז ער טהוט זיך ניט צו מיר א לאָז, הויבט אויף דעם

קירה־דייטש? אבי מע האָט אריינגעטראָגען דעם סאָמאָוואר, פאר־פֿארעט טיי, און דערצו האָט ער אַרויסגענומען א גוט שלעשעל ראָם און נעמאכט א שנאפּס (און מיר אויך געגעבען א שנעפּסל), איז שוין נעוואָרען רעכט; און ער האָט זיך צעלעגט מיט די טשעמאָדאַנעס, ווי ביי זיין טאטען אין ווייננאָרטען, און מיר זענען נעוואָרען חבר.

נאָך דער טיי מאָך איך מיט איהם א רער, אהין־אהער, וואָס טהוט ער היע? מיט וואָס האנדלט ער? טאָמער ראַרף ער עפּיס קויפען, פּארקויפען? לאָזט זיך אויס, אז דאַרפען דאַרף ער נאָר־נישט. עפּיס מאשינעס, זאָגט ער, באַדאַרפען דורכגעהן, — ווייס איך, א נעכטיגער טאָג, — און בשעת מעשה חאָפּט ער אלע מאל א קוק אין אויוועז אריין און פּרעגט זיך נאָך אלע מינוט, צי ס'איז נאָך נישט פּארטיג דאָם עסען? „אפּנים, זאָג איך צו איהם, הערר דייטש, זיי האלטען גוט פון דער אכילה?" ענטפערט ער דאָך מיר מסתמא פּדרוך, וואָרום א דייטש פּארשטעהט דען וואָס מע רעדט צו איהם? אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז מע האָט איהם גע־נרייט צום טיש און דערלאנגט די וועטשערע — א פּרישע יויך א מהיה'דינע מיט מאנדלען, מיט א נאנץ עוף מיט מאנענרייפלעך און מיט מערלעך און מיט פּעטרישקע און מיט... מיט... מיט... (מיינע, אז זי ווייל נאָר, קאָן זי!). „ברוכים היושבים!" — זאָג איך צו איהם, און ער ענטפערט מיר נישט קיין חצי דבור, זיך צוגעחאפּט צום עוף, ווי נאָך א תענית. „ברוכים־היושבים־קומט־ניט־עסען־עסט־נעזונט!" — מאָך איך צו איהם וויערער א מאל, און ער זופט די יויך געשמאק, ער זאל דאָם אפילו ענטפערען דאָם צווייטע וואָרט, חאָטש זאָגען א דאנק, — ווער? וואָס? „א גראָבער נפש, טראכט איך מיר, און א גרויסער זוללי־וסובא'ניק!"

הכלל, ער האָט אפּגענעסען, פּארריכערט א לאנג פּיפּקע און זיצט אן שמייכעלט. איך זעה, מיין דייטש קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען, זוכט, אפּנים, איין אָרט אויף דעם קאָפּ אנצושפּאָרען און די אויגען ביי איהם קלעפּען זיך, טראכטען מכח נאכטלענער.

— יא וואהל! — מאכט ער צו מיר מיט א שמחה און די אויגען בשעת מעשה לויכטען איהם און דאָס נאנצע פנים שיינט איהם, ווי די זון.

„א חכם א דייטש!" — טראכט איך מיר און מאך נישט קיין לאנגע מחזקות און באשטעל א בויר און איך פארפיהר איהם נלייך צו מיר אהיים.

נעקומען אהיים, נעב איך איבער באלד מיין ווייב אלסדינג, אז נאָט האָט מיר צוגעשיקט איין אורח א דייטש — נאָר איין אנטיק. נאָר א אידינע פארשטעהט דען עפּים? הויבט זי דאָך אָן מסתמא מיך באנראָבען, וואָרום איך האָב אָנגעטראָפען פונקט אויף דער בייזער שעה, ווען מע ראָמט אין שטוב: „וואָס פאר אורחים, וואָס פאר געסט פלוצים אין מיצקע דרינען?"... „אידינע בלא, זאָג איך צו איהר, דבר ניט אויף אונזער צונג, מחמת דער אָרון איז מבין בלשון אשכנז!" הערט זי מיך עפּים, אז זי האלט סאמע אין מיטען ראָמען? קעהרט זי מיט'ן בעזעם נלייך אין פּנים אריין און וואָרשעט. זי וואָרטשעט, און איך מיט'ן דייטש שטעהען ביי דער טהיר, ניט אהין, ניט אהער. קוים מיט צרות, איך האָב איהר איינגערעדט, אז ס'איז ניט קיין אומזיסטער אורח, ס'איז — פאר נעלט, און מע קאָן נאָך, אדרבה, ארום איהם עפּים האָפען, אָפּלעקען א ביינדעל... זענט איהר שוין פארטיג? אז איך האָב זי שוין גוט איבערגערעדט, מאכט זי צו מיר: „וואו זשע וועל איך איהם באלעגען — אין דער ערד?" „שטיל זאָל זיין, — זאָג איך צו איהר — נארישע אידינע, מע זאָגט דאָך דיר, זאָלסט ניט דבר'ען, וואָרום דער אָרון איז מבין כל דבור!" ערשט דעמאלט האָט זי פאר־שטאנען וואָס מע מיינט, און מיר האָבען איהם אָפּגעטרעטען אוי־זער אלקער, און מיין ווייב האָט נענומען אין איין כהרף־עין צע־בלאָזען דעם סאמָווֹאר און נעשטעלט זיך קאָבען וועטשערע. תחילת, אז מיין דייטש האָט דערזעהען דעם אלקער, האָט ער אפילו אביסעל פארדרעהט מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „עס וואָלט נעמענט זיין אביסעל בעסער!" נאָר וואָס פארשטעהט

דער ערד אַדם־נאקעט, ווארפט דאָס בעטנעוואנט פונ׳ם בעט, שפּייט קלעק און שעלט זיך אויף זיין שפּראך, מע זאָל נאָר באהיט ווערן. „וואָס איז די מעשה, זאָג איך, הערר דייטש?" און עפענ־אויף די טיר. ווערד ער מלא רציחה און פאלט־אַן אויף מיר מיט קולא־קעס, ווי׳ל מיך דורס זיין, חאפט מיך פאר א האנט און פיהרט מיך צו צום פענסטער און וויזט מיר, ווי ס׳האָט איהם צעביסען דאָס גאנצע לייב, און טרייבט מיך ארויס און פארמאכט די טיר. „א משוגע׳נער דייטש, — רוף איך מיך אַן צו מיינער — און א גרויסער מפונק! ס׳האָט זיך איהם אויסגעווייזען, זאָג איך, אז עס בייסט איהם, איז הימל עפען זיך!"... „ווי קומט דאָס? ס׳איז מיר א חידוש! — זאָגט מיינע. — ערשט אויף פסח געריניגט דאָס בעטנעוואנט און געפארעט דאָס בעט מיט קעראָסין"...

אין דער פריה, איך האָב געמיינט, מיין דייטש ווען דאָ ווערען ברוגז און ווען אנטלויפען פון אונז וואו דער שווארצער פעפער וואכסט, צום סוף — ווער־וואָס? ווייַדער א „גוט־מאיין" און ווייַדער געשמייכעלט, און ווייַדער געפיפקעט מיט דער פיפקע, און ווייַדער געהייסען זיך קאָכען עסען, און דערווייל צו דער טיי געהייסען זיך אפקאָכען ווייכע אייער, מאָצינקעס, — וויפיעל, מיינט איהר, אייער? כמעט א צעהנדליג! און צום עסען גע־נומען א רעכטען שנאפס און מיר א שנעפסל און חי נעלעבט! נעקומען ביינאכט — ווייַדער דאָס אייגענע שפּיעל: פריהער נע־חראפעט, געפייפט און געסאפעט און געחארחעלט, און נאָכדעם גע־קרעכצט און געאויקעט, געפארשקעט און נעקראצט זיך און נע־שפּיגען און געוואַרטשעט, און אויפגעחאפט זיך און ארָאפגעוואר־פען דאָס גאנצע בעטנעוואנט און געשפּיגען קלעק און געבייזערט זיך און געשאלטען אויף זיין לשון: „צום טייוועל! סאקראמענטא! דאָננערר־וועטערר!"... און אויפגעשטאנען אין דער פריה — ווייַדער „גוט־מא־יען", ווייַדער געפיפקעט מיט דער פיפקע, און ווייַדער געשמייכעלט, און ווייַדער נעגעסען, און ווייַדער געמאכט א שנאפס און מיר א שנעפסל — אזוי עטליכע טעג כסדר, ביז

האָב איך א וואונק געטראָפן צו מיינער: „וואו מאכט מען איהם א גע׳לעגער?" זאָגט צו מיר מיינע: „וואָס הייסט וואו? טאקי אין מיין בעט". און זי מאכט נישט קיין לאַנגע שהיות און נעהט־צו צום בעט און הויבט איהם אָן מאכען א גע׳לעגער, פאַנאַנדער־גע׳שלאָגען דאָס בעטגעוואנט, ווי עס גע׳הער צו זיין (מיינע, אז זי ווי׳ל, קאָן זי) — איך טהו א קוק, מיין דייטש איז עפּים נישט צופריעדען, עס גע׳פעהלט איהם ניט, אפּנים, וואָס סע פּליהען פּע־דערען, מחמת ער פּאַרדרעהט מיט דער נאָז און הויבט אָן ניסען מים סכנת־נפשות. מאך איך צו איהם: „וואכסען זאָלט איהר, הערר דייטש!" מיינט איהר, אז ער ענטפערט מיר א דאנק? וער־וואָס? „א גראָבער נפש, טראכט איך מיר, און א ווילדער מענטש". מיינע האָט איהם געמאכט א גע׳לעגער ביז דער סטע׳ליע, סע מע־ליגען דער קיסר (מיינע, אז זי ווי׳ל נאָר, קאָן זי!), א נאנצע „העסע־בעט", און מיר האָבען זיך מיט איהם נאָנץ פיין אָפּגעזעגענט, גע־ווינשט איהם א גוטע נאכט און געאַנגען שלאָפען.

תחי׳לת, אז מיר האָבען זיך גע׳לעגט שלאָפען, הער איך, מיין דייטש שלאָפט, קיין עין־הרע, גאַנץ געשמאַק, חראָפעט מיט א מאָדנע שטימע, סאָפעט ווי א לאָקאָמאָטיוו, פייפט און חארחעלט, ווי א נעקוי׳לעטער אָכס, און פלוצים חאָפט ער זיך אויף און קרעכצט און אויסעט אין פּארשקעט און קראצט זיך און שפּייט און ווא־טשעט, און קעהרט זיך איבער אויף דער אַנדערער זייט, טהוט א ביסעל א חראָפּע און א סאָפּע און א פייף און א חארחע׳ל, און חאָפט זיך וויעדער אויף מיט א קרעכץ און מיט איין אוי און מיט א פּארשקע און מיט א קראצען זיך און מיט א שפּייען און מיט א וואַרטשען; און אָט אזוי עטליכע מאָל, ביז ער שפּרינגט־אַראָפּ פּונ׳ם גע׳לעגער, און איך הער, ווי עס פּליהט דאָס בעטגעוואנט אין דער ערד ארויין, איין קישען נאָכ׳ן אַנדערען, מיט א מין כעס און מיט משונה־מאָדנע ווילדע וועדטער: „צום טייוועל! סאקרא־מענטא! דאָנגערדר־וועטערר!" איך לויף־צו, איך טהו א קוק הורך א שפּארינקע אין דער טיר — מיין דייטש שטעהט אויף

צוקער האָט איהר ניט גענומען — א קערבעל, איז דריי קאַרבען; קיין ווייַן האָט איהר ניט באַגעהרט — אייַן קאַרב, איז פיער קאַרבען; קיין ביער איז ניט נעווען — זיעבעציג קאָפּיקעס. האָט איהר אינאיינעם א קיימאַ־ל, אַזוי גרויס, ווי כמעט פינף קאַרבען. נאָר בכדי ס'זאָל אויסקומען צו א גלייכען חשבון, שטעלט פינף מיט פופציג. נו, רב דייטש, איז אינאיינעם ניט קיין פינף און צוואַנ־ציגער?" — אַזוי מאַך איך צו איהם גאָנץ ערנסט, און איהר מיינט, ער האָט מיר נעזאָגט א קרום וואָרט? חם ושלום; געפּיפקעט מיט דער פּיפקע און געשמייכעלט און אַרויסגענומען א כף־הא'ער און א וואָרף געטהאָן, ווי מע וואַרפט־אַרויס א דרייערל, זיך נאָנץ פיין אָפּנעזעגענט און אַוועק מיט'ן באַהן. „וואָס זאָגסט דו עפּים, מיין ווייב, אויף אַזא מין דייטש?" — „נאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אַזעלכע דייטשען, וואָלט געווען דוקא נישקשה'דיג"...

דער דייטש איז אַוועקגעפאָהרען. ס'איז נישט אַוועקגענאַנגען קיין דריי טעג, קומט צו נעהן דער בריעפּטרעגער און דערלאַנגט מיר א בריעף, נאָר ער הייסט זיך פּריהער באַצאָהלען פיערצעהן קאָפּיקעס. פּאַר וואָס איז פיערצעהן קאָפּיקעס? — מע האָט פּאַר־געסען, זאָגט ער, אָנקלעפּען א מארקע. באַצאָהלט די פיערצעהן קאָפּיקעס און אויפגעפּענט דעם בריעף — אויף דייטש געשריבען, איך פּאַרשטעה ניט א וואָרט! איך הויב מיך אָן אַרומטראַנען מיט'ן בריעף צו דעם, צו יענעם — קיינער קאָן ניט לייענען קיין דייטש. איין אומגליק! אויסגעלאָפּען דאָס נאָנצע שטעדטעל, קוים מיט צרות נעפּונען א פּראָוויזאָר פון דער אָפּטייק, וואָס קאָן לייענען דייטש, האָט ער מיר דאָס בריוועל איבערגעלייענט און פּאַרטייטשט, אז דאָס שרייבט צו מיר איינער א דייטש און דאָנקט מיר זעהר פּאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאָנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט, און פּאַר אונזער נאַסטפרייַנדליכקייט מיט אונזער לייַבהאַרציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אייביג נישט פּאַרגעסען... „מהיכא תיתי, — קלער איך מיר — זעהר שען; אז דו ביזט צופּרידען, טהוט מיר הנאה". און צו מיינער רוף איך מיך אָן:

ס'איז נעקומען די צייט, די מאשינעס זענען למזל דורכגענאנגען, און ער האָט בארארפט אוועקפאָהרען.

אז ס'איז נעקומען די צייט פון זיין אוועקפאָהרען און דער דייטש האָט געגומען זיך פאקעוועז אין וועג אריין, מאכט ער צו מיר, איך זאָל איהם דערלאנגען א רעכענונג. זאָג איך: „וואָס האָבען מיר זיך דאָ צו רעכענען? ס'איז, זאָג איך, א קורצער חשבון, הערר דייטש, עס קומט פון אייך פונקט א כף־הא'ער"... שטעלט ער אויס א פאָר אויגען, ווי אייגער רעדט: „הא? איך פארשטעה ניט!"... מאך איך צו איהם אויף דייטש: „זיי וועלען מוחל זיין באצאָהלען א פינפאונצוואנציגער, פינף און צוואנציג קערבלעך, רובל הייסט דאָס!" און באווייז איהם אויף די פינגער צעהן און פינף. מיינט איהר דאָך, אז ער וועדר נתפעל? הם מלהזכיר! ער פיפקעט מיט דער פיפקע און שמייכעלט און זאָגט צו מיר, אז ער וואָלט נאָר וועלען וויסען פאר וואָס קומט פון איהם פינף און צוואנציג רובל? און ער נעמט א שטיפטעל מיט א שטיקעל פאפיער און בעט מיך, איך זאָל איהם אויסרעכענען יעדע זאך באזונדערר. „ביזט טאקי אודאי א חכם א דייטש, — טראכט איך מיר — נאָר שכל האָב איך מעהר פון דיר; וואָס איך האָב אין פיאטע, פארמאָגסט דו ניט אין קאָפ!"... „שטעלט, זייט מוחל, זאָג איך צו איהם, הערר דייטש, פאר דער אכסניה, שטאנציאָן הייסט דאָס, זעכס טעג, זעכס מאָל אָנדערר־האלבען, איז נייען קארבען; זעכס מאָל צוויי, איז צוועלף פאמאוואַרען, צוועלף האלבע גילדען, איז נייענציג קאפיקעס; זעכס מאָל כמעט צעהן אייער אין דער פריה און צעהן אייער אויף דער נאכט, איז הונדערט צוואנציג, צוויי שאָק אייער, א קערבעל א שאָק, איז צוויי קארבען; זעכס יויכען, זעכס עופות, צו פינף גילדען איין עוף, א חוץ גרייפלעך, מאנדלען, פעטרישקע, דאָס, יענץ, לאָקש, בוידעם, ציבעלע, איז א גלייבער חשבון זעכס קאר־בען; זעכס נעכט, זעכס לאמפען — זעכציג קאפיקעס; שנאפס האָט איהר געטרונקען אייגענעם — צוויי קארבען; קיין טיי און

וואָס איך דול איהם אלע מאל דעם כּפֿאָרעק. וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין געשטראָפט, איך קאָן ניט לייענען קיין דייטש? נעמט ער, דער פֿראָווויזאָר, און לייענט מיר א גאנצע מגילה, וויעדער פֿונ׳ם דייטש, אזוי ווי ער איז שוין אויצטער געקומען אהיים און האָט זיך געזעהען מיט זיין געליעבטער פֿאמיליע, מיט זיין „פרוי״ און קינדער, האָט ער זיי דערצעהלט אלסדינג, ווי אזוי ער איז געקומען צו אונז אין דראָשנע, און ווי אזוי ער האָט זיך באגעגנט מיט מיר אויפֿ׳ן וואָקזאל, און ווי אזוי איך האָב איהם פֿארפֿיהרט צו זיך אהיים, געגעבען איהם אזא וואהלע, אזא רוהיגע שטאָנ־ציאָן, — לכן דאנקט ער אונז זעהר און זעהר פֿאר אונזער גאסט־פֿרייגדליכקייט און פֿאר אונזער ליעבהארציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אונז ניט פֿארגעסען אייביג, וויל ער וועט לעבען. „טפו זאָל ער ווערען!״ — זאָג איך און בטל־אויס צו איהם אלע בייזע וויסטע חלומות, און מיינער וויל איך שוין גאָר ניט וויסענדיג.

עס געהען אוועק נאָך דריי וואָכען, קומט מיר אָן פון דער פֿאָסט א „פֿאָוויסטקע״ אויף א רובל מיט צוועלף קאָפּיקעס. „וואָס איז דאָס פֿאר א רובל מיט צוועלף?״ פרעגט מיך מיינע. „לאָז מיך אזוי וויסען, זאָג איך, בייז!״ און לויף אוועק אויף דער פֿאָסט און הויב זיך אָן נאָכפרעגען, פון וואנען האָב איך עס א רובל מיט צוועלף? זאָגט מען מיר, אז ניט איך האָב א רובל מיט צוועלף — אדרבה, דאָס דארף איך גאָר באצאָהלען א רובל מיט צוועלף. „פֿאר וואָס איז?״ — „פֿאר א בריף״, — זאָגט מען מיר. „פֿאר וואָסער א בריף? — זאָג איך. — אפשר, פונ׳ם דייטש?״ — ענטפערט מען מיר ניט!... מילא, עס העלפט עפּים טענות? איך האָב באצאָהלט א רובל מיט צוועלף און האָב אפֿ־געגעבען דעם בריף, — א גאנצען פֿאקעט. איך עפֿענען־אויף דעם בריף — וויעדער פון איהם, פונ׳ם דייטש! איך קום צום פֿרא־וויזאָר: „האָט קיין פֿאראיבעל ניט, זאָג איך, פֿאני, איך האָב שוין, זאָג איך, וויעדער, איין אומגליק, א דייטשען בריף״. דער

„וואָס זאָגסט דו אויף דעם דייטש, קיין עין־הרע, נישט קיין קליי־נער נאָר?" — „גאָט זאָל צושיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אַזעלכע נאַראָנים, וואָלט נעווען דוקא נישקשה'דיג"...

עס נעהט אַוועק נאָך א וואָך, איך קום צו נעהן פוני'ם וואָקזאָל, טראָגט מיר מיינע אקענען א בריף און זאָגט, אז דער בריעפטרעגער האָט זיך נעהייסען דערצאָהלען אכט און צוואנציג קאָפּיקעס. „וואָס עפּיס אכט און צוואנציג קאָפּיקעס?" — „אזוי, זאָגט זי, וואָרום ער האָט אַנדערש ניט נעוואָלט". איך עפענ אויף דעם בריעף — וויעדער אויף דייטש. איך לויף אַוועק צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר איבערלייענען דעם בריעף. לייענט ער מיר, אז דער זעלבער דייטש איז נאָר־וואָס איבערגעפאָהרען די גרעניץ, און אזוי ווי ער פאָהרט אהיים צו זיין פאָטערלאַנד, דאַנקט ער מיר זעהר פאַר דער וואָהלער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי מיר נעהאַט, און פאַר אונזער נאַסטפרייַנדלִיכקייט מיט אונזער לִיעבהאַרצינקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז אייביג ניט פאַרגעסען!... „מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!" — טראָכט איך מיר, און קום אהיים, פרעגט מיך מיינע: „וואָס איז פאַר א בריף?" זאָג איך: „וויעדער א מאָל פוני'ם דייטש! ער קאָן אונז גאָר ניט, זאָג איך, פאַרגעסען די טובה, דער משוגע'נער דייטש!" — „אז גאָט, זאָגט זי, זאָל צושיקען אַלע וואָך אזעלכע משוגע'נע דייטשען, וואָלט דוקא נעווען נישקשה'דיג"...

עס נעהען אַוועק נאָך צוויי וואָכען, ברענגט מען מיר פון דער פאָסט א גאַנץ גרויסען בריף, און ער הייסט זיך דערצאָהלען זעכס און פופציג קאָפּיקעס. וויל איך דאָך ניט; זאָגט צו מיר דער בריעפטרעגער: „ווי איהר ווילט זיך!" און נעמט דעם בריף צוריק. טהוט דאָך מיר אָבער באַנג, עס ווילט זיך זעהר וויסען פון וואָנעט איז דער בריף, טאָמער עפּיס א נויטיגע זאָך? באַ־צאָהלט זעכס און פופציג קאָפּיקעס, איך עפענ אויף דעם פאָסטע, איך טהו א קוק — וויעדער אויף דייטש. נעה איך שוין מסתמא נלייך צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם, ער זאָל מיר מוחל זיין,

און קום אויף דער באהן און ווילּ ארויסנעמען די פּאסילקע, זאגט מען מיר, איך זאל מוחל זיין באצאהלען צוויי רובעל מיט פיער און צוואנציג קאפיקעס, וועט מען מיר ארויסגעבען די פּאסילקע. העלפט זיך ניט, מוז מען קרינען צוויי רובעל מיט פיער און צוואנציג קאפיקעס און באצאהלען און ארויסנעמען די פּאסילקע. אפּגענומען די פּאסילקע, זעהר א שען קעסטעלע, גוט פארפּאקט, קום איך צו לויפען אהיים און הויב אן צעפּאקעווען דאס קעסטעלע, פּאלט נישט ארויס פון דאַרטען קיין פּאַרטערט? מיר טהוען א קוק אויפ'ן פּאַרטערט — וואס ס'האט זיך מיר נע'חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א נאנץ יאהר! ס'איז ער, דער דייטש דער שלים־מזל, מיט'ן לאנגען האלז און מיט'ן הויבען ספּאַרעק און מיט דער פיפקע אין מויל! צום פּאַרטערט איז נע־לעגען צוגעלעגט א בריוועלע, אויף דייטש געווייגטליך, וויעדער די אייגענע מעשה מסתמא: דאס דאנקט ער אונז פאר דער ש ט א נ־צ י א ן און פאר אונזער נאסטפריינדליכקייט און ליעבהארצינקייט, וואס ער קאן דאס אייבינ און אייבינ ניט פארגעסען. איין אייג־נעגענסענער דייטש קאן! ברענען זאל ער!... מאהלט אייך, וואס מיר ביידע האבען איהם בשעת מעשה אנגעווינשען און אנגע־בענשט, זאל איהם אנגעהן חאטש האלב, רבונו של עולם!

ס'איז אוועקגענאנגען נאך עטליכע חדשים — איין עס, אוים דייטש! דאנקען נאט, פּטור געווארען פון א שלאס, אין דער ערד מיט'ן קאפ! איך האב מיך פשוט מחיה געווען!... זענט איהר שוין פארטיג? הארט זשע אוים, ס'איז נאך נישט קיין סוף. אנומעלטען קומט מיר אן פלוצים ביינאכט א דעפּעש, איך זאל, למען השם, קומען צו פאהרען קיין אדעס, און וואס גיכער, צו איינעם א מענטשען א סוחר מיט'ן נאמען נאַרגעלשטיין; ער האט זיך אפּגעשטעלט אין האטעל „וויקטאריע" און בארארף מיך זעהר נויטיג האבען מכח א געשעפט. „אדעס? נארגעלשטיין? האטעל וויקטאריע? א געשעפט? וואס זאל דאס באדייטען?" — אזוי זאג איך צו מיינער... הויבט דאך מיך מסתמא מיינע אן צו טרייר־

פראָוויזאָר, אויך נישט קיין קליינער טפש, ווארפט־אוועק אלע ארבייט און לייענט מיר וויעדער א גאנצע מגילה, אלץ פונ׳ם רא־זיגען דייטש, ימח שמו זאל ער ווערען! וואָס שרייבט ער? ער שרייבט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם היינט א „פייערטאג", א יום־טוב הייסט דאָס, עס זיצען ביי איהם געסט, די גאנצע משפחה האָט זיך צו איהם צונויפגעקליבען, האָט ער זיי דערצעהלט די גאנצע געשיכטע פון אלף ביז תיו, ווי אזוי ער איז געקומען צו פאָהרען אין א קליין שטעדטעל קיין דראָשנע, ווי אזוי ער איז געבליבען דעמאָלט אויפ׳ן וואָקזאל אליין אין א פרעמד לאנד, נישט צו פארשטעהן אונזער שפראך, ווי אזוי ער האָט זיך מיט מיר באַ־נעגנט און ווי אזוי איך האָב איהם פארפיהרט צו זיך, אפגענעבען איהם אזא וואָהלע, אזא רוהיגע „שטאנציאָן", ווי אזוי מיר האָבען איהם פריינדליך אויפגענומען, אפגעטרעטען איהם דעם בעסטען חדר, געגעבען איהם עסען און טרינקען און אזוי עהרליך און אָרענט־ליך באָהאנדעלט, — לכן קאָן ער זיך ניט איינהאלטען און מוז אונז נאָך א מאל אפראנקען פאר אונזער גאסטפריינדליכקייט און גוט־הארציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז ניט פארגעסען אייביג און אייביג... „א צו־להבעים׳ניק אָט דער דייטש! — טראכט איך מיר. — מעהר קיין בריף וועל איך שוין פון דער פאָסט ניט אפנעמען, עס מעג זיין מיט נאָלד!"

עס נעהט אוועק נאָך א חודש, נאָך צוויי — נישטא מעהר קיין בריף, איין עק! איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פאר־געסען אינ׳ם דייטש. פלוצים קומט מיר אָן פון דער באהן א פאָ־וויעסטקע אויף א פאָסילקע פון א פינפאונצוואנציגער. „וואָס קאָן דאָס זיין פאר א פאָסילקע אויף א פינפאונצוואנציגער?" — קלער איך מיר און ברעך מיר דעם קאָפ, און מיינע זיצט און ברעכט זיך דעם מח, און מיר קאָנען נישט צוקלערען גאָרנישט. פאלט מיר איין א נעדאנק: אזוי ווי איך האָב פריינד אין אמעריקע, קעהר דאָס זיין מסתמא פון זיי עפיס א מתנה, א שיפסקארטע, אדער א בילעט, אדער א לאָטאָרעיצעטל. און בין נישט פויל

— „נארנישט, — מאכט ער — אט דער דייטש איז מיינער א שותף אין מאשינעס. איך האב פון איהם א בריעף פון לאנדאן, שרייבט ער מיר, אז איהר וועט זיין ביי מיר אין אדעס, זאל איך אייך, למען השם, איבערגעבען פון איהם זעהר א פריינדליכען גרוס און אייך אפדאנקען פאר אייער וואהלער רוהיגער שטאנצ ן, וואס ער האט ביי אייך געהאט און פאר אייער גאסטפריינדליכקייט און גוטהארציגקייט און מיט אייער עהרליך ארעגטליך באהאנדלען איהם, וואס ער קאן דאס אייך בשום אופן קיינמאל, קיינמאל ניט פארגעסען, וויל ער וועט לעבען !...

. . . . . .

איין אומגליק האט זיך אויף מיר געגומען ! איך רעכען, אם ירצה השם, נאך יום־טוב, אז גאט וועט שענקען דאס לעבען אריבערפעקלען זיך פון דראזשנע ערניץ אין איין אנדער שטאדט, אנטלויפען וואו די אויגען וועלען מיך טראגען, צו אלדי שווארצע יאהר — אבי פטור ווערען פונ׳ם שלים־מזל, פונ׳ם דאזיגען דייטש, ימח שמו וזכרו זאל ער ווערען !!...

בען, איך זאל פאהרען, וואהרום „א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז דאס, זאגט זי, טאקי א נויטיגע זאך? אפשר א קאמיסיע, אפשר תבואה?"... נאר ס'איז גרינג אויסצורעדען — פאהרען קיין אדעס! א פאהר קיין אדעס קאסט עפים הונדערט רובל! נאר ווי־באלד געשעפט, איז עפים א תירוץ? בקיצור, איך האב געקרינגען עטליכע קערבלעך, האב מיך אויפגעזעצט אויפ'ן באהן און פאהר קיין אדעס. נעקומען קיין אדעס, הויב איך זיך אן פאנאנדער־פרעגען, וואו איז דא ערגיץ האטעל וויקטאריע? איך האב מיך דערפרעגט צו האטעל וויקטאריע. „נישט פארהאן דא ביי אייך, זאג איך, איינער א גארגעלשטיין?" פארהאן, זאגט מען מיר, א גארגעלשטיין; נאר וואס דען? ער איז איצט נישטא אין נומער; איך זאל זיך מטריח זיין צהען אזייגער אויף דער נאכט. איך קום צו נעהן צהען אזייגער אויף דער נאכט — נישטא גארגעלשטיין; איך זאל קומען צהען אזייגער אין דער פריה, וועל איך איהם טרעפען. איך קום צהען אין דער פריה — וואו איז גארגעל־שטיין? נישטא גארגעלשטיין; ער איז נאר־וואס נעווען און זהער נעבעטען, אז ס'וועט קומען דער איד פון דראשנע, זאל מען איהם זאגען, ער זאל מוחל זיין קומען אדער דריי בייטאג אדער צהען אויפדערנאכט. איך קום דריי בייטאג, איך קום צהען ביי דער נאכט — נישטא קיין גארגעלשטיין! וואס טויג אייך, איך האב זיך אפגעוואלגערט אין אדעס זעכס טאג מיט זעכס נעכט, נעגעסען צרות, מכות געשלאפען, קוים מיט וועריס, מיט אנגסטען, איך האב זיך דערווארט אויף דעם גארגעלשטיין. דער דאזיגער גארגעלשטיין וויזט־אוים א לייטישער מענטש, מיט א שענער באדד א שווארצער; ער האט מיך זהער פיין אויפגענומען, מיך נעבעטען זיצען. „דאס זענט איהר — מאכט ער צו מיר האלב אידיש, האלב דייטש — דער איד פון דראשנע?" — „דאס בין איך — זאג איך — דער איד פון דראשנע. וואס איז דען?" — „ביי אייך חאט נעהאלטען פאר־א־יאהרען ווינטער שטאנציאן איינער א דייטש?" — „ביי מיר. — זאג איך. — וואס איז דען?"

די פרייליכע קאמפאניע

(ערצעהלונג)

נעשריבען אין יאהר 1903.

די פרייליכע קאָמפּאַניע

קאפּיטעל א.

אין א הייסען זומערטאָג, אין אייגע פון די גרויסע גאסען פון דער גרויסער שטאָדט, וועלען מיר זאָגען אין יעהופּע, האָט געשפּאַציערט מיט א ציגאָר אין די צייהן א שווארצער יונגער־מאן מיט רויטע בעקלעך פון א יאָהר... איך קאָן אייך ניט זאָגען אקוראט פון וויפיעל יאָהר, וואָרום איך האָב זיין פּאס ניט געזהן. אמאָל, אז מע האָט נאָך ביי אונז נעטראָגען בערד, האָט מען נאָך דער בערד גרינג געקאָנט שאַצען יענעמ׳ס יאָהרען. היינט, אז שערען און גאָלען די בערד איז געוואָרען ביי אידען, ברוך־השם, א וואָכערינגער גאַנג — ארבה, נאָט אייך א געגאָלטע מאָרדע און זייט א בריה, טרעפט וויפיעל איז זי אלט?... אנדערע איז נאָר שווער צו דערקענען אפילו, צי זיי זענען אידען, דאָס היסט, אז מע קוקט זיך גוט צו צו זיי, דערקענט מען זיי אפילו גרויליך. מע דערקענט זיי נאָך דער נאָז, נאָך די אויגען, נאָכ׳ן קוק. א איד קוקט נאָר אנדערש; א איד, אז ער קוקט אויף אייך, לייענט איהר איבער אין זיינע אויגען: „ווער זענט איהר? עפּים זענט איהר מיר קענטליך? און וואָס איז אייער טהועכטם? זאָגט — אפשר קאָנען מיר איינס דאָס אנדערע צו־גוטע קומען?" אָט אזוי קוקט א איד... נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער פּאר־שוין, צום שווארצער יונגענמאן.

דער שווארצער יונגערמאן איז זיך נעגאַנגען פּאוואָלניקע, ניט ארויסגעלאָזט די ציגאָר פון מויל, ווי א מענטש, וואָס האָט נאָר־

נעראטען פלאץ אויף צו שטעלען א מויער, וואס זאל האבען א ברייטען הויף מיט א פאנטאן און מיט חאטש א שטיקעל גארטען צו דער גאס. אפגעשטעלט האט ער זיך נעבען א טויער, דערזעהן א צוגעקלעפט צעטעל מיט זיעבען גרייזען:

„עס גיט זיך אפ בילינ א צוזאמענוואהנונג, גילטיג פאר א בחור".

אויפ'ן פנים פון אונזער העלר האט זיך בעוויזען א צופריעדען שמייכעלע. די משמעות, אז ער איז א בחור און זוכט א וואל־וועלע וואהנונג, און עס אהרט איהם ניט צו וואהנען מיט נאך עמיצען.

אנגעקלונגען צום „סטרוזש" און ארויפגעקלעטערט מיט איהם אויפ'ן פינפטען שטאק, איז ער אריינגעקומען אין א קליין פינסטער חדר'ל, וואס האט אויסגעזעהן ווי א טויבענשלאק אויף א בוידעם, און האט געטראפען א הויכען, טרוקענעם פארשוין מיט א בראנזען גלאנצענדיג פנים, מיט א לישינע אויפ'ן קאפ און מיט א נרוי געשארען בערדעל, זיצען ביי'ם פענסטער אויף א צעבראכען בענקעל און דרעהען פאפיראסען. דער אלטער פארשוין איז געגאנגען אנגעטהאן... דאס הייסט, ער איז ניט נעגאנגען און ניט אנגעטהאן — ער איז געזעסען אויסגעטהאן, כמעט, קאן מען זאגען, ווי אדם הראשון אין גן־עדן, אויב איהר וועט ניט רעכענען פאר קיין מלבושים א צעהראסטעם, צעריסען, העמדעל ביז די קניע, און אויף די לאנגע טרוקענע בעוואכסענע בארווסע פים א פאר מאדנע מעשטעם, וואס זענען געמאכט געווארען אדער פון באבולע פאפיער, אדער פון איין אלטען זאק — פון לעדער געווים נישט.

דער דאזיגער אלטער איז נישט אויפגעשטאנען פאר'ן אריינ־נעקומענעם גאסט, האט ניט נעטראגען אקעגען דעם שלום־עליכם, און אפילו ניט אויפגעהויבען די אויגען, נאר געבעטען זיצען און אויסגעצוינגען א לאנגע, א טרוקענע, בעוואכסענע און א ציטערע־דיגע האנד און האט א זאג געטהאן, ניט קוקענדיג אויפ'ן אורח:

וואָס אָפּגענעסען א פּיינעם מיטאָג, פּערוויכערט א ציגאר און מאכט „מאציאָן". אויך דאָס פּנים זיינס איז נעווען זעהר פּיין אויסגע־פּוצט, די בעקלעך רויט, די וואָנסעם אַרויפּגעדרעהט אַרויף, נאָר די מלבושים זענען נעווען אביסעל געהאָפּט, דהיינו: די אַרבעל פּונ'ם פּירזשאק האָבען אביסעל צופיעל געלאָנצט, די הויזען זענען נעווען אביסעל אויסגעטרעטען, און די שטיבלעטען, חאָטש זיי זענען אמאל נעווען גרויסאַרטיגע, לאָקירטע שטיבלעטען מיט שענע קנעפּלעך, האָבען איצטער, אויף דער עלטער, אביסעל אונטערגעפּוצעווט, חלילה נישט צעריסען, נאָר שטאַרק צעטריסקעט, און די אָפּצאָסען אביסעל אויסגעדרעהט. אויך דאָס קאָפּעלישעל האָט אויסגעזאָנט דעם סוד, אז דאָס באַדאַרף זיין נישט קיין נרויסער נגיד, וואָרום א חוץ וואָס דער פּאָסאָן איז שוין לאַנג ארוים פון דער מאָדע, איז דאָס קאָפּעלישעל אַליין נעווען צוגעלעגערט און אָפּגעבאַרעט אבי־סעלע און די טאָשמע פּערשמאלצט מיט פּעטען — זעהר־זעהר א נעמיין קאָפּעלישעל.

דער רלות האָט שוין אזא טבע, אז קוים חאָפּט ער זיך אריין צו איינעם, איז קודם כל לענט ער זיך ביי איהם אויפ'ן קאָפּעליש און אויף די שפּיץ־שטיוועל, און נאָכדעם פּערקלויבט ער זיך צו איהם אין בייטעל אריין, רייניגט־אוים פון דאָרטען וואו ערגיץ א מטבע איין אַלטע, איין אָפּגעריבענע, לאָזט איבער א צווויי קנעפּלעך מיט א „רעצעפּים" פון דער פּאָסט און רייבט אוים א לעבעל, אז טאָמער וועט זיך מאכען א מאל א מטבע, זאל זי אויך ארויסקריכען.

וועדליג דער דאָזיגער פּאַרשוין איז געגאַנגען רוהיג, געצעהל־טע טריט, און געדרעהט מיט'ן שטעקעל און צוגעזונגען שטילער־הייט א נאנץ פיינעם ניגון און אַלץ געקוקט ארויף אין די פענסטער אריין, האָט מען געקאָנט זיכער מיינען, אז דאָס איז אָדער א רייזענדער, וואָס איז אַראָפּגעקומען אהער פון א פּרעמדער מדינה און האָט ניט וואָס צו טהון — איז ער זיך ארויסגענאַנגען אביסעל אָנקוקען די שטאָדט, אָדער דאָס איז א היגער תושב, וואָס זוכט א

אזוי ענטפערט איהם דער אלט־נאקעטער בעל־הבית, וואס נוט אוועק די ארבייט אויף קיין רגע און האט נאך אין קוק נישט געטהאן אויפ'ן גאסט.

— וויפיעל זענען מיר דא, הייסט עס? — פרעגט איהם דער גאסט און קוקט, ווי אזוי האבען אהער געקאנט אריין דריי בעטלער?

— מיר וועלען זיין, הייסט דאס, אזוי גרוים, ווי דריי שכנים און איינער א בעל־הבית.

— דריי שכנים און איינער א בעל־הבית? איך זעה נאר דריי בעטלער. וואו זשע שלאפט איהר?

— פאר מיר זארגט איהר זיך? עהע־הע! איך וועל מיר שוין געפינען איין אָרט. איך קאן שלאפען אויפ'ן טיש אויך.

דער אורח איז געבליבען זיצען איבערראשט. ער איז געווען זעהר נייגיעריג צו ווייסען, ווי אזוי וועט זיך דאס דער דאזיגער אלטער לענען אויפ'ן טיש, און וואו וועלען זיך, למשל, אהינטהון זיינע לאנגע פיס? ער האט איהם בעטראכט, ווי א מענשען, וואס רעדט פון וועג, און האט זיך נישט געקאנט איינהאלטען און האט איהם טאקי פאָרט א פרעג געטהאן:

— איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי קאן אזא הויכער מענטש שלאפען אויף א קורצען טיש?

— איהר וייסט ניט, ווי אזוי? מע רוקט־צו צו דעם טיש נאך א צוויי טישען, קומט שוין אוים גוט.

— איהר האט דאך אבער נאר איין טיש.

— איז טאקי נישט גוט.

„איין אלטער לץ!" — טראכט זיך דער גאסט און טהוט א פרעג דעם בעל־הבית:

— ווען, הייסט דאס, בארארף מען צאהלען די ערשטע ראטע פאר דער ערשטער וואך?

— אויב די קווארטיר איז פאר אייך, איז טאקי באלד קלאפ און צעהל, ווי זאגט ער: א מיתה משונה אויפ'ן אָרט.

— זיצט.

דער אריינגעקומענער פארשוין פון זיין זייט האָט אויסגע־טהאָן דעם קאפעליש און האָט זיך א נייג געטהאָן צום האלב־נאקעטען בעל־הבית. נאָכדעם האָט ער אָננעהויבען זוכען מיט די אויגען, וואו ער זאל זיך אנידערזעצען, און מחמת ס'איז מעהר ניט געווען ווי איין בענקעל, און דאָס בענקעל איז דאָך נעווען פערנומען — לכן האָט ער זיך אביסעל ארומגעדרעהט און געפאלען אויף א שכל, אז אירער בלייבען שטעהן איז גלייכער זיך זעצען אויף א בעטעל פון די דריי בעטלעך, וואָס שטעהען ביי די וועגד. דער דאָזיגער פלאָן איז געפעלען דעם בעל־הבית אויך, וואָס האָט ניט אָפגעריסען די אויגען פון דער ארבייט, און ער האָט זיך גע־וועגדט צום אריינגעקומענעם פארשוין מיט די דאָזיגע וועדטער:

— האָט נאָר קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך נעם אייך אויף „אין חאלאט"; ס'איז שרעקליך היים אין דרויסען, און דא אונ־טער'ן דאָך איז נאָך הייסער, א ריינער גיהנם! איהר ווילט מסתמא דינגען ביי מיר די קוואַרטיר? פיער קאַרבען א חורש, מיין בעטעל, אייער בעטגעוואַנט, איין מאל אין טאג היים וואָסער פונ'ם סאמא־וואר. געלט אלע וואָך אויף צופריהער. וואָס איז אייער טהועכטם?

— מיין טהועכטם? — מאכט צו איהם דער אורח אונטער דער נאז. — המ... איין מאל אין טאג היים וואָסער? און איך האָב געדענט צוויי מאל.

— וואָס דארפט איהר צוויי מאל? איהר זענט דען א שטוב־מענטש? איהר דרעהט זיך דאָך ארום מסתמא אין גאס.

— דרעהען דרעהט מען זיך. — מאכט צו איהם דער אורח. — עס טרעפט אָבער, מע קומט אמאל אהיים פארפריה, גלוסט זיך א טרונק.

— טרינקט מען וואָסער.

— א דאנק אייך פאר דער עצה.

— נישטא פאר וואָס.

קאַפּיטעל ב.

אַרקאַדי שווייצער איז אַוועקגענאַנגען אויף דער אַלטער סטאַנציע נאָכ'ן באַגאַזש, וואָס איז בעשטאַנען פון א קליין רענצעל, נאָר פּעסט געפּאַקט, אַנגעשטאָפּט מיט... וואָס קאָן זיך, למשל, געפינען ביי אָט אזא מין חברה־מאַן אין רענצעל? איך וויים ניט, ווי אזוי איהר, — איך האָב פון תמיד אָן שטאַרק חשק א קוק טהון יענעם אין רענצעל אַריין, — און פון זינט איך האָב געלייענט די מעשה פון דעם פּאַריזער פּאַרל, איז ביי מיר דער חשק נעוואָרען נאָך גרעסער. אויב איהר האָט צייט, וועל איך אייך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אין קורצען:

די נעשיכטע קומט פּאַר אין פּאַריז.

איין „ער" מיט א „זי".

ער פון בערלין, זי פון ווין.

ער א חתן, זי א כלה. דאָס הייסט, זיי האָבען געזאָלט ווערען חתן־כלה, זענען זיי זיך צונויפּגענפּאָהרען קיין פּאַריז אויף אָנקומען זיך.

געקומען צו פּאָהרען אין איין צייט, זענען זיי פּאַרפּאָהרען אין איין האָטעל און אָפּגעשטעלט זיך אין פערשיעדענע נומערען, נעווינטליך, און מחמת זיי האָבען זיך ניט געקענט, האָבען זיי נאָרנישט געוואוסט איינס פון'ם אַנדערען.

בעדאַרף זיך טרעפען א מעשה (אויף א מעשה פרעגט מען נישט קיין קשיא): זיי האָבען ביידע געהאַט אַלץ איינע רענצעלעך פון איין פאַבריק מיט אַלץ איינע שליסעלעך, און די מענשען, וואָס האָבען אַראָפּגעטראָגען דעם באַגאַזש, האָבען זיך פערביטען מיט די יוצרות, אַריינגעטראָגען צו איהם איהר רענצעל, און צו איהר — זיין רענצעל.

אויסגעטהאָן זיך און אַיינגעוואַשען זיך, ווי עס געהער צו זיין, האָט זיך יעדער פון די צוויי אָפּגעשלאָסען דאָס רענצעל, געזאָלט איבערטהון זיך, ווי עס פּאַסט פּאַר חתן־כלה. און שטעלט אייך

דער נאסט, וואָס איז אַליין אויך געווען נישט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט אַליין אויך ניט פיינט געהאַט צו טרייבען קאַטאַוועס, איז געווען אַנטציקט פון דעם דאָזיגען מאַדנעם נפש, וואָס האָט די גאַנצע צייט נישט אויפגעהויבען די אויגען א קוק צו טהון אויף איהם, און אפילו דעמאָלט, וועז ער האָט ארויס־בעקומען א זילבערן קערבעל און אנידערגעלאָזט איהם דעם אויפ־גאָב, האָט דער בעל־הבית דאָס קערבעל צונערוקט מיט איין פינגער צו זיך און אַליין נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן נאסט און זיך נענומען וויעדער צו די פאַפּיראָסען.

דאָס האָט שוין דעם גאַסט פערדראָסען, און ער איז אויפגע־שטאַנען און אָפּגערעקאָמענדירט זיך פאַר איהם:

— ארקאַדי שווייצער.

— בראָזענטאַלער! — האָט איהם דער בעל־הבית אָפּגעענט־פערט קורץ, נישט אויפגעהויבען די אויגען אויפ'ן גאַסט און דער־לאַנגט איהם אויף צו געזעגענען זיך צוויי לאַנגע, דאַרע, טרוקענע האָריגע פינגער.

שוין געשטאַנען ביי דער טיר, האָט זיך ארקאַדי שווייצער אויסגעדרעהט צום בעל־הבית:

— זאָגט זשע מיר, מיין ליעבער בראָזענטאַלער, ווער זענען יענע צוויי שכנים מיינע?

בראָזענטאַלער האָט אַליץ געדרעהט די פאַפּיראָסען און נישט געטהאָן דעם גאַסט צוליעב א קוק צו טהון אויף איהם.

— איהר דאַרפט טאַקי נויטיג וויסען דעם יחוס זייערען? אַז איהר וועט ווערטה זיין ביי גאָט און האָבען די זכיה, וועט איהר אויף דערנאָכט זיך באַקענען מיט זיי. איינער הייסט „נאָל", דער אַנדערער „שמאָל", און מיט אייך און מיט אונז ביידען אינאיינעם וועט דאָס אויסקומען „נאָל, שמאָל עט קאַמפּאַניע". זענט איהר שוין צופריעדען? אַדיעו! איהר קאָנט זיך מטריח זיין ברענגען אייער באַגאַזש.

וועלען זיך נאך אומקעהרען שפעטער צו זיין פראָפעסיע. דערווייל וועלען מיר זיך בעקענען מיט די איבעריגע שכנים.

אז ארקאדי האָט געבראכט צו טראָנען דאָס רענצעל אויף דער נייער קוואַרטיר, איז שוין נעווען פארנאכט. אין חדר האָט שוין געטשאדעט א פערדויבערט לעמפעל און ביי׳ם טיש איז געזעסען און געשריבען א מאָדנער נפש מיט א בלאָס פנים, מיט הונגעריגע אויגען, מיט אונטערגעבויגענע שיטערע, שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר. אָנגעטהאָן איז ער געווען אין א טשעשונטשאָווע פידזשאָקעל מיט מאָדנע ברייטע ארבעל, א קלאָר־ווייסען קאָלנער פון פאפיער מיט א שניפס א שארף־רויטען, ווי פייער, מיט דינע שמאָלע ווייסע הויזען אויף א פאָר קלייענטשקע פיסעלעך.

„אפנים, דאָס מוז זיין איינער פון די דריי שכנים, פון דער חברה „נאָל, שמאָל עט קאָמפאני״. — האָט זיך ארקאדי געטראכט.

אריינגעקומען און אָפגעלענט דאָס רענצעל אויף א בעטעל, האָט זיך ארקאדי שווייצער פאַרגעשטעלט פאר׳ן נפש מיט׳ן רויטען שניפס און מיט די ווייסע תחתונים, און דער נפש מיט׳ן רויטען שניפס און מיט די ווייסע תחתונים האָט זיך אויפגעהאפט, אויסגעטהאָן אויף דער גיך די ברילען, א טרייסעל געטהאָן מיט די אונטערגעבויגענע אָנגעשמירטע האָר.

— דאָס זענט איהר אונזער נייער שכן? זיצט, זעצט זיך, פאר וואָס זיצט איהר ניט? — און ער טראָגט איהם אונטער דאָס איין־און־איינציגע בענקעל.

דער רויטער שניפס, די פעטע אונטערגעבויגענע נאָר שיטערע האָר, די מאָדנע ברייטע ארבעל פונ׳ם טשעשונטשאָווען פידזשאק, די ווייסע תחתונים, דאָס הייזעריגע קול פונ׳ם נפש און דערצו נאָך דאָס אונטערשפרינגען זיינס — דאָס אלסדינג אינאייניעם האָט נעהאט דעם זיעבעטען חן, און אונזער ארקאדי האָט בעראפט זיין שטאַרקער פון אייזען, ער זאָל זיך איינהאלטען פון אויסצושיסען איהם א געלעכטער גלייך אין פנים אריין.

פאר זייער איבערראשונג, אז זיי האבען אנגעהויבען ארויסנעמען פון דאָרטען די מלבושים: ער — נקבה'שע, און זי — מאנס־בילשע! זיי זענען בוידע שיער ניט נעפאלען חלשות! נאר אלע מענשען אויף דער וועלט זענען דאך נייניערייג... אז דער ערשטער שרעק איז איבערגעגאנגען, האבען זיי אנגעהויבען אריינקוקען אין די רעגאלעך אריין נאך טיעפער און האבען אנגעהויבען ארויסנעמען פון דאָרטען משונה־מאָדנע זאכען, ארויסשלעפען פעק מיט פאפיערען, בריוועלעך אלערליי — און פרעמדע בריוועלעך ווילט זיך דאך דוקא לייענען! — און מען איז געוואָהר געוואָרען איינס אויפ'ן אנדערען אזעלכע סודות, וואס וועלכע זיי געפעלען זיך, טהוען א שידוך, האבען חתונה און לעבען־אפ א האלבע מאה יאָהרען, וואלטען זיי ניט דערגאנגען קיין צעהנטחלק אפילו... בקיצור, זיי האבען זיך צעפאָהרען, ער קיין בערלין, זי קיין וויען — אוים שרוך.

אציגר וועלען מיר זיך נעמען צו אונזער ארקאדי שווייצער'ס רענצעל.

דאָרט איז געווען אביסעל וועש, א פאר פאפיערענע קאלנערס מיט מאנקעטען, עטליכע פידעלעך פון אויסגערויכערטע פאפי־רָאסען, א סדור'על מיט א תהלים'על מיט א פאר קליינע תפילים'לעך (א אידישע נשמה טאר מען ניט שאצען!), און א גאנצער פאק מיט צונויפגעטאשטע, גוט־צונויפגעלענטע און מיט רויטע פאָדעם־זייד פערבונדענע טעשלעך קאָרטען.

פון דעם דארפען מיר לערנען דעם פשט, אז ארקאדי שווייצער האט נישט פיינט קיין קערטעל. נאר צו וואס טויג האלטען ביי זיך אין רענצעל אזא משא מיט קאָרטען? איז די משמעות, אז ארקאדי'ס געשעפט, דאס הייסט זיין פרנסה, איז קאָרטען — און מיר האבען נישט געהאט קיין טעות. זיך גוט נאכגעפרענט ביי זייַנע בעקאנטע, זענען מיר געוואָהר געוואָרען, אז ער דרעהט זיך ארום קאָרטען און דערפון טאקי לעבט ער. דער פירוש פון די דאָזיגע וועכטער איז ניט גלאט; מע בעדארף עס פערשטעהן, און מיט דער צייט וועלען מיר דאס, אם ירצה השם, וויסען. מיר

זינד, האָבען ניט מיט וואָס א טאָג איבערצוקומען, קאָנען אויסגעהן אין מיטען העלען טאָג פּאר אלעמען אין די אויגען, חאָפּען זיך אָן אָן א שארף פון א שווערד, טולען זיך צו יענעם און קלעפּען זיך אָן אזוי שטאַרק, אז ס'איז שווער זיי אָפּצוריסען און אָפּצוטרייבען פון זיך, ווי איין אמת געטריי הינטעל...

קאפּיטעל נ.

דאָס איז א כלל אויף דער וועלט, אז הילף קומט מעהרסטענטהייל אומגעריכט. גאָט וויסט וואָס מיט אונזער פּארשוין וואָלט געווען, ווען סע קומט ניט אָן פּלוצים בראָנזענטאָלער און דער מחבר הערט נישט אויף צו לייענען איהם גאנצע שטיקער פון דער „חלירע". איך וויים א מעשה, וואָס א יונגער מענש, א געזונדער, א שטאַרקער, האָט גע'חלש'ט ביי א מחבר אונטער די הענד. פון דעמאָלט אָן, אז דער מענש דערהערט דעם נאָמען מחבר, אנטלויפט ער וואו דער שווארצער פעפער וואַכסט.

— טשיידעלי! גאָט האָט אייך שוין צוגעשיקט א קרבן, און איהר מוטשעט איהם מיט אייערע מעשיות? אנו, לענט נאָר אוועק די „חלירע", און לאָמיר בעסער נעמען עפּים אין מויל אריין.

מיט די דאָזיגע ווערטער האָט דער בעל־הבית זיך געווענדט צום מחבר און האָט א וואַרף געטהאָן אויפ'ן טיש א פּעקעל — דאָרט איז געלעגען א פּלעשעל „מאָנאָפּאָלקע", א ברויטעל מיט א טאָראנקע מיט א פּאָר ציבעלקעס. און ארקאדי האָט איהם בעטראכט, כמעט נאָר ניט דערקענט אינ'ם אָנטהון. אויף איהם איז געווען א שווארצע שבת'דינג קאפּאָטע, א וויים העמד, געלע שיך מיט רויטע שפּראָנצקעס, און אויפ'ן קאָפּ — א בריטער וויסער שטרויענער קאפּעליש מיט א פּענסנע אויף די אויגען — א גאנצער פּראָנט! דאָס טונקעל־בראָנזענע פּנים מיט די שארפּע ווינקלען

— איהר שרייבט א בריוועל? שרייבט, שרייבט! — האָט ער צו איהם געזאָגט און אָפּגערוקט פון זיך דאָס בענקעל.

— איך שרייב נישט קיין בריוועל, איך שרייב א בוך. איך שרייב כסדר. איך בין א שריבער, פּאַרשטעהט איהר מיך, א מחבר. — האָט איהם יענער געענטפערט צו פערשטעהן אויף זיין הייזערישער שטימע, אונטערגעטאָנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטערע אונטערגעבויגענע הערלעך. און דאָ האָט ארקאדי בעמערקט א פּאָר קליינע ווייסע הענטלעך מיט דינע קליינע פינגערלעך, וואָס האָבען אויסגעזעהן נאָך קלענער אונטער די בריטע אַרבעל פונ׳ם טשעשונטשאָווען פידושאק.

— איהר זענט א שריבער? וואָס זשע שרייבט איהר איצטער? זעהט נאָר, איהר זאָלט אונז דאָ ניט באשרייבען.

דער שרייבער האָט זיך צעלאכט מיט א צעשאָטען הייזעריג געלעכטער און ארויסבעוויזען קליינע שוואַרצע צייהנדלעך, ווי ביי א קינד, וואָס האָט קאלי צייהן דערפאר, וואָס סע עסט א סך צוקערקעס.

— איך בין ניט פון די שרייבער, וואָס באשרייבען יענעם. איך בין נעהרען, אז יענער טשעפּעט מיך ניט.

אזוי האָט איהם געענטפערט דער מחבר, און איך מיין, אז ס׳איז געווען לחלוטין איבעריג ווערטער, דען וועו אפילו ער זאָל דאָס ניט זאָגען, וואָלט מען אליין נעקאָנט פערשטעהן, אז דאָס איז א מענש, וואָס איז נעהרען, אז יענער טשעפּעט איהם ניט. אזעלכע מענשלעך בעווייזען זיך גיך ארויס מיט זייער כאראקטער: „אט א דאָס בין איך און אזוי מאָלט מיך". אזעלכע מענשלעך זענען געטריי איבערגעגעבען דער נאַנצער וועלט, און די גאַנצע וועלט שאפט מיט זיי, עקספלאָאטירט זיי. איהר קאָנט פון זיי פלעכטען שטריקלעך, טהון מיט זיי וואָס איהר ווילט. אזעלכע מענשלעך זענען גרויסע ביישנים; זיי וועלען אייך קיינמאָל ניט בעקלאָגען זיך אויף זייער פינסטער מזל; זיי, אז זיי ווייגען, ווייגען זיי נאָר אויף יענעמ׳ס צרות, קומען־אָף פּאר פרעמדע

ציגאר, וואס דער רויך פון איהר וואלט געווען א גוטע סגולה אויף ארויסצוטרייבען פליענען.

— הערט איהר? — מאכט דער בעל־הבית צום נייעם שכן. — איך וואלט געמעגט שוועהרען, אז איך האב אייך געזעהען ביי סעמאדעני'ן אין „ביליארד"?

אונזער שכנ'ס רויטע בעקלעך זענען געווארען נאך רויטער. ס'איז איהם, אפנים, ניט אנגענעהמען דאס ערטעל, וואו מע האט איהם דארטען געזוכט, האט ער זיך ווי פערענטפערט:

— מעגליך, עס קאן זעהר שען געמאהלט זיין. בייטאג מאכט זיך, נישטא וואס צו טהון, חאפט מען זיך ארויין אויף א האלבע שעה זעהן, ווי מע שפיעלט אין ביליארד.

— און מיר דאכט זיך, אז איך האב אייך אליין געזעהן עטליכע מאל מיט א לאנגען שטעקען אין די הענד ארומרעהען זיך ארום גרינעם טיש, און דוקא אהן א קאפאטע. איך פארשטעה ניט, וואס איז דא פארהאן צו שעמען זיך? א פרנסה גלייך מיט אלע פרנסות.

דא האט אונזער בעל־הבית געטראפען, ווי מע זאגט, פונקט אין קארב ארויין. אין דער לעצטער צייט האט ארקאדי שווייצער נעבאך געלעבט נאר פון'ם ביליארד. דאס הייסט, אייגענטליך, איז זיין פרנסה געווען, ווי מיר האבען שוין אויבען געזאגט, קארטען, נאר קארטען מיט ביליארד, בעראפט איהר וויסען, קעהרען זיך אן שטיקלעך אייגענע, אפטמאל גאנץ נאהענטע מחותנים, למשל, ווי א מלמד שמעקט מיט שדכנות, א בעל־טאקסע מיט קצב, א קרעמער מיט באנקראט, א באנקיר מיט גנבה, וכדומה, וכדומה.

ווי א מענש א בעל־פרנסה, האט אונזער ארקאדי שווייצער פיינט געהאט אליין צו שפיעלען אין ביליארד. דאס שפיעל אליין איז איהם שוין לאנג נמאס געווארען, דען עס קאסט איהם גענוג געלד. זיין עובדא איז געווען זיצען און קוקען, ווי יענער שפיעלט, און „האלטען מאזא פאר יענעם".

האָט געגלאָנצט אונטער'ן ווייסען קאָפעליש און אויסגעזעהן, ווי אַיין אויסגענאָמענע סטאָטוע.

דער בעל־הבית בראָנזענטאָלער האָט אַראָפגעווארפען פון זיך די יום־טוב'דיגע מלבושים און געבליבען אינ'ם אינדערפריהעדיגען קאָסטיום פון אָדם הראשון'ען, אַריינגעשטעקט די לאַנגע דאַרע האָריגע פיס אין די משונה־מאָדנע מעשטעס און בשעת מעשה א זאָג געטהאָן:

— אַנו, טשיידעלי, זייט א בעל־הבית'טע, מאכט טיי!

דער מחבר מיט'ן רויטען שניפס און מיט די ווייסע תחתונים, וואָס דער בעל־הבית רופט איהם „טשיידעלי", האָט במחילת כבודו זיך אָנגעבוינען און אַרויסגעשלעפט פון אונטער'ן בעט א קליין בייכיג סאמאָווארעל און איז אַוועקגענאַנגען מיט דעם דאָם אויפ־שטעלען, און דאָם סאמאָווארעל האָט אויסגעזעהן ביי איהם אויף די הענד, ווי א קליין קינד ביי א געטרייער מוטער. בשעת געהן האָט דער מחבר אונטערגעטאַנצט און צוגעטרייסעלט מיט די שיטע־רע אונטערגעבוינענע הערלעך, און אַריינגעקומען, האָט ער זיך נענומען צו די גלעזער, אַוועקגעשטעלט איטליכע זאָך אויף איהר אָרט מיט די קלייגע ווייסע הענדלעך, ווי איין אמת'ע בעל־הבית'טע. גיך איז געוואָרען אויפגעשניטען דאָם ברויט מיט'ן פישעל, און אַלע דריי האָבען זיך געזעצט ארום טיש, דער בעל־הבית אויפ'ן בענקעל און זיינע צוויי שכנים אויף די בעטלעך, און מע האָט זיך נעזעצט טרינקען טיי, פריהער נענומען צו קאָפלעך „מאָנאָפאָל" און פערבייסען מיט טאָראַן נאַנץ געמיטליך, גלייך ווי מע וואָלט נעווען צווישען זיך אַלטע בעקאַנטע שוין פון כמה וכמה יאָהרען.

— אַצינד, טשיידעלי, דערצעהלט אונז, וואָס הערט זיך עפּיס נייעס אויף דער וועלט?

אזוי האָט זיך אָנגערופען בראָנזענטאָלער צום מחבר, נאָכדעם אז ער האָט פעררויכערט א פאָפיראָס, דאָס ערשטע מאָל א קוק געטהאָן אויף דעם נייעם שכן, וואָס האָט פעררויכערט א גראָבע

קומען־פּאָר. דאָס איז געווען פּאָר אונזער אַרקאַדי'ן א נרויסער אַראָפּפּאל, איין אמת'ע ירידה, קאָן מען זאָגען, דען ער איז געווען, אייגענטלעך, א קאַרטען־שפּיעלער. דאָס האָבען איהם די צרות זיינע נעבראַכט דערצו, ער זאָל זיך אַראָפּלאָזען אזוי נידעריג און ווערען א „נאַוואַרטשיק" צווישען ביליאַרדשטשיקעם. נאָר וואָס טהוט ניט א איד צוליעב פּרנסה? און דערמאָנט זיך אונזער אַר־קאַדי שווייצער אָן יענע גוטע יאָהרען, בשעת ער האָט „געפיהרט א גרויסע שפּיעל", נעפּאָהרען מיט חברה אויף די פּאַראָכאָדען, געחאַפּט א הָאז און איהם אויסנערייניגט די קעשענעם עד לפּק; און נאָכדעם אין די האָטעלען נעלעגען וואָכען־לאַנג, ניט אָננעקוקט די ליכטיגע שיין און נאָר געשפּיעלט און נעשפּיעלט און נעשפּיעלט; און נאָכדעם, אין די קלובען, געווארפען א באַנק אין „דיאַבעלעק": פּינפאונצוואַנציג פּאָר צוואַנציג, פופציג פּאָר פּיערציג, און הונדערט פּאָר אַכציג, און צוויי הונדערט פּאָר הונדערט זעכציג, און פּיער הונדערט פּאָר דריי הונדערט צוואַנציג, — און אונזער אַרקאַדי לאָזט־אַרויס א טיעפען זיפץ פונ'ם הארצען.

— וואָס זיפצט איהר אזוי? אויף גלות ישראל, צי אויף רעם, וואָס סע נעהט אייך ניט אין דער שפּיעל?

— וואָסער שפּיעל? וועך שפּיעלט היינט? — מאַכט אַרקאַדי מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָס איז אמאָל נעווען קיסר און האָט פערלאָרען די מלוכה. — מיט'ן מלאָך־המות שפּיעלט מען זיך היינט! אמאָל איז נעווען א שפּיעל, אוי א שפּיעל! וואו זענען אהינגעקומען די יאָהרען, וואָס מע פלעגט „פּאַנטירען" הונדערט קאַרבען אויף א קאָרט? צוויי הונדערטער אויף א קאָרט? דריי הונדערטער אויף א קאָרט?

— אזוי גרויס האָט איהר נעשפּיעלט? — פרעגט איהם בראָנזענטאַלער און הויבט ערשט אָן איהם רעכט צו בעטראַכטען.

— אָט דאָס הייסט ביי אייך גרויס? — מאַכט אַרקאַדי מיט נרלות, גלייך ווי מע וואָלט נערעדט פון זיינע שיפען, וואָס זענען נענאַנגען אויפ'ן ים, אָדער פון זיין יובילי, וואָס ער האָט זיך מיט

„האלטען מאזא" אויפ'ן ביליארד — דאס איז א מין נעשעפט, ווי אלע נעשעפטען אויף דער בערזע, און מיר רעכענען נישט פאר איבערינ זיך אפשטעלען דערויף אויף א צוויי מינוט.

שטעלט אייך פאר א גרוים, שטארק אנגעוויכערט אין פערד־ברודיגט הדר, מיט עטליכע לאנגע טישען, מיט גרינם בעצויגען, און מענשען, צו מיינסטען יונגע לייט, דרעהען זיך ארום פון אין דער פריה ביז שפעט אין דער נאכט מיט לאנגע גלאטע שטעקענס, ציעלען זיך אין די נעטאקטע ווייכע ביינערנע גאלקעס, און ווער עס האט נעמאכט מעהר גאלקעס, דער האט „געענדיגט די פארטיע" און נעמט צו דאס געלד.

שפיעלען — שפיעלען, צום מיינסטען, נאר צווי, און דער גאנצער איבערינער עולם, פערשיעדענע מינים פארשוינען, זיצען ארום און ארום ביי די וועגד און קוקען אויף דאס שפיעל, און מע לענט־איין געלד פאר די שפיעלערס, ווער פון די צווי וועט פ־יהער ענדיגען די פארטיע, — דאס ווערד אנגערופען האלטען מאזא.

צווישען די שפיעלערס זענען פארהאן גרויסע ספעציאליסטען, וואס געבען יענעם עטליכע אויגען „פאר", געווינען די ערשטע פארטיע און נאכדעם הויבען זיי אן שטארק פערשפיעלען, געבען פאלשע גענג („קלאפ־שטאם"), מאכען כלומרשט אומגעהרען א ציטער מיט דער האנד („מענדראזשע"), און דערמיט חאפט מען „פיזשאנעם" (אומשולדיגע טייבעלעך) און מע נארט אוים ביי'ם עולם דאס ביסעל מינץ. די חברה, וואס פיהרען צונויף די דאזיגע שפיעלערס, ווערען אנגערופען מיט'ן נאמען „בעלי־בתים", אדער „נאוואדטשיקעס".

איינער פון די דאזיגע „נאוואדטשיקעס" איז געווען, עס זאל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, אונזער פיינער אורח ארקאדי שווייצער, וואס איז די לעצטע צייט ניט ארויסגעקראכען פונ'ם ביליארד, זיך געווייקט דארטען טאג ווי נאכט, זיך אנגענעסען מיט'ן רויך און זיך אנגעהערט מיט די שענע ווערטלעך, מיט'ן נבול־פה און מיט די מחלוקת'ען און מיט די קללות און די סקאנדאלען, וואס דארטען

בעגעגנט זיך מיט'ן רויך פון אַרקאַדי'ס ציגאַר. דער רויך קוי־קעלט זיך און פילט־אָן דאָס קליינע פינסטער חדר'ל, און די לופט ווערד אַזוי נעדיכט, אז פון דער שיין פוג'ס שענעם לעמפעלע איז קוים־קוים וואָס מע זעהט איינם דאָס אנדערע.

קאַפּיטעל ד.

— נו, און גלעט? אויף צו פיהרען אזא שפּיעל באַראַף מען דאָך עפּים האָבען פּאַרעם! — מאכט צו איהם בראָנזענטאַלער און בעטראכט איהם, ווי א גרויסער פּראָפעסאָר דעם חולה, דאָס הייסט, קוים־קוים וואָס ער טהוט אויף איהם א קוק מיט איין אויג.

— גלעט פּרעגט איהר? — ענטפערט איהם אַרקאַדי און נעמט־צרויס די גראָבע ציגאַר פון די צייהן: — גלעט פּרעגט איהר? אזוי ווי שטערען אין הימל! קאַרג „פּיזשאָנען", קאַרג „פּרייערס", קאַרג אידיאָטען פּאַרהאַן אויף דער וועלט? ווי די געבראָטענע טייבעלעך פליהען זיי גלייך אין מויל אַריין, ווי די שרעטעלעך טראָנען זיי אייך דאָס גלעט גלייך אקעגען, בעטען זיך, חלש'ען: נאָט, נעמט־צו ביי אונז די נשמה, אבי שפּיעלט מיט אונז!... אָט אזעלכע אידיאָטען זענען דאָס! איך וויים עס נאָנץ גוט, דען איך בין אליין נעווען א רעכטער אידיאָט, ביז איך האָב אָנגע־שמעקט און גענאָפּט דעם סטרי און האָב אָנגעהויבען מאכען א קערבעל גאָר באופן אחר! אי יאָהרען, יאָהרען! ס'איז נעווען, הערט איהר, יאָהרען! (בשעת מעשה פערטראכט זיך אַרקאַדי שווייצער און לאָזט ארויס א טיפען זיפץ פוג'ס האַרצען). יענע יאָהרען וועלען זיך אזוי גיך, האָב איך מורא, נישט אומקעהרען. אין אַדעם איז דאָס נעווען! אי אדעם, אַדעם! א שטערטעל! לעבען זאָל דאָס טאקי ביז משיח וועט קומען! אין דעם אדעם, פּארשטעהט איהר מיך, בין איך אויפגעוואכסען, אָנגעקומען אהין פון בעסאראביע, ניט אויסנערעדט זאָל זיין, א נאקעטער, א בער־ווייסער, און געשמייכעלט צו א בולקע. דען וואכסען וואכט איך,

דעם אויסגעפיינט קענען רער וועלט. — אָט דאָס ווערד אָנגערופען ביי אייך גרויס? און פינף מאות אויף איין קאָרט פּאַנטירען האָט איהר אמאָל געזהן? אזוי ווי היינט געדענק איך עס: מיר זענען געזעסען א גוטע חברה קלאָפּערס; איך טהו א קוק — אין „בענקעל" ליגט א פּויטיקע פון כמעט טויזענד „איינציגע". מיין חברה־מאן קוקט אויף מיר: „טשטאָ אונאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם: „קאָר־טו!" מאכט ער צו מיר נאָכדעם: „סקאָלקאָ פּריקאָזשעטיע?" טהו איך א קלאָפּ אין טיש אריין: „קאָרטו!"...

און ארקאדי שטעלט זיך פּאָר, אז ער איז אין קלוב און „פּאָנ־טירט" אויף א קאָרט, און דאָס פּנים פּלאָמט איהם און די אויגען פייערען, און ער טהוט א זעץ מיט'ן קולאָק אין טיש אריין אזוי שטאַרק, אז דער מחבר פּאָלט שיער ניט ארויף פון'ם בעט אויף דער ערד; ער האָפּט זיך אויף א טוידטער און קוקט מיט שרעק אויפ'ן נייעם שכן... דאָס נעפּעלט בראָנזענטאָלער'ען אזוי שטאַרק, אז ער צעלאָכט זיך און רופט זיך אָן צו ארקאדי'ן:

— וואָס זאָגט איהר, איך בעט אייך, אויף אונזער מחבר? „טשיידעלי" האָב איך איהם א נאָמען געגעבען — ווייסט איהר, פּאר וואָס? ווייל ער געהט מיר תמיד אויסגעפּוצט, ווי א דייטשעלי, איז פון דייטשעלי ביי מיר געוואָרען טשיידעלי. אָיאָ, סע פּאסט איהם?

— אָנגעמאָסטען, ווי איך בין א מענטש! — מאכט ארקאדי און וועגדט זיך צו טשיידעלי'ן: — טראָגט געזונט און פּארניצט געזונט און זאָלט איהם צעריסען געזונטערהייד, ווי מיין באבע טאָלצע פלעגט זאָגען, בעת מע האָט מיר איבערגעניצעוועט פון איהר ווינטערדיג וואטען־קלייד! איין ארבע־כנפות אויף שבועות. אלע דריי לאכען, און טשיידעלי בעווייזט זיינע קליינע, שוואר־צע צייהנדלעך.

— אזוי גרויס האָט איהר געשפּיעלט? המ... — זאָגט ווייטער בראָנזענטאָלער און לאָזט שוין ניט ארָאָפּ קיין אויג פון זיין נייעם שכן, און לאָזט־ארויס א גאנצען קנויל מיט רויך פונ'ם מויל, וואָס

נאָר געווען פון וואַנען, א מטבע, — אז נאָט וועט מיר העלפען, וועל איך מסתמא אָפּנעבען... בקיצור, וואָס זאָל איך אייך לאַנג בריען? איך האָב אזוי לאַנג נעטרויבערט קעשענעם, ביז מע האָט מיך נעפאַקט מיט א גרויסען סקאַנדאַל און מע האָט צוליעב מיר דעם זיידען אָפּגעזאָגט פון רער שטעלע, און איך האָב געמוזט זאָגען מיין שטעדטעל „אדיע", און אַוועק קיין אדעם, און בכדי ס'זאָל מיר ניט זיין שווער די נסיעה, האָב איך די שטיוועלעך פאַרקויפט און טאַקי נעהאַט דערווייל וואָס צו עסען, ווי זאָגט איהר: צידה לדרך... נעקומען קיין אדעם אזא „בן־בקר", ווי איך, א בר־מצוה־בחור'ל פון א יאָהר זעכצעהן־זיעבעצעהן; א שענער יונג בין איך געווען, האָב איך באַלד פאַרטראָטען א שטעלע, נישט, חס־ושלום, ביי אפרתי'ן אין קאַנטאָר, נאָר אין א נעשעפט פון בערשט־לעך מיט שוהוואכם, דאָס הייסט, איך האָב מיך נעשטעלט ביי א שטיוועלפוצער פאַר א שטיוועלפוצער, און האָב מיט נאָט'ס הילף נושא חן געווען ביי רער וועלט, דען אָפּפוצען א פּאַר שטיוועל באַ־דארף מען קאַנען, די ארבייט באַדארף נעהן ניך און געשווינד, א שפּיי אויף איין בערשטעל און א רייב מיט'ן אנדערען בערשטעל — און הלך משה־מרדכי!... וואָס טויג אייך, איך האָב צונויפגע־שלאַגען די עטליכע גראָשענם און האָב א שפּיי געטהאָן אויף מיין בעל־הבית דעם עקספלאַאטאָר און אליין נעעפענט א נעשעפט, דאָס הייסט, איינגעהאַנדעלט א פּאַר בערשטלעך מיט שוהוואכם מיט א שען פוס־קעסטעל א לייטיש, און פּאַשאַל אויף רער „רישע־ליע" ארבייטען. און נעארבייט האָב איך, קאָן מען זאָגען, אויף אַלע כלים, געקליבען די גראָשענם, זיך צונויפגעשלאַגען ביז א זיינער איין אייגענעם פון זהב טהור — ריין זילבער, און רער מאַמע קיין בעסאַראַביע אַוועקגעשיקט א דרייערעל, לאָז זי וויסען, אז זי האָט א זוהן אין אדעם — און ארויסגעשטעלט א פייג רער נאַנצער וועלט. איז דאָך אָבער פאַרהאַן א גרויסער גאָט, באַדארף איך עסען קעסט אין א אידישען טראַקטיר, און דאָרטען אין דעם טראַקטיר באַדארף זיין א בעל־הבית'טע א יפהפיה מיט איהר

דארפט איהר וויסען, פון סאמע יחוס — דעם גרויסען „שומר־בנדים׳ם" איין אייניקעל; אויף אונזער לשון הייסט עס, אז מיין זיידע רב אהרן איז געווען א שומר אין באד, נעהיט דאס אנטהון פון די בעלי־בתים, און האט באקומען דערפאר גאנצע צוויי גילדן א וואך, א חוץ פעטש, דען וויפיעל טליתים־קטנים זענען ביי איהם פארפאלען געווארען מיט, להבדיל, תחתונים! געווען א ריהרעווידיגע זאך, זאל ער מיר מוחל זיין, אונטער דער נאז געקאנט ביי איהם אווענטראגען! יענעם זאגען: וואס טהוסט דו, מבייש שטעלען אנטהון א בזיון — חס ושלום! ביי איהם, הייסט דאס, ביי׳ם זיידען רב אהרן, זכר לברכה, האב איך זיך אויפגעהאלטען, דען דער טאטע מיינער איז געווען ווייט אונטער זיעבען שלעסער; ער איז געזעסען מיט גרויס כבוד באזונדער אין א חדר, איבער א בלבול מן הסתם, און א סאלדאט ביי דער טיר האט איהם געהיט און א גוט אויג, ער זאל ניט אריבער, חס ושלום, איבער׳ן פלויט און מאכען א ויברח, און די מאמע מיינע זאל לעבען האט זיך געלערענט קאכען און באקען ביי א פרעמדען אויוועג, דאס הייסט, נישט חס ושלום צולייב מצוה, נאר פשוט פאר אנדערהאלבען קאר־בוינים א וואך. האט זי אפילו געוואלט, איך זאל אויך זיין מיט איהר אין קעך, מיט איהר אינאיינעם עסען קעסט, האט אבער די בעל־הבית׳טע (אפילו א גאנץ שענע נגידית מיט פערעל) נישט געקאנט איבערטראגען מיין אפעטיט; איך עס, זאגט זי, קיין עין־הרע, פאר דריי, און מע האט מיר געגעבען דעם וועג. האב איך געמוזט אנקומען צום זיידען רב אהרן, זכר לברכה, מיט איהם אינאיינעם זיצען אין באד און אכטונג געבען אויף די בגדים. איז דער חסרון אבער, וואס דאס האט לאנג נישט געקאנט געדויערען, מחמת איך בין געווען, לא עליכם, א גרויסער נצרך אויף מזומנ׳ע קאפיקעס, און האב נישט געהאט, איהר זאלט זאגען, א פרוטה של נחושת. האב איך מיך מיישב געווען און האב אנגענהויבען מאכען א רעוויזיע איבער די בעל־הבתישע קעשענעס, שלעפען, איך בעט איבער אייער כבוד, פון פרעמדע הויזען און אנטליהען, אבי ס׳איז

שפּיעלען אויפֿן ביליארד, און אז מע שפּיעלט זיך אָן א גאַנצען טאָג אויפֿן ביליארד, מוז מען נאָכדעם ביינאכט פֿארבייסען מיט א קערטל. זאָגט אפשר, אז ניין?

נישט בראַנזענטאַלער דער בעל־הבית, נישט טשיידעלי דער מחבר האָבען געקאָנט זאָגען, אז ניין, און זיי האָבען געבעטען דעם נייעם שכן, ער זאָל זיי דערצעהלען ווייטער, און ארקאַדי שווייצער טהוט זיי צוליעב, פערוויכערט א פרישע ציגאַר און דערצעהלט ווייטער.

קאַפּיטעל ה.

— איך וואָלט אייך, אייגענטליך, באַדאַרפט דערצעהלען, ווי אזוי איך האָב מיך געשיידט מיט מיין יפהפיה, און פֿאר וואָס איך האָב מיך געשיידט, און וואָס פֿאר א מין שפּיצל זי האָט מיר אָפּגעטהאָן. האָב איך אָבער מורא, אז די מעשה וועט זיין אַביסל צו לאַנג, לכן לעג איך דאָס אָפּ, אם ירצה השם, אויף הושענא־רבה, און הלך משה מרדכי — איך נעה מיר ווייטער. הקיצור, איך האָב מיך אָפּגעזוענט מיט מיין פּלוגית בת פּלונית און בין אוועקגעפֿאָהרען ווייטער, און האָב מיך אַראָפּגעחאַפּט אהערצו, און האָב מיך באַזעצט אָט־אַ־דאָ אין יעהופּעץ, און האָב אָנגעהויבען זוכען א געשעפט. וואָס פֿאר א געשעפט קאָן, אַשטיי־גער, מאַכען אזא נפש, ווי איך? אז אויף א מלאכה בין איך פּויל־כליך; שרייבען און רעכענען האָט מיין טאַטע פֿאַרגעסען מיך לערנען; האַנדלען מיט ווייץ און מיט קאַרן אָדער מיט פֿאַפּיערען אויף דער בערזע האָב איך מורא געהאַט, טאַמער, חלילה וחס, די שעה זאָל ניט זיין, איך פֿארהאַנדעל מיך אזוי, אז איך מוז מיך נאָכדעם שטעלען — טהיט מיר באַנג, איך זאָל מיר ניט פֿאַר־שמירען מיין נאָמען, וואָס כ'האָב אויף דער וועלט. „חאַפּט דער רוח דאָס געלט, אבי דער נאָמען זאָל איבערבלייבען", — ווי

הייליגען נאָמען רייזעל, נאָר נערופען האָט מען זי ראָזע. באַדאַרף איך איהר מסתמא געפעלען וועלען אין שלייער, נעהט זי און רעדט מיך אפּ פון מיין נעשעפט און נעמט מיך צו צו זיך און קרוינט מיך פּאָר א וויקידיילאָ...

— פּאָר א וואָס? — רופט זיך אָן בראָנזענטאַלער, און טשוידעלי נאָך איהם:

— פּאָר וואָס האָט מען אייך געמאַכט?

— פּאָר א וויקידיילאָ. א וויקידיילאָ וויסט איהר ניט וואָס הייסט? — מאַכט ארקאדי שטאַרק פערוואונדערט מיט אזא מינע, ווי א מענש, וואָס דערהערט, אז יענער ווייסט ניט וואָס הייסט א מוציא מיט האָניג. — סטייטש, א וויקידיילאָ וועלד אָנגערופען אזא פּאַרשוין, וואָס אז מע דאַרף איינעם געבען דעם וועג, נעמט מען איהם אָן ביי׳ם קאַרק און מע גיט איהם מיט דער קניע פון הינטען און מע זאָגט איהם: „זה התרנגול ילך"... היינט פּאָר־שטעהט אי׳הר שוין, וואָס דאָס הייסט? און א וויקידיילאָ בין איך געווען דוקא ניט קיין שלעכטער, און האָב נושא חן געווען ביי איהר אין די אויגען. קורץ, די דאָזיגע ראָזע איז געווען אין מיר פאַרליעבט, ווי א קאַץ אין די נייען טעג, און האָט זיהר געגאַהרט צו מיר, איך זאָל פּאָר איהר חתונה האָבען. האָב איך איהר גע־זאָגט: חתונה האָבען — מהכתיתי, זיהר פיין; נאָר וואָס דען? איך וויל א „תוספות כתובה", דאָס הייסט, מאַקי משלשל זיין במזומנים חאַטש א טויזענד „אייניציגע". האָט זי מיך אָנגעקוקט ווי א משוגענעם. נאָר וועד האָט אויסגעפיהרט? געווויינטליך, איך, ניט זי. און חוץ לזה האָב איך אויסגענומען מיט איהר א תנאי, אזוי ווי איך מיש מיך ניט אין איהרע געשעפטען, אזוי טאָר זי זיך ניט מישען אין מיינע געשעפטען. און מיינע געשעפטען זענען געווען ביליאַרד און קאַרטען. בייטאָג האָט מען געארבייט אויפ׳ן ביליאַרד, ביינאַכט — אין קאַרטען. נאָר ווי אזוי, מיינט איהר, נעארבייט? די פיינסטע מענטשען מיט די שענסטע קינדער פלענען אריינקומען צו אונז אין נעשעפט אריין, זיך נעלערענט

צו געשווינד מיט די ידים; איך האָב מורא, זאָג איך, אז ס'איז ביי איהם צו אין אויסגעשריבענע האנד". — „וואָס זשע, זאָגט ער, וויל איהר?" — „וואָס, זאָג איך, זאָל איך וועלען? איך וויל מאכען א סקאַנדאַל, וויטער נאָר ניט". — „איהר זענט, זאָגט ער, משוגע, צי חסר־דעה? וויפיעל האָט איהר פּארשפּיעלט?" — „וועט איהר מיר, זאָג איך, אומקעהרען? בלאָטע!" — „וואָס דען, זאָגט ער, וויל איהר?" — „איך וויל, זאָג איך, ס'זאָל טאקי זיין יחדיו, חצי שלי וחצי שלך, וויי מיינער א נוטער ברודער זאָגט, בעת ער וויל יענעם באגראָבען, הויבט ער אָן צו רעדען אויף דייטש: „לעבען אונד לעבען לאסטען"...

ביי די וועדטער האָט זיך ארקאדי צעלאָכט נאָך געשמאַק מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און דערזעהן, אז קיינער לאכט ניט, האָט ער נענומען פערענטפערען זיך:

— מיינט ניט, אז איך בין, חס ושלום, א נעבאָרענער שוליער, א קאָרטענשפּיעלער, א בייטעלשניידער. דאָס הייסט, קיין צדיק אין פּעלץ בין איך אויך ניט, איך דאַרף מיך פּאר אייך ניט אויס־פּיינען, קיין שידוך מיט אייך טהו איך ניט און קיין נעלט וועט איהר מיר נישט לייהען, דען איך האָב מורא, אז איהר זענט אלײן, מחילה, בקבצנו... נישט מעהר, איין אנדערער אויף מיין אָרט האָט לויעב די זאך באפוצען, און איך רעד אָפּענטליך. ביי מיר איז דער אמת אין דרויסען אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער. די נויט, פּארשטעהט איהר, האָט מיך נעבראכט דערצו, איך זאָל זיך אריינלאָזען אין דעם וויסטען ברויט, ווי מיינער א נוטער באקאָס־טער זאָגט: „סע לינט — נעם, אניט — וועט אין אנדערער צונעמען"... הקיצור, איך האָב מיך אזוי לאנג געדרעהט צווישען באקאנטע אויף אימעניגעם, ביז ס'איז איינמאָל ארויסגעשפּרונגען א סקאַנדאַל. מע האָט אָנגעטראָפּען אויף איינעם, למשל, אזא „בחורעץ", ווי איך, האָט ער נעבראכט צו פיהרען א קאָקארדע, האָב איך מיך מיישב נעווען און האָב באלד געמאכט אין אָפּטריט און בין נעלם געוואָרען אויף א קלייגער צייט, דען איך, פּאר־

כ׳האָב געזאָגט אמאל א באקאנטען באנקיר נאָכדעם, אז ער איז געבליבען אָהן א פיערער און האָט נאָך געלייזט פעטש אויך... ארומנעדרעהט, ארומנעדרעהט אזוי לאנג, ביז איך האָב מיך פּאָרט צוגעשלאָגען צו מיינעם, ווי זאָגט איהר: כל עורב למינהו — איט־ליכער טרינקער נעפינט זיך זיין וויין; איך האָב מיך באקענט מיט א פּאָר הייזלעך, דוקא אין בעל־הבתישען גראָד, און האָב אָנגעהויבען אהינצוצו אריינקומען. איך זעה — מע קלויבט זיך צונויף אלע נאכט, היינט איך צו דיר, מאָרגען דו צו מיר, כלומרשט „אימע־נינעם", מע רופט צונויף נעסט א דרייסינ־פערציג פּאָרשוין, צווי־שען זיי, מעהרסטענטהייל, פּיזשאָנטשיקעס, יונגע־לייטלעך הייסט עס אזעלכע, וואָס פליהען גלייך אין מויל אריין, ווי די נעבראָטענע טיבעלעך: „נאט, שלינגט אונז אין געזונטערהייד, און לאָז אייך וואויל באקומען"... דער בעל־הבית, געווינטליך, ווייסט שוין וואָס ער האָט צו טהון. זעצט ער אוים די ליעבע נעסט ביי די גרינע טישלעך און פּאָרט זיי צונויף ממזר׳יש, און אלץ איז ער אויפ־געלעגט שרעקליך, און אויך די בעל־הבית׳טע איז שטאַרק האָפּער־דיג, טראָגט־אונטער איטליכען באזונדער טיי מיט איינגעמאכטם, און די שפּיעל נעהט ביז׳ן ווייסען טאָג אריין, ווי אין קלוב... און שטעלט אייך פּאָר, אז מיך האָט מען דאָס דערטאפט פּאר׳ן פּיזשאָן, און מע זעצט מיך אוועק מיט עפּים מאָרגע מיני פּאָרשוינען ביי איין טישעל, צווישען זיי איינער א קאָפּיטאָן מיט גילדענע קנעפּ, און מע נעמט מיך צו דער ארבייט, אָבער אזוי ווי סע נעהער צו זיין! פּויל איך מיך ניט, הויב מיך אויף פון טיש און רוף־אוועק דעם בעל־הבית אויף א זייט און זאָג צו איהם אזוי: „הערט זשע אוים, מיין ליעבער פעטער בלעם, איהר זאָלט וויסען זיין, אז איך בין א נעשלאָגענער הונט. אייער קאָפּיטאָן הויבט מיר ניט אָן צו נעפּעלען"... — „וואָס הייסט, מאכט ער, מיט וואָס נעפּעלט ער אייך ניט?" — „דען, זאָג איך, ער איז אזוי א קאָפּיטאָן, פונקט ווי איך בין א גובערנאטאָר". — „פון וואנען, זאָגט ער, נעמט איהר דאָס?" „פון די ידים, זאָג איך, ער מאכט מיר, זאָג איך,

איהר האָט וואָס צו שטעלען — שטעלט איהר. אז ניט — קאָנט איהר אייך נעהן בשם אלקי ישראל וואוהין איהר ווילט, די וועלט איז פאר אייך אָפען. אָט וואָס סע הייסט „קלוב"! איהר קאָנט אין איין טאָג אוועקגעבען וואָס איהר האָט, פאַרלירען די לעצטע פּאָר מכנסים, דערפאר אָבער, אז עס געהט אייך אוועק דאָס בלאָט און עס קומען אָן די „פּאסען", זאָלט איהר דעמאָלט טהון אזוי ווי איך האָב געטהאָן, בעת ס'האָט מיר געפידעלט. איהר זאָלט, הערט איהר, שניידען, בראָקען, האקען, שינדען פון זיי די פעל, טרענען די קישקעס פון די ממזרים, א רוח אין זייער טאטענ'ס טאטען אריין!

ארקאדי האָט זיך אזוי צעהיצט, אז ער דערלאנגט א זעץ מיט'ן קולאק איבער'ן טיש, און דער מחבר פאלט שיער ניט אום פאר דערשרעק.

— אביסעלע שטילער. — זאָגט צו איהם ברענזענטאָלער. — איהר שרעקט מיר איבער אלע מאל טשיידעלי'ן אויף טוידט.

און ארקאדי פערענטפערט זיך:

— סע פאַרדריסט מיך, פארשטעהט איהר מיך, למאי איך האָב זיי אָפגענעבען צוריק דאָס ביסעל גאָלד. איך האָב נעהאט ביד אַרויס פון דאָרט מיט א שענעם קאפיטאל, און נישט איין מאל, נאָר עטליכע מאל, זיך קויפען א פערד־און־וועגעלע מיט גומילאסטיקענע רעדלעך, מיט א שען פעלצעל, אריינלענען די הענט אין די קעשענעס, ווי אנדערע טהוען, און ווערען א שענער בעל־הבית אין יעהופּעץ... נאָר דער רוח זאל מיך וויסען, וואָס מיט מיר איז. פּארשפּיעל איך — אהרט מיך ניט, נאָר טאָמער הויב איך אָן צו נעווינען, מיין איך שוין, אז דאָס זענען געקומען די „פּאסען", און איך ווייל נאָר דערנרונטעווען זיך ביז'ן דרייצעהנ־טען „פּאס", און איך ריים מיך, דראָפּע מיך אויף די גלייכע וועגט, און הויב אָן שיסען מיט הארמאטען פינף־און־צוואנציג פאר צוואנ־ציג! פופציג פאר פערציג! און הונדערט פאר אכציג! און צוויי הונדערט פאר הונדערט זעכציג! און פיער הונדערט פאר דריי

שטעהט איהר מיך, האָב פיינט, אז מע טשעפּעט זיך צו מיר: ווער איך בין? און וואָס איך טהו? און פון וואַנען איך לעב? דען, אז מען זאָל וועלען, הערט איהר, אזוי איטליכען באזונדער נעמען צום עקזאמען — מעגט איהר מיר גלויבען, אז העכער א האלבע שטאָדט נעהט אווק ארעסטאַנטסקע ראָטע. זאָגט אפשר, אז ניין?

נישט בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, נישט טשוידעלי דער שכן זאָגען ניט, נישט יאָ, נישט ניין: זיי ווילען אויסהערען די ביאָגראפיע פונ'ם נייעם שכן ביז'ן סוף, און דער נייער שכן טהוט זיי צוליעב און דערצעהלט ווייטער:

— לאַנג ארומגעהן אזוי אָהן ארבייט איז אָבער אויך קיין תכלית ניט. און אגב איז דער יצר־הרע פון קאָרטען אזוי גרויס, אז דער, וואָס האָט איין מאָל פארזוכט דעם טעם פון קאָרטען, קאָן זיך אָהן א קערטעל נישט באַגעהן. סע ציהט, ווי דעם שכור ציהט עס צו אביסעל בראָנפען. איך האָב אזוי לאַנג זיך אייני־געהאלטען און געפאסט, ביז איך האָב מיך באקענט מיט איינעם א פלאָקענשיסער, און דוקא אין ביליארד, וואָס האָט מיר אויפגע־עפענט די אויגען, באוויזען א נייע וועלט, וואָס זי הייסט „קלוב", און דא האָט זיך ערשט אָנגעהויבען פאר מיר דאָס אמת'ע לעבען, דער אמת'ער גן־עדן! א ווערטעלע אויסצורעדען — קלוב! איך קאָן מיר קומען וועג איך וויל, שפּיעלען מיט וועמען איך וויל, וואָס איך וויל, און אויף וויפיעל איך וויל! ווילט איהר — שטעהט איהר ביי דער זייט און קוקט און „שמירט זיך צו" וויפיעל אייער האַרץ גלוסט; ווילט איהר — זעצט איהר זיך אין קאָהן, און וויפיעל איהר ווילט, אזוי פיעל „אנטפערט" איהר. טרעפט איהר — איז גוט; אלא ניט — ווערד איהר באגראָבען, איז לא פּדלתם — האָט איהר נישט געטאַנצט מיט'ן בער. קיינער פרעגט אייך ניט, ווער איהר זענט, און פון וואַנען עס קומט צו אייך געלט, און צי האָט איהר געוואונען, צי פארלאָרען — נישט קיי־נעמ'ס עסק! כל זמן עס באָמבעלט זיך ביי אייך די מטבע און

— א טינט און פּען? דערויף איז טשוידעלי ביי מיר דער מאכער, — זאָגט בראָנזענטאָלער, און דער מחבר נעמט די פּען, טונקט איין אין טינטערעל, קוקט אויף ארקאדי'ן, און ארקאדי הייסט איהם שרייבען:

— שרייבט, זייט מוחל, 25 און 50, און 100 און 200, און 400 און 800, דען יעדער „פּאס" איז צוויי מאָל אזוי פיעל, און 1,600 און 3,200, און 6,400 און 12,800. האָט איהר ערשט צעהן פּאסען. היינט 25,600 און 51,200 און 102,400, — פּארשטעהט איהר שוין, וואו איך האלט?

ארקאדי צעלאכט זיך, ווי זיין שטייגער, מיט א קוויטש, לענט־ארויין די ציגאר אין די צייהן און די הענד אין די קעשענעס, געהט־אָפּ א פּאָר טריט צוריק און בלייבט שטעהן מיט איין פוס ארויסגעשטעלט אויף צופריהער אין מיטען חדר און שאקעלט זיך צו בעת מעשה מיט'ן גאנצען קערפער, און ער זעהט אויס ווי א בארג, וואָס האָט נאָר־וואָס טאקי געהאט די דרייצעהן פּאסען אוי: געמאכט די שענע עטליכע קערבלעך.

וועד עס האָט אין יענער מינוט נישט נעוועהן דעם נייעם שכן ארקאדי שווייצער, דער האָט אויף זיין לעבען נישט אָנגעקוקט קיין גליקליכען מענשען אויף דער וועלט!

קאפיטעל ו.

— אזוי? — זינגט־אויס בראָנזענטאָלער, דער בעל־הבית, און ציהט זיך אויס ווי לאַנג ער איז. — אצינד פּארשטעה איך שוין אייער קוק; איהר זוכט, הייסט דאָס, דעם נעכטיגען טאָג, מיין איך, דעם דרייצעהנטען פּאס? איהר ווילט, הייסט דאָס, דערגרונטעוועו די שפיעל ביז'ן דנא? אודאי, אודאי, מע קאָ, ניט זאָגען, א נעשעפט איז דאָס, נאָר ניט אזוי ראיעל, ווי איהר מיינט.

הונדערט צוואנציג! און אכט הונדערט פאר זעכס הונדערט פער־ציג! און...

— ש ש ש... — מאכט צו איהם בראָנזענטאָלער און האלט איהם צו דאָם מויל. — איהר קאָנט אזוי פארפאָהרען אין אלף הששי אריין!

ארקאדי געפינט זיך ווי בעלעריגט:

— איהר מיינט, אפנים, איך בין אייך מגזם, דערצעהל אייך בבא־מעשיות פון טויזענד איין נאכט? וואָם איהר ווילט קאָנט איהר אויף מיר זאָגען — קיין ליגנער בין איך קיינמאָל נישט נעווען. איך זאָל ניט דערלעבען זעהן די אלטע מאמע מיינע — ס'איז ביי מיר די בעסטע שבועה, דען זי איז ביי מיר טהייער, איך שיק איהר נאָך היינט אויף א קערבעל א וואָך, עס מעג דונערען און בליצען, — און איך זאָל טאקי אזוי מצליח זיין, און עס זאָלען מיר אזוי גיך אָנקומען די דרייצעהן פאסען, ווי איך זאָג אייך אמת! דער גאנצער אומגליק איז, וואָם ס'איז נישטאָ דער מזומן'ער כף־הא'ער, און איך נעה שוין מעהר נישט אין קלוב! ס'איז, פאר־שטעהט איהר מיך, אויסגעגאנגען פאדעם, און בין נאָך דערצו א בעל־חוב נמילות־חסדים גוטע ברידער — די האָר זעהען ניט מיינע! אוועקגעטראָגען אין לאָמבארד דעם גוטען זיינער פון זהב טהור מיט'ן ניל־דענעם רינג, מיט וואו איך האָב נעהאט ערגיץ א זאָך, וואָם מע קאָן פארזעצען... און נאָך אלע היומס, זאָג איך אייך, לאָם איך נאָר באקומען דעם ערשטען פינף־און־צוואנציגער, — און איך וועל איהם, אם ירצה השם, מיט גאט'ס הילף, באקומען — מאך איך א פארמענען פון אריבער מאה אלפים! איהר קוקט מיך אָן, ווי א משוגענעם? איא? אט וועל איך אייך ווייזען נאָר א קורצען חשבון, וועט איהר אליין זעהן, אז אזא נפש, ווי איך, קאָן מאכען פון איין כף־הא'ער די ריינע הונדערט טויזענד אייני־צינע, און נאָך מיט א סמיטשיק! איהר ווייסט, וואָם סע באַ־טרעפט דרייצעהן פאסען פון א פינף־און־צוואנציגער? אנו, נעמט נאָר אקארשט, זייט מוחל, א טינט און פען!

— אָ! זעהט איהר? — מאכט דער בעל־הבית און ווייזט אָן מיט די אויגען אויפ'ן מחבר'ס. — איהר האָט געזעהן, ווי טשיידעלי האָט זיך נאָר־וואָס אויסגעדרעהט אויף איין פוס און איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט? פונקט אזוי דרעה איך מיך ארום א געשעפט, א גרויס געשעפט, שוין פון כמה וכמה יאָהרען; איך דרעה מיך און דרעה מיך און שטעה אויף איין אָרט.

— א? אויב אזוי, פארשטעה איך שוין! — פערטאָפט אר־קאדי שווייצער מיט א געלעכטער. — איהר זענט א מעקלער פון די מעקלערס, וואָס פארקויפען דעם שפיץ פון די יעהופעצער בערג, דעם שאָטען פון די בוימער פונ'ם בויבעריקער וואלד, און בייטען דעם נעכטיגען טאָג אויפ'ן אדעסער לימאן, און פיהרען־דורך א באהן גלייך פון מאזעפעווסק צו דער לבנה? אָט אזוי זשע רעדט! וואָס זשע מאכט איהר אָנשטעלען? אָחינו אתה, נאָט אייך אָפּ שלום, דען אז איך וויל, זאָג איך, אז איך בין אויך א מעקלער. איך האָב אויך א צווייי־דריי אָפיסען ביי זיך אין קעסטעל פון די רייבע אימעניעם, מיט די שענע וועלדער, מיט די גרויסע פאלא־צען, מיט די קלוגע פערד, מיט די רייבע סאושעלקעס, מיט די אמת'דיגע דגים און מיט די ווילדע קאטשקעס, וואָס שווימען־ארום פון אויבען אויפ'ן וואסער...

— טיע־טיע־טיע! — שלאָגט איהם איבער בראָנזענטאָלער אין מיטען. — א איד איז דיר קיין קאטאָווע ניט. זעה־נאָר, ווי ער האָט זיך דאָס אביסעל צעלאָזט, ווי א בעל־דרשן! עס הויבט זיך נאָר ניט אָן. איך בין קיינמאָל נישט געווען קיין מעקלער און וועל ניט זיין קיין מעקלער, און בין אפילו נישט געלעגען נעבען מעקלערס. מיין נעשעפט איז ירושה. מיר לאָדען א ירושה, א גרויסע ירושה לאָדען מיר.

— א ירושה? — חאפט איהם אונטער ארקאדי. — פון וועמען איז? טאקי פון אייערען א זיידען? מסתמא א מאיאָנטעק א גרויסער, פון עטליבע דערפער מיט שאף און רינדער, מיט וואָ־סער־מיהלען אייגענע, מיט בריקלעך, מיט קרעטשמעס, מיט הייזער

ארקאדי שווייצער געפינט זיך ווי בעלעריגט.

— ניט ראיעל, זאגט איהר? גוט איז אייך, אז אייערע פאבריקעס ארבייטען דאָרטען, אייערע שיפען אויפ'ן ים געהען זיך, די מיהלען מאהלען, און אלייז זיצט איהר אויפ'ן גרייטען און שניידט קופאנעס פון די ביכלעך פאפיראס־פאפיר. האט קיין פאראיבעל ניט, פאני, וואס איך וועל אייך פרענען, אשטייגער, נאפשיקלאך, כדומה למשל, וואס איז, אייגענטליך, אייער געשעפט?

— מיין געשעפט? עהע־הע! — ציהט אוים דער בעל־הבית אויף איין ארשין. — מיין געשעפט? א סך האבען זיך שוין געבראכען די מוחות, געוואלט וויסען, מיט וואס איך פאר־נעם זיך; דער אקאלאדאטשניק האט וויפיעל מאל געוואלט דער־נרונטעווען זיך, נאר מכות וועט עמיצער נאר פאלען דערויף!

— וואס זשע? איהר שרייבט מזוזות? צי איהר טרייבט־ארוים שדים? צי איהר מאכט פאלשע פערציגער? מיר מענט איהר זאגען, נישקשה, ווי אין אייז אייזערנעם קאסטען מיט א גלאק!

— עט, איך האב פאר אייך ווינציג וואס מורא, לאו זיך אייך דאכטען! נאר דער חסרון, וואס ס'איז ניטא ביי וואס אנצוענעמען.

— אבער א נאמען באדארף דאך עם האבען!

— הערסט דו, אט דאס איז דאך די מעשה, וואס סע האט קיין נאמען ניט! וואס פאר א נאמען, אשטייגער, קאן מען דאס געבען, טשיידעלי, וואס שווייגט איהר?

דאס קלייגע מחבר'ל, וואס בראנזענטאלער האט איהם א נאמען געגעבען טשיידעלי, חאפט זיך אויף, ווי פונ'ם שלאף, שפרינגט־אראפ פונ'ם בעטעל מיט א טענצעל, ווי זיין שטיינער איז, דרעהט זיך אוים אויף איין פוס, מאכט צו־דעכט די בריל־ען און רופט זיך אן צום בעל־הבית:

— אייער געשעפט וואס פאר א נאמען מע קאן געבען? סע האט קיין שום נאמען ניט.

— מיר האבען דאך עפּעס געשמועסט, פּאני שווייצער, אז מע זאל מיך ניט איבערשלאגען? פון וואנען האט זיך גענומען צו אונז די דאזיגע ירושה — איז דערינען א גאנצע מעשה: איך בין גאר אליין בטבע, ווי איהר קוקט מיך אן, א איד א חלפן...

— אוי! — חאפט זיך אויף שווייצער. — גאט זאל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האב געקלערט, אז איהר באדארפט זיין א חלפן! דאס פּנים איז ביי אייך ווי ביי א חלפן. אלע חלפנים האבען עפּעס מאדנע טרוקענע פּנימ'ער און זעהען־אויס ווי עפּעס הילצערנע מענטשען מיט ש'ויענע קעפּ.

— איך בעט אייך, — זאגט צו איהם דער בעל־הבית — איהר וועט אמאל אנשטומט ווערען, צי ניין? דאס מוזל מאכט זיך אייך גאר ניט צו אויף קיין מינוט! אפּנים, ס'איז ביי אייך אזא מין חולאת?

ארקאדי שווייצער ענטפערט איהם דערויף גאר ניט; ער פערשטופט דאס מויל מיט'ן ציגאר, זעצט זיך צו און מאכט א מינע פון א סטאטיק, ווי א מענש, וואס האט זיך געגעבען דאס וואדרט שווייגען, און דער בעל־הבית קאן דערצעהלען זיין געשיכטע שוין אהן א שום איבערשלאג.

קאפּיטעל ז.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא. בין איך, הייסט דאס, געווען א איד א חלפן, געשטאנען מיט א טישעל אין מארק און צעביטען קליין נעלד, און דערפון געצויגען דאס שטיקעל ברויט. איז אבער דער חסרון, וואס פון חלפנות אליין קאן מען ניט לעבען; נעה, וואדרט, קוק־ארויס אויף א אידען, ביז ער וועט קומען אמאל אויסבייטען א קערבעל אויף מינץ, וועט מען פאר־דיענען א האדטען צווייער. וואס זשע טהום מען? באדארף מען זיין דערצו א שטיקעל . . .

א נוזמא און מיט קליטען נעמויערטע. — וואָס דען קאָן זיין, אַז בעט אייך, א אידישע ירושה?

— שוין? איהר האָט שוין וויעדער צעלאָזט דאָס ציגעל אייערס? אז איהר ווילט מיך אויסהערען אקוראט, זאָלט איהר מיך ניט איבערשלאָגען. פאר וואָס האָב איך אייך ניט איבערגע־שלאָגען, בעת א י ה ר האָט נערעדט?

אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער, פערציהט זיך געשמאק מיט'ן פא־פּיראָס, שפּאַרט זיך אָן אָן טיש, ציהט־אויס די לאַנגע פיס אין הויבט־אָן צו דערצעהלען, און ביידע שכנים הערען זיך צו מיט קאָפּ:

— באשטעהן באשטעהט די ירושה אונזערע דוקא פון מזומן געלט, און באטרעפען באטרעפט זי ארום און ארום בסך־הכל, שוין מיט פּראָצענט און מיט פּראָצענט דפּראָצענט, אזוי נרויס ווי נייען־און־נייענציג מיליאָן.

— הא? נייען־און־נייענציג מיליאָן? — שרייט־אויס אר־קאדי שווייצער און שפּרינגט אזש אונטער פון התפּעלות. — דאָס איז דאָך עפּיס, וועה איז מיר, א מין פּויטיקע, וואָס וואָלט אונז נענוג געווען אין דרייען אויפ'ן נאנצען לעבען, און עס וואָלט נאָך נעבליבען אבּיסעל די קרובים און אבּיסעל אויף עולמות. וואָס, ניט אזוי?

בראָנזענטאָלער לאָזט איהם רערען, ענטפערט איהם ניט דאָס אנדערע וואָרט, פערציהט זיך מיט'ן פאפּיראָס און דערצעהלט וויטער:

— זענען מיר אויף די נייען־און־נייענציג מיליאָן, הייסט דאָס, דרייי יורשים: איין ברודער מיט צוויי שוועסטער, צו דרייי־און־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק.

— וואָס רעדט איהר? — חאפּט איהם אונטער ארקאדי. — מיר דאכט, אז א ברודער נעמט צוויי מאל אזוי פיעל ווי א שוועס־טער, היינט ווי אזוי קומט ביי אייך אוים דער חשבון צו דרייי־אָן־דרייסיג מיליאָן אויף א חלק?

— נוט מאָרגען, געלי, רעטאַך טראָג איך! ווער פרענט אייך, גרינער אנרעם, זויערע קיסליצע, בהמה בצורת קעלבעל?

— א דאנק פאר א קאַמפּלימענט! — זאָגט איהם טשיידעלי און טהוט זיך א בויג צו איהם.

— ניטאָ פאר וואָס. — ענטפערט איהם ארקאדי מיט א בויג צוריק.

— אידען! טאָמער וואָלט איהר אויפגעהערט זיך איבערשיסען מיט ווערטער? — זאָגט צו זיי דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער:

— שא, ווא זשע האלטען מיר? יא. קומט אריין צו מיר אין קלייטעל א הויבער פריץ, זעצט זיך אוועק און בעטראכט מיין קראָם, פרענט זיך נאָך אויף איטליכער זאַך, וואָס קאָסט דאָס, וואָס קאָסט יענע, רעדט מיט מיר אויף פויליש, פארשטעה איך, אז ס'איז א פּאָליאק, נאָר קויפען קויפט ער נאָר ניט. „פון וואַנען איז א פריץ?" — פרעג איך איהם. זאָגט ער: „איז ווארשאוויא". „וואָס טהוסט דו היע?" זאָגט ער: „ניץ ניע ראָביא" — נאָר נישט, הייסט דאָס. אויף מאָרגען — נאָך א מאל דאָס אייגענע: אריינגעקומען, געזעסען, געקוקט, געבעטן, — גאָר נישט. אויף איבערמאָרגען וויעדער דאָס אייגענע, און אזוי אלע טאָג. „וי געפעלט דיר די שטאָדט, פאני גראביע?" — פרעג איך איהם. זאָגט ער: „זעהר א פיינע שטאָדט, און ניט אזוי די שטאָדט, זאָגט ער, ווי די מענטשען, און ניט אזוי די היגע מענטשען, ווי די היגע אידען; פון אידען האלט ער איין עולם ומלואו, מחמת אידען זענען, זאָגט ער, זעהר א פיין פאָלק; „איזראעליטי יעסטא באר־דזא שליאכטנע נאציא", — זאָגט ער, טאקי מיט דעם דאָזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען! דאָס ערשטע מאל אויף מיין לעבען הער איך, אז א פריץ, און נאָך א פּאָליאק דערצו, זאל האלטען פון אידען, ליעב האָבען זיי, רופען אונז גאָר „איזראעליטי", ניט „זשידזי", זיך אינטערעסירען מיט אונז, לויבען אין טאָג אריין אונזער אמאליגע אידישע מלוכה, מיט אונזערע מלכים, מיט אונ־

— נגב. — העלפט איהם אונטער ארקאדי שווייצער. — וואָס דען? עהרליך איז שווערליך, ווי מיין באבע טאָלצע, עליה השלום, פלעגט זאָגען בשעת אראָפנעמען וואכם פון די ערב יום־כפור'דיגע ליכט...

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט מאכען א פירוש אויף מיינע ווערטער? — זאָגט צו איהם בראָזענטאָלער. — איך זאָג, אז פון חלפנות אליין איז שווער צו לעבען, מוז מען זיין דערצו א שטיקעל סוחר: קויפען א מאל איין אלטע מטבע אין גלייכען געלט, אמאל א חפץ, איין אלטען הרס, א זילבערנע גאלקע פון א שטעקעל, אביסעל ברוך, און אט אזוי ווערד מען פון א חלפן א שטיקעל קרעמער, דאָס הייסט, מע רינגט־אָפּ א לאָך און מע שלאָגט צו א בלעטעל: „קויפט און פארקויפט", — ווערד שוין נוט. עס קומט אריין א מאל א פריץ, א פריצה, א איד, א שווארץ יאָהר, ער קויפט, פארקויפט, בייט־אוים שילע נא שווייקע, צי מע פארדיענט, צי מע דערלעגט — נאָר ניט, מע האנדעלט. ויהי היום, איינמאל, פארנאכט איז דאָס געווען, זיץ איך מיר אזוי פארטראכט, קיין פריון איז ניטא, עפענט זיך די טיר און עס קומט־אריין צו מיר אין געשעפט אריין עפים א פריץ א מאנאט, הויך ווי עוג מלך הבשן, כמעט אונטערגעשפּאָרט מיט'ן קאָפּ דעם בוידעם, מיט צוויי מורא'דיגע וואָנסעם, מיט א מין נאָז...

— אשר לא נאָזו אבותינו! — חאָפּט איהם אונטער ארקאדי, — און בראָזענטאָלער שטעלט־אנידער אויף איהם די אויגען, און דאָס בראָזענע פנים ווערד ביי איהם ווי פערשטאָרבען, ווי איינער רעדט: „וואָס איז דאָס פאר א מין שפּראָך?"

— ס'איז לשון־קודש. — ניט איהם ארקאדי צו פערשטעהן נאנץ ערנסט.

— גוט, וואָס איהר האָט אויסגעזאָגט, אז ס'איז לשון־קודש, אניט, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ס'איז פראָנצויז. — רופט זיך אָן דער מחבר טשיידעלי, און ארקאדי צאָהלט איהם אָפּ אויפ'ן אָרט:

מאכט ער צו מיר: „וויפֿיעל, מיינסט דו, אַשטיינער, פֿאַרמאָג איך?" זאָג איך צו איהם: „וויפֿיעל דו פֿאַרמאָגסט, ווייס איך דיר, דו זאָלסט פֿאַרמאָגען צעהן מאָל אַזוי פֿיעל". מאכט ער צו מיר ווייטער: „אָבער נאָפּשיקלאַך?" דאָס הייסט, ער ווייַ, איך זאָל איהם נאָר שאַצען וויפֿיעל ער פֿאַרמאָגט! כּיון איך מיך מיישב: עס קאָסט מיך נעלט? און האָב מיך אַרויס מיט די רי"ש אלפים! אז מיין פֿרייַ הויבט זיך ניט אָן צו קאָטשען, ווי נרויס ער איז, און טרייסלען זיך און לאכען אויף אַזעלכע תירוצ, אז איך האָב געמיינט, ער וועט, חלילה, פֿלאַצען פֿאר נעלעכטער. „טי יעסטעם וויעלקים דורנים, מאָשקע!" מאכט ער צו מיר נאכדעם, אז ער האָט זיך שוין נוט אַנגעלאכט; דאָס הייסט: אז איך בין א נרויסער נאר. „איך פֿאַרמאָג, זאָגט ער, אויף מיין הלק אליין נישט מעהר און נישט ווינציגער פון דריי און דרייסיג מיליאָן, און מיר אַלע דריי, איך מיט מיינע צוויי שוועסטער. הייסט דאָס, פֿאַרמאָגען מיר נייען־און־נייַנציג מיליאָן!" און נישט האָב נעטראכט, נעהט ער צו צום שיפֿלאָד און נעמט מיר אַרויס א פּאָר מיט פּאפּיערען און סראָגט מיר אונטער די פּאפּיערען נלייך אין פּנים אריין און זאָגט צו מיר: „נא באטש!" זעה, הייסט דאָס! וואָס זאָל איך זעהן? איך זעה פּאפּיערען מיט שטעמפּלען א כּד, נאָר וואָס דאָס איז — וויים איך ניט! „דו זערסט, זאָגט ער צו מיר, אָט די דאָזיגע חתימה? דאָס איז די חתימה פון'ס פֿרעזידענט אליין, פון אמעריקא, צונעשיקט נלייך אויף מיין נאָמען פון סאַנפראנציסקא, פון קאַליפֿאָרניע". מילא, קאַליפֿאָרני הייסט קאַליפֿאָרני, אז איך וויים ניט מיט וואָס מען עסט דאָס! „וויסט דו וואָס, פּאני מאָשקע, כאטש ער צו מיר, לאמיך דיר חאָטש דערצעהלען, וועל איך בין — וועסט דו פֿארשטעהן וואָס דאָס איז פּאָר פּאפּיערען און וועל איז דער נראָף דאכבערדעמבאַ־דעמביצקי". אזוי זאגט ער צו מיר, דער פּרייַ הייסט דאָס, און פֿאַרויכערט דעם לאנגען לולקע־ציבעק און הויבט מיר אָן צו דער־צעהלען א נאנצע מעשה.

זערע נביאים, און ווער שמועסט שלמה המלך — דער [illegible]ז, זאָגט ער, געווען „בארדזא ניע נלופי טשלאָוויק", דאָס הייסט, נאָר קיין נאָר נישט, טאקי מיט דעם דאָזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידן! בקיצור, דער פּריץ איז נעווארען ביי מיר א היימישער פּריץ און זעהר־זעהר איין אָפּטער גאסט. איך וויים אליין ניט, פּאר וואָס, נאָר מיר זענען נעווארען מיט איהם נפש אחת, זיך ליעב געקרינגען פּשוט איינס דאָס אנדערע, אָננעהויבען אריינקומען איינס צום אנדערען, ער צו מיר אלע פּרייטאָג־צו־נאכטס אויף שבת'דינע פּיש, איך צו איהם שבת בייטאָג אויף א גלעזעל טהיי. ווער ער איז און וואָס ער איז — האָב איך נישט אָננעהויבען צו וויסען. איך האָב נאָר נעהערט, אז ער איז א גראף, אזן רופען רופט מען איהם דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— אָהא! — מאכט ארקאדי שווייצער. — ער חאפט שוין א ביסעל בעם אָנבליק פון אונזער משה־מענדי־מרדכי־אהרן־פּייסי־דבורה־טשה־מענדיס, וואָס מע דארף פריהער גוט איבערבייסען, מע זאָל דאָס קאָנען אויסרעדען אין איין אָטהעם. מילא בקיצור, ווי אזוי, זאָגט איהר, רופט מען איהם, אייער אָדון?

— דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי רופט מען איהם, און וואָהנען וואָהנט ער הינטער דער שטאָדט ביי זיינע צוויי שוועסטער, וואָס מע רופט זיי ביי אונז „די באָרישנים" און וואָס ביידע אינאיינעם זענען אלט אריבער א מאה. די דאָזיגע מיידלעך זיצען שטענדיג פאָרשפּאָרט, האָבען מורא פאר א מענטשען, קיין בן־אָדם האָט נאָך נישט נעהאט ביי אונז די זכיה זיי צו זעהן, און איך אויך נישט, און איטליכם מאָל, ווען איך האָב מיט איהם נעווארט מאכען א שמועס פון זיינע שוועסטער — פלעגט ער נאָר א מאָך טהון מיט דער האנד, זיך נעמען צום לאכען ציבעק און פאָרשלאָגען די רעד. איינמאָל זיץ איך מיט איהם אזוי שבת בייטאָג אן מיר מרינקען מיי, רופט ער זיך אָן צו מיר פלוצים פון דער העלער הויט: „זאָג מיר נאָר, פּאני מאשקע, וויפיעל שאצט דו מיך?" זאָג איך: „איך פּארשטעה ניט וואָס דו מיינסט, פּאני גראביע".

בשעת מעשה בעווייזט בראָנזענטאָלער מיט דער האַנד, ווי אזוי עס שפּרינגט ארויס דער קאָרעק: פּאָץ! און ארקאַדי שווייצער רופט זיך אָן:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך בין אייך מוחל די קאָרעטעס מיט די פערד, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, מיט די יענערס פון פּאַרענט און פון הינטען, פּאַר איין פּלעשעל פּויליישען מעד אָדער נאָליווקע פון יענע אַלטע פּויליישע מעדען מיט די נאָליווקעס. צי איהר ווילט רוקא א גלעזעל ווין, און אפשר ווימאָראָזיג דערצו?

— עס מעג זיין א פּראָסט גלעזעל שטאַרקע, — מאַכט בראָנזענטאָלער און דערצעהלט ווייטער:

— הוינט גלעלט, מזומן גלעלט און באנקאָווע בילעטען, זאָגט ער, איז גענוען אזוי פיעל, אז אויף שניידען קופּאָנעס האָט מען גע־האַלטען באזונדערע מענטשען, וואָס זענען געזעסען מיט שערלעך פון גאנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאכט און מע האָט געשניטען און געשניטען.

בשעת מעשה בעווייזט בראָנזענטאָלער מיט צווי פינגער, ווי אזוי מע האָט געשניטען די קופּאָנעס, און אלע דריי שטעלען זיך פּאָר א נאנצען בארג מיט קופּאָנעס, און ארקאַדי שווייצער רופט זיך אָן:

— פּונקט ווי ביי מיין עלטער־זיידען פון דער מאמעס צד; ער איז גענוען, זאָגט מען, אזא גביר און האָט נעהאַט אזוי פיעל בהמות מיט שאָף מיט ציענען, אז ס'איז גענוען אוממעגליך, מע זאָל זיי מעלקען; האָט מען אויסגעראָבען פון זיירטוועגען א גרוב און מע האָט זיי אריינגעלאָזט אין גרוב אריין, זיי זאָלען זיך אליין מעלקען און טאקי דאָרטען מיט די פּים אויסשלאָגען פּוטער...

— איך זעה אין אייך, — זאָגט צו איהם דער בעל־הבית מיט פערדראָס — אז איהר מיינט, מע דערצעהלט אייך פּזמונות, מעשיות פון טויזענד איין נאכט?

— אפנים, אז דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע מעשה? — זאָגט אַרקאַדי שווייצער און שפּאַרט זיך אָן מיט'ן קאָפּ אויף דער לינקער האַנד און טהוט אַ וואונק צום מחבר: — פּאַני פּיפּער־נאָטער! מע האָט דאָך אייך געלאָזט בעטען, איהר זאָלט ניט שלאָפען און האָרכען מיט קאָפּ.

— הלואי וואָלט איהר אזוי געהאָרכט מיט קאָפּ און ווינציגער געהערט! — ענטפערט איהם טשיידעלי, און בראָנזענטאָלער דער־צעהלט די נעשיכטע פון'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

קאַפּיטעל ח.

— שא, וואו זשע האָלטען מיר? יאָ, ביי'ם גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי. קומען מיר אַרויס, זאָגט ער, פון די אמת'ע דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקים, פון די ערשטע אָלטע פּוילישע מאָגנאַטען, געבונדען מיט די פּאַטאָצקים, מיט די ליובאָמירסקים און מיט די זאָמאָיסקים, געשפּיעלט אמאָל די גרעסטע ראָלע אין דער וועלט, נעהאָט אייגענע אימעניעס גרויסע אויף טויזענדער קאָמפּערראַטנע וועלסטען, מיט וועלדער אזעלכע, וואָס קיין פּוס פון קיין מענטשען איז דאָרט נאָך קיינמאָל ניט געווען, מיט די שענסטע פּאָלאַצען, גערטנער, אַראַנזשערייען, מיט די ברענענדיגע פערד, מיט די שענע קאַרעטעס, מיט די גרויסע טייערסטע הינט, און אז מען איז ביי זיי אַרויסגעפאָהרען, זאָגט ער, נאָפּאָלאָוואָניע, אַדער נאָ־שפּאַצירן, איז אַ יענער פון פּאַרעטע, אַ יענער פון הינטען, זעכס פערד נאָ־שפּיץ — ערדציטערניש! הייבט די קעלערס זייערע מיט די בעסטע ווייגען, מיט די אָלטע בראָנפענס, מיט די גוטע סטאַרקעס, מיט די אמת'ע קאָניאַקען, מיט די עכטע פּוילישע מעדען און געשמאַקע נאָליווקעס, וואָס אז מען עפענט אויף אַ פּלעשעל, שפּרינגט־ארויס דער קאַרעק און סע געהט אזש אַ רויך...

זעהר א גרויס פארמענגן אין די בענק מיט א צוואה, אז דאס געלט זאל ליגען פינף און צוואנציג יאהר און עס זאל וואכסען אויף דעם פראצענט, און אז עס וועלען איבערגעהן די פינף און צוואנציג יאהר, זאל מען דאס צעטיילען צווישען זיינע קרובים, איטליכען באזונדער א גלייכען חלק. און אזוי ווי פון אלע דאמבע־דעמבאדעמביצקים זענען פארבליבען נאר ער, מיין פריץ הייסט דאס, מיט זיינע צוויי שוועסטער, לכן זענען זיי די אייניציגע יורשים אויפ'ן גאנצען פארמענגן, וואס טרעפט אן אצינד, ווי איך האב אייך געזאגט, נייען־און־נייענציג מיליאן, דאס הייסט פונקט צו דריי און דרייסיג מיליאן אויף א חלק.

— איך זאל פארמאגען דאס פראצענט פונ'ם געלט, וואלט איך זיי באוויזען אין קלוב, ווער עלטער איז! — חאפט זיך אויף ארקאדי.

— לאם איך פארמאגען חאטש די הוצאות, וואס דארף קאסטען פאהרען ברענגען דאס געלט פון דארטען אהער, וואלט איך שוין געוואוסט וואס צו טהון! — זאגט דער מחבר.

— האט קיין פראיבעל ניט, איהר זענט ביידע נארא־נים! — זאגט בראנזענטאלער. — איהר ווינשט מיר בעסער, איך זאל דורכפיהרען אט דאס, וואס איך וויים, וועט איהר בעסער מאכען.

— אמן, לאז אייך גאט העלפען! — זאגען ביידע שכנים מיט א מאל, און דער בעל־הבית דערצעהלט ווייטער:

— שא, ווא זשע האלטען מיר? יא, ביי די נייען־און־נייענציג מיליאן. דערהערט פון איהם אזא מעשה, פארשטעהט איהר דאך, ווי אזוי איך בין אונטערגעשפרונגען און זאג צו איהם, צו מיין פריץ הייסט דאס: „סטייטש, אדוני פריץ, נייען־און־נייענציג מיליאן, וואס שווייגסט דו?" מאכט ער צו מיר: „ביזט א נאר, דא העלפט ניט קיין שרייען! מע דארף, זאג ער, פאהרען און נעמען געלט". „נו, זאג איך, פאהרט מען און מע נעמט

— חס וחלילה! — מאכט ארקאדי. — וואָס הייסט, איך וועל אזעלכעס מיינען? וואָס בין איך עפּעס, א יונגעלע? דערצעהלט, דערצעהלט, מיר האָרכען אייך מיט קאָפּ!

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, זענען זיי נעווען, הייסט דאָס, אונגעהויער רייך און געשפּיעלט די גרויסע ראָלע ביזן... ביז'ן פּוילישען מיאָטעוש. און אז ס'איז נעקומען דער פּוילישער מיאָטעוש, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלע זייערע מאיאָנטקעס מיט'ן טיטול גראָף, געוואָרען אויס גראָף דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, נאָר פּשוט — פּאני דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי.

— פּאן יוזש נע אסעסאָר? שרה, נעם־צו די פּיש! — מישט אריין ארקאדי א וואָרט, און בראָנזענטאָלער בעט איהם, ער זאָל גיין האָבען קיין טבע פון איבערשלאָגען, בשעת יענער רעדט.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יאָ, האָט מען ביי זיי צוגענומען אלסדינג, און זיי האָבען נעבאָך געמוזט אָפּטרעטען, נעמנומען אויף זיך דעם גלות, צעקראָכען נעוואָרען איבער דער גאַנצער וועלט, דער אהער, דער אהין, און געבליבען זענען זיי נאָר אין דרייען: ער, הייסט דאָס, און זיינע צוויי שוועסטער, מיידלעך, וואָס האָבען זיך אויפגעהאלטען ביי זייערען איין אלטען פעטער, אויך א דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי, און פון יענעם פעטער האָבען זיי געהערט, אז ער האָט א יונגערען ברודער סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי אין אמעריקא ערגיץ, אין קאליפאָרניע, געהט איהם דאָרטען זעהר גוט, און ער רופט זיי אלע אהין, קיין קאליפאָרניע, נאָר זינט דער דאָזיגער פעטער זייערער איז אוועק־געשטאָרבען, האָבען זיי שוין מעהר פון דעם סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי נישט געהערט און נישט געוואָהן, און האָבען שוין נאָר פּאַרגעסען, אז זיי האָבען אמאָל געהאט ערגיץ א פעטער סטאניסלאָוו. פּלוצים, מיט עטליכע יאָהר צוריק, קומט זיי אָן א ידיעה, אז אין אמעריקא, אין פילאָדעלפיע, אין דער שטאָדט סאַנפראנציסקא, איז מיט דרייסיג יאָהר צוריק געשטאָרבען איינער א סטאניסלאָוו דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי און האָט איבערלאָזט

איזראעליטי" — טאקי מיט דעם דאזיגען לשון, ווי איהר זעהט מיך א אידען!

— וואס טויג מיר זיינע קאמפלימענטען? — מאכט ארקאדי. — איהר דערצעהלט בעסער, וואס האט איהר געמאכט מיט די אידען?

— הערסט דו? — זאגט בראנזענטאלער. — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה!

— מאקי באמת? — מאכט ארקאדי שווייצער. — וואס זשע איז געווען ביז אהער?

— א הקדמה. — רופט זיך אן דער מחבר.

— אמת, טשיידעלי איז גערעכט, דאס איז געווען נישט מעהר ווי א הקדמה; נאר שרעקט זיך ניט, די הקדמה איז גרעסער פון'ם ספר.

אזוי זאגט בראנזענטאלער דער בעל־הבית און דערצעהלט ווייטער די געשיכטע מיט די מיליאנען.

קאפיטעל ט.

— שא, וואו זשע האלטען מיר? יא, ביי אונזערע אידעלעך. אונזערע אידעלעך זענען, ברוך־השם, אזא פאלק, וואס קאטארע זיי וועלען אייך קויפען און פארקויפען, האנדלען־וואנדלען, דרעה־שמעה וואס איהר ווילט, כל השפעקולאציעס שבעולם! דערצעהלט זיי אויפ'ן הימעל א יריד — וועלען זיי אוועקווארפען האק און פאק און פליהען גלייך אין הימעל אריין און שפרינגען אין פייער אריין; און קומט לעגט זיי פאר א ריין נעשעפט, א כשר'ע ירושה, א מזומן'ע זאך, וואס אט ליגט דאס, גאה הויב עס אויף און נעם דאס צו — ניין, איז ניטא קיינער אין דער היים! וואס איז די מעשה? ס'איז צו גוט, זאגען זיי, צו פיעל געלט, צו א גרויס גליק — און גאה מאך מיט זיי! סטייטש, בהמות בצורת אדם,

געלט!" „אָט אזוי ניך, זאָגט ער, פּאָהרט מען און מע נעמט געלט? מע דאַרף, זאָגט ער, נעמען מיט זיך איין אַדוואָקאַט, און פּאָפּיערען אַ סך דאַרף מען אַרויסנעמען; דאָס קאָן מען ניט מאַכען חאָפּענדיג; מע דאַרף דערצו האָבען, זאָגט ער, גערולד און געלט, זאָגט ער, געלט, פּיעניאָנדזע!"... אזוי זאָגט ער צו מיר און פּיפּקעט דעם לולקע־ציבעק גאָנץ רוהיג. און איך? איך בּרען, איך גליה, איך עק מיך! „וואָס איז מיט דיר, פּאָני מאָשקע, זאָגט ער, וואָס ביזט דו אזוי צעקאָכט?" „סטייטש, זאָג איך, אזא מטמון מיט געלט! אזא איין אוצר! אַ קליינינקייט נייען־און־נייענציג מיליאָן!? פון אונטער דער ערד, זאָג איך, וואָלט איך אויסגעגראָבען געלט אויף הוצאות און וואָלט אוועקגעפּאָהרען נאָך די מיליאָנען!" אזוי זאָג איך צו איהם, און ער זיצט זיך גאָנץ קאַלטבלוטיג, פּיפּקעט דעם לולקע־ציבעק, טהוט זיך אפילו ניט אַ קנייטש, ווי איינער רעדט: „וואָס זאָל איך טהון? זאָל איך מיר מפקיר זיין צוליעב די מיליאָנען? דאָס לעבען איז טייערער!" בקיצור, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? איך האָב מיך געגומען צו מיין פּריץ איהם פּיקען אין קאָפּ אריין אַלע טאָג, אַלע טאָג: „פּריצ'אָני, וואָס שווייגסט דו? איך וועל מיך פּרובּען, זאָג איך, ביי מיינע אידען, טאָמער וועל איך קריגען פון דיינעטוועגען די עטליכע קערבלעך, וואָס מע דאַרף". „מהכתיתי, מאַכט ער, אַז דו ווילסט, פּרוב זיך, אפשר וועסט דו קריגען? איך וויים, זאָגט ער, אַז מיט אידען קאָן מען אַלסדינג מאַכען, וואָרום אידען זענען, זאָגט ער, אַ רייך פּאָלק און אַ קלוג פּאָלק און אַ פּארשטענדיג פּאָלק. אויף דער גאַנצער וועלט, זאָגט ער, איז נישטאָ נאָך אזא פּאָלק, ווי אידען! צוויי, זאָגט ער, פּעלקער זענען פּארהאַן אויף דער וועלט: פּוילען און אידען! די דאָזיגע צוויי פּעלקער, זאָגט ער, מוזען אמאָל גובר זיין די גאַנצע וועלט און געווען־טיגען איבער דער גאַנצער וועלט! אַלע פּעלקער, זאָגט ער, וועלען אונטערגעהן, אויפּפרעסען איינס דאָס אַנדערע, נאָר אידען און פּוילען — די וועלען בלייבען אייביג! „פּאָליאַקי אי

און נאך כדומה אזעלכע שטעכווערטער זאגען זיי מיר, און מיין ווייב האט זיך צוגעזעצט צו מיר אין מאל פאר אלע מאל: גט און גט. „שטיא! — טענה איך צו איהר. — וואס הערסט דו זיי? דיינע גוטע פריינד, זאג איך, זענען דיך מקנא, פארגינגען דיר נישט אזא גליק!" נעה טענה מיט א אידינע. „פאר דיר, זאגט זי, דאס גליק, בינד מיך אויף און נעב מיר גט!" וואס טויג אייך, מיר האבען זיך געמוזט גט'ען, און פאר גריזאטע מיט בזיון בין איך אפגעטראטען פון מיין שטאדט און בין אריבער־געפאהרען אהערצוצו קיין יעהופעץ אינאיינעם מיט מיין פריץ, הייסט דאס, זוכען, טאמער ווילען מיר דא געפינען געלט אויף הוצאות. פארט א גרויסע שטאדט מיט אלערליי נעשעפטען, מיט מעקלערס א סך, מיט מענטשען, וואס ווילען, חלש'ען פארדיענען א קערבעל, און האב איהם באזעצט, מיין פריץ הייסט דאס, אין א שענעם נומער פון א האטעל, און אליין האב איך מיר אפגע־דונגען אט־א־דעם דאזיגען בוידעם, ווי זאגט איהר, נעהענטער צו נאט, און אלע פריהמארגען נעם איך מיר דאס שטעקעלע און גיה מיר ארויס אויף דער בערזע, אין דרויסען הייסט דאס, דארט, וואו אלע אידען דרעהען זיך ארום, און שלים קענטשאפט מיט דער וועלט, און ס'איז א סברה, אז מיר מאכען דא א קאמפאניע, דאס הייסט, עטליכע מענטשען לעגען זיך צונויף מיט א קאפיטאל פון היבשע עטליכע טויזענד קערבלעך אויף חלקים, דאס הייסט, וויפיעל איטליכער גיט, אזוי פיעל חלקים האט ער אין געשעפט, אויף יעדען הונדערטער נעמט זיך אן צעהן טויזענד, אויף טויזענד — הונדערט טויזענד, אויף צעהן טויזענד — א מיליאן. און ווי פארשטעהט איהר, האט איצטער מיין ווייב חרטה? זי שיקט אונטער צו מיר אלע מאל א גוטען פריינד, און די גוטע פריינד וועלען צעפיקעט פאר קנאה, וואהרום ווי קאנען זיי דאס נאר איבערטראגען, אז זייער קרוב, משה בראנזענטאלער, א איד א חלפן, זאל מיט א מאל אזוי אויפגעריכט ווערען, באקומען דריי מיליאן קארבען?!

נייען־און־נייענציג מיליאָן! ניין, זאָגען זיי, מיר זענען אייך מוחל די מיליאָנען, גיט אונז בעסער א געשעפט פון מויזענדער... אנדערע מאכען נאָך חוזק, דאָס גרעסטע געלעכטער, לצ'עווען אויף וואָס די וועלט שטעהט: „וואָס הערט זיך מיט איי ער ע מיליאָנען?" ס'איז מיר געווען, הערט איהר, א בזיון פאר מיין פּריץ, וואָס האלט אזוי פון אידען, לויבט זיי אין טאָג אריין, רעכענט זיי פאר די ערשטע חכמים אין דער וועלט — צום סוף, נאָט אייך, ריינע בהמות, כשר'ע קעלבלעך, פערד, ווי איך בין א איד, פערד! תחילת האָבען זיך אפילו יאָ נעפונען א פאָר מענשלעך, וואָס האָבען איינגעשטעלט עטליכע קערבלעך אויף הוצאות, נאָר אז ס'איז געקומען, מע האָט באַראַפט האָבען נאָך הוצאות, פאַפּיערען, דעפּעשען, האָבען זיי זיך מיישב נעווען: סטאָפּ! וואָס איז די מעשה? גענוג, זאָגען זיי, ס'איז ביי זיי ניט קיין קוואל, זאָגען זיי, א ברונען נעמט זיך אויך אויסעט... געפעלט אייך אביסעל חכמים? זיי וואָלטען א בעלן געווען אויף מיליאָנען און ס'וואָל זיי קיין געלט ניט קאָסטען! נעבראָטענע טייבעלעך אין מויל אריין! אנדערע האָבען אָפּגעשווינגען, און פון אנדערע האָבען מיר נאָך געהאט בזיונות אויך; זיי האָבען געסטראשעט מיט'ן פּראָקוראָר... וואָס דאַרפט איהר מעהר, אז זיי האָבען אַרויפגעפיהרט מיין אייגען ווייב, זי זאָל ביי מיר נעמען גט.

— וואָס? איהר זענט א באווייבטער? מזל טוב אייך! — חאָפּט זיך אויף ארקאדי.

— געווען א באווייבטער, — זאָגט בראָנזענטאָלער — היינט שוין ניט. זאָרגט זיך ניט, מיר האָבען זיך גע'גט. קרובים האָבען זיך אריינגעמישט און גלאט גוטע פריינד: „וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, מיליאָנען? היט בעסער אָפּ אייער געשעפט, א מזומנ'ער גראָשען איז טייערער פון אלע חלומות, און וואָס טויג אייך, זאָגען זיי, ארומפיהרען זיך מיט'ן דאָזינען אָרון? נאָט ווייסט, וואָס פאר א נפש דאָס איז? אפשר איז דאָס איין אָדם בפקדך?"

חדר מיט רער ציגאר אין מויל, די הענד צענומען, די פּיס צע־שפּרייט, די פּלייצעס אויפגעהויבען און דאָס פּנים שטאַרק אוים־געצויגען, און קאָן לאַנג־לאַנג נישט אויסרעדען א וואָרט. נאָכ־דעם טהוט ער זיך א פּאַטש מיט די הענד איבער די ליטקעס און צעלאַכט זיך מיט א קוויטש, ווי זיין שטייגער איז, און ציהט אוים:

— דרייי מיליאָן קאַרבוינים! חא־חא־חא! אָט דאָס הייסט א מטבע! דרייי מיליאָן! וועז איך האָב, אשטיינער, אָט די דרייי מיליאָן אייגציגע! אָך טי, רבונו של עולם!!!...

קאַפּיטעל י.

די דרייי מיליאָן, וואָס בראַנזענטאַלער וועט אמאָל בעקומען, האָבען אונזער ארקאדי'ן, ווי מע זאָגט, אונטערגעטראָגען. ער האָט ניט אויפגעהערט ארומצושפּאַנען, היצען זיך, שיטען מיט ווער־טער, ווי פון א זאָק, און דער האַלב־נאַקעטער בעל־הבית איז מיט א מאָל אויסגעוואַכסען, בעקומען חן ביי איהם אין די אויגען, אין ער האָט זיך אָנגעהויבען צולאַסטשען זיך, צושאַרען זיך צו איהם, ווי א קעצעלע, אָדער ווי א געטרייער הונד, אז ער וויל זיך צו'חנפה'נען צו זיין בעל־הבית.

ארקאדי שווייצער האָט דאָס געטהאָן ניט מחמת ער האָט ארויסגעקוקט דערפון עפּים א טובה פּאר זיך. ער האָט דאָס נע־טהאָן נאָר צוליעב דעם כח המושך פון געלד, וואָס האָט איהם תמיד געצויגען צו זיך, ווי א מאגנעט. ער האָט ליעב געהאַט געלד ניט כהמת דעם, וואָס ער דארף דאָס אזוי נויטיג האָבען, נאָר מחמת דעם וואָס ס'איז ג ע ל ד, מחמת דעם, וואָס „געלד איז א גוטע, ליעבע זאך". אונזער ארקאדי האָט געקאָנט אוים־שטעהן אויף די פּיס צעהן שעה כסדר אין קלוב ארום דעם גרויסען קיילעביגען טיש און בעטראכטען דאָס שפּיעל, קוקען ווי דאָס רויטע קלינגענדיגע גאָלד שיט זיך אָהן איין עק, אָהן איין אויס־

— וואָס? דריי מיליאָן קאַרבען? — חאַפּט זיך אַרויס אַרקאַדי שווייצער און שפּרינגט אַראָפּ פּונ׳ם בעמעל. — וואָס הייסט דריי מיליאָן קאַרבען?

— וואָס האָט איהר זיך אַזוי דערשראָקען? — מאַכט צו איהם בראָנזענטאָלער און פערדרעהט א פּאָפּיראָס און קוקט־אַראָפּ צו זיך אויף די פּים גאַנץ קאַלטבלוטיג, גלייך ווי מע רעדט דאָ פון א דרייערעל. — וואָס זענט איהר דאָ אַזוי נתפּעל געוואָרען? איך האָב קאַרג האַרעוואַניע דערביי?

— אָבער דריי מיליאָן? — זאָגט אַרקאַדי אין צענעמט די הענד.

— דריי מיליאָן. אַזוי האָבען מיר אָפּגערעדט! און נישט נאָר גערעדט — טאַקי צעשריבען זיך אויף פּאָפּיער און גע׳חתם׳עט ביי׳ם נאָטאַריוס, וואָרום מען איז דאָך ניט מעהר ווי לעבעדיגע מענטשען, דער פּריץ איז שוין אַיין אַלטער פּריץ, אַליין בין איך אויך ניט קיין יונגערמאַן, איך האָב ברידער א כּך מיט שוועסטער אַרעמע, א מענטש איז ניט ביי זיך אין די הענט, א קשיא אויף א מעשה? נאָט לייענט!

און בראָנזענטאָלער עפענט־אויף דאָס טישקעסטעל, שלעפּט־ארויס שוין אַביסעל א פערגעלטען בויגען פּאָפּיער, גע׳חתם׳עט מיט א מאָדנע פערדרעהטער, פערצוקטער, פערפּלאָנטעטער חתימה מיט שלענגלעך, מיט דריידעלעך, מיט בייגעלעך און מיט ווייד־לעך, און רופט זיך אָן צו אַרקאַדי׳ן:

— איהר זעהט א חתימה? דאָס מאַכט: „יאָן־קאָזימירוש־זיגמונד, גראָף־דאָמבע־דעמבאָ־דעמביצקי"...

און אַרקאַדי שווייצער שטעהט און קוקט זיך איין אין דער דאָזיגער קינצליך פערדרעהטער חתימה, וואָס זעהט אויס אויפ׳ן פּאָפּיער, ווי א שלאַנג מיט א פוינעל האָבען זיך אַרומגענומען, איינגעפּלאָנטעט איינס אינ׳ם אַנדערען, און אין מיטען א קלעק, און מע וויייסט ניט, וואו הויבט זיך אָן שלאַנג און וואו לאָזט זיך אויס פוינעל. און ער בלייבט שטעהן ווי אָפּהענדיג אין מיטען

אז יענע נאכט מוז ער „באגראבען ווערען"; האָט מורא פּאר א גוט אויג ערגער ווי א אידינע, טאָמער נעווינט ער — זאָגט ער, אז ער האָט פערשפּיעלט, און בייט נישט קיין נעלד יענעם בשעת שפּיעלען, און וועט אייך ניט לייהען פונ׳ם קאָהן, איהר זאָלט זיך פּאר איהם אויסציהען! און חאָטש ער איז איצט „נישט ביי נעלד" שוין פון א צייט און ווייסט נישט, פון וואַנען קאָן ער האָבען נעלד, דאָך נלויבט ער, ווי איין עהרליכער איד נלויבט אין משיח׳ן, אז דער „נאָט פון קאָרטען" קאָן נאָך מאכען אזוי, אז ארקאדי שווייצער זאָל נאָך האָבען נעלד, און נרויס נעלד! דער עיקר איז — דער ערשטער כּה־הא׳ער מיט די ערשטע עהרליכע שענע פּאסען, וועט שוין נאָכדעם נעהן, אם ירצה השם, ווי א מזמור!

דער ערשטער נעדאַנק זיינער איז נעווען נאָכדעם, אז ער האָט זיך אביסעל בערוהיגט פון די דריי מיליאָן: אפשר איז דאָס א בעשערטע זאָך פון נאָט, וואָס ער האָט זיך דא בעזעצט מיט דעם דאָזיגען בראָנזענטאָלער? וואָרום וואָס האָט ער עפּים נראָד אָנגעטראָפּען אהערצו און ניט ערגיץ אנדערש? אפשר הויבען זיך אָן פון דער מינוט „זיינע זיבען יאָהר"? ביי אָט אזא מין סומע פון דריי מיליאָן — ווי וועט איהם ניט אראָפּפאַלען חאָטש עטליכע טויזענדער, איך זאָג שוין נישט קיין צעהנער הונדערטער טויזענדער! און ארקאדי הויבט־אָן זיך אונטערשמירען צום בעל־הבית שוין נאָר מיט איין אנדער ניגון:

— זאָגט דשע מיר, מיין ליעבער רב משה, — אזוי, דאכט זיך, רופט מען אייך, הא? — אשטייגער, כדומה למשל, וועז איהר טרעפט צו מיר פריהער מיט א קליין שטיקעל צייט, בשעת מיר איז, ניט היינט נעראכט, נעווען נראָם אין קאָפּ, ענג אין קעשענע און דאָס קערבעל איז נעווען א ממזר, — סטייטש, נעם איך דאָך ארויס די האַרטע הונדערטערם בשמחה רבה ואמרו כולם און זאָג: זה כפרתי, זה חליפתי, זה הטויזענדער ילך לחיים ארוכים טובים ולשלום, וואָרום ארקאדי שווייצער פּארשטעהט מיט נאָט׳ם הילף

הער, נעהט־איבער פון איינעם צום אנדערן, גיסט זיך ווי וואסער. אט ליגט ביי איינעם א נאנץ בערגעלע גאלד, דאם גאלד וואכסט און וואכסט, אט נעהט דאם אריבער צו יענעם, און אט איז דאם וויעדער געקומען צוריק. ארקאדי שטעהט און קוקט, ווי יענער „וואַרפט די קאַרט", און חאטש ער האט אין דעם שפיעל קיין שום חלק ניט, וואָרום ער איז „נקי" (אויף זיין שפראך), „ריין ווי א טעלער", נאָר גלאט, דער גלאנץ פון גאלד און דאם קלינגען פון גאלד און דאם גאלד אליין פעראינטערעסירט איהם אזוי ווייט, אז עס קלאפט איהם דאם הארץ פאר יענעם, ער קוועלט־אן איינעם מיט דעם, וואם „נעמט־אויס", און העלפט מיט א זיפץ יענעם, וואם האט איינגעשטעלט און איז „אריין ווי קורח".

ס'איז שווער צו זאגען, וועלכעם שטעהט ביי איהם העכער — צי דאם שפיעל, צי דאם גאלד? ביידע זאכען אינאיינעם זענען ביי איהם ווי צונויפגעפלאכטען, איינגעפלאנטעט איינם אינ'ם אנדערן, לעב, איינגעבאקען אין הארצען, טייערער פון אלסדינג אויף דער וועלט, און נאָר אין די צוויי זאכען ליגט זיין נשמה, און נאָר ארום די צוויי זאכען דרעהען זיך אלע זיינע מחשבות. וואם עס זאל זיך איהם ניט חלום'ען — חלום'ען זיך איהם „פאַסען" (געווינם) אדער „פראוואלען" (פערלוסט), און נאָר קאַרטען און נאָר נאלד זעהט ער פאר די אויגען. אז ער דערזעהט פאר זיך געלד, איז די ערשטע מחשבה זיינע: „וויפיעל קאן מען מיט דעם מאכען, וועז נאט העלפט, עס קומען אן די רעכטע „פאסען", דער דרייצעהנטער, דרייצעהנטער פאס?" און ער הויבט אן רעדען מיט נאט, וועלען א מאמין.

ארקאדי שווייצער איז, ווי דאם רוב קאַרטענשפיעלער, א גרויסער, גרויסער מאמין, און נישט נאָר א מאמין אליין, נאָר איין אבערגלויבער, גלויבט אין גוטע און שלעכטע חלומות, נעהט נישט אין קלוב אריין שפיעלען נישט מאנטאג, נישט דעם דרייצעהנטען, קעהרט זיך אום צוריק מאמער בעגעגענט ער א גלח, און אז עס לויפט איהם איבער דעם וועג א קאץ, ווייסט ער געווים,

— נייען־און־נייענציג מיליאָן! — העלפט איהם אונטער דער מחבר, און ארקאדי פאלט־אָן אויף איהם וויערער א מאל און מאכט איהם מיט דער בלאטע:

— דייטש, איהר רעדט אויך פון מיליאָנען? אנו, שוועהרם מיר אויף אייערע הייליגע נאמנות, מיין טייער שפיעלפויגעלע פון דער חלירע, אז איהר האָט אמאל אויף אייער לעבען נעזעהן מיט אייערע אייגענע אויגען א הונדערטער א נאנצען, וועל איך אייך צאָהלען קנם וויפיעל „זיי" וועלען הייסען!

און ארקאדי ווייזט אָן מיט דער האנד אויפ'ן בעל־הבית, אָנגעבויגען דאָם קעפעל אויף א זייט און צוגעמאכט איין אויגעל.

— מיינט איהר דאָך, אז איהר האָט נעטראָפען? — האָקט איהם אָפּ דער בעל־הבית. — זאג איך אייך, אז איהר האָט, איך בעט איבער אייער כבוד, א נרויסען טעות! טשיידעלי האָט, ווי איהר קוקט איהם אָן, א סך הונדערטערם! א גאנץ פארמענען! טשיידעלי, זאָלט איהר וויסען, איז א איד איין עושר, א נביר!

דאָם וואָרט „נביר" האָט בראָנזענטאָלער אָפּנעהאקט, ווי מיט א האקמעסער, און דער עפעקט דערפון איז נעווען אזוי נרויס, אז ארקאדי שווייצער האָט זיך מיט א מאל אויסנעגלייכט, ארויס־נעחאפט די ציגאר פון די צייהן און נעקוקט פונ'ם מחבר אויפ'ן בעל־הבית און פונ'ם בעל־הבית אויפ'ן מחבר און נעפינטעלט מיט די אויגען, ווי איינער רעדט: „וואָם טהוט זיך עם מיט מיר?"

קאפיטעל יא.

מחמת אונזער מחבר טשיידעלי איז, ווי דער לעזער האָט שוין בעמערקט, א שטיל מענשעל, וואָם האָט פיינט, ווי אנדערע, בעריהמען זיך, דערצעהלען נוזמות, מאכען פון זיך א גאנצען וועזען, דערפאר האָט נעמוזט רעדען פאר איהם בראָנזענטאָלער דער בעל־הבית, דערצעהלען פאר'ן דריטען שכן רוב גדלו ורוב

איין עסק, דער מוח איז איהם ניט אויסנעטריקענט. עלעהיי, ס'איז א קאָרט און איך שטעל אויף איהר. וואָס, אמשר ניט אזוי, רב משה?

— נעווים אזוי! — חאָפט זיך ארויס דער מחבר טשיידעלי פאר'ן בעל־הבית און חאָפט אָבער באלד א מיאוסען פסק פון ארקאדי'ן, ער זאָל זיך ניט מישען וואו מע דארף נים. מערק־ווירדיג! אויף וויפיעל בראָנזענטאָלער האָט ביי ארקאדי'ן אין די אויגען נעוואונען, אויף אזוי פיעל, אדער נאָך מעהר, האָט ביי איהם דער מחבר פערלאָרען, און ארקאדי האָט זיך נישט נעקאָנט איינהאלטען און האָט איהם אָפגענאָסען מיט א גאנצער פאָמע־ניצע:

— סקאָצעל קומט, מיין ליעבער דייטש, בעל־מחבר פון דער חלירע, שוטה בן פיקהאָלץ, איהר זענט אויך דאָ? און איך האָב געמיינט, אז איהר האלט שוין העט־וויט אין זיסען שלאָף, און עם חלום'ען זיך אייך מכשפות מיט ווילדע ציענען, פיפערנאָטערס, וכדומה אזעלכע ענינים, וואָס איהר באשרייבט זיי דאָרטען אין אייערע ביכלעך.

דאָס קליינע מחבר'על האָט נעבאך געמוזט, ווי א טשערע־פאשקעלע, ארויסציהען אין זיך דאָס קעפעל און ווערען נאָך קלע־נער, ווי ער איז, און אָפשוויגען דעם דאָזיגען גראָבען נפש, וואָס קאָן מאכען יעדען מיט דער בלאָטע. „איין עם־הארץ בלייבט איין עם־הארץ — לאָז מיינס איבערגעהן"... — קלערט ער זיך, און ארקאדי לאשטשעט זיך וויעדער צום בעל־הבית, ווי א קעצעלע.

— אפנים, רב משה, איהר זענט אזא איד, וואָס קאָטאָרי איהר האָט פיינט יענעם אָנצומוטהען, זיך צוזעצען, ווי אנדערע זעצען זיך צו, דעקוטשען יענעם אזוי לאנג, ביז יענער מוז זאָגען „באָם!" איך אויף אייער ארט וואלט שוין לאנג אָננעשפּאָרט מיט א זאָ גליקליך געשעפט, ווייסט איהר וואו? א קליניג־קייט — א פראָצעס פון נייען און נייענציג מיליאָן! א וועלטל אויסצורעדען — נייען־און־נייענציג מיליאָן!

זי האָט געזוכט א פּאַרפּאַלענעם זעכסער און אויסגעטרייסלט איהם ביי מיר אין קעשענע...

און אין האַרצען טראַכט זיך ארקאדי: „דאַכט זיך, אזא פּימפּערל? ניכער גערעכט זיך אויף איהם א מפּלה!"... נאָר דער בעל־הבית שטויסט זיך, וואָס ער מיינט, און רעדט ווייטער:

— פּאַרשטעהט איהר מיך, אונזער טשיידעלי'ן האָט נאָט געשענקט א מתנה, וואָס ניט איטליכער פּאַרמאָגט דאָס, דהיינו: אלץ וואָס ער זעהט מיט די אויגען...

— נעמט ער מיט די הענט? — חאָפּט אונטער שווייצער. — פּונקט ווי מיין פּעטער לייביש; איך האָב געהאַט א פּעטער לייביש, האָט ער אויך געהאַט אזא טבע...

— ווילט איהר האַרכען, איז גוט; אניט — געהט אייך מיט אייער פּעטער לייביש וואוהין איך ווייס! — מאַכט צו איהם דער בעל־הבית.

שווייצער בלייבט זיצען ווי א סטאַטיק, און בראָנזענטאָלער רעדט ווייטער:

— איז אלץ, וואָס ער זעהט מיט די אויגען, באשרייבט ער מיט די הענט; און הענט האָט איהם גאָט געגעבען גאָלדענע; ער, אז ער זעצט זיך צוועק שרייבען, קאָן ער אייך שרייבען און שרייבען אָהן איין אויסלאָז און אָהן איין אויפהער; סע שרייבט זיך ביי איהם אזוי לאַנג, ביז עס געהט אוים מאַטעריאל, איך מיין טינט און פּאַפּיער.

— ער דאַרף זיין א ווילדער בעל־הוצאה אויף די צוויי מינים? — ווארפט ארויס ארקאדי.

— וואָס פּאַר א וועדע האָט דאָס אָבער קעגען דעם, וואָס ער ברענגט־ארוים דערפון! מיט איין פּלעשעל טינט קאָן אייך טשיידעלי אָנשרייבען א בוך פון טויזענד בלעטלעך.

— און פּאַר נויט — זעצט־צו ארקאדי — גיסט מען אונטער וואַסער, ווי די ווינשענקערס טהוען, אז עס קומט צו די אנדערע

עשרו, און טשיידעלי האָט נאָר אַלע מאָל אַרײַנגעוואָרפען א וואָרט מן הצד, נישט נעקוקט בשעת מעשה אויף קיינעם, נאָר אַדער אַראָפּ צו זיך אויף די שפּיץ פּיסלעך, אַדער אַרויף אהין ערגיץ אין דער הויך, צווישען דער וואַנד און צווישען דער סטעלי, וואו עס האָט זיך בעזעצט א שפּין, אויסגעבויט א קונציגע קיילעכינע דירה, בריה'ש נעבליבען העננען מיט'ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרויף און אַרויסגעקוקט, נאָט זאָל צושיקען עפּים פּרנסה...

— אונזער טשיידעלי — אזוי זאָגט בראָנזענטאָלער און קאָטשעט א פּאָפּיראָס — איז א מענטש, וואָס קאָטאָרי גאָט האָט איהם נעבענטשט מיט אזא פּארמעגען, וואָס האָט קיין מורא ניט פּאר קיין פּייער און ניט פּאר קיין וואָסער, פּאר פּארלירען אָדער פּאר אוועק'גנבה'נען; איהם קאָן קיינער נישט קאָנקורירען, איבער־שלאָגען, צונעמען; זיין סחורה איז תמיד געלט און זיין געלט איז שטענדיג מיט איהם!

ארקאדי שווייצער קאָן זיך ניט איינהאַלטען אָן טהוט א פּרעג:

— וואָס זשע איז ביי איהם פּאר א מין סחורה: דימענטען? בריליאַנטען?

— נאָך טהייערער פון בריליאַנטען! — זאָגט בראָנזענ־טאָלער, און טשיידעלי לאָזט אַראָפּ די אויגען. — וואָרום וואָס איז דען, אייגעמטליך, בריליאַנטען? בריליאַנטען איז דאָך נישט מעהר ווי שטיינער, א ציערונג, א מאָדע אזעלכע; לאָז דאָס וועלען אוים מאָדע — מענט איהר דאָך נעמען אייערע בריליאַנטען און אַרויסוואַרפען זיי אויף א ריין אָרט. דאָס אָבער, וואָס אונזער טשיידעלי פּארמאַגט, איז אזא סחורה, וואָס וועט קיינמאָל ניט אַרוים פון דער מאָדע, און כל זמן די וועלט איז וועלט, וועלען זיך מענטשען אָהן דעם נישט באַנעהן.

— אָהא! — מאַכט ארקאדי. — א אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען, ווי מיין באַבע עליה השלום האָט אמאָל געזאָגט, אז

ארויסלאזען איין ביכעל, און נאכדעם וועלען מיר שוין זעהן וואס מיר האבען צו טהון. דערוויף איז נענוג דערווייל די ערשטע עט־ליכע הונדערט קערבלעך.

— סך הכל? — מאכט ארקאדי. — וואס פאר א ראלע שפיעלט אזא קליינע סומע ביי אזעלכע קאפיטאליסטען, ווי איהר, כלעבען, ובפרט נאך אויף אזא גאלדען געשעפט, ווי ביכער?

— לאכט איהר דאך? — זאגט צו איהם בראנזענטאלער מיט פערדראס. — וועל איך אייך וווייזען, אז איהר זענט, מחילה, א גרויסע בהמה און איהר הויבט ניט אן צו פארשטעהן פון דאנען אהין. איהר האט נאר א מויל און סע רעדט, און ווייטער איהר זאלט פארשטעהן איין עסק, ארומנעמען א זאך — דאס ניט! אט וועל איך אייך מאכען א פראסטען חשבון. זאגט מיר, וואס איך וועל אייך פרענען, פאני שווייצער, אז איהר זענט יא אזא חכם: וויפיעל, רעכענט איהר, געפינען זיך, אשטייגער, אידען?

— וואו? דא, אין יעהופיע? — פרעגט ארקאדי. — עס וועגדט זיך וואסערע אידען; אויב סוואלעטשעם מיט פארחעם — איז, קיין עין־הרע, א סך...

— ניין, — ענטפערט איהם בראנזענטאלער, — ניט דאס מיין איך! איך מיין אלע אידען ארום און ארום?

— אומעטום — העלפט איהם אונטער טשיידעלי — אויף דער גאנצער וועלט.

— אויף דער גאנצער וועלט? — מאכט שווייצער און פער־קאטשעט דעם שטערן. — מע זאגט, קיין עין־הרע, היבשלעך, אזוי פיעל מכות אלע אנטיסעמיטען אינאיינעם.

— וויפיעל זאלען מיר רעכענען צוויישען זיי אזעלכע, וואס לייענען ביכער? — פרעגט בראנזענטאלער.

— וואס לייענען ביכער וויים איך ניט, — מאכט ארקאדי — נאר אזעלכע, וואס שפיעלען אין קארטען, זענען געווים מעהר; דאס בין איך אייך ערב.

טעג יום טוב און דער ווײַן הויבט אָן צו טאָגען, און עס ווילט זיך ניט אַרויסלאָזען קיין פֿרײַן...

— טאָמער וואָלט איהר פֿאַרשטעקט דעם צאַפּען? — מאַכט צו אִיהם בראָנזענטאָלער און דערצאָלט ווייטער: — בקיצור, אונזער טשיידעלי איז א גאָלדשפּינער, ס'איז ביי איהם א קוואַל, וואָס לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס. זעהט איהר אָן דאָרטען אונטער'ן בעט א קעסטל? איז דאָס פול ווי איין אויג, אָנגעפּאַקט מיט ספֿרים שוין אָנגעשריבענע, און נאָך וואָסערע ספֿרים! אנטיקען שבאַנטיקען! ער האָט זיי מיר כמעט אַלע איבערגעלייענט. די ספֿרים, ווען מע דרוקט זיי אָפּ און מע לאָזט זיי אַרויס אויף דער וועלט, פֿאַרצוקערט מען זיי! דער גאַנצער חסרון איז, וואָס ס'איז ניטאָ מיט וואָס צו דרוקען זיי!

— ניטאָ קיין פּאָרעם, הייסט עס? — שטעלט־אַריין אַרקאַדי שווייצער. — ס'איז ביי אייך, הייסט דאָס, א „געלד־מאַנגעל", ווי דער לייטש זאָגט, פונקט דאָס זעלבע חולאַת, וואָס ביי מיר: „בייטעל־פּיבער" רופט מען דאָס בלשון הדאָקטאָריע. וויפּיעל באַדאַרף מען דערויף, למשל, געלט?

— וואָס איז די נפקא־מינה, — זאָגט בראָנזענטאָלער — אז ס'איז ניטאָ? און דערצו איז טשיידעלי, ווי איהר קוקט איהם אָן, א מאָרנע מענטשעל, גאָר נישט דאָס, וואָס אַנדערע מחברים; אַנדערע מחברים געהען־אַרום מאַכען געלט...

— בעטלען? — חאָפּט זיך אויף דער מחבר. — גיכער שטאַרבען! — און די אויגען צינדען זיך אָן ביי איהם, און די בעקלעך ווערען איהם רויט, ווי דער רויטער שניפּס, וואָס ער טראָגט אויפ'ן ווייסען פּאַפּיערענעם קאָלנער. און דער בעל־הבית ווייזט־אָן אויף איהם מיט דער האַנד, ווי א געטרייער פּאָטער אויף זיין איינגעשפּאַרט קינד.

— א גדלן! — מאַכט בראָנזענטאָלער. — א גדלן און איין עקשן! וויפּיעל איך טענה ניט מיט איהם, איז דאָס ווי איין ארבעם אין וואַנט. איך טענה מיט איהם: לאָמיר דערווייל

— אהא! קיין עין הרע ניט! — מאכט ארקאדי און שפרינגט־אראפ פונ׳ם בעטל. — דאס שמעקט דאך שוין נאר מיט מילי־נען, ווי איך בין א מענטש!

— וואס זשע דען האט א י ה ר געמיינט? — זאגט ברא־טאלער, און טשיידעלי ווערד צעשמאלצען פאר תענוג. — לאמיר נאר דערטאפען די ערשטע עטליכע הונדערטער, אזוי לאזען מיר ארוים תיכף ומיד דאס ערשטע ביכעל, לייזען מיר אפ א מאה אלף, לעגען מיר דאס אריין טיף אין קעשענע און נעמען זיך צו די איבעריגע ביכער, איינציגווייז; אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מיר לאזען ארוים אלע דרייסיג שטיק, פארשטעהט איהר דאך שוין, וואס פאר א פנים מיר באקומען דעמאלט אין דער וועלט?! איך בין אייך שוין מוחל דאס געלט — איך רעד פונ׳ם כבוד, וואס טשיידעלי ווען דעמאלט האבען, אז זיינע ביכער וועלען פארפלייצען די גאנצע וועלט! איהר מעגט פון מיר לאכען, הערט איהר, זאגען, אז איך בין איין אלטער נאר, — איך בין איהם באמת מקנא, דאס הייסט, פארגינען פארגין איך איהם מיט׳ן גאנצען הארצען, נאר מקנא בין איך איהם אודאי זעהר גוט. א קליינקייט — א ז א כ ב ו ד! א ז א נ א מ ע ן!

ביי ארקאדי שווייצער האט זיך פערדראהט דער קאפ ניט אזוי נאך פונ׳ם כבוד מיט׳ן נאמען, ווי פון די מיליאנען, וואס שטאהט־פאר טשיידעלי זאל דא פערדיענען. און דער מחבר איז מיט א מאל אויסגעוואכסען ביי איהם אין די אויגען, געוואלטן שענער נאר אויפ׳ן אויסזיכט און גרעסער אויף דער וואוכס. עם האט זיך איהם נעראכט, אז טשיידעלי האט טאקי א פנים פון א... א... עפים ניט קיין געוועהנליכער פארשוין. עפים די האר מיט די קליינע הענטלעך עפים... כלעבען, ער האט שוין לאנג ארויסגעוזהן, כמעט פון דער ערשטער מינוט, אז דאס איז א מענשעל ניט ווי אלע מענשען... און אונזער ארקאדי שווייצער האט זיך ניט נעקאנט איינהאלטען און איז צוגענאנגען צום מחבר און האט איהם אנגענומען ביי איינע פון זיינע קליינע הענטלעך

— לאָז זיין אזוי! — לאָזט איהם צו דער בעל־הבית. — וועלען מיר רעכענען, אז פון עטליכע מיליאָן איז פֿאַרהאַן נאָר צוויי מיליאָן אידען, וואָס לייענען ביכער. פון זיי וועלען מיר אַראָפּרעכענען א מיליאָן, וואָס קאָנען נישט אויסנעבען קיין קערבעל אויף א ביכעל, אַדער זיי ווילען נישט קויפען קיין ביכער. בלייבט אונז איבער איין מיליאָן אידען, וואָס ווילען יא אמאָל לייענען א בוך. היינט לאָמיר רעכענען שוין אויף דעם פאַל, אז צוויי אידען וועלען קויפען פאַר איין קערבעל איין ביכעל אויף צו לייענען.

— רעכענט איין ביכעל אויף דרייען, — פערריכט איהם דער מחבר אַליין.

— איין עק! — זאָגט דער בעל־הבית. — לאָז זיין א ביכעל אויף פיערען, אויף פינף איהרע! וויפיעל זשע האָט איהר דערמאָלט? ניט קיין צוויי הונדערט טויזענד קאַרבען?

— פינקט דאָס גרויסע געווינם. — מאכט אַרקאַדי, וואָס הויבט עֶרשט איצט אָן רעכט צעקייען. — אוי וועה, ס'איז דאָך עפּים טאַקי גאָר נישקשה'דיג פון א געשעפּטעל, ווי איך בין א מענטש!

— וואָס זשע דען האָט אי ה ר געמיינט? — מאכט צו איהם דער בעל־הבית, און דער מחבר ווערד גרעבער ווי לענגער. — היינט שטעלט אייך פאָר, אז איך ווי‌ל גאָר ניט רייך ווערען מיט א מאָל און איך שטעל־אַוועק דעם מקח נאָר א האַלב קערבעל פאַר א ביכעל?

— א חצי פויגעל איז בוי‌ל הוי‌ל, א מציאה פאַר א גנב! — מאכט אַרקאַדי, ווי א מענטש, וואָס איז א מבין אויף די זאכען.

— דאָס האָט איהר פאַר'ן ערשטען ביכעל. — ציהט דער בעל־הבית דעם חשבון נאָך ווייטער. — היינט וואָס וועט איהר זאָגען, מיין ליעבער הער שווייצער, אז אזעלכע ביכער זענען פאַרהאַן ביי אונזער טשיידעלי א שטיקלעך דרייסיג?

מיט אייער כפול־שמונה'דיגען פּריץ רעמבאַ־דאַמבע־דעמביצקי אין אמעדיקא, צי זיי, דער מחבר הייסט דאָס, מיט זייערע ביכלעך? — איז איין מאָל פּאר אלע מאָל: וועט פון אונז עס זאָל פּריהער ניט אויפגערעכט ווערען, באדארף עס זיין יחדיו. איתר פּאר־שטעהט? מע זאָל זיך טהיילען נלייך אויף נלייך, און די הוצאות זאָלען נעהן נלייך אויף נלייך, און אלסדינג זאָל זיין אינאייגעם, יחדיו, איין מאָל פּאר אלע מאָל יחדיו!

בשעת מעשה האָט ארקאדי שווייצער אויפגעהויבען די רעכטע האנד אין דער הויך, דעם קאָפּ אָנגעבויגען אויף א זייט, און דער בעל־הבית מיט'ן מחבר זענען נעזעסען א פּאָר מינוט פערטומלט, נעקוקט איינס אויף דאָם אנדערע און נעשווייגען. דער פּלאָן איז נעווען אזוי אומגעריכט און דער טאָן אזוי ערנסט, אז בראָנזענ־טאָלער איז אויפגעשטאנען דער ערשטער פונ'ם טיש, צוגענאנגען צום נייעם שכן, אויסגעצויגען איהם די לאנגע דארע האָרינע האנר און ארויסגעלאָזט הויך אויף א קול: „יחדיו!" און אויף איהם קוסענדיג, האָט זיך אויך דאָם מחבר'ע ארָאפּגעחאפּט פונ'ם בע־טעל, אויסגעצויגען ביידע שכנים זיין קליין העמטעל און אויס־געקוויטשעט אויף זיין דינער שטימע: „יחדיו!" און אלע דריי שכנים האָבען זיך פריינדליך נעקוקט איינס דאָם אנדערע אין די אויגען אריין, עטליכע מאָל גוט־גוט נעקוועטשט זיך ביי די הענר און איבערנע'חזר'ט נאָך עטליכע מאָל דאָם ליעבע זיסע וואָרט „יחדיו"! און פּלוצים האָט זיך דער מחבר א וואָרף נעטהאָן צום קעסטעל וואָם אונטער'ן בעט, ארויסגעחאפּט פון דאָרטען א בויגען פּאפּיער, נעבראכט צו טראָגען א טינט און פּען, אָנגעשריבען אין דער בריוט פונ'ם בויגען פּאפּיער מיט גרויסע נע'כתיבה'מע אותיות:

א' ב' ג' ד'

און א זאָג נעטהאָן צו די שכנים מיט א פערפלאָמט פּנים'על:

— חתמ'עט זיך, זייט מוחל, אויפ'ן דאָזיגען פּאפּיער. דאָס איז אונזער קאָנטראקט.

מיט די דינע פינגערלעך און האָט איהם אָפּגענעבען א שענעם א ברייטען מזל־טוב, איהם געווינשעוועט, ער זאָל דערלעבען וואָס ניכער ארויסלאָזען אלע זיינע בעריהמטע ביכער, וואָס וועדליג ער, ארקאדי שווייצער, זעהט ארוים, בעדארף דאָרטען שטעקען עפּים אויפלכם, אויפלכם, וואָס ער קאָן עם מיט קיין וועדטער נישט ארויסנעבען. און פּלוצים האָט ער זיך געגעבען א פּאטש אין שטערן, א ביסעל פערטראכט זיך און א זאָג געטהאָן:

— שאָט, וויסט איהר נאָר וואָס? ס'איז דאָ א פּלאָן ביי מיר! א טהייערער פּלאָן! א גאָלדענער פּלאָן! אזא יאָהר אויף מיר!

ביידע צוויי, דער בעל־הבית און דער מחבר, האָבען אויפגעשטעלט מויל און אויהערען, האָרכען וואָס פּאר א פּלאָן האָט פּאר זיי דער נייער שכן? און ארקאדי שווייצער האָט זיך געוועגדט צו זיי בזה הלשון:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען, וואָס איך וועל אייך זאָגען; נאָר בעטען וועל איך אייך, אז קיין פּראיבעל זאָל ניט זיין און איהר זאָלט ניט האָבען קיין טבע פון בלאָזען זיך. מען איז דאָך היימישע מענטשען. מיר אלע דריי זענען, ברוך השם, גלייכע ננידים, אחוץ אונזער שאָדען אויף אלע אנטיסעמיטען געזאָגט נעוואָרען! טאָמער וואָלט געווען א סברה, למשל, מיר זאָלען שלייסען צווישען זיך א מין... א מין געזעלשאפט, א שותפות? א שותפות? אויף וואָס א שותפות? אויפ'ן דלות? נאָל־שמאָל־עט־קאָמפּאניע? — פּרעגען ביידע מיט א מאָל, דער בעל־הבית מיט'ן מחבר, און ארקאדי פּאָלט ביי זיך ניט אראָפּ און צעקייט זיי די וועדטער, בכדי זיי זאָלען פערשטעהן וואָס ער מיינט:

— איך מיין דאָס נאָנץ ערנסט. איך וויל, פּארשטעהט איהר מיך, מיר זאָלען זיך געבען דאָ איינס דאָס אנדערע דאָס הייליגע וואָרט, א תקיעת־כף, אזוי ווי קיינער וויסט ניט וועמען'ס מאָרגען עס איז, צי איך מיט מיינע דרייצעהן פּאסען אין קלוב, צי איהר

קאַרי'ן, האָט ער גענומען די פּען צווישען די פינגער, ווי מע נעמט א פּראָפּענציהער אויף אַרויסצושלעפּען א קאָרק פון א פלעשעל, און האָט אָננעדראָפּעט פּאַוואָלינקע אויפ'ן פּאָפּיער עטליבע פּאַסיקלעך מיט א צוויי־דריי רעדעלעך, און אויסגעלאָזט מיט א קלעק; — די דאָזיגע חתימה האָט געקאָנט מאכען וואָס איהר ווילט אין דער וועלט, נאָר ניט „ארקאדי שווייצער". און בשעת מעשה האָט ארקאדי רעכט געשוויצט און געזאָגט, אז מחמת ער האָט יונגעלווייז זעהר א סך געשריבען, האָט דאָס איהם שטארק געשאדט צו דער ראיה, האָבען איהם די דאָקטוירים אָנגעזאָגט, ער זאָל זיך היטען פון א פּען, ווי אין אויג א שטאָך, נאָר הלואי, זאָגט ער, וואָלט ער געהאט דאָס געלט — וואָס ער וואָלט נאָך געקאָנט פון דעסטוועגען אויפ'ן ניכטערן האַרצען אָנשרייבען מיט הויליע ציפערען אליין!

און די דריי שכנים, וואָס האָבען געשלאָסען שותפות, האָבען זיך שפּעט, מיט'ן טאָגליכען שיין, אָפּגעזעגענט, זיך נעווינשעוועט א גוטע נאכט מיט זיסע חלומות, זיך אויסגעטהאָן און געלעגט שלאָפען, און נאָט ווייסט, אויב אויף דער גאַנצער וועלט זענען געווען אזעלכע דריי צופריערענע מענשען, וואָס זאָלען שלאָפען אזוי זים, אזוי נעשמאק, און זאָלען זעהן אזעלכע זיסע גילדענע חלומות, ווי עס האָבען געזעהן אין דער דאָזיגער נאכט, אינ'ם דאָזיגען שטארק־אָננעוויכערטען פינסטערען חדר'ל, כמעט אונ־טער'ן דאך, אונזערע דריי פּארשוינען.

— וואָס באַרייטען די דאָזיגע אותיות? — פרעגען ביי איהם די איבעריגע צווויי שכנים שטאַרק פערוואונדערט.

— די דאָזיגע אותיות — זאָגט טשיידעלי — באַרייטען: א ט ת, ב ר כ ה, נ נ ב ה, ד ל ו ת. דאָס הייסט, דער פּשט איז אַזוי: אַז מיר וועלען נעהן מיט'ן אמת, וועט זיין ב ר כ ה, און אַז מיר וועלען נעהן מיט ג נ ב ה, וועלען מיר האָבען ד ל ו ת . . . פּאַרשטעהט איהר שוין? היינט לעגט זיך, זייט מוחל, מיט די חתימות!

דעם מחבר'ס איינפאַל איז אַזוי געפעלען נעוואָרען, אַז דער בעל־הבית האָט איהם אונטערגעטראָגען א פּאַפּיראָס מיט אַזא מינע, נלייך ווי מע טראָגט אונטער א ליעב קינד א צוקערלעקאַכל אַדער א קאָנפעקטל, און ארקאדי האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט איהם דערלאַנגט א רעכטען זעץ אין פּלייצע.

— בראַוואָ! וואו תורה דאָרט איז חכמה! אַזוי פלעגט זאָגען דער זיידע מיינער, דער „שומר־בגדים" אליין, בשעת מנשה'קע דער רופא פלעגט פרייטאָג אין באָד א גאָל טהון א אירען דעם קאָפּ, אוועקווארפען אין מיטען און נעהן צום אנדערען אידען.

און ס'איז געבליבען, אַז דער שותפות זאָל הייסען „א' ב' ג' ד' עט קאָמפּאניע"...

נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען ביי די נייע שותפים די צערעמאָניע פון אונטערשרייבען זיך. פריהער פון אלע, געווענהנליך, האָט זיך נע'חתמ'עט דער בעל־הבית, משה בראָנזענטאָלער, אַניי־דערגעלעגט א פיינע בעל־הבתישע חתימה מיט א פּאָר קוועטשלעך און מיט א בעל־הבתיש דריידעל. נאָך איהם האָט זיך בעראַרפט אונטערשרייבען ארקאדי שווייצער, האָט ער געזאָגט, אַז כל ימיו האָט ער ליעב זיך חתמ'ענען צום לעצט, לכן זאָל זיך משיידעלי מוחל זיין חתמ'ענען פריהער. און אַז דער מחבר אליין האָט זיך שוין צעשריבען פיינטשיק מיט א היבש דריידעל און מיט א שענעם ציפּ, ווי עס פאסט פאר א שרייבער, און ס'איז נעקומען צו אַר־

עולם הבא

ערצעהלונג

נעשריבען אין יצהר 1904.

עולם הבא

אז איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א שעיִנע מעשה. ווי אזוי איך האָב אויף זיך געהאט אמאל א פּעקל, וואָס איך האָב עס אליין געטומען אויף זיך, און בין שיער־שיער ניט אומגליקליך געוואָרען! און איהר מיינט, איבער וואָס? נאָר איבער דעם, וואָס איך בין געווען א יונגערמאן ניט קיין געניטער, נים קיין איבערגעשפּיצטער, דאָס הייסט, עס קאָן זיין, איך בין נאָך היינט אויך וויים פון א חכם, וואָרום איך זאל זיין א קלוגער, וואָלט איך דאָך, ווי זאָגט איהר, געהאט געלט; אז מע האט געלט, איז מען דאָך אי קלוג, אי שען, אי מע קאָן זינגען.

בין איך, הייסט דאָס, געווען א יונגערמאן, געזעסען אויף קעסט ביי שוועהר און שוויעגער, געזעסען און געלערנט, ציִסעל אריינגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שוועהר און שוויעגער זאלען ניט וויסען, ניט אזוי דער שוועהר, ווי די שוויעגער. איך האָב, דאַרפט איהר וויסען, א שוויענער א מאנסביל, דאָס הייסט: א אידינע, וואָס געהט אין ספּאָדעק. פיהרט אליין אלע געשעפטען, אליין געטהאָן שדוכים, אליין נעקליבען חתנים פאר די טעכטער. און אויך מיך האָט זי אליין אויסגעקליבען, אליין פאַרהערט, אליין געבראכט צו פיהרען קיין זוואָהיל פון ראַדאָמישלי — איך בין אליין א ראַדאָמישלער בין איך, מסתמא האָט איהר געהארכט ראַדאָמישלי, מע האָט דאָס ניט לאַנג באשריבען אויפ'ן בלאט...

בין איך, הייסט דאָס, געזעסען אין זוואָהיל אויף קעסט, געקוועטשט דעם מורה־נבוכים, נישט ארויסגעטראטען מפּתח ביתי,

שאָל אין וועג אריין קיין ראדאמישלי. נעווען איז דאָס תחילת ווינטער, דער שניי האָט זיך נעלעגט פאר־פריה, א שליטס־וועג נאָר איין אנטיק. דאָס פערדעל, חאָטש ס׳איז א ווייס, נאָר נעהן נעהט עס ווי א מזמור, און איין ערל האָב איך דערטאָפּט א שוויי־נענדיגען, פון די ערלים, וואָס אויף אלסרינג וועט ער אייך ענט־פערען אָדער „עהע", דאָס הייסט יא, אָדער „בא—ני", דאָס הייסט ניין, — און ווייטער חאָטש נעב איהם א קרענק! ארויסגעפאָהרען פון דער היים נאָכ׳ן עסען, נאָנץ אויפגעלעגט, א קישען פון אונטען, א קישען אין די פלייצעס און א קישען אויף די פים; דאָס פער־דעל שפרינגט, דער ערל סמאָצקעט, דער שליטען שליטעלט, דער ווינט בלאָזט, און א שנייעלע רייסט זיך פון אויבען, קויקעלט זיך און פאלט, לעגט זיך, ווי פעדערען, אויפ׳ן בריטען גרויסען טראָקט, און אויפ׳ן הארצען מיר איז גוט, משונה גוט, בריט און פריי און ליכטיג אויף דער נשמה, פאָרט דאָס ערשטע מאָל ארויס אויף גאָט׳ס וועלטעל, איינער אליין, א בעל־הבית, הייסט עס, פאר זיך! און איך שפאר מיך אָן און צעלעג מיך אין שליטען נאָר מעשה פריץ... נאָר ווינטער, ווי וואַרעם איהר זאָלט ניט געהן אָננעטהאָן, נאָר אז דער פראָסט נעמט גוט דורך, גלוסט זיך אָפשטעלען זיך אָנווארעמען, איבערחאָפען דעם אָטהעם און פאָהרען וויטער. און עס שטעלט זיך מיר פאָר, אין דמיון געווינטליך, א קרעטשמע א וואַרעמע, א סאָמאָוואר א זודיגער און א ראָסעלפליישעל א פרישינקעס מיט א הייסער יויך... פון אזעלכע מחשבות הויבט מיר אָן קלעהמען דאָס הארץ, פשוט עס ווילט זיך עפּים נעמען אין מויל אריין. איך הויב אָן אריינשמועסען מיט מיין ערל מכח א קרעטשמע, איך ווייל געוואָהר ווערען, צי ס׳איז נאָך ווייס? ענט־פערט ער מיר: בא—ני, ניין הייסט דאָס. פרעג איך איהם: שוין נאָהענט? ענטפערט ער מיר: עהע, יא הייסט דאָס. ווי־פיעל נאָהענט — דאָס איז שוואר ביי איהם ארויסצויהען פונ׳ם מויל, חאָטש טהו זיך אָן א מעשה! און איך שטעל מיר פאָר, וואָס וואָלט געווען, למשל, וועז אויפ׳ן ערל׳ס אָרט זאָל זיין א

ביז ס׳איז נעקומען די צייט, מע דארף זיך פארשרייבען צום פּריזיוו, מוז מען זיך מטריח זיין דורכפאהרען אהיים קיין ראדאָמישלי צו־דעכט מאכען די פאפיערען, זיך אויסטאראן די לינאטע, ארויסנעמען א פאס, ווי נעווינטליך. דאס איז נעווען, קאן מען זאגען, מיין ערשטער ארויספאהר אויף דער וועלט. האב איך מיך נעלאזט אין מארק ארײן דינגען איין עגלה אייגער אליין, צו באווייזען, אז איך בין שוין אליין א מענטש. און נאט האט מיר צוגעשיקט א מציאה, איך האב דערטאפט איין ערל פון ראדאָמישלי מיט א שליטן, — ווינטער איז דאס נעווען — מיט א בריטער פלייצע, א נעפארבטע, און מיט צוויי פלינלען ביי די זייטן, ווי איין אדלער; נאר דאס פערדעל האב איך נאר ארויסנעלאזט פונ׳ם קאפּ, אז ס׳איז א וויים, און א וויים פערדעל, זאגט די שוויגער, איז איין אומגליק. „הלוואי, זאגט זי, איך זאל לינגן זאגען, די דאזיגע נסיעה וועט זיין, האב איך מורא, מיט שלימ־שלים־מזל"... — „ביים דיר אף די צונג!" — חאפט זיך ארויס דער שוועהר מיט א ווארט און האט באלד חרטה, ווארום ער באקומט זיין פסק אויפ׳ן ארט; נאר צו מיר זאגט ער שטילער־הייד: „ווייבערישע זאבובאנעס!", און איך הויב מיך אן גרייטען צו דער נסיעה: דעם טלית ותפילין, פוטערגעבעקס, עטליכע קערבלעך אויף דער הוצאה און קישענס דרויי: א קישען אויף צו זיצען, א קישען אויף אנצושפּארען זיך און א קישען אויף די פיס, — און דאוואי נעזעגענען זיך. נעקומען צום גזעזגענען זיך — ניטא קיין ווערטער! פון תמיד אן איז ביי מיר א טבע, אז סע קומט צום נעזעגענען זיך, בלייב איך אהן לשון! איך וויים נים, וואס זאגט מען? עפּים קומט דאס אוים ביי מיר נראבליך, ווי אזוי דרעהט מען זיך אוים צו איטליכען, מחילה, מיט׳ן הינטען און מע לאזט זיי איבער גלאט אזוי? איך וויים נים, ווי אזוי איהר, נאר כיי מיר איז דאס געזעגענען זיך עד היום על אפי ועל חמתי! נאר שא! מיר האכט, איך הויב שוין אן פארקריכען קיין בויבעריק... האב איך מיך, הייסט דאס, נאנץ פיין אפּגעזעגענט און פא־

אודאי האָב איך פֿארשטאַנען אויף וואָס פֿאַר אַ חתונה איך כּין דאָ אַנגעקומען! דער ערשטער געדאַנק מיינער איז אפילו נעווען: נח, אַנטלויפֿען! און איך האָב זיך אַ נעם נעטהאָן צוריק אין נעווֿאָלט מאַכען פּים. נאָר עס האָט זיך צוגעמאַכט הינטער מיר די טהיר און עס האָט מיך עפּים ווי צוגעקאָווועט צו דער שוועל, און כ׳האָב נישט נעקאָנט ריהרען פון אָרט. דערזעהען פֿאַר זיך אַ פּרישען פֿאַרשוין, האָט דער הויכער איד מיט די לאַנגע פּיס זיך אַ לאָז געטהאָן צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענט, ווי אַ מענטש וואָס בעט ראַטונעק:

— וואָס זאָגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאַכט ער צו מיר און באַווייזט מיר אויף דער חברה, וואָס זיצען און ווייגען. — נעשטאַרבען ביי זיי די מאַמע נעבאַך! וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

— ברוך דיין אמת! — זאָג איך צו איהם און ווי֯ל איהם אַנהויבען טריייסטען מיט גוטע ווערטער, ווי נעווייגטליך, שלאָגט ער מיר איבער אין מיטען די רער און מאַכט צו מיר אַזוי:

— פֿארשטעהט איהר מיך, אויך די אייגענע מעשה. זי איז נעווען אַ נעשטאַרבענע, מיין ווייב הייסט דאָס, נאָך פון פֿאַראַיאָהרען, נעהאַט די גוטע קרענק, די אמת׳ע טשאַכאָטקע; זי האָט נעבאַך אַליין נעבעטעט אויף זיך דעם טוידט. נאָר וואָס דען? אָט דאָס, וואָס מיר זיצען דאָ אין אַ העק, אין מיטען פעלד. וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? זאָל איך נעהן ערגיץ אין אַ דאָרף קריגען אַ פוהרע֯ל און אָפּפיהרען זי אין שטעדטע֯ל אריין, — ווי אַזוי לאָזט מען איבער דאָ די קינדער אַליין אין מיטען פעלד? און דאָ נעהט צו נאַכט. גיוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך מיין איד עפּים מאַדנע ציטוויינט, אָהן טרערען, גלייך ווי צעלאַכט זיך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ משונה קול פון׳ם האַלז, גלייך ווי נעהוסט: „הו־הו־הו!״ — אַ

איד, להבדיל, וואלט ער דאך מיר קלאר געמאכט ניט נאר וואס די קרעטשמע איז, נאר אפילו ווער עס האלט די קרעטשמע, ווי אזוי מע רופט איהם, און וויפיעל קינדער ער האט, און וואס ער צאהלט פאר דער קרעטשמע, און וואס ער האט פון איהר, און וויפיעל יאהר זיצט ער דא, און ווער איז געזעסען פריהער — נאנצע פעק וואלט ער מיר דערצעהלט. א מאדנע פאלק דאס איז! איך מיין מאקי אונזערע אידעלעך זאלען נעזונט זיין. ס'איז נאר איין אנדער בלום, כלעבן!... האב איך מיר, הייסט דאס, נעטרוימט ווענען א קרעטשמע א ווארעמע, געפאנטאזיערט מכח א סאמא־וואר א הייסען, וכדומה אזעלכע גוטע זאכען, ביז נאט האט רחמנות נעהאט, מיין ערל האט א סמאצקע נעטהאן צום פערדעל, פאר־קערעוועט דעם שליטען אביסעל אויף א זייט, און עס האט זיך באוויזען א קליין גרוי שטיבעל, באשאטען מיט ווייסען פון אויבען ביז אראפ, א פעלד־קרעטשמע, וואס אינ'ם ווייסען שנייענדיגען פעלד זעהט זי אוים איינע אליין עפים משונה עלענר, ווי א פאר־ווארפענע, א פארגעסענע מצבה... צוגעפאהרען צו דער קרעטשמע נאנץ בריטליך, האט זיך מיין ערל נענומען מיט'ן פערד און שליטעלע אין שטאהל ארייו, און איך האב מיך געלאזט גלייך אין קרעטשמע ארייו, געגעבען איין עפען די טהיר און... נעבליבען שטעהן אויף דער שוועל, ניט אהער, ניט אהין! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א שענע מעשה, נאר א קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט א מת, איבערגעדעקט מיט שוואר־צען, צוקאפענעם שטעהען א פאר מעשענע לייכטער מיט קליינע ליכטלעך, ארום און אהרום זיצען קליינע קינדער, אפענעריסען־אפענע־שליסען, שלאנגען זיך מיט די העכטלעך אין קאפ, קלאנגען, ווייגען, יאמערען, שרייען: „מא—מע! מאמע!" און עפים א הויכער מיט לאנגע פיס, מיט א זומערדיגער צעריסענער נאקידקע, עפים נאר נישט נאכ'ן סעזאן, שפאנט ארום הין און צוריק מיט די לאנגע פיס און ברעכט די העכט און רעדט צו זיך אליין: „וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?"...

אט דאָס, וואָס מע רופט אָן „העלד". אין דער מינוט בין איך נרייט געווען איבערטראָגען בערג, איבערקעהרען וועלטען; נישטאָ, דאכט זיך, די זאך, וואָס זאל זיין פאר מיר שווער. און עס האָט זיך ארויס־געריסען ביי מיר פונ'ם מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי מאקי אליין אוועקפיהרען מיט מיין ערל הייסט דאָס, פארשפּאָרען אייך מטריח זיין, אָפּרייסען פון די קינדער.

און וואָס ווייטער איך האָב נערעדט, האָט דאָס דאָזיגע נע־זינדעל אלם מעהר געווויינט, געווויינט און געקוקט אויף מיר, ווי אויף א מלאך פונ'ם הימעל, און איך בין ביי זיך אין די אויגען געוואכסען אלץ העכער און גרעסער, כמעט ביז'ן הימעל, פארגעסען בשעת מעשה, אז בסך־הכל האָב איך נאָר מורא זיך צוצוריהרען צו א מת, און האָב אליין מיט מיינע הענט געהאלפען איהם ארויס־טראָגען און ארויפלעגען אויפ'ן שליטען, צוגעזאָגט מיין ערל נאָך א חצי פויגעל מיט נאָך א מזומנ'עם טרונק־בראָנפען. תחילת האָט זיך מיין ערל אפילו אביסעל געקראצט אין דער פאָטיליצע, אונטער־געווארטשעט אונטער דער נאז, נאָר נאָכ'ן דריטען קעלישעק איז ער געווארען וויכער, און מיר זענען שוועק אין וועג ארײן אלע דריי, דאָס הייסט, איך און להבדיל, דער ערל און די געשטארבענע קרעטש־מערקע חוה־נחמה, אזוי האָט מען זי גערופען, חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל, איך געדענק דאָס אזוי ווי היינט, וואָרום א גאנץ וועג האָב איך מיר גע'חזר'ט דעם נאָמען, וואָס דער מאן איהרער האָט מיר אנגעזאָגט עטליכע מאל, וואָרום בשעת מע וועט זי באָדארפען מקבר זיין, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מוזען וויסען איהר אמת'ען נאָמען. האָב איך א גאנץ וועג גע'חזר'ט אויף אויס־וועניג: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! און מחמת חזר'ען האָב איך פארגעסען איהר מאנ'ס נאָמען, חאָטש נעמט מיר אראָפּ דעם קאָפּ! ער האָט מיר איבערגעגעבען זיין נאָמען אויף און צוגעזאָגט, אז איך וועל

שמיק נעזונט האָט ביי מיר צונעמען דער דאָזיגער איר! וואָס מיר הונגער? וואר מיר קעלט? איך האָב פארגעסען אלסדינג מיט אַלע מיט איינאנדער און רוף זיך אָן צו איהם:

— איך פאָהר פון זוואהיל פאָהר איך קיין ראדאָמישלי, און א פוהר האָב איך זעהר א וואויל. איז אויב דאָס שטעדטל, וואָס איהר זאָגט, איז ניט וויט פון דאנען, קאָן איך אייך צוליעב טהון נעבען די פוהר, און אַליין וועל איך צווואַרטען דאָ, אויב עס דארף ניט נעדויערען.

— אוי, לאָנג לעבען זאָלט איהר פאר דער מצוה! עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! — מאכט ער צו מיר און חאפט מיך שיער ארום קושען. — דאָס שטעדטל איז ניט וויט פון דאנען, סך־הכל א וועלסט פיער אָדער פינף. נעדויערען וועט דאָס אָפּפיהרען ניט מעהר ווי א שעה צייט, און איך שיק אייך באלד אף דאָס פוהרל צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפֿען, ווי איך בין א איד, עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פון דער ערד און דאנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגעלמאן אין די הענט אריין, אין די פים אריין, ער גיט אונז זיין פוהר ניט ער אונז, וועל איך אָפּפיהרען די מאַמע אויפ'ן הויליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין א איד, עולם הבא!

דאָס וואָרט „שמחה" איז ניט שייך אהער, וואָרום די קינדער האָבען דערהערט „אָפּפיהרען די מאַמע", זענען זיי צוגעפאלען צו איהר און ערשט אָנגעהויבען וויינען איבער־א־נייעם נאָך מיט מעהר פרישקייט. נאָר א בשורה איז דאָס ביי זיי נעווען אודאי א גרויסע, וואָס סע האָט זיך געפונען א מענטש, וואָס טהוט מיט זיי א חסד; נאָר גאָט אליין האָט איהם אהער געבראכט! מע האָט אויף מיר נעקוקט, ווי אויף איין אויסלייזער, עפים א מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען דעם רייגעם אמת, איך אליין האָב אויף זיך נעקוקט בשעת מעשה ווי אויף ניט קיין נעווענליכען מענטשען און בין אויסגעוואכסען מיט א מאָל ביי זיך אין די אויגען, געוואָרען

זיך: חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! חוה־נחמה בת רפאל־מיכאל! אזוי לאנג, ביז עס האבען זיך די נעמען אנגעהויבען פֿלאַנטען ביי מיר אין זכרון און ס'איז שוין אויסגעקומען: חוה־רפאל בת נחמה־מיכאל, און רפאל־מיכאל בת חוה־נחמה, און האָב גאָר ניט באמערקט, אז עס הויבט עפּעס אָן ווי צו ווערען אלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאָזט אלץ שטאַרקער און שטאַרקער, און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטען און צו שיטען און פֿארשיטען דעם וועג אזוי, אז דער שליטען געהט אויף גאַט'ס בעראָט, אין דער ווילדער אריין, און מיין ערל עפּעס הער איך וואָרטשעט, פֿריהער שטילערהייד, נאָכדעם העכער און שטאַרקער, און איך וואָלט געמעגט שוועהרען, אז ער בענטשט מיך מיט א דרייגאָרעגדיגער ברכה... פֿרעג איך איהם: גוי, וואָס איז מיט דיר? ענטפֿערט ער מיר מיט א שפּיי און מיט א רציחה, זאָל גאָט שומר ומציל זיין, און עס עפּענט זיך ביי איהם דאָס מויל און ער פֿארשיט מיך מיט ווערטער: סטייטש, זאָגט ער, איך האָב איהם גאָר אומגליקליך געמאַכט מיט זיין פֿערדעל! איבער דעם, וואָס מיר האָבען געגומען א טוידטען אויפֿן שליטען, איז דאָס פֿערדעל אראָפּ פונ'ם וועג, און מיר בלאָזען, און גאָט ווייסט ביז וואַנען מיר וועלען נאָך אזוי בלאָזען, וואָרום אָט ווערד נאכט, זענען מיר גאָר פֿארפֿאַלענע!... אודאי האָט ער מיר אָנגעזאָגט א שענע בשורה, און איך בין גרייט געווען פֿאהרען צוריק אין קרעטשמע אריין, אָפּפיהרען צוריק די מצוה, איין עק, אוים עולם־הבא! זאָגט מיר אָבער דער ערל, אז איצטער איז שוין פֿארפֿאַלען, נישטאָ ניט קיין אהין ניט קיין צוריק, וואָרום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען פעלד, דער שוואַרץ־יאָהר ווייסט וואו!... דער וועג איז פֿארשאָטען, דער הימעל איז פינסטער, ס'איז שוין שטאָק־נאכט, דאָס פֿערדעל איז אויסגעמוטשעט צום טוידט. א מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויף דעם קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמערס פון דער גאַנצער וועלט! נעחאי וואָלט ער זיך, זאָגט ער, פֿריהער אויסגעבראכען א פוס, איידער ער האָט זיך אָפּגעשטעלט נעבען דער דאָזיגער קרעטשמע! נעחאי־בי וואָלט זיך,

קימען אין שטעדטעל אריין און וועל נאָר אָנרופען זיין נאָמען, אזוי וויט מען באַלד צונעמען ביי מיר דעם מת, און איך וועל מיר קאָנען פֿאָהרען ווייטער, מחמת ער איז דאָרטען, אין יענעם שטעדטעל, זאָגט ער, כמה וכמה יאָהרען א יום־טובֿ'ניק, דאָם הייסט, אַלע ימים נוראים פֿאָהרט ער אַהין אויף יום־טוב און עס קאָסט איהם נעלט אין שוהל צו דער שיסעל און, להבדיל, אין מרחץ און אומעטום, זאָגט ער, ניט ער זיי צו לייזען גוזמי־גוזמאות! און נאָך עפּיס האָט מיר אָננעזאָגט דער קרעטשמער, אָננעטורקעט א פּולען קאָפּ, וואוהין איך זאָל צופֿאָהרען, און וואָס איך זאָל זאָגען, נאָר ס'איז אלסדינג כיום א מאָל ארויסגעפֿלויגען ביי מיר פּונ'ם מח, איהר זאָלט זאָגען, ס'זאָל איבערבלייבען חאָטש א האַלב וואָרט — גאָלע נארניט! מיינע אַלע געדאַנקען האָבען זיך געדרעהט נאָר ארום איין זאַך: איך פֿיהר א טוידטען — און דאָס אַליין איז שוין נעווען גענוג, עס זאָלען מבולבל ווערען ביי מיר אַלע מיינע מחשבות און איך זאָל פֿארגעסען אפֿילו, ווי אזוי מע רופט מיך, וואָרום פון קינדוויז אָן האָב איך מורא פֿאר א טוידטען אימת־מות! בלייבען איינער אַליין מיט א טוידטען נאָך ער־היום — איהר זאָלט מיך אָפּנילטען! עס דאַכט זיך מיר אויס, אז די האַלב־צונעמאַכטע כלומרשט־פֿארגלאָצטע אויגען קוקען אויף מיר און זעהען מיך, און די צונעשלאָסענע טוידטע ליפּען וועלען זיך אָט באַלד אויפּעפענען און עס וועט זיך לאָזען הערען א משונה קול, ווי פון אונטער דער ערד, וואָס פונ'ם כח־הדמיון אַליין קאָן מען פאַלען חלשות! ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אָן ביי אונז מעשיות וועגען מתים, ווי אזוי מענטשען זענען פון שרעק אַליין געפאַלען חלשות, אראָפּ פון זיצען אַדער נאָר גע־בליבען אויפ'ן ארט...

זאָגען מיר, הייסט דאָס, געפאָהרען אין דרייען מיט'ן מת. דעם מת האָב איך אָפּגעטראָטען אייגע פון מיינע קישענעס און אַנידער־געלאָגט אין שליטען אין דער בריוט ביי מיר צופּוסענס, און בכדי עס זאָלען מיר ניט פֿלאָנטען זיך קיין אומעטיגע מחשבות, האָב איך גענומען קוקען ארויף אין הימעל אריין און שטילערהייד נע'חזר'ם

גלויסט זיך מיר, אז די זיסקייט מיט דער גוטסקייט זאָל געדויערן נאָך און נאָך, א סך זאָל עס געדויערן, לאַנג זאָל עס געדויערן... נאָר א זייטיגער כה, איך וויים ניט פון וואַנען, שטעהט און טאָרעט כיך: „שקאָף ניט, נח, שקאָף ניט". און איך ריים אויף מיט גאַנץ די אייגען, און פון יענער זיסקייט לאָזט זיך אַוים א מין קעלט אינווענדיג אין אַלע אברים, און פון יענער גוטסקייט — א כיין מרחמהדה מיט א מורא, מיט א פחד, כיט איין אומעט, זאָל זיך דער אויבערשטער מרחם זיין! עס וויזט זיך מיר אויס, אז מיין כת הדעות זיך, דעקט זיך אָפּ און קוקט אויף מיר מיט האַבּצוגעשפּעטע אויגען, ווי אייגער רעדט: „וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר, יונגערמאַן, אומברענגען א טוירטע אידינע, א מאַמע פון קלייגע קינדער, נישט ברענגען זי צו קבר ישראל?"... און דער ווינט בלאָזט, פייבט מיט א קול פון א מענטשען, פייפט מיר גליך אין אויהער אריין, רויבט מיר אין א שרעקליכען כוד... און שרעקליבע מחשבות, מורא'דיגע געדאַנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאָפּ אריין, און עס שטעלט זיך מיר פאָר, אז מיר אַלע זענען דאָ אונטער'ן שניי, אַלע: איך און, להבדיל, דער ערל און דאָס פערדעל זיינט און דער מת... מיר אַלע זענען טוידט, נאָר דער מת — מערקווירדיג! — נאָר דער מת אַליין, דעם קרעטשמער'ס ווייב, איז לעבעדיג...

און פלוצים דערהער איך, מיין ערל סמאַצקעט דעם פערדעל עפּים זעהר פרייליך, דאַנקט גאָט און צלמ"ט זיך אין דער פינסטער און זיפצט, און א נייע נשמה זעצט ער אריין אין מיר, און איך דערזעה פון דערווייטען בלישטשעט ארוים א פייערעל. דאָס פייערעל באַווייזט זיך, ווערד באַלד פארשוואונדען און באַווייזט זיך נאָך א מאָל. „א ישוב", טראַכט איך מיר, און דאַנק און לויב גאָט מיט'ן גאַנצען הארצען, און רוף מיך אָן צו מיין ערל: „אפּנים, מיר זענען שוין, זאָג איך, אויף א שטיקעל דרך? עס וויזט אוים, זאָג איך, אז מיר זענען באַלד אין שטעדטעל?" — „עהע!" — מאַכט צו מיר דער ערל מיט'ן פריהערינען קורצען, שטילען טאָן, שוין אָהן א שום כעם, און עס ווילט זיך מיר ארומנעמען איהם פון הינטען

זאָגט ער, איהם געשטעלט פּאָפּעריק דאָס ערשטע גלעזעל ברענפּען, איידער ער האָט זיך גלאָזט צורעדען טהון אזא נארישקייט — נעמען צו זיך איין אומגליק אין שליטען אריין, און איבער א האלבען שמארדאָווינע פּארפּאלען ווערען דאָ אין מיטען פּעלד, צו אלדי רוחות, מיט'ן פערדעל אינאיינעם! מילא ער, זאָגט ער, איז נאָך ווי עס איז, אפשר איז איהם באשערט אָט דאָ א מיתה משונה אייג־נעמען, אָבער דאָס פערדעל נעבאך? וואָס האָט ער געהאט צו דעם דאָזיגען פערדעל? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?...

איך וואָלט גענעמט שווערען, אז טערעען הערען זיך ביי איהם אין קול... איך ווייל איהם אויסרעדען דאָס הארץ, זאָג איהם צו נאָך א חצי פויגעל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק ברענפּען, ווערד ער מלא כעס און זאָגט מיר נאָנץ אָפּען, אז טאָמער וועל איך ניט אנשוויגען ווערען, נעמט ער און וואַרפט מיר גאָר ארויס די מציאה פונ'ם שליטען! און איך טראכט מיר: וואָס טהו איך, אשטייגער, אז ער נעמט מאקי חלילה און וואַרפט מיר ארויס דעם מת פונ'ם שליטען מיט מיר אינאיינעם? א קשיא אויף איין ערל, אז ער ווערד אין כעס?... און איך מוז שוין שטומען, זיצען אין שליטען איינגענאָ־רעט אין די קישענס און היטען זיך, איך זאָל חאָטש ניט אנשלאָפּען ווערען, וואַרום, ראשית, ווי אזוי שלאָפּט מען, אז סע ליגט א מת פאר די אויגען? והשנית, האָב איך נעהערט, אז ווינטער אויפ'ן פראָסט טאָר מען ניט שלאָפּען; מע קאָן אזוי פאַוואָלינקע אנשלאָפּען ווערען אויף אייביג... נאָר, ווי אויף־צו־להכעיס, קלעפּען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאָפּען א דרימעל. איך וואָלט אין דער מינוט, ־אָכט מיר, אַוועקגעבען פאר איין דרימעל מי יודע וויפיעל!... און איך ריים מיר די אויגען, און די אויגען פאָלגען ניט, און זיי שליסען זיך פאַוואָלינקע, און עפענען זיך אויף, און שליסען זיך וויעדער א מאָל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבער'ן ווייסען, מיעפען, ווייכען שניי, און עפּים א מאָדנע זיסקייט צעניסט זיך אין אלע מיינע אברים, און איך פיהל עפּים א משוגה גוטסקיים, און עס

דעמאלט, וועז ער פארדיענט; אנדערש קאן נאר א מענטש ניט זיין אויפגעלעגט. פון וואנען נעמט זיך דאס, אשטייגער, וואס אונזערע וויבער זענען א סך מעהר להוט נאך געלט, ווי מיר, מאנספאר־שוינען? דאכט זיך, ווער הארעווט אויפ'ן געלט? מיר, צי זיי? נאר שא! מיר דאכט, איך בין שוין וויעדער פארקראכען קיין בויבעריק...

זענען מיר, הייסט דאס, געקומען מיט נאט'ס הילף אין שטער־טעל ארויין נאך פאר־פריה. דאס שטעדטעל האט געהאלטען נאך אין רעכטען שלאף, ס'איז נאך געווען ווייט צו טאג, קיין פייערעל זההט מען ניט אין ערגיץ. קוים דערזעהען א שטיבעל מיט א גרויסען טהויער און מיט א בעזעמעל אויפ'ן טהויער — א סימן פון איין אכסניא, האבען מיר זיך אפגעשטעלט, אראפגעקראכען און נע־נומען ביידע, איך מיט מיקיטא'ן, קלאפען מיט די קולאקעס אין טהויער אריין. געקלאפט־געקלאפט, קוים מיט צרות, נאט האט געהאלפען, מיר האבען דערזעהען א פייערעל אין פענסטער; נאכ־דעם האבען מיר דערהערט, עמיצער שליאפעט מיט די פים און עס לאזט זיך הערען א קול פון יענער זייט טהויער: וועד איז?

— עפענט, זאג איך, פעטער, וועט איהר פארדיענען עולם־הבא!

— עולם־הבא? וועד זייט איהר? — מאכט דאס קול פון יענער זייט און הויבט אן עפענען דעם שלאס.

— עפענט אויף, זאג איך, איך האב געבראכט צו פיהרען אהער א מת.

— א וואס?

— א מת!

— וואס הייסט א מת?

— א מת הייסט א נעשטארבענער. א געשטארבענע אידינע האב איך אהער געבראכט צו פיהרען פון א דארף, פון א קרעמשטע.

און פון יענער זיימ טהויער איז געווארען שטיל. מע האט נאר נעהערט, ווי עם האט זיך צוגעמאכט צוריק דער שלאס און

און איהם נעבען א קוש אין פּלייצע פּאר דער גוטער בשורה, פּאר זיין נוטען קורצען שטיל־ען „עהע", וואָס איז טהייערער ביי מיר איצטער פון דער שענסטער קלוגער דרשה. „ווי אזוי רופט מען דיך?" — פּרעג איך איהם, און עס וואונדערט מיך, פּאר וואָס האָב איך איהם ביז אהער ניט נעפּרעגט זיין נאָמען. „מיקיטא" — ענטפּערט ער מיר קורץ מיט איין וואָרט, ווי זיין שטיינער. „מיקיטא?" — חזר איך איבער נאָך א מאָל, און דער נאָמען „מיקיטא" באקומט ביי מיר א מאָרנעם חן. „עהע!" — ענטפּערט ער מיר דערויף, ווי נעווייגטליך, און עס גלוסט זיך מיר זעהר, אז מיקיטא זאָל מיר נאָך עפּעס זאָגען, חאָטש צוויי־דריי וועדטער וויל־ט זיך מיר פון איהם האָרכען, און מיקיטא וועדט מיט א מאָל טהייער ביי מיר אין די אויגען. אויך דאָס פּערדעל זיינס וועדט ביי מיר טהייער, מלא חן. און איך מאָך מיט איהם א שמועס וועגען זיין פּערדעל; איך זאָג איהם, אז ביי איהם איז א וואויל פּערדעל. זעהר א וואויל פּערדעל! ענטפּערט מיר מיקיטא: „עהע". „און א שליטען איז ביי דיר, מיקיטא, זאָג איך, אויך א וואויל־ער!" ענטפּערט ער מיר: „עהע". און מעהר וויל מיין מיקיטא קיין וואָרט נישט זאָגען, חאָטש בראָק איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האָסט פיינט, זאָג איך צו איהם, רעדען, מיקיטא־סערדצע?" — ענטפּערט ער מיר: „עהע". און איך צעלאָך מיך, ס'איז מיר פּרייליך, גוט און פּרייליך, גלייך ווי איך האָב דאָ איינגענומען אָטשאקאָוו, אָדער נעפּונעז איין אוצר, אָדער אָנטדעקט א נייעס, וואָס קיינער האָט דערפון ניט נעווואוסט,— מיט איינעם וואָרט, איך בין גליקליך־איבערגליקליך! מאָמער וויסט איהר וואָס? עס האָט זיך מיר נעווואָלט אויפהויבען דאָס קול און אָנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! ס'איז ביי מיר פון תמיד אָן אזא טבע, אז עס מאכט זיך אמאָל, ס'איז מיר גוט אויפ'ן האַרצען, זינג איך. מיינע זאָל לעבען וויסט שוין מיין כּאראקטער, פּרעגט זי מיך: „וואָס איז שוין, נח? וויפיעל האָסט דו פּאר־דיענט, וואָס דו האָסט זיך אזוי צעזונגען?" ביי די וויבער קומט אויס, נאָך זייער וויבערשען שכל, אז פּרייליך איז א מענטש נאָר

— איך האָב נעבראכט א מת.

— א מת? פיהרט איהם צו צום שמש פון חברה־קרישא.

— וואו ויצט דאָ דער שמש אייערער? ווי אזוי רופט מען איהם?

— יחיאל רופט מען איהם, דעם שמש, און זיצען ויצט ער בארג־אראָפּ, טאקי ניט ווייט פון באָד.

— וואו איז דאָ ביי אייך ערגיץ די באָד?

— די באָד וויסט איהר ניט? איהר זענט, אפּנים, נישט קיין הינער? פון וואנען איז א יונגערמאן?

— פון וואנען איך בין? פון ראדאָמישלי, א ראדאָמישלי־יער בין איך, נאָר פאָהרען פאָהר איך פון זוואָהיל, און דעם מת פיהר איך פון א קרעטשמע דאָ ניט ווייט, טאקי דעם קרעטשמער'ס ווייב, זי איז געשטאָרבען פון דער טשאכאָטקע.

— ניט דאָ געראכט! וואָם ושע געהר זיך עס אָן מיט אייך?

— מיט מיר? נאָר ניט. איך בין דורכגעפאָהרען פארבי, האָט ער מיך געבעטען, דער קרעטשמער הייסט דאָם, ער זיצט אין מיטען פעלד מיט פיצלער קינדער, ניטאָ זי וואו צו באהאלטען, האָב איך מיך מיישב געווען, יענער בעט פארדיענען עולם הבא, פאר וואָם ניט?

— די מעשה איז עפּים ניט גלאט. — מאכט ער צו מיר. — איהר וועט זיך מוזען זעהען פריהער מיט די גבאים.

— וואר זענען ביי אייך, אשטייגער, די גבאים? וואו, זאָג איך, זיצען זיי?

— די גבאים וויסט איהר ניט? רב שעפסעל א גבאי, זיצט אויף יענער זייט מארק. רב אלעזר־משה א גבאי, זיצט סאמע אין מיטען מארק. און רב יוסי, אויך א גבאי, זיצט נעבען אלטען בית־המדרש. דער עיקר וועט איהר דארפען זעהען זיך מיט רב

די פּיס האָבען אוועקגעשלאָפּעט ווייטער, און אויך דאָס לייכט אין פּארלאָשען געוואָרען — און געה שרוי חי וקיים! האָב מיך שוין פּאַרדראָסען, און איך רוף מיך אָן צו מיין ערק, אַ דיר מיר העלפען קלאָפּען מיט די קולאַקעס אין פּענסטער אַריין. און מיר האָבען זיך גענומען ביידע קלאָפּען אַזוי געשמאַק, אַז האָב מייערעל האָט זיך ווייערער אָנגעצונדען און דאָס קול האָט זיך ווייַדער גאָלאָזט הערען פון יענער זייט טהויער:

— וואָס ווילט איהר האָבען פון מיין לעבען? וואָס פאר א פּריטשעפע?

— אין גאָטעס ווילען, — בעט איך זיך ביי איהם ווי ביי א זאָלן, — האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט א מת!

— מיט וואָסער א מת?

— דעם קרעטשמער'ס ווייב.

— וואָסער קרעטשמער?

— איך האָב פאַרגעסען ווי ער הייסט, נאָר זי רופט מען הויכאל בת חנה־רפאל, מיין איך חנה־רפאל בת הוה־טיכאל חנה־חוה־חנה, מיין איך...

— איהר וועט ניט אַוועקגעהן פון דאַנען, שלים־מזל! אָט גים איך אייך אָפּ מיט איין עמער וואַסער!

אזוי מאכט צו מיר דער בעל־אכסניא און שלאָפּקעט אַוועק כוג'ם פענסטער און פאַרלעשט דאָס פייערעל — און געה טהו איהם עפּים!... ערשט העט־העט, אין א שעה ארום, אז עס האָט אָננעהויבען שאַרין אויף טאָג, האָט זיך אויפגעעפענט א שטיקעל טהויער און עס האָט זיך אַרויסגעשטעקט א שווארצער קאָפּ מיט ווייסע פּעדערען און רופט זיך אָן צו מיר:

— דאָס האָט איהר געטאַראַבאַנעט אין די פענסטער אריין?

— איך, ווער דען?

— וואָס האָט איהר געוואָלט?

רער אַנדערער איד ווי׳ל איהם נישט טהון קיין טובה. קיין אומה ולשון רעדט ניט אויף אונז אזוי פיעל שלעכטס, ווי מיר אליין. טויזענד מאל א טאג קאנט איהר הארכען פון וואסער א אידען איהר ווילט אזעלכע מינים ווערטער: „א איד איז דיר קיין קאטא־ווע ניט!" „מיט א אידען ווילט איהר עפים מאכען?" „מיט א אידען איז נוט קוגעל עסען!" „דאס קאן נאר א איד!" „הערסט דו, רערויף איז דאך עס א אידוניו!" „אוי, א איד, א איד!" וכדומה אזעלכע שענע אטעסטאציעס, קאמפלימענטען. איך וואלט א בעלן געווען וויסען, ווי אזוי איז ביי „זיי", אז עס מאכט זיך, איינער דעם אנדערען ווי׳ל ניט העלפען, — פאלט מען אויך אן אויפ׳ן כל׳ל און מע זאגט, אז דאס גאנצע פאלק איז ניט ווערטה וואס די ערד טראגט דאס? נאר שא! איך בין שוין, דאכט מיר, וויעדער אוועק קיין בויבעריק...

שטעהען מיר, הייסט דאס, מיט׳ן שליטען אין מיטען מארק און וואַרטען ביז עס וועט ווערען רעכט טאג און די שטאדט וועט אנהויבען ארויסוויזיטען סימנים, אז זי לעבט. און כך הוה. עס האט זיך נעלאזט הערען ערגיץ א רוק פון א טהיר, א קרעכץ פון איין עמער, פון א צוויי־דריי קוימענס האט זיך באוויזען א רויך, און א קרעהען פון העהנער האט זיך נעלאזט הערען אלע מאל שטארקער און לעבעדיגער; עס האבען זיך געעפענט אלע טהירען און עס האבען זיך אנגעהויבען באווייזען נאט׳ס באשעפענישען אין נעשטאלטען פון בהמות, קעלבלעך, ציעגען און, להבריל, אידען, ווייבער און מיידלעך, פארבונדען מיט וואַרעמע שאלען און פאר־וויקעלט ווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט אין דרייען און איבער־נעפרוירען ווי די קיסליצעס — הקיצור, מיין שטערטעל האט אויפ־נעלעבט, ווי א לעבעדיגער מענטש, אשטייגער. עס האט זיך אויפ־נעחאפט, אפגענאסען נעגעל־וואסער, געחאפט אויף זיך דאס מלבוש און נענומען זיך צו רער ארבייט: די מאנסביליען צו עבודת־הבורא, דאונען, לערנען, זאגען תהלים, און די ווייבער צו די אויוועגס, צו די באקרייושעס, צו די קעלבלעך מיט די ציעגען, און איך האב

שעפסלען, ער איז דער גאנצער טהויער ביי אונז. א האַרטער איר, זאָג איך אייך פריהער, איהר וועט איהם אזוי ניך ניט איינבייסען.

— א שענעם דאנק אייך, זאָג איך, איהר זאָלט דערלעבען אַנזאָגען בעסערע בשורות! וועז וועל איך קאָנען זיך מיט זיי זעהען?

— וואָם הייסט וועז? אם ירצה השם, אין דערפריה נאָכ'ן דאוונען.

— מזל־טוב אייך! וואָם־זשע זאָל איך טהון דערווייל? לאָזט מיך חאַטש אריין אביסעל אַנווארעמען זיך. ס'איז ביי אייך א מין סדום, אפנים?

דערהערט די דאָזיגע וועלטער, האָט מיין בעל־אכסניא גאנץ מיין פאַרשלאָסען צוריק דעם טהויער — אוז שא, שטיל, ווי אויף א בית־הקברות. וואָם טהוט מען וויטער? מיר שטעהען מיט'ן טעז אין מיטען גאם, מיקיטא פייערט, וואַרטשעט, קראצט זיך אין דער פאָטילצע, שפייט אוז שיט מיט דרייגאַרענדיגע ברכות: מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויפ'ן קרעטשמער אוז אויף אלע קרעטשמערס פון דער גאנצער וועלט. מילא ער אליין, זאָגט ער, חאפט איהם דער רוח! אבער זיין פערדעל! וואָם האָט ער, זאָגט ער, צו זיין פערדעל, וואָם מע מאַרעט דאָם פון הונגער זיין פון קעלט? איין אומשולדיגע בהמה, א סקאָטינע, וואָם וויסט זי?... ס'איז מיר א חרפה, א בושה פאר דעם ערל, אוז איך טראכט מיר בשעת מעשה: וואָם קלערט, אשטיינער, זיין קאָפ וועגען אונז, אידען? וואָם פאר א פנים האָבען מיר, אידען, רחמנים בני רחמנים, קענען זיי, ערלים, גראָבע לייט, אז איין איד דעם אַנדערען וויל די טהיר נישט עפענען, לאָזט נישט אריין זיך אַנווארעמען אפילו, זענען מיר דאָך טאקי וועדטה דריי מאָל אזוי הייעל, וואָם מיר האָבען!... אוז אט אזוי בין איך מצדיק את הדין, דאָם הייסט, איך געפין פאר רעכט אלסדינג, וואָם מיר האָבען, אוז מאך שולדיג דעם גאנצען כלל, ווי נעווייגטליך א איד בשעת

דאוונען, וחשנית, האָב איך געקאָנט דערוויי׳ל אַנווארעמען אביסעל די איבערנעפרוירענע ביינער. און אז דער רב שעפסעל האָט אויסגערעדט צו מיר דאָס פנים, וענען אין די אויגען ביי איהם נאָך געשטאַנען טרערען, און אויסגעזעהען האָט ער ביי מיר אין די אויגען ווי אַ געטליכער מענטש, אַ קדוש, וואָס די נשמה זיינע איז אזוי ווייט פון דער ערד, ווי דער גרויסער פעטער גוף זיינער איז ווייט פונ׳ם הימעל. און מחמת ער האָט נאָך געהאַלטען אין מיטען דאוונען און האָט נישט געוואָלט מפסיק זיין, האָט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון־קודש", דאָס היסט, אויף אזא מין שפראַך, וואָס באשטעהט פון מאַכען מיט די הענט, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פלייצעס, דרעהען אביסעל מיט׳ן קאָפּ און אביסעל מיט דער נאָז און אַ פּאָר לשון־קודש־ווערטער וואַרפט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך איבערגעבען דעם דאָזיגען שמועס וואַרט ביי וואַרט; מסתמא וועט איהר שוין אליין פּארשטעהן וועלכס האָט געקעהרט צו מיר און וועלכס צו איהם.

— שלום עליכם אייך, רב שעפסעל.

— עליכם שלום. אי־אַ .. על הספסל...

— אַ דאַנק, איך בין שוין נענוג געזעסען.

— נו־אַ?... מה? מה?

— איך האָב צו אייך אַ בקשה, רב שעפסעל. איהר וועט פּארדיענען עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האָב אייך געבראַכט אַ מת.

— מת? מי מת?

— אָט דאָ ניט ווייט איז פּארהאַן אַ קרעטשמע, זיצט דאָרט אַ איד איין אַרעמאַן נעבאַך, איז ביי איהם, ניט דאָ געדאַכט, נע־שטאַרבען דאָס ווייב פון דער טשאַכאַטקע, געלאָזט קיינדער קליינע,

מיך נענומען צו נאכפרענען זיך אויף די גבאים: וואו ויצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל, רב אלעזר־משה, רב יוסי? נעמט מען מיך צום עקזאמען: וואָסער שעפסעל, וואָסער אלעזר־משה און וואָסער יוסי? פארהאן, זאָגען זיי, דאָ אין שטערטעל עטליכע שעפסלען, עטליכע אלעזר־משהס און עטליכע יוסיס. און אז איך האָב זיי געזאָגט, אז איך דארף צו די גבאים פון חברה־קדישא, האָבען זיי זיך ווי דערשראָקען און גענומען אויסטאָפען ביי מיר, וואָס באַ־דארף עס א יונגערמאן אזוי פריה צו די גבאים פון חברה־קדישא? האָב איך מיך נישט געלאָזט לאַנג טאָפען און האָב זיי אנטפלעקט מיין האַרץ, אויסגעזאָגט דעם נאַנצען סוד מיט דער באָמבע, וואָס איך האָב אויף זיך נענומען. האָט איהר באַדאַרפט זעהען וואָס עס האָט זיך געטהאָן! איהר מיינט, מע האָט זיך נעחאָפט מיך באַפרייען פונ'ם אומגליק? חס ושלום! מע איז נאָר געלאָפען איטליכער באזונדער אין דרויסען א קוק טהון אויפ'ן שליטען, צי עס ליגט טאָקי דאָרטען א מת, צי ס'איז איין אויסגעטראכטע מעשה? און דערווייל איז געוואָרען ארום אונז א רעדעל פון מענטשען, וואָס האָבען זיך געביטען, דאָס הייסט, מחמת קעלט זענען די מענטשען אוועק און אויף זייער ארט האָבען זיך צונויפ־געקומען אנדערע מענטשען, נעקוקט אין שליטען אריין, געשאָקעלט מיט די קעפ, געקנייטשט מיט די פלייצעס, זיך צעפרענט, ווער איז דער בר־מינן, און פון וואַנען, און ווער בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און נישט נענעבען מיר קיין הילף פון דאַנען אהין. קוים־קוים האָב איך ג'פועל'ט, מע זאָל מיר אַנווייזען, וואו ויצט דאָ ערגיץ רב שעפסעל דער גבאי. האָב איך איהם נעטראָפען שטעהן מיט'ן פנים צו דער וואַנט, איינגעוויקעלט אין טלית ותפילין און דאוונען אזוי נעשמאַק, מיט אזא זיסען ניגון און מיט אזוי פיעל התפעלות, אז ממש די וועלט האָבען געזונגען. ער האָט נע־קנאקט מיט די פינגער, געבאָמקעט און ג'דבק'עט זיך, נעמאכט משונה־מאַרנע העויות. איך האָב מיך, הערט איהר, גאָר מחיה נעווען, וואָרום, ערשטענס, האָב איך ליעב נלאָט הערען אזא מין

— אזוי? איהר זענט א יונגערמאן פון עולם הבא? נעהט זשע זיך דורך אביסעל ביי אונז אין שטעדטעל, טהוט עפּיס דערצו, מע זאל אזוי ניך ניט שטאַרבען פון הונגער און פּריערען פון קעלט, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא! איין עולם־הבא־איד! א יונגערמאן, וואָס האַנדעלט מיט עולם הבא! נעהט אייך געזונטער הייד מיט אייער סחורה צו די הולטייעס, אפשר וועלען זיי ביי אייך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אז עס וועט זיך אונז פּאַרגלוסטען א חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך געפּינען איין עצה אָהן אייך!

אזוי זאָגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסעל און באַגלייט מיך ארוים מיט כעס און מיט א רעכטען קנאַק מיט דער טהיר, און איך שווער אייך בנאמנות, — מיר זעהען זיך דאָך מיט אייך דאָס ערשטע מאל און אפשר דאָס לעצטע מאל, — פון יענעם פּריה־מאַרגען אָן האָב איך באַקומען עפּיס א באַזונדערע מין שנאה צו עהרליכע אלט־פּרענקישע אידען, פּייניט נעקריגען די, וואָס דאַוונען הויך און דבקה'ן זיך און באַמקען און מאַכען העויות, פּייניט נע־קרינען פּרומאַקעס און אלע מינים אידען, וואָס רעדען מיט נאָט, וואָס דיענען נאָט און וואָס טהוען אלסדינג נאָר לשם שמים, כלומרשט פון נאָט'ס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאָגען, אז ביי די היינטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פאַרהאַן נישט מעהר, און אפשר נאָך ווינציגער, יושר ווי ביי די אמאָליגע, ביי די פּרומא־קעס? עס קאָן זיין, אז געראַטן וועט איהר, נאָר וואָס דען? דער פאַרדראָס איז חאָטש ניט אזוי גרויס, מע רעדט חאָטש ניט מיט נאָט. אי, וועט איהר פּרעגען, למאי שלאָגען זיך די היינטיגע אזוי פּאַר'ן אמת, לעגען־איין די וועלט, גלייך ווי דער רוח חאַפּט זיי אוועק, און קומט צו עפּיס — לאָזט זיך אוים, אז סע הויבט זיך נאָר ניט אָן? נאָר שא! איך בין שוין, דאַכט זיך, וויעדער־אין בויבעריק?...

האָט מיך, הייסט דאָס, דער גבאי ראשון רב שעפּסעל, מחילה, דורכגעטריבען. וואָס טהוט מען וויטער? דאַרף מען נעהן וויטער,

א נאַט׳ס רחמנות. וען איך דערבאַרעם זיך ניט אויף זיי, וויים איך ניט וואָס עס וואָלט נעבאַך נעטהאַן דער קרעטשמער אין מיטען פעלר מיט א בר־מינן.

— ברוך דיין אמת... אלא נו?... מעות? חברה־קדישא?...

— וואָסער מעות? וועך מיר מעות? יענער איז איין אָרע־מאַן, איין עני ואביון, א מטופל מיט קינדער! איהר וועט פאַר־דיענען עולם הבא, רב שעפּסעל.

— עולם הבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? הקדש? יהודים! נו? גם כן קבצנים! אי־אַ! נו־פע!

און מחמת איך האָב ניט פּאַרשטאַנען, וואָס ער מיינט דער־מיט, האָט ער זיך מיט כעס אויסגערעהט וויעדער א מאָל מיט׳ן פּנים צו דער וואָגט און האָט שוין נענומען דאַוונען נישט מיט אזא היטץ ווי פריהער, שוין אביסעל שטיללער, נידערינער מיט א מאַן, כמעט אויף א קוויטש, און געשאָקלט זיך גיך־גיך, מיט׳ן קוריער־צונ, אראָפּגעוואָרפען פון זיך דעם טלית ותפילין און אָנ־געפּאַלען אויף מיר נאָכדעם מיט א מין כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהם קאַלי געמאַכט א יריד, נעקוילעט די קאָפּאָטע. סטייטש, זאָגט ער, דאָס שטעדטעל איז איין אָרעם שטעדטעל, האָט אויף זיך נעגוג אייגענע קבצנים, וואָס אז זיי שטאַרבען, מוז מען זיי נאָך מאכען אויף תכריכים, קומט מען אהער נאָך פון פּרעמדע ערטער, פוז דער גאַנצער וועלט אהער! אלע אהער!... האָב איך מיך פאַרענטפערט ווי וויייט מעגליך, אז איך בין נאָר דאָ אודאי נאָט די נשמה שולדיג, אז דאָס איז נישט מעהר ווי א מת־מצוה. עלעהיי, מע האָט געפונען, זאָג איך, אין גאָס א טוידטען און מע דארף איהם טהון זיין רעכט, ברענגען צו קבר ישראל! איהר זענט דאָך. זאָג איך, איין עהרליכער איד, א פרומער, מע קאָן דאָך דערמיט פאַרד׳ען עולם הבא! איז ער נאָך מעהר אָנגעפּאַלען אויף מיר, כמעט, קאָן מען זאָגען, ער האָט מיך דורכגעטריבען. דאָס היימט, נישט געטריבען ממש, נאָר דערנאָננען די יאָהרען מיט ווערטער:

— אם כן, איז וואָס? ווילט איהר, הייסט דאָס, דער יונגער־מאַן זאָל פאַהרען מיט'ן מת צוריק?

— חס ושלום! — זאָג איך. — וואָס הייסט, איך וועל פאָהרען מיט'ן מת צוריק? איך בין געקומען אהער קוים א לעבעדינער, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד. דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסווארפען אין מיט'ן וועג פונ'ם שליטען. איך בעט אייך, האָט רחמנות, באפרייט מיך פונ'ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אודאי א גוטער ביסען. — ענטפערט מיר איינער פון יענע צוויי, א הויכער איד א דארער מיט דינע פייַער, דער וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה. — דעם בר־מינן וועלען מיר ביי אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאָר עטליכע קערבלעך וועט דאָס אייך קאָסטען.

— וואָס הייסט? — זאָג איך. — לאַ־די איך האָב נענומען אויף זיך אזא מצוה, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד, דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט ארויסווארפען פון שליטען, זאָגט איהר נאָר גענט?

— האָט איהר דערפאָר עולם הבא! — מאַכט צו מיר רב שעפסעל מיט אזא פאַסקודנע שמייכעלע, אז סע גלוסט זיך מיר איהם אָפּבאָדען, ווי סע גענהער צו זיין, נאָר איך האָלט מיך איין מיט אלע כחות, וואָרום איך בין דאָך ביי זיי אין די הענט!

— לאָזט זיך דיענען! — זאָגט צו מיר איינער פון די אנדערע צוויי גבאים, דער וואָס מע רופט איהם רב יוסי, א אידעל א קליינם מיט א האלב בערדעל איין אויסגעפליקטם. — איהר דארפט וויסען, יונגערמאן, אז איהר האָט אויף זיך נאָך א באמבע: איהר האָט נישט קיין פאַפּיערען, קיין פאַפּיערען האָט איהר ניט.

— וואָסערע פאַפּיערען? — פרעג איך איהם.

— פון וואַנען וויסען מיר, וועד דער בר־מינן איז? אפשר

צו די איבעריגע, היימט דאָס, גבאים. האָט זיך אָבער דאָ נע־טראָפען א נס, א נס מן השמים; איך האָב פּארשפּאָרט נעהן צו די גבאים, ווּאָרום די גבאים זענען געגאַנגען צו מיר, זיך באַנענט מיט מיר א נאָז קענען א נאָז ביי דער טהיר, און א מאָך געטהאָן צו מיר:

— דאָס זענט איהר אפשר דער יונגערמאַן פון דער ציעג?

— פון וואָסער ציעג? — פרעג איך.

— דער יונגערמאַן, היימט עס, וואָס האָט נעבראַכט צו פיהרען אהער א מת — זענט דאָס איהר?

— יאָ, ס'איז איך; וואָס איז דען?

— קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלען מיר זיך אַלע אינ־איינעם האַלטען איין עצה.

— האַלטען איין עצה? — זאָג איך. — וואָס איז שוין דאָ איין עצה? נעמט־צו ביי מיר דעם מת און לאָזט מיך אָפּ, וועט איהר זיך קויפען עולם הבא.

— עמיצער האַלט אייך דען? — מאַכען זיי צו מיר. — פאָהרט אייך מיט'ן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין ראַדא־מישלי, מיר וועלען אייך נאָך זאָגען א דאנק.

— א דאנק אייך פאר דער עצה. — זאָג איך צו זיי.

— ניטאָ פאר וואָס. — מאַכען זיי צו מיר, און מיר חאפען זיך אריין אַלע דריי צוריק צו רב שעפּסלען, און אַלע דריי גבאים צווישען זיך הויבען־אָן רעדען, שפּאָרען זיך, קריענען זיך, כמעט מע זידעלט זיך. יענע צוויי זאָגען אויף רב שעפּסלען, אז ער איז תמיד א מחמיר, א האַרטער איד, וואָס איהם איז שוער אייגצו' בייסען; און רב שעפּסל וואַרפט זיך, שמיצט זיך, דרינגט זיי אוים מיט פּסוקים: „עניי עירך קודמין" — אז די שטאַדט־אָרעמעלייט זענען בילכער. פאַלען־אָן אויף איהם יענע צוויי:

סטערע לאנע מיינע, ווי מיאוס איך האָב מיך דאָ ארויסגעחאפט; ס'איז מיר נעווען א בזיון מיט א פאַרדראָס מיט א הארצוועהטיג אינאיינעם. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס וועל איך דאָ מאכען מיט זיי לאנגע מחזקות? גיעה איך און נעם ארויס דאָס טיסטערעל און רוף מיך אָן צו די דריי גבאים פון חברה־קדישא:

— הערט־זשע אויס, אידען, די מעשה דערפון איז אזוי: איך זעה שוין, אז כ'האָב מיך דאָ גוט ארויסגעחאפט. דער גוטער יאָהר האָט מיך געטראָגען, איך זאָל זיך אָפשטעלען אין א פעלד־קרעטשמע אָנווארעמען זיך און טרעפען אקוראט דעמאָלט, וועו דעם קרעטש־מער'ס ווייב פארגלוסט זיך מאכען א שטארב, און הערען ווי א איד איין ארעמאן, א מטופל מיט קינדער, בעט זיך, רעדט מיך צו, איך זאָל זיך קויפען עולם הבא, — באדארף עס מיך קאָסטען רבי־געלט. אָט האָט איהר אייך מיין טיסטער מיט געלט, איך פאר־מאָג ארום און ארום בסך הכל א קערבלעך עטליכע און זיעבעציג; נעמט אייך און טהוט אייך, ווי איהר פארשטעהט; מיר לאָזט נאָר איבער אויף דער הוצאה ביז ראדאָמישלי, און נעמט־צו ביי מיר דעם בר־מינן און לאָזט מיך ארויס פון דאנען מיט'ן לעבען.

אפנים, אז מיינע ווערטער זענען געזאָגט געווארען מיט הארץ, ווארום אלע דריי גבאים האָבען זיך איבערגעקוקט צווישען זיך, נישט געוואלט זיך צוריהרען צו מיין טיסטערעל מיט געלט, און האָבען מיר געזאָגט, אז ס'איז ביי זיי, חלילה, ניט סדום; אמת, דאָס שטעדטעל איז טאקי איין ארעם שטעדטעל, און קבצנים זענען ביי זיי פארהאן א סך מעהר פון נגידים, נאָר נעמען אנפאלען אויף א פרעמדען מענטשען און זאָגען איהם: „זשיד, דאוואי ראָשע" — דאָס פע! מהכתיתי, וויפיעל איך וועל געבען מיט מיין גוטען ווילען, איז גוט; פטור בלא כלום — דאָס געהט ניט, ס'איז איין ארעם שטעדטעל. היינט עפיס שמשים, חברה נושאי־המטה, תכריכים, בראָנפען, קרקע־גרעלר, געווויינטליך, צו ביסלעך, שיטען דארף מען ניט, ווארום שיטען האָט קיין שיעור ניט!

איז דאָס נאָר ניט דער, וואָס איהר זאָגט? — מאכט צו מיר דער הויכער מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויפ'ן אנדערן, און יענער, דער לאַנגער מיט די דינע פינגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, שאָקעלט־צו מיט'ן קאָפּ און טייט מיט די דינע פינגער און זאָגט צו מיר:

— יאָ, יאָ, יאָ. אפשר האָט איהר אליין ערניץ געקויפט א אידינע, און אפשר טאקי אייער אייגען ווייב, און געבראכט צו פיהרען אהער און דערצעהלט א מעשה: א פעלד־קרעטשמע, דעם קרעטשמער'ס ווייב, טשאכאָטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?...

אפנים, אז איך בין נעווארען רעכט טוידט פון די דאָזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, האָט מיר גענומען אויסרעדען דאָס הארץ, אז, איינעמטליך, זיי אליין וואָלטען ניט געהאט קיינען דעם גאָרנישט, וואָרום וואָס האָבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך, חלילה, ניט חושד, זיי פאר־שטעהען נאָנץ גוט, אז דאָך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קויפער, נאָר איך בין דאָך פּאָרט, זאָגט ער, א פרעמדער, און א בר־מינן איז ניט קיין זעקל קאָרטאָפּלים, מע האָט צו טהון מיט א טוידטען מענטשען, מיט א מת... ס'איז, זאָגט ער, ביי אונז פאָרהאן א ראבינער און, להבדיל, איין אוריאַרניק, א פּראָטאָקאָל מוז מען מאכען...

— יאָ, יאָ, יאָ! א פּראָטאָקאָל! א פּראָטאָקאָל! — שטעלט־אריין דער לאַנגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר־משה, און טייט מיט'ן פינגער און קוקט אויף מיר פון אויבען אראָפּ מיט אזעלכע אויגען, נלייך ווי איך וואָלט דאָ באמת אָפּגעטהאָן עפּעס אזעלכס, וואָס סע קומט מיר קרימינאל... איך האָב שוין מעהר קיין וועדטער ניט; איך פיהל נאָר, ווי א שוויים איז מיר אַרויסגעטראָטען אויפ'ן שטערן, און ס'איז מיר נעווארען, ניט פאר אייך געדאכט, נישט גוט אויף צו חלש'ען. איך האָב גוט פאַרשטאַנען די וויסטע־פינ־

האלב קערבעל! חאטש א פערציגער גיט אונז! סיר זענען צוויי געבוירענע קאליקעס, איינער א בלינדער, דער אנדערער א קרומער, גיט אונז חאטש א גילדען, א גילדען אויף צוויי קאליקעס, צוויי קאליקעס איין גילדען זענען תמיד וועדמה!...

— וואס הערט איהר, וואס ער וועט אייך דערצעהלען קאליקעס? — שרייט נאך א שלעפער און שטופט־אפ יענעם שלעפער מיט די פיס. — אט דאס הייסט ביי איהם קאליקעס? א קאליקע איז מיין ווייב, אהן הענט, אהן פיס, אהן לייב און לעבען, און מיט קליינע קינדער אויך קראנקע. גיט מיר חאטש, יונגערמאן, נאך א פימאעל, וועל איך זאגען קדיש נאך אייער שוויעגער, זי זאל האבען א ליכטיגען גן־עדן!

איצטער לאך איך; דעמאלט בין איך געווען ווייט פון געלעכטער, וואהרום די הבדה ארעמעלייט זענען געוואכסען ווי אויף הייוון. מע האט אין איין האלבע שעה פארפלייצט דעם גאנצען מארק; ס'איז אונמעגליך געווען זיך ריהרען מיט דער מטה. די חברה שמשים האבען מיט שטעקענס געמוזט נעמען זיך צעטרייבען דעם עולם; איז דערפון ערוים א געשלעג; האבען זיך שוין אנגעהויבען קלויבען ארום אונז גויים אויך און גויעס אין שקצימ'לעך און שיקסעס לרוב, ביז עס האט דערגרייכט אין די הויבע פענסטער, פארשטעהט איהר, און עס האט זיך באוויזען דער אדון דער אוראדניק, רייטענדיג אויף א פערד, מיט א ביטשעל אין האנט, און האט מיט איין קוק און מיט עטליבע גוטע בייטשלעך צעטריבען דעם גאנצען עולם, ווי די פויגעלעך, און אליין איז ער אראפ פונ'ם פערד און צוגעגאנגען צו דער מטה הוקר וחורים זיין, וואס דא טהוט זיך, ווער איז דאס געשטארבען, פון וואס איז מען געשטארבען, און וואס איז אזוי פארפלייצט דער מארק? צום ערשטען איז איהם נעפעלען א פרעג טהון מיך, וועי בין איך, פון וואנען און וואוהין פאהר איך דאס? איז מיר געווארען „פרחה נשמתי", און בין געבליבען אהן לשון. איך ווייס ניט, וואס דאס

מילא, וואָס זאָל איך אייך נאָך דערצעהלען ווייטער? דער קרעטשמער זאָל פֿארמאָגען די רי"ש אלפים, וואָלט זיין ווייב ניט געקאָנט האָבען אזא לויה, ווי זי האָט געהאט! דאָס גאנצע שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאָפען אָנקוקען דעם יונגעמאן, וואָס האָט געבראכט א בר־מינן. איינער דעם אנדערען האָט איבער־געגעבען די מעשה מיט א יונגעמאן און מיט א בר־מינן זעהר א רייכען, א רייכע שוויעגער (פון וואנען האָבען זיי נעמומען, אז ס'איז מיין שוויעגער?), איז מען געקומען מקבל פנים זיין דעם רייכען יונגעמאן, וואָס האָט געבראכט די רייכע שוויעגער און שיט מיט געלט... מע האָט ממש געטייט אויף מיר מיט די פינגער. און ארעמע לייט? כחול הים! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פיס, האָב איך אזוי פיעל ארעמע לייט ניט געזעהען! ערב יום כפור פֿאר דער שוהל איז גאָר קיין דמיון ניט! מע האָט מיך געשלעפט פֿאר די פֿאלעס, נעריסען אויף שטיקלעך. א קליי־ניגקייט, א יונגערמאן, וואָס שיט מיט געלט? א גליק, וואָס די גבאים האָבען זיך אָנגענומען מיין קריוודע, נישט דערלאָזט מיך, איך זאָל אוועקגעבען דאָס גאנצע געלט, און איבערהויפט יענער הויכער, וואָס מיט די דינע פינגער, אלעזר־משה הייסט דאָס, איז ניט אָפּגעטראָטען פון מיר אויף קיין רגע און האָט ניט אויפגע־הערט צו מענה'ן מיט מיר און טייטען מיט די פינגער: „יונגער־מאן! שיט נאָר נישט מיט קיין געלט! שיטען האָט קיין שיעור ניט!" נאָר וואָס מעהר יענער האָט גע'טענה'ט, איך זאָל ניט „שיטען", האָבען זיך אלץ מעהר געקלויבען ארום מיר שלעפערס און נעריסען פון מיר שטיקער פלייש: „נישקשה! — האָבען נעשריען די ארעמע לייט. — נישקשה, אז מע באנראָבט אזא רייכע שוויעגער, מעג מען זיך לאָזען קאָסטען נאָך א פֿאר נראָשענס! די שוויעגער האָט איהם געלאָזט נענוג געלט! חוץ זיין שאָדען אויף אונז נעזאָגט נעווארען!"

— יונגערמאן! — שרייט איינער א שלעפער און שלעפט מיך ביי דער פֿאלע. — יונגערמאן! ניט אונז אויף צווייען איין

געקומען אהער זי מקבר זיין, און בשעת איהר וועט איהם נתנ'ען אין יד אריין, זאָלט איהר אויסקלערען עפּים א נאָמען פון דער הגדה, און דעם ערל אייערען וועלען מיר אַוועקרופען אין בית אריין און מכבר זיין מיט א צנצנת יי"ש, לאָז ער זיך ניט דרעהען רָאָ פאר די עינים, וועט זיין טוב מאד!

און רער אָדון דער אוראדניק איז אריין מיט מיר אין א שטוב און האָט מיך גענומען צום פראָטאָקאָל. עס זאָל מיך אזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם, ווי איך וויים, וואָס איך האָב איהם דאָרטען אָנגעבעבעט. איך געדענק נאָר, אז איך האָב עפּים נע־בעלעבטשעט מיט דער צונג, וואָס ס'איז מיר געקומען אויפ'ן זינען, דאָס האָב איך געוואָנט, און ער האָט פּארשריבען אויף פאפּיער.

— ווי אזוי רופט מען דיך?

— מאָווישע.

— דעם טאטען?

— איצקאָ.

— וויפיעל ביזט דו אלט?

— נייענצעהן יאָהר.

— א באווייבטער?

— א באווייבטער.

— קינדער פארהאן?

— פארהאן.

— וואָס איז דיין טהועבטם?

— א סוחר.

— ווער איז דאָס געשטאָרבען?

— מיין שוויעגער.

— ווי אזוי האָט זי נעהייסען?

איז? דערזעה איך איין אוראַנדניק, לאָז איך אָפּ הענט און פֿיס, חאָטש איך האָב אויף מיין לעבען נישט אַנגעריהרט, ווי מע זאָגט, קיין פּליעג אויף דער וואַנט, און איך וויים גאָנץ גוט, אז איין אוראַנדניק איז א מענטש, א בשר־ודם גלייך מיט אַלע מענטשען. אדרבה, איך קען א אידען, וואָס לעבט מיט'ן אוראַנדניק, ווי אַנ־דערע צוויי, נעהען איינס צום אַנדערען צו־גאַסט, קומט יום־טוב עסט דער אוראַנדניק ביי'ם אידען פיש און דעם אידען איז דער אוראַנדניק מכבד מיט אייער, קאָן זיך גאָר ניט אָפּלויבען, וואָס פאַר א גוי דאָס איז! און פון דעסטוועגען, אז איך דערזעה איין אוראַנדניק, אַנטלויף איך. אַפּנים, אז ס'איז א ירושה־זאַך, וואָרום איך אַליין, דאַרפט איהר וויסען, קום אַרויס פון „נעשמיסענע", פון די סלאַ־ווישער היימט דאָס, טאַקי פון די אמת'ע סלאַוויטער וואָס בימי וואַסילטשיקאָוו, וואָס וועגען דעם האָב איך אייך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען נאָנצע פּאָק! נאָר שא! איך בין שוין, דאָכט מיר, אויף יענער זייט בויבעריק?...

האָט מיך, היימט דאָס, דער אָדון דער אוראַנדניק געזומען אויפ'ן צימבאל: וואר בין איך און וואָס בין איך און פון וואָנען און וואוהין פאָהר איך? געה דערצעהל איהם א מעשה, אז איך זיץ ביי'ם שוועהר אין זוואָהיל אויף קעסט און דאָס פאָהר איך קיין ראַדאָמישלי נאָך א פּאָס! לאָנג לעבען זאָלען טאַקי די גבאים, וואָס זיי האָבען מיך אויסגעלייזט פון א צרה: איינער פון יענע צוויי גבאים, דער קליינער וואָס מיט'ן אויסגעפליקטען בערדעל, האָט אַוועקגערופען דעם אָדון אויף א זייט, מיט איהם עפּיס גע־סוד'עט זיך דאַרטען, און דער הויכער וואָס מיט די דינע פינגער האָט מיך דערווייל גע'עהרענט און איינגעטייט מיט די פינגער, וואָס איך זאָל זאָגען:

— יהודי בלא! איהר דבר'ט איהם, אז איהר זענט א היינער, נאָר איהר זיצט ניט ווייט סמוך לעיר, און דאָס איז אייער חמותי, היימט דאָס די שוויעגער אייערע איז נפטר געוואָרען, זענט איהר

די רויטע וואַנסעס, נעהט־ארויס מיט מיר אין דרויסען ארויס צו דער מטה, דעקט אויף די שוואַרצע דעק, טהוט א קוק דער נעשטאַרבענער אין פּנים, טהוט א מאַך מיט'ן קאָפּ, ווי איינער רעדט: „ס'איז עפּעס ניט גלאַט!"... איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די געשטאַרבענע קאָנט איהר באַהאַלטען, און איהם, דעם באַזיגען חברה־מאַן, מוז איך דאָ פֿאַרהאַלטען, ביז איך וועל אויספֿאַרשען די זאַך, צי ס'איז אמת, אז דאָס איז זיין שוויעגער און אז זי איז געשטאַרבען פון א דערשרעק.

איהר קאָנט זיך פֿאַרשטעלען, ווי ביטער און פינסטער מיר איז געוואָרען פון דער באַזיגער בשורה! פֿאַר צרות האָב איך זיך אָפּגעקערעוועט אָן א זייט און האָב זיך צעווייגט — ווי אזוי, מיינט איהר, צעווייגט? ווי א קליין קינד.

— יונגערמאַן! וואָס ווייגט איהר? — מאַכט צו מיר יענער, דער קליניטשקער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר אויס דאָס הארץ, אז ס'וועט מיר נאָר ניט שאַדען, וואַרום ממה נפשך: בין איך דאָ ריין — וואָס־זשע האָב איך מורא? „אז מע עסט ניט קיין קנאַבעל, הערט זיך ניט פּונ'ם מויל" — לענט־צו רב שעפּסעל דער גבאי מיט אזא שמייכעלע, אז עס גלוסט זיך מיר אויפוואַרפען איהם צווויי פּלאַס־פּייעריגע פּעטש אין בייד גראָבע באקען... גוואַלד! וואָס האָט מיר נענוצט אויסטראַכטען אזא מיאוס'ען גראָבען ליגען, אריינ־מישען אהער די שוויענער מיינע? עס געהט מיר מאקי מעהר ניט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, עס זאָל דערגעהן צו איהר די דאָזיגע מעשה, ווי אזוי איך האָב זי לעבעדיגערהייט באַ־גראָבען דורך א דערשרעק!...

— יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אזוי, גאָט איז מיט אייך! דער אָדון איז גאָר ניט אזא בייזער אָדון, ווי איהר מיינט. איהר נתנ'ט איהם נאָר אין יד אריין... און דבר'ט איהם, ער

— יענטע.
— איהר פאטער?
— נרשון.
— וויפיל אלט איז זי נעווען?
— פערציג יאהר.
— פון וואס איז זי נעשטאַרבען?
— פון א דערשרעק.
— פון א דערשרעק?
— פון א דערשרעק.

— וואס הייסט פון א דערשרעק? — מאכט ער צו מיר און לענט־אַוועק די פּען, פאַררויכערט א פּאַפּירל און באַטראַכט מיך פון קאָפּ ביז פּיס, און איך פּיהל, אז אָט־אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מיישב נעווען, איך האלט שוין במילא אין באקען שקרים, דאַרף מען באקען ווייטער! און איך האָב איהם דערצאהלט א נאנצע מעשה, ווי אזוי מיין שוויענער איז נעזעסען איינע אליין איבער איין ארבייט, געארבייט א זאק, און האָט זיך פארנעסען, אז אין שטוב זיצט איהרס א יונגל, אפרים הייסט ער, שוין א בחור'על פון א יאהר דרייצאהן, נאָר איין אָפּנאַריסענער נאר, א לעקיש, שפּיעלט זיך נאָך מיט'ן שאָטען. איז ער זיך מיישב און לענט צונויף אונטער דער שוויענער'ס פּליי־צעס ביידע העכט און מאכט א ציענעלע אויף דער וואנט פונ'ם שאָטען און עפענט אויף דאָס מויל און טהוט א נעשריי „מעעעע!" איז זי אראָפּנעפּאלען פונ'ם בענקעל, די שוויענער הייסט דאָס, און איז נעשטאַרבען.

אזוי וועב איך איהם א לאנג־מאַדנעם ליגען, און ער קוסט, לאָזט ניט אראָפּ קיין אויג פון מיר די נאנצע צייט, און איך רער, שיט, בעלעבעטשע מיט דער צונג, איך וויים אליין ניט וואס... אויסגעהערט מיך ביז'ן סוף, שפּייט ער אויס, וווישט זיך אויס

איך בין דעמאלט אויסגעשטאנען, און איבערהויפט פון דער שווינ-
גער — דאס ווינש איך ניט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען
שונא! — — —

פון דעמאלט אן אנטלויף איך פון עולם הבא...

זאל מיט'ן פראטאקאל מאכען בלאַ... דער אַדון איז א קלוגער אַדון, א דורכגעטריבענער; ער ווייסט גאַנץ גוט, אז אלסדינג, וואָס איהר האָט דאָ גע'דבר'ט, איז מחילה שקר וכזב.

אזוי מאכט צו מיר רב אלעזר־משה און טייטעלט מיר מיט די דינע פינגער. איך זאל קאַנען, וואָלט איך אימם צעריסען אויף צוויי, ווי מע צעריסט, אשטיינער, א הערינג. איננאנצען האָט ער דאָך מיך ארויפגעפיהרט אויף דעם דאַוונען גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאַן מעהר נישט דערצעהלען. איך קאַן אפילו נישט דערמאַנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאט! איהר פאר־שטעהט דאָך שוין אליין, אז די עטליכע גילדען האָט מען ביי מיר צוגענומען, אין קאָטשומענט אריין האָט מען מיך איינגע־זעצט אַון א משפט האָב איך אויף זיך געהאט — נאָר דאָס איז נאָך אלץ בלאָטע קעגען דעם, וואָס כ'האָב געהאט נאָכדעם, אז ס'איז דערגאַנגען צו מיין שוועהר און שוויעגער, אז זייער איידעם זיצט פאר א מת, וואָס ער האָט געבראכט צו פיהרען פון ערגיץ... סע פארשטעהט זיך, אז זיי זענען גלייך געקומען צו פאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט, אז זיי זענען מיינע שוועהר און שוויע־גער — אָט דאָ האָט זיך ערשט פארקאָכט די רעכטע חתונה: פון איין זייט פאַליציע נעמט מיך אויפ'ן צימבעל: „שענער בחור וואָס דו ביזט! וויבאלד אז די שוויעגער דיינע, יענטע בת גרשון, לעבט, היינט וואר איז געווען די געשטאַרבענע?"... דאָס איז גומער אוינס. והשנית, האָט זיך געמומען צו מיר די שוויעגער זאל לעבען: „איך פרעג דיך נאָר איין זאַך: זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו געהאט צו מיר נעמען און באגראבען מיך א לעבע־דיגע?!"... זעלבסטפארשטענדליך, אז אויפ'ן משפט האָט זיך ארויסגעוויזען, אז איך בין ריין, ווי גינגאַלד; עס האָט געקאָסט געלט, מע האָט טראַפגעבראכט עדות, דעם קרעטשמער מיט די מיגדער, און מע האָט מיך פון געפענגניש באפרייט. נאָר וואָס